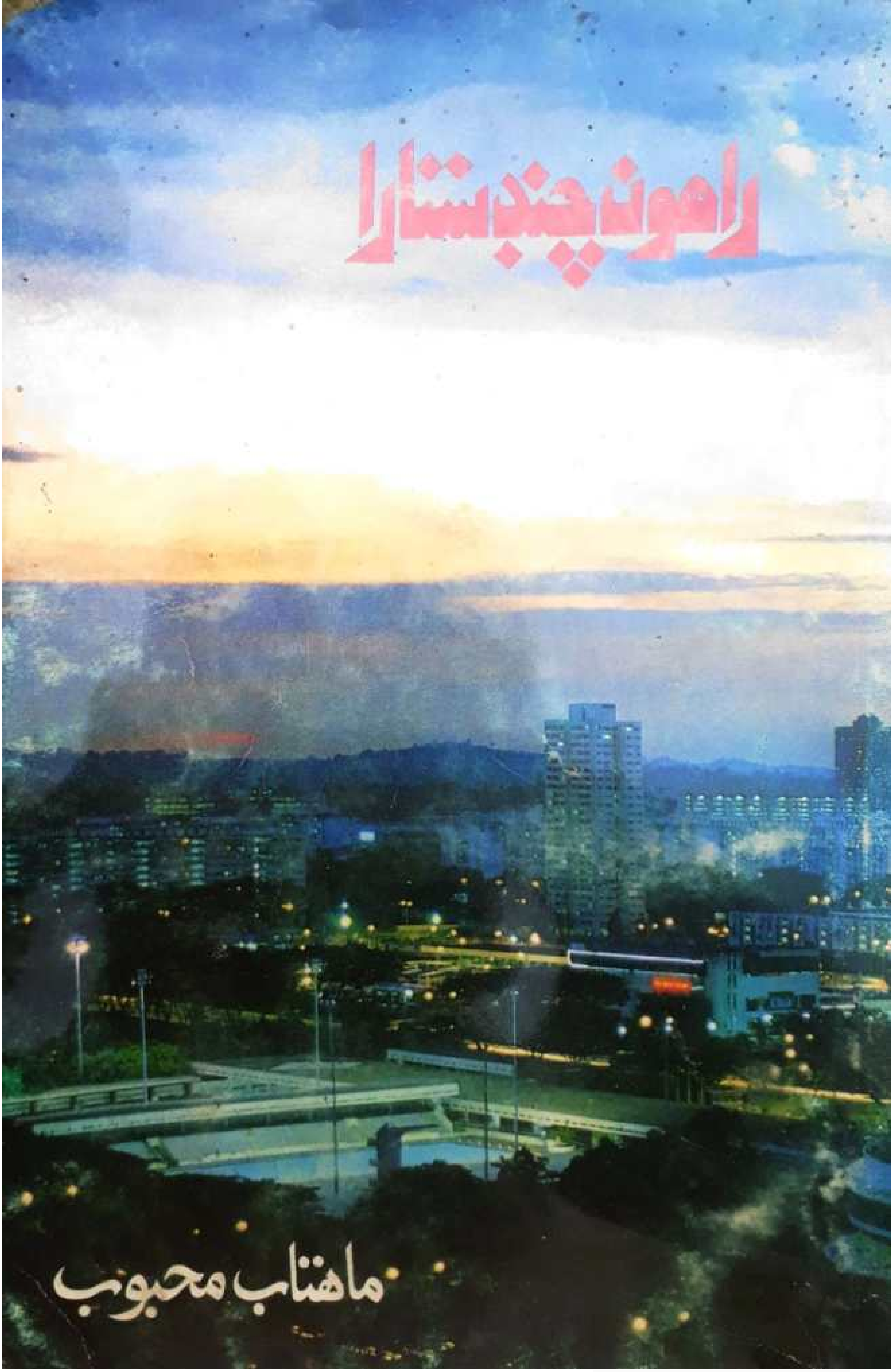

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

راھون چند ستارا

جيئي سنڌ ڊجيٽل ڪتاب گهر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ماھتاب - هوٽل هلٽن سنگاپور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ماهتاب ـ سنگاپور جي هڪ شاپنگ سينٽر ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

راهون چنڊ ستارا

(سري لنڪا، مليشيا، سنگاپور، ٿائيلينڊ،
هانگ ڪانگ ، مڪائو ۽ چائنا جو سفرنامو)

ماهتاب محبوب

نيو فيلڊس پبليڪيشنس
ٽنڊو ولي محمد، حيدرآباد سنڌ.
1989ع

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

نيو فيلڊس پبليڪيشنس جو ڪتاب نمبر هڪ سؤ ويهه

ڇپائيندڙ	نيو فيلڊس پبليڪيشنس ٽنڊو ولي محمد، حيدرآباد سنڌ .
ڇپيندڙ	نيو فيمس پرنٽنگ پريس هوم اسٽيڊ هال چاڙهي، حيدرآباد .
پهريون ايڊيشن	مئي 1989ع

قيمت	40/- رپيا
پڪي جلد سان	60/- رپيا

(سڀ حق ۽ واسطا قائم)

RAHOON CHAND SITARA (Travelogue) written by MAHTAB MAHBOOB. Published by New Fields Publications, Tando Wali Mohammed, Hyderabad Sind. Pakistan. First Edition May 1989. Price Per Copy Rs. 40/-

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

انتساب

امن، دوستي ۽ پيار جي نالي

ماهتاب محبوب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڪاش امن ۽ پيار جو،
سج اڀرندي ڏسان....
۽ ڪاش، امن جي ڪرڻن ۾ شامل ٿي،
انسانيت کي، خوشين ۾ جگمگائيندي ڏسان....
پيار جي سُڳنڌ سان....
پنهنجي ڌرتي مهڪايان...."پر"....
فقط هڪ "پر" جي پڇاڻان،
آهن آڻ ڳڻت سوال،
ڇا تون ڏيئي سگهندي جواب؟
اي امن.... اي سج.... اي پيار!
ته ڪڏهين اڀرندو، امن جو پيغام کڻي،
هڪ نئون سج هن ڌرتيءَ تي؟
ڪڏهين وسندي تون اي پيار؟
ها.... شايد تڏهين، جڏهن هن ڌرتي تي،
باقي نه رهندو ڪوئي بار!!

ارم محبوب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

اداري پاران

ماهتاب محبوب انهن خوشنصيب ليککن مان هڪ آهي جن لاءِ سدائين پڙهندڙن وٽان پچائون پيون ٿينديون آهن ته سندن نئون ڪتاب ڪڏهين تو مارڪيٽ ۾ اچي.

ڏيڍ سال جي عرصي کانپوءِ ماهتاب مجبوب جو هڪ وار وري خوبصورت ڪتاب ”راهون چند ستارا“ نئين انداز ۾ منظر-عام تي آيو آهي، جنهن کي فخر سان پيش ڪندي اميد ٿي ڪجي ته سندس بين منفرد تخليقن وانگر زير نظر سفرنامو پڻ پنهنجي دلڪش روان ۽ منفرد انداز بيان سببان پڙهندڙن جي معيار تي پورو لهندي، ادب ۾ مٿاهون مقام حاصل ڪندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ٻه اکر

مون کي خبر نه هئي ته ورهيه گذرڻ کانپوءِ مون کي وري ماهتاب تي لکڻو پوندو. مون هميشه پنهنجن ويجهن ۽ پيارن تي لکڻ کان گهٻرايو آهي شايد ان ڊاڪٽر وانگر جيڪو پنهنجن ويجهن جو علاج نه ڪندو آهي. ڪئي ڪاڳر ٻڙ ٿي وئي ته سندس ڊاڪٽري وئي سا وئي پر مور ڳو پيارا به ويا.

پر مان ماهتاب ۽ محبوب کي هميشه پنهنجي اندر ۾ پيارن جيان سانڍيندي به سندن باري ۾ لکڻ لاءِ تيار هيس. چاڪاڻ ته ”اندر جنين آڇ“ پيري جڏهن سچ جو سفر مون لکيو هو ته اکر اکر مون کان تنگ چنائي ٻاهر نڪري آيو ۽ مون جڏهن اکرن کي ور ڪري پڙهيو ته منهنجي اکرن ۾ ماهتاب جي لکڻ جو ڏانءُ ۽ هنر هيئن نڪري بيهي رهيو:

”اندر جنين آڇ پڙهڻ کانپوءِ اڃان تائين سکهه نه ساري سگهيو آهيان جو ورائي هٿ ۾ کڻان، چاڪاڻ ته سندس لکڻي وارو وهڪرو ايڏو ته وشال ۽ تيز آهي جو اسان پاري ماڻهوءَ جو پتو نه ٿو پوي ته ڪٿي ٻڏو ڪٿي نڪتو. سندس تحرير ۾ جتي ڪٿي مٺ۔ محبت خلوص ۽ سچائي آهي....“

مون جڏهن آهي اکر هاڻ ورهيه گذرڻ کان پوءِ پڙهيا ته مون کي اهي اکر به ڪتل لڳا. لڳم ته مون سندس آن سفرنامي لکڻ مهل ”ماهتاب“ جي ڪنهن رخ کي اڃان ظاهر نه ڪيو آهي. ان لاءِ ماهتاب تي ور ور ڪري لکجي، پر ڪيئن لکجي.

آن لاءِ جلد مون کي ”اهليا اهرنبرگ“ جا هيءُ جملا مليا:

”اديب ڪا مشين ناهي جو بنا سوچ ۽ ويچار جي واقعا لکندو وڃي، اديب ان ڪري نه ٿو لکي ته هو ڪنهن گروهه سان نظرياتي ۽ فڪري وابستگي ٿو رکي يا هن کان اها تقاضا ڪئي

Scanned with CamScanner

وجي ٿي تہ هـَن ڇا ڇا لکيو آهـي. اديب ان ڪري بہ ٿتو لکي تہ ڪيس چار ڏوڪڙ ملندا. پر هو ان ڪري ٿو لکي جو هن کي پنهنجي اندر مان اشارا ٿا ملن تہ هو پنهنجي قوم کي پنهنجي شعور ۽ فڪر ۾ ڀاڱي ڀائيوار ڪري. ان جذبي هيٺ منجهس ڪجهہ لکڻ تـي آمادگي ٿي محسوس ٿئي. پيو تہ هن انساني جذبي، احساس ۽ عمل جـو چڱي طرح سان مطالعو ڪيو آهي، جن کي قلم سان چٽڻ کان سواءِ هـو رهي نـہ ٿو سگهي. ان طرح سان ڏي بهترين ادب پيدا ٿيندو رهي ٿو.“

منهنجي خيال ۾ ماهتاب محبوب آهائي ليکڪا آهي جنهن کي اندر مـان اهڙا بہ اشارا مليا جـو ’هن ’چانديءَ جون تارون‘ ’پوري وچ‘ ’مريم جو ’بت‘ ’مٺي مراد‘ ’سريت‘جهڙيون شاهڪار ڪهاڻيون لکيون. ’اندر جنين اڄ‘ ۽ ’سرهـي سرهـي سار‘ جهڙا يادگار سفرناما لکيا. ڇا اِهو سڀ ڪجهہ انساني جذبي، احساس ۽ عمل جي چڱي طرح مطالعي کانسواءِ ممڪن آهـي ۽ منهنجي نظر ۾ اِهوئي بهترين ادب آهي جنهن جو اهليا ذڪر ڪيو آهي.

هونئن بہ ماهتاب محبوب جـي لکڻين کي بيان ڪرڻ لاءِ ڪافي هنڌن تـي پهچي اڪر ڪٿي پـون ٿـا ۽ ماڻهو پاڻ کي اهڙي وهڪري ۾ ورتل پائيي ٿو جو هو پاڻ وڌيڪ بيان نـہ ٿو ڪري سگهي. جيئن لڇمڻ ڪومل ماهتاب لاءِ لکيو هو:

”سٽن جو سانتيڪو وهڪرو جذبي سان هم رڪاب هلندو پنهنجين سمورين خـوبين سان ڪنهن وسيع ۽ بيپناهہ سمنڊ ۾ سمايو آهي ـــ ۽ محسوس ٿئي ٿو تہ هڪ تخليقڪار جڏهن ڪنهن باهہ ۾ پگهرجي ٿـو تـہ سون ڪيئن ٿـو بڻجي. محمد ابراهيم جويي آن وگهريل سون کي صراحين ۾ سمائيندي چيو هو:

”اندر جنين اڄ“ آهي تہ سفرنامو پر بيحد هڪ لائق افسانہ نويس جي قلم جـي پيداوار آهي ـ آدمي ۽ آنساهہ جذبي ۽ آمنگ جون آن ۾ صراحيون اوتيل آهن.“

توهان ڏسندا هلو تہ ماهتاب جي فن، هنر ۽ ذانءَ لاءِ ڪيترا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

نہ اکر گھربل آھن. چانارایڻ شيام جو ھيءُ ٺاٺر سنڌس ذات سنڌس ھنر کي مڪمل طرح بيان ڪري سگھي ٿو؟

”الا ڪنھن ايئن ڳائي سسڪي پري،
پڙاڏي جون لھرون لڇائي ويون،
مُڙي دور تائين ڏنوسون، مگر،
ھيون آڄ ۽ رُڄ جون وسعتون“

واقعي ماھتاب جي لکيل ڪھاڻين ۽ سفرنامن ۾ موجود ذھن ونڊرلينڊ واري ايلس جھڙي نينگري ڪـي وڏيون وسعتون آھـن. سنڌس ھيترن ڪتابن پڙھڻ کانپوءِ بہ ماڻھو اڃان بہ آڃايل رھي ٿو، اڃان بہ کيس وڌيڪ پڙھڻ ۽ ڄاڻڻ چاھي ٿو. ماھتاب شايد اھو سڀ ڪجھ ڄاڻي ٿي، ھُن اِھا آڄ آجھاڻڻ لاءِ ”سرھي سرھي سار“ لکيو. ھيءُ سفرنامو بہ ان وطن کان وڇڙيل ۽ رُڄ ۾ وڃايل مسافرن جي ڪھاڻي ھو، جيئن ”انـدر جنين اڄ“. ماھتاب جـي اندر جيڪي وڃايل ڪھاڻين جا اٽڪٽ پند پيچرا، مُھڙ ۽ مُنڍ آھن تن کي اصل ۾ ھڪ خيال جيان انھن سفرنامن ۾ ليي سگھجي ٿو.

ماھتاب جيترو پنھنجي ڪھاڻين ۾ پنھنجي ذات ۽ شخصيت ني ڪڪرن جي ڇاپا وجھي لڪايو پي آھا ذات، آھو آجرو سـن آھا ماھتاب واري چاندوڪي اِنھن سفرنامن ۾ ھر ماڻھو ھر ڪردار، ھر ھند کي نہ رڳو روشن رکيو آھي پر ھوءَ پاڻ بہ چٽي پٽي نکري نروار ٿي، آن ونڊرلينڊ واري نينگر ايلس وانگر ظاھر ٿي آھي جيڪا جادو جي ٽنگري جي طلسم کي ڏـوڙي ان ننگريءَ ۾ پيار محبت ۽ سچ جو نئون طلسم جوڙي سيني کي ان ۾ وڪوڙي ھلي اچي ٿي.

پر ماھتاب جـو ھـيءُ فارايسٽ جو سفرنامو ”راھون چنڊ ستارا“ اڃان بہ وک اڳيري آھي جو ھن ۾ ايلس جا شروعاتي ڏکن پريا جذبا، ڳـوڙھا، پريشانيون ۽ فڪر ڪونھن. ھـن سفرنامي ۾ ايلس جا ڪاميابي جا ٽھڪڙا، بيفڪراڻيون ۽ زندگي ماڻڻ ۽ چوڙڻ جو چاھہ پرپور انداز سان سامھون آيو آھي. سنڌس جيون جو اھو رخ اڃان لڪل ھو. اڇو تہ آن رخ کي مليشيا جي ماحول، سنگاپور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

جي سينگاربل طلسمي شهر، ٿائيلنيڊ، هانگ ڪانگ چائنا ۽ سري لنڪا جي ان ٽڪائيندڙ سفر جي؛ مسلسل ڪهاڻي جي پس منظر ۾ ڏسون .

سون ڪان ماهتاب جي جيون جو سفر ڳجهو نہ آهي، سنڌ جي مشهور حاڪم ميان سرفراز جي سايي ۾ پيدا ٿيندڙ مشهور عباسي خاندان جي آهـا نينگر جنهن جـي پالنا سندس سياڻي، ڏاهـي، والده آنهيءَ نموني ڪئي جـو، سندس ڳالهيون ڪرڻ جـو فـن ماهتاب کـي لوليون ٿي مليو ۽ جڏهن هـن ٻولڻ شروع ڪيو تـہ هن جون ٻولون سڄـي سنڌي ادب ۾ گونجار ڪري گونجيون. جلد محبوب شيخ سندس زندگي ۾ آيو. ارم آئي، تہ مرشد سائين بہ آيو ان سان گڏ ڪلٺي زمر. پر ماهتاب جي لکڻين ۾ سندس زندگي جا هيءُ مستقل ڪردار تمام هلڪي انداز ۾ تہ ايندا رهيا پر نمايان نہ. هن هميشه پنهنجي جيون جي ڪهاڻي ڪان ٻين جي جيون جون ڪهاڻيون اهم سمجهيون ۽ سنڌ جي سماجي جوڙجڪ جي ناهموار سلسلي کـي هموار ۽ سنئون ڪرڻ جـي جُدَ ۾ لڳي رهـي. ايئن سندس آنهن ڪهاڻين جي مجموعن جنم ورتو جن ۾ هوءَ نہ پاڻ هئي نہ سندس عيال، ان ۾ هيا ٿي اهڙا ماڙهو جن ڪجهہ نہ ڪجهہ وڃايو هو. ڪن سڳ سياپا وڃايا ڪن مال وڃايو، ڪن من، ڪي جيئرا هوندي بہ مئل هيا، ڪي مئل هوندي بہ زندهہ هيا. سندس ڪهاڻين ۾ اهڙيون ٻوليون سمايل هيون جـو اڄ تائين سندس زندهہ جاويد ڪردار پنهنجي ليکڪا کي ڳوليندا وتن.

هن دفعي ماهتاب جو هيءُ سفرنامو ’راهون چنڊ ستارا‘ اهڙن ڪردارن جي ڪهاڻي نہ آهي پر اهڙن ڪردارن جو سفرنامو ضرور آهي جيڪي ساڻس گڏ هوندي بہ ـ ڪيس ڳوليندا ٿـي وتيا. هن دفعي ماهتاب، محبوب ساڻن گڏ ٿي گڏ آهي ۽ محبوب ڪنهن ’جانباز هيرو‘ جيان ڪيترن هنڌن تي سندس اڳيان بيٺو آهـي. ارم ’وڃايل ڦل‘ جيان هن طلسمي دنيا ۾ گم آهي. زمر آهائي ڪلٺي ۽ ڪڙڪڻي آهي. مرشد اهڙا ڪئميرا جا چمڪاٽ ڪيائي ٿو ۽ Adventure ڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ٿو تہ سڀ ڪي وٺي پيو.

هيءُ سفرنامو Swiss family robinson جي ايڊوينچر وانگر شروع ٿئي ٿو ۽ تمام اونهو ۽ ڳوڙهو رخ اختيار ڪندو وڃڻ بي-خطر حادثن، دلچسپ ايڊوينچرز، زندگي جي هيٺ مٿاهين، ڪن ڙنگين مٿين ڳالهين، ٻٽي معنيٰ وارن تيز فقرن، سهڻي سيبتي ۽ وڻندڙ ٻوليءَ جي مٺڙن ٻولن سان وڇي ڏنگ ڪري ٿو. هن سفرنامي ۾ ماهتاب جو قلم اهوئي آهي، سندس قول هڪ سياڻي جي قول جيان اهوئي آهي تہ هر انسان عمدي ۽ خوبصورت دنيا جو وارث آهي. زندگي، زندگي تڏهن آهي جڏهن هئڙن خودمختيار انسانن جي خودمختيار ملڪن ۾ خودمختيار ٿي گهارجي. هونئن بہ خودمختياري هڪ سڪون ۽ اطمينان جو پيمانو آهي.

هن سفرنامي ۾ ماهتاب جا 'لب آزاد' آهن، سندس قلم آزاد ۽ خودمختيار آهي، شال سندس قلم جي اها قوت برقرار رهي ڇاڪاڻ تہ سنڌي ادب جي ڪيترن ئي ليکڪن جا چپ سبيل آهن. هو سچ تہ ڇا پر ڪجهہ بہ نہ ٿا چئي سگهن. هونئن بہ سچ هن دور ۾ وچايل آٽ جيان هڪ پاسي ڇرندو، رڙهندو وڃي ٿو ڇاڪاڻ تہ ان آٽ جي هڪ اک نڪتل آهي، هڪ ٽنگ ڇڳل اٿس، ڏند ڀڳل اٿس. اُن جڏي سچ جي ٻہ ڳولا ڪرڻ اسان ليکڪن جو فرض آهي. هر اديب اهو ڏاهو آهي جيڪو اُن ڀيچري ٿي ويندڙ سچ جي گسڪندڙ ۽ جڏي صورتحال کي صحيح ڪري اُن جو رخ سڃاڻي سگهي ٿو ۽ سچ کي ڳولي، لهي واپس آڻي سگهي ٿو.

ماهتاب ان ڏس ۾ ڪيئي پنڌ ڪيا آهن، سندس هر سفر حقيقت ۾ سچ جو سفر آهي ۽ سندس سچ جي ڳولا ۾ جاري هيءُ سفرناما سنڌي ادب جو هڪ روشن ۽ پلو باب آهن.

حميد سنڌي

٣٠-٤-٨٩

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

آمريڪا مان موٽڻ تي محبوب هميشه کان وڌيڪ مهربان ٿيندي چيو: ”هن ڀيري توهان سڀني کي فاريسٽ گهمائيندي....“

”توهان ته اهڙا ڪوڙ ڀيرا ڏني آهي، ڪنهن ٻئي پاسي هلو ته توهان جو سفر به سجايو ٿئي.“

”لنڊن هلجي؟“

”لنڊن گهمڻ تان ته ارواح ڏي ڪجهي ويو آهي.... الائي چو ان جي حيثيت هاڻ ڳوٺ پڻ جهڙي ٿي لڳي....“ ورائيم.

لنڊن بابت منهنجو اهو رايو ٻڌي محبوب مشڪندي چيو، ”پوءِ منهنجي خيال ۾ فاريسٽ ئي صحيح رهندو.“

”ها، ياڻ الطاف شيخ به ته ان پاسي اچڻ جي ڪيئي ڀيرا پرخلوص ڪوٺ ڏني آهي.“

”سچ پڇو ته مون کي مڙني ڏٺل ملڪن مان سنگاپور ئي وڌيڪ وڻيو آهي، صفائي ستائي، ساوڪ، تهذيب ۽ هر لحاظ کان، ٿڏهن ته وري وري ان پاسي وڃڻ سان دل نه ڍربي آهي.“ محبوب چيو.

”توهان کي جي ايڏو پسند آهي ته پوءِ اسان کي ڪيئن نه وٺندو.“

”بس نه پوءِ سنيت ڪيو.“

”پڪ؟“

”شڪ جي ڪا گنجائش؟“

محبوب وعدي وفا ڪرڻ ۾ دير ئي نه ڪئي نه ته رشيد ڀٽي ۽ جهڙو حجائتو دوست ڪيس موڪليل خط جي تمهيد ۾ سدائين ’بيوفا محبوب‘ جي ٿالي سان ڪندو هو، جنهن تي محبوب پنهنجي مخصوص اسٽائيل واري محبوبائي مرڪ مرڪندي چوندو هئس، ”آهو محبوب ئي ڪهڙو جو وفا ڪري!“

....

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سموريون تياريون ٿي چڪيون ته محبوب جي ان اوچتي انڪشاف ويچارن ۾ وجهي ڇڏيو، ته سندس دوست ۽ ڪليگ شفيق چوڌري، پنهنجي پٽ سوڍو ڳڌجي هلڻ لاءِ سنيريل آهي ... سوچيم، الائي ڪهڙي طبيعت جو ماڻهو هوندو، سندس هر وقت جو ساٿ مٿان بور ڪري وجهي.... مٿان وري اڪيلي پٽ ڪي به ساڻ ٿو ڪٺي سو اسان جي سڪيلڌي سان نهندو به الائي نه.... ڪٿي وڙهي ڏانگا ٿيا ته سمورو سفر جهيڙن جهٽن نبيرڻ ۾ ئي ويهه ٿي ويندو .. اڳ جي سندن پيلهه چڙهڻ جي خبر هجيرها ته اهو پروگرام ڪهڻ بڻي پيري رڪان ها، پر محبوب جي موڊ خراب ٿيڻ جي خوف کان ماٺ رهيس. هو ڪي ڳالهيون ايڏو اوچتو ڪندو آهي، جو پوءِ آنهن مان ڪنڌ ڪيڏائڻ مشڪل ٿيو پئي. پر شفيق چوڌريءَ سان ملڻ کانپوءِ خبر پئي ته هو نهايت خوشمزاج، حاضر جواب ۽ چرچائي شخص هو. سندس ٻارهن ٻارهن سالن جو سنهڙو سيپڪڙو ۽ سڪيلڌو پٽ عاصم ته ماشاالله ايڏو ذهين ۽ هوشيار، جو ڪنهن به ريت ڪيس ٻارائي ڪٽ واري ذهن ۾ شامل نٿو ڪري سگهجي. مان ته چوندس ته وڏن جي به جاءِ نه هئي. اهڙي ايڪسٽرا آرڊنري ذهن ۽ حافظي وارا ٻار گهڻو ڪري T.V جي نيلام گهر ۾ عجوبي طور ڏيکاريا ويندا آهن.

....

گرميءَ ۾ فارايسٽ وڃڻ جو ٻڌي هرڪنهن ٿي مُنهُ ٺاري وڃڻ جون صلاحون ڏنيون، پر ان جو انتظار ڪندي ڪندي ٻارن جون موڪلون ئي پوريون ٿي وڃن ها.... ۽ ضروري نه هو ته محبوب به هر پيري اهڙيون فراخدليون ڏيکاري....

ڪراچي لاءِ سهي سنيري نڪتاسين ته آڪي باقي ڪسر پوري ڪندي هوٽل ميڊوي تي يوسف شاهين هانءُ ڦاڙيندي چيو: ”گرميءَ ۾ وري فارايسٽ ڪيڏانهن ٿا وڃو، يورپ هلو ها ته مان به ڳڌجي هلانوَ ها، ٽڪيٽ به ته هنهي پاسن جا ساگيا آهن....“

”پوءِ هاڻ ئي ڪٿي هلو نه.“ ڳڌجي چيوسين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

”هينئر تـوهان تي اچو، وري ٻئي پيري....“ هـن هميشه جيان مشڪندي ائين وراڻيو ڄڻ سچ پچ ڪيس ڪنهن تي وياسين.

جون جي ائين تاريخ ڪراچي ايئرپورٽ تي رات جو ڏهين بجي ڪسٽم بريفنگ ۽ بورڊنگ ڪارڊ حاصل ڪري، اميگريشن فارم ڀري، سيڪيورٽي چيڪ بعد ڊپارچي لائونج ۾ اچي ايئرلنڪا جي انتظار ۾ ـــڪ ٽينڊا رهياسين. اِها چونڊ منهنجي هئي جڏهن تـه محبوب P.I.A ۾ هلڻ کي ترجيح ٿي ڏني.

جهاز ۾ پير رکندي ئي لڳو ڄڻ ڪـهن سوڙهي سرنگ ۾ اچي ڦاٿــو ٿيا هجون. مسافـرن سان ٽمٽار ان ٽُـٻڙيءَ ۾ ننڍي هڪ اوٻاسيون ڏيندڙ ائرهوسٽيس هئي، تنهن ۾ بہ ڪو سوجهرو نہ هو وري بہ زوريءَ ڪيس سميتا پاٽيل سان ڀيٽي ڏسڻ جهڙو ڪيوسين. ڦڙتائي ناڻي جي تہ منجهس ڪا شئي ئي نہ هئي شايد تہ آڏين جي اوجاڳن ۽ لڳاتار آڏريائن ڪيس ٿستو بڻائي ڇڏيو هو، البت ڳاڙهي ڪوٽن وارا يونيفارم پهريل بہ اسٽيوارڊ ڇوڪرا وڏيڪ چُست هئا؛ جن مسافرن جو ايئن ٿي خيال رکيو ڄڻ آهي جهاز ۾ نہ ہر سندن گهر ۾ کهي آيا هجن.

جهاز اڏامي اڃان ويرم ئي نـہ گذري جو ڪجهہ ڀـَر ڀـرو وارين سيٽن تان ’آيوو....آيوو‘ جهڙي آوازن ۾خوفناڪ رڙيون ٻڌڻ ۾ آيون، سمورا پئسينجر پـريشان ٿي هڪ ٻئي جي منهن ۾ نهارڻ لڳا. مون سمجهيو ٣٣٠٠٠ فٽ بلنديءَ تي اچي شايد پائلٽ کان جهاز هلائڻ وسري ويو آهي، جو ڏپ وچان دانهون نڪري ويون آٿس. پوءِ سا خبر پئي تہ اهو پورهيت طبقي سان تعلق رکندڙ هڪ تامل پئسينجر هو جيڪو مرگهيءَ جي دوري سبب رڙيون ڪندي عجيب بي ڍنگي نموني سيٽ تي ئي لڙڪيو ۽ ڦٿڪيو، وات مان گِگ ٿي وهيس. ٽنگ ٻانهن ڪيڏانهن ٿي ويس؛ تنهن جي بہ ڪيس ڪا ڪـل نہ هئي. پوءِ بہ جهاز جي عملي مان ڪو سندس اوڏو ئي نہ ٿي آيـو. ڪيس بي تحاشا الٽيون ڪندي ۽ هيڏانهن هوڏانهن ٿڪون اڇلائيندو ڏسي، سندس ڀر ۾ ويٺل هڪ معزز شخص سيٽ مان وومٽنگ بيگ

ڪِڏي جيئن ٿي ڏانهنس وڌائي ته هن سندس هٿ کي آچل سان پَري ڪندي، منهن تي ٽڪن جو وسڪارو ڪري ڏنو. ان بيهودگيءَ تي معزز شخص جي منهن جو پنو ٿي لهي ويو، پوءِ به ويچاري ضبط جو دامن هٿان نه ڇڏيو. ڪافي دير کان پوءِ عملي جي ماڻهن کي ڪجهه خيال آيو ۽ آها ڪيلڏي ائرهوسٽيس ڪُميءَ جيان رڙهندي مرگهيءَ واري مسافر ڏي آئي ۽ هنجو سيٽ بيلٽ وغيره ٺاهي، فريشنر سان منهن آگهي رمندي رهي. هو ساڳي حالت ۾ بيسُڌ پيو هو، رکي رکي ٽنگون ٻانهون هڻندي، ڪَن ۾ آڱريون وجهي 'آيو آيو' جون صدائون بلند ڪندو رهيو. منهنجا ٽئي ٻار ۽ چوٿون عاصم اهو سڀ ڏسي ڏاڍا هيسيا پيا هئا جو 'آيو' سندن وڏيڪ ويجهو هو. مون به دل ئي دل ۾ ان گهڙيءَ کي ٿي ملامت ڪئي جنهن ۾ مون کي ان 'ٽيسٽ آف پيراڊائز' ۾ چڙهڻ جي ڪُٺيءَ ڪنيو هو.

....

رات جا ٽي لڳي پنجويهه منٽ ٿيا هئا، جهاز بمبئي ائرپورٽ تي لهڻ وارو هو.... پريان شهر جون چمڪندڙ بتيون ڏسي سوچيم ته انهن مان ڪا شاد جي گهر جي هوندي، ته ڪا گوبند پنجابي.... ڪا مهيش چندر ۽ دادا رام پنجوائي جي گهرن جي.... مون اهي روشنيون ڏسي ائين محسوس ڪيو، ڄڻ هڪ وار ورِي ڪين ڏسي ورتو هجيم... پر اهي ته سڪئا دلاسا هئا....دل پرپائڻ جا جونا جتن هئا....

جهاز پورو ڪلاڪ ڏهه منٽ اِئرپورٽ تي ترسيو ۽ ايتري ئي دير مان دريءَ مان بمبئي شهر ڏي ٻيوسي ۽ حسرت مان نهاريندي رهيس ته ڪاش جيڪر توري دير لاءِ وڃي پوپٽي ۽ دادا رام پنجوائي جي طبيعت پڇان، بيگاهه وقت گوبند پنجابي جي فليٽ جو در کڙڪائي کيس اچرج ۾ وجهان، مهيش، راجو ۽ هريءَ کي حيران ڪريان.... پر تاج ڪچن فوڊ جي وين ۽ اِئرپورٽ تي ڪم ڪندڙ عملي جي سُوپيرن کان سواءِ مون ڪجهه به نه ڏٺو.... ڪنهن کي به ڏسي نه سگهيس.

چار لڳي پنجٽيهه منٽن تي جهاز آڏاڻو ۽ به ڪلاڪ پنجويهه

منٿن کان پوءِ، صبح جو اٽڪل ستين بجي 'ڪولمبو ڪاتوناڪي انٽرنيشنل ائرپورٽ' (Colombo Katunayake international air port) پهتو. جهاز مان ئي سري لنڪا جي ساوڪ ڀري سرزمين جي ديدار اکيون ٺاري ڇڏيون. اميگريشن ۽ ڪسٽم ۾ ڪا تڪليف نہ ٿي، ڪلاڪ کن سامان جي اچڻ جو سو انتظار ڪرڻو پيو جن کي آٽان جا ٽـريند ڪتا، 'ڇڱا مڙس' ٿي انسپيڪٽ ڪري رهيا هئا تہ متان ڪا حشيش وغيره نہ هجي. هڪڙو تہ موئن نوس نوس ڪري ٻڳون پليٽ ڪري رکيون متان وري اِن خوف اچي ورايو تہ ڪتي انهن ملنگي مٽڪن موتين کي، جيڪي تحفي ۾ ڪن دوستن کي ڏيڻ لاءِ ورتا هئاسين، سمگل ڪيل اصلي هيرا جواهر سمجهي ڀونڪي ڪا اهڙي فتوي نہ ڏيئي وجهن جا پرديس ۾ پئي ڳهلرائي تہ پوءِ ڇا ڪنداسين.... غلطيون تہ بهرحال انسانن ۽ ڪمپيوٽرن کان بہ ٿيو وڃن، هي تہ وري بہ ڪتا هئا. ڪتو ذات ڪيڏو بہ ڪٿي ٽريننگ يافتہ ڇو نہ هجي پر پنهنجي 'ڪتائپ' مان ڪڏهن بہ ڪنڌ نہ ڪيڏائي سگهندو.

بهرحال محبوب دلاسو ڏنو تہ ڳٽي ۽ جي ڪابہ ڳالهہ ناهي، اِهي ڪتا رڳو حشيش جهڙين نشي وارين شين جا ڳولائو ٿيندا آهن. ائرپورٽ کان ٻاهر اچي اسان ٽيڪسي ڪئي جنهن کي سريلنڪا جا بہ سؤ پنجهتر رپيا ڏيئي ڪولمبو شهر ڏي روانا ٿياسين.

موسم جهڙالي تہ اڳيئي هئي ويتر عرش تان موتي بوندن جهرمر لائي ڏني. چؤطرف ساوڪ ۽ قدرتي خوبصورتي جي نظارن دل موهي ڇڏي، سمورو واديو منڊل دال چيني، لونگن ۽ ناريل جي سڳنڌ سان واسيو پيو هو.

سفر دوران جاڳڻ ڪري مون کي ۽ ارم کي ٽيڪسيءَ ۾ باقاعده جهوٽا ٿي آيا، ڪنڌ ڪڏهن آٽر تہ ڪڏهن ڏکڻ ڏي لڙي ٿي ويا. رکي رکي تڏهن ٿي اک کلي جڏهن محبوب خاص خاص جاين جڳهن جا نـالا ٿي ٻڌايا پـر جيئن تہ ذهن ٿڪل ۽ ستل هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ٽنھنڪري ڪا خبر نٿي ڪانه ٿي پئي ته ڇا پيا ڏسون ... ڪيڏانھن پيا وڃون.

شھر اچي ڪجھه ھوٽلون ڏٺيوسين پر دل وٽان نه ھيون، آخر گال روڊ تي ھوٽل 'لنڪا آرچرڊ' ورتي، جنھن ۾ رزرويشن ڪرائي اچي ٽائنيڪا ٿياسين. ھيءَ ھوٽل گذريل ٽن سالن کان شروع ٿي آھي جنھن ۾ سامھون بالڪونيءَ مان سمنڊ جو دلفريب نظارو ۽ ساوڪ ڀريا ڍگھا ناريلن جا وڻ ٿي نظر آيا. اِھا ھوٽل اڪثر سري-لنڪا ۾ فلمايل پاڪستاني فلمن ۾ به نظر ايندي آھي، جنھن ۾ ٽيم جا ماڻھو پڻ اچي رھندا آھن. ھوٽل ته خوبصورت ھئي پر ڪمرا به مڙني سھوليتن سان سينگاريل ھئا: ٽي. وي، فون، فرج، ميوزڪ چينلس ۽ ھر طرح جو انتظام ھو. شاور وٺڻ کان پوءِ اسان ڪجھه دير آرام ڪيو. جيئن ته جھاز ۾ بمبئي جي تاج ھوٽل جو ناشتو سنجھئي يعني صبح جو ڇئين بجي سان ٿي اچي مٿي ۾ لڳو، تنھنڪري ٻنپھرن جو جلدي بک لڳي. مانيءَ جو ته تجربو ٿي ڪرڻو ھو، ان خيال کان ھلڪو ڦلڪو گھرايوسين. جيتوڻيڪ اِتي ڪوڪونٽ آيل ۾ پچائين، گرم مصالحه مرچون ۽ ڪٽاڻ گھٽي استعمال ڪن پوءِ به ماني سوادي ھئي. 'پرل رائيس' چانورن جو ھڪ خاص قسم ھو جنھن کي ڦھريون ڀيرو اتي ڏٺم. ڇڻ ننڍڙا ننڍڙا موتيءَ داڻا....

ھوٽل جا ڪارا ڪوجھڙا بيرا ڪافي خوش اخلاق ٿي ڏٺا جنھن سبب سندن ڪوجھائپ جھڪي ٿي لڳي. گرامر کان آجي اھڙي ته فرفر انگريزي ڳالھائين جو مغز کي ٻه چار قلابازيون ڪارائڻ بعد ئي ٿي سندن ڳالھه سمجھه ۾ آئي. پر پوءِ سو جلدي ھري وياسين. ماني کائڻ بعد ٻار T.V ڏسڻ ويھي رھيا ۽ محبوب، پنھنجي دوست وڪرم سان فون تي ڳالھائڻ لڳو، جيڪو ويرمٽي نه گذري جو پنھنجي زال نادره سان گڏ ھوٽل اچي پھتو، ۽ ٿوري دير جي ڪچھري بعد اھو چئي موڪلايائين ته ھو رات جو وري ايندو ۽ اسان کي ڊنر لاءِ پنھنجي گھر وٺي ھلندو.

شام جو پنڌ پنڌ شھر جو ڪجھه حصو ڏسڻ نڪتاسين،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

جيئن تہ هلڪي برسات اچان تائين پئجي رهي هئي، تنهنڪري پاڻ سان آندل ڇٽي استعمال ڪرڻ جو وجهہ هتان نٿي وڃائڻ چاهيم، جيڪا پيڪنگ دوران محبوب ڪٺڻ جي صلاح ڏني هئي، جيئن رستي پنڌ هلندي اتي جي تيز آس ۽ برسات کان ڪجهہ بچاءُ ٿي سگهي. اِها خوشقسمت ڇٽي آنهن بدنصيب ڇٽين مان هڪ هئي جنهن جو مس وڃي ڪو مورت ڪليو هو. جڏهن بہ پرڏيهي دوستن وٽان سوکڙي ۾ دلڪش رنگن واري ڪا خوبصورت ڇٽي ملندي اٿم تہ خوش ٿيڻ بدران هانءُ اصل سڙيو وڃي، ڇاڪاڻ جو اسان وٽ مخصوص ماحول ۾ پاڪستاني عورتن جو ڪرسٽانڻ جيان ذري ُپرزي ڇٽيون کڻي هلڻ جو رواج ڪونهي، باقي رڪشا يا ڪار ۾ تہ ڇٽي کڻي نہ ويهجي ها!

ڇٽيءَ جو ڇٽ ڪلندو ڏسي ٽنهي ٻارن ڊوڙي اچي ان هيٺ جاءِ ورتي، اهو حال ڏسي مون آتي ئي کڻي ڇٽيءَ جي ڇپر ڇڏي. ۾ ٻارن جو نئينءَ مان ڇٽي کنئي، سو ڊپ اچي لڳم تہ ڪٿي انهن جي ڇڪ ڇڪان جي نتيجي ۾ پويان اينڊڙ ڪنهن ماڻهوءَ جي اک نہ نڪري پئي، جنهن تي تامل ۽ گوريلا نہ مڃرجي پون.

ڪولمبو جي رستن تي ٽريفڪ گهٽ هئي تہ بسون بہ چوٽي، مفلر، اسڪارف، رومال ۽ شعر و شاعري جهڙن تڪلفاتن کان آجون تاجون نظر آيون، جنهن ڪري واقعي بسون ٿي لڳيون ۽ ڪنهن ’چريٽر هيڻ‘ اوباش منش جو ڏيک بنهہ نٿي ڏناڻون.

شهر گهمندي پهريون مشاهدو اهو ماڻيم تہ ڳاڙهو رنگ اتي جي ماڻهن جو من پسند رنگ آهي، جيڪو سيني ۾ نمايان هو پوءِ ڪپڙا هجن، فرنيچر يا ٻي ڪا شئي. چوڌاري ساوڪ ڀري فضا ۾ اهو رنگ سنهالين ڏوڙي تاملن جي تکي سانوري رنگت تي ُجڙي ُجڙي تي ٺهيو. ننڍا وڏا ۽ جوان تہ ٺهيو ڪيتريون ئي پوڙهيون زالون بہ شوخ ڳاڙهي رنگ جي ساڙهيءَ ۾ نظر آيون؛ جڏهن تہ اسانجي تهذيب مطابق عمر جي ان حصي ۾ ڪا عورت يا مرد اهڙي جسارت ڪري تہ لوڪ ۾ مهٽيهاب ٿي پئي. ڳاڙهي رنگ ڪي

Scanned with CamScanner

پسند ڪرڻ جو اهو عالم هئن جو سوئر جي گوشت ڪي بہ ڳاڙهي رنگ ۾ ٽوٻو ڏياري هوٽلن ۽ دڪانن تي ٽنگيو ويندا هئا تہ جيئن خريدار هر ڪجهي ۽ چڪجي اچن. اهو ساوڪ ۽ ڪوپري جي تيل استعمال جوئي ڪرشمو ٿي ڏٺو جو سواءِ ايڪڙ ٻيڪڙ ڪُراڙن جي ڪنهن ڪي بہ چشمو پاتل نہ هو. سري لنڪا غريب ملڪ هئڻ جي باوجود دل جو نهايت امير آهي. اڪين جا علاج دنيا ۾ سڀ کان وڌيڪ ان ملڪ طرفان ئي ڏنا وڃن ٿا.

اتي جون عورتون ۽ نوجوان ڇوڪريون ميڪاپ ۽ ٺاھ ٺوھ کان بنهہ بي‌نياز آهن، نہ ڪجل ڪانيون نہ پائوڊر پوچا نہ ئي لپسٽڪ ليپ، بيحد ساديون سباجهڙيون. وارن جو اسٽائل بہ ذري گهٽ سڀني جو ساڳيو، عام طرح سنئين سينڌ ۽ لسي پٺيءَ سان هڪ سڌي چوٽي يا وڏ ۾ وڏ منجهل نموني گهنڊيدار وارن جو هڪ پوني‌ٽيل ڪنديون، جيڪو هوبهو ڪجهيءَ واري سنڌي بهاري جون سڪون پيو لاهيندو، مٿان وري رستي پنڌ هلندي چپل بہ خيرڪو پائينديون، پيرين اُگهاڙي پيون سهورا گشت ڪنديون آهن. دفترن ۾ ڪم ڪندڙ بہ سؤ سيڪڙو سادگيءَ جو نمونو، البت ايئرهوسٽيس سندن پيشي جي لحاظ کان ٿالي ماترئي سهي پر ٺاڪ ٺوڪ واريون ٿي ڏٺيون. مور جي ڇاپي سان Low Neck بلاؤز واري ڳاڙهي باربر سان سائي رنگ جي ساڙهي، وار ڪٽيل تہ ڪي سيٽ ٿيل. ڳاڙهي لپسٽڪ، اکين تي گرين شيڊ باقي پائوڊر ۽ بلشر بنهہ نہ هئڻ جهڙو.

سري لنڪا سائوسٽابو ملڪ آهي. جنهن جي ڪل آبادي ١٤٠٨٥٠,٠٠١ آهي، جنهن ۾ وڏو حصو ٻڌ ڌرم وارن جو ٿو رهي تنهن بعد هندو، ڪرستان، مسلمان ۽ ٻيون قومون آهن. اتي جي ماڻهن جو خاص پيشو زراعت آهي، جنهن جا مکيہ فصل چانور، چانهن، ربڙ، گرم مصالا ۽ ناريل آهن جيڪي ٻين ملڪن ڏانهن ايڪسپورٽ ڪيا ويندا آهن. معدنيات ۾ بہ اهو ملڪ پٺ تي ناهي، هتي جا قيمتي پٿر جهڙوڪ ريڊ روبي، ڪيٽس آئي، ذرقان، سفائر، ٽوپاز ۽ ٻيون اسٽون دنيا ۾ نهايت مشهور آهن، خاص ڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

"بيگمات" طبقو انهن لاءِ چتائپ جـي حدن تائين ماندو ٿي مرندو آهي ۽ جتي چار بيگمات گڏجي ويهنديون، اُتي انهن ٻئرن جو پاٺ شروع ڪري ڏينديون. يـاد اٿم انڊيا ۾ اهـڙي صفتن واري هڪ بيگم مون کان اوچتو سوال ڪندي پڇيو،

"تو وٽ ڊائمنڊ آهن؟"

مان اِن بو ڪڙائپ پرڻي بي تُڪي سوال تي حيران ٿي وئي هيس ۽ سوچيم ته جي هجن به ڪٿي ته 'شڪاريءَ جي ڪُنيءَ مان ڪنهن کي هوند شڪر' جيان هـن کي ڪهڙو هوند شڪر.... ڪيس تنهائين تشويش ۾ وجهندي ورائيم،

"اهي چا ٿيندا آهن؟"

اُن مهل اِن عورت جا تاثرات ڏسڻ وٽان هئا.

ڪلاڪ ڏيڍ ۾ هوٽل جي اوسي پاسي واريون چگهيون جايون گهمي ورتيوسين. ان دوران هڪ مانڊڙيءَ تي ڀهريون پيرو ناريل سان مشابهت رکندڙ تازيون سوپاريون ڏسڻ جـو اتفاق ٿيو. انهن تـان ٻُج يـا خول لاهڻ سان سوپاري ايڏي تـه نماڻي ۽ مسڪين لڳندي جو ڏسي قياس پيو ٿيندو ۽ ڪولي ڪاٺڻ بدران پانئجي ته وري ان خول ۾ جيئن جو تيئن بند ڪري ڇڏجيس.

اِن سوچ منهنجـي ذهـن ۾ 'آدي سهٽي تـه ڪهڙي ڪـم دي، نه آدي جوڳي نـه آبي جوڳي' واري چوائي جـي ياد تازي ڪري ڇـڏي. بهرحال دڪاندار ڪجهه اڳـ ۾ ڪليل ۽ نـرم سوپاريون ڏنيون جيڪي عادت نه هئڻ جي باوجود به شوق ۽ تجسس ۾ بي تحاشا ڪائي وياسين. واپسيءَ تـي گال روڊ جي پوسٽ آفيس مان ٽڪليون لفافا وٺي اچي هوٽل پيڙا ٿياسين....

مينهن اچان جاري هو، اتي جي بجلي ۽ فون وغيره جو انتظام نهايت بهتر ٿي لڳو جو لڳاتار مينهن پوڻ سبب به متاثر نه ٿيو، اسان وٽ تـه بجليءَ جي خرابيءَ جا الزام مينهن تي ايڏا تـه مڙهيا ويا آهن، جو مرڳـو وسڻ ئي ڇڏي ڏنـو اٿس ، پوءِ بـه تقريباً هـر روز ڪيئي ڀيرا بجلي وڃڻ جي ڪيڪ بدل آهي. ڏاڙن، ڪرفيوئن

۽ خونريزين کان علاوه اونده انڌوڪار ۾ گُهٽ ٻوسٽ ۽ مڇر ته
ڪٿي هاڻ غريب عوام جو مقدر بڻجي ويا آهن پر ملڪ لاءِ ٻـ
لوڊشيڊنگ جي نالي رات ڏينهن جون اونداهيون نيا گ جون نشانيون،
وڌن چوائي ته ڪو چڱو سوڻ يا ُشگن ناهن....

رات جو جيئن تـه محبوب جي دوست وڪرم سنگهي ۽
سندس زال نادره اسانجي دعـوت ڪئي هئي تنهنڪري هو ستين
ٻجي سان ٿي اسانکي وٺڻ لاءِ اچي پهتا.

وڪرم سان محبوب جي چاڻ سڃاڻ ڪجهه سال پهرين
مليشيا ۾ فرٽلائيزر ڪورس ڪرڻ دوران ٿي هئي، جيڪا پوءِ اڳتي
هلي گهري دوستي جي رنگ ۾ رنگجي وئي، جڏهن ته نادره ٻه مون
سان خط پٽ جو رستو رکندي پي آئي آهي. منهنجي ساڻس اها پهرين
ملاقات هئي. ڪيس ٻه ٻوليون ٿي آيون انگريزي ۽ سنهالي؛ جن مان
سنهالي سندس مادري زبان آهي. جيئن اڪثر ٻولين جا ڪي لفظ
هڪ ٻئي سان ملندڙ جلندڙ ٿين، تيئن سنهاليءَ جا ڪي لفظ سنڌيءَ
سان ملندڙ ڏسي خوشي ٿي. گهر کي چون گدر، پٽ کي پٽ،
ڌيءَ کي دِيا، ماءُ کي امان، پيءُ کي اپا.

وڪرم ۽ نادره.سان ڳاڙهي رنگ جي ڪار ۾ ويهي سندن
گهر پهتاسين؛ ته سمورو فرنيچر ۽ پردا ڳاڙهي رنگ جا ڏسي ويتر
پڪ ٿيم ته اهو رنگ سريلنڪا وارن جو پسنديده آهي. نادره پڻ
ان ڳالهه جي تائيد ڪندي ٻڌايو ته اهو رنگ خاص طور وڪرم
جو ٻه فيورٽ آهي، تڏهن مون ڏٺو تـه ڪيس بشرٽ ٻه ڳاڙهي پهريل
هئي. وڪرم اتي جي فرٽلائيزر ڪمپني ۾ مئنيجر آهي ۽ نـادره
ٻـه هڪ ڪمپنيءَ ۾ نوڪري ڪندي آهي ۽ اچوڪي دور جـي
ضرورت ٻه اها آهي ته گڏجي ڪم ڪجي، نه ته هڪ ڪمائڻ واري
تي سڄي گهر ڀلايڻ جو جيڪو بار اچيو پئي، تنهن کي ته اهوئي
ڄاڻي ڏو.

نادره جي نالي لاءِ شڪ تـه مونکي حيرت ۾ وڌو چوته پاڻ
ٻڌ ڌرم سان تعلق رکندڙ هئي. ٻڌايائين ته اهو نالو انڊين ايڪٽرس

ناديره جي نالي کان متاثر ٿي سنڌس ماءُ هن تي رکيو هو. ڪيس ۾ ننڍڙا ۽ پيارا ٻار آهن، پٽ جو نالو شيهان ۽ ڌيءُ جو وري شيوَنتي ڪوشيليا....

ڊنر نهايت لذيذ هئي پر سري لنڪا جي وڻن تان لٿل تازين ۽ نرم سوپارين وات سان هاچا ڪري ڇڏيا، تنهن ڪري مرچن مصالحن واري ماني کائڻ کان لاچار ٿي پيس. اهو حال ڏسي ناديره تازو پيٽل ناريل آڻي ڏنو، جنهن کي چپاڙڻ سان هڪدم فرحت اچي وئي.... ڄڻ ڪو جادوءَ جو ڪرشمو هو.... اِها صورتحال ڏسي ناديره تيهائين ڦونڊجي وئي، ۽ ويٺي ناريل جون خاصيتون ٻڌائڻ.

اِها خبر ته مون کي ٻه هئي ته ناريل جا وڻ خط استوا جي ويجهن ملڪن ۾ ٿيندا آهن. خاص ڪري سري لنڪا ۽ بنگلاديش ۾ ته اهي تمام گهڻي تعداد ۾ ٿين، پر ناديره ناريل جي باري ۾ وڌيڪ ڄاڻ ڏيندي ٻڌايو ته اِتي جي ماڻهن لاءِ ناريل نهايت ڪارائتي شئي سمجهي وڃي ٿي؛ ايتري قدر جو سندن زندگيءَ جو دارومدار ڪنهن حد تائين انهيءَ تي آهي. ناريل کائيندا ٻه آهن ته ان جو کير ٻه پيئندا آهن، ان مان تاڙي ۽ سرڪو ٻه ٺاهين، مون هن جون ڳالهيون ڏاڍي دلچسپيءَ سان ٿي ٻڌيون. اهو ڏسي هن هيڪاري وڌيڪ ناريل جا فائدا ٻڌائيندي چيو، "غذائي اعتبار کان ٻه ناريل جي استعمال ۾ فائدا ئي فائدا آهن، جگر کي طاقت ڏيڻ، نظر کي تيز ڪرڻ، رت وڌائڻ، ٻَت کي ٻرڻ، ماتا جي بيماريءَ کان بچائڻ کان علاوه ٻين ڪيترين ئي بيمارين ۽ جسماني ڪمزورين جو علاج ناريل آهي. ذيابيطس جي مريضن لاءِ ته ناريل جو کير وڏي نعمت آهي."

بنگلاديش ۽ سري لنڪا جي عورتن جا وار ڊگها ۽ چمڪيلا ٻه انڪري آهن جو اهي ناريل جو تيل استعمال ڪنديون آهن.... اسان وٽ نفيس طبع ماڻهو پڻ وارن ۾ اهو تيل استعمال ڪندا آهن، جڏهن ته ڪيترا وري انهيءَ کي خشڪ چاٽائيندي وار وڌائڻ

جي شوق ۾ ڪڙو تيل استعمال ڪن. جنهن سان سندن سارو وجود آچار جي برني ٻڏجيو پئي، ڪين ته شايد اهڙي خبر نٿي پئي پر سندن شخصيت جو ڏاڍو خراب اثــر ٿـو پئي. وارن کي ڌوئڻ تـه ٻه تيل جي اٺ وٽندڙ چٽ نه رکو سندن مٿي مان پئي ايندي، پر ان چٽ سان سمورو وايومنڊل هنڌ بسترا، کٽ کٽولا، ڪمرا ڪوئيون مستقل طور واسجيو وڃن.

اسان وٽ ڪانٽن چمچن سان کائڻ جو رواج عام ٿيندو پيو وڃي پر ڪولمبو جي ماڊرن گهراڻن ۾ به چمچن سان کائڻ جـي هرويرو ايڏي محتاجي ناهي، پوءِ به ايٽيڪيٽ جو خيال رکندي ماني شروع ڪرڻ کان اڳ وڪرم اهـو چئي اسان کان اجازت گهري ته Can we use our fingers? مونکي سندس پڇڻ جو اهو مهذب انداز وڻيو. مون کين خاطري ڏياري ته اسين به جيسين کاڌي کي آڱرين سان ڇهي محسوس نه ڪريون، تيسين مانيءَ جو مزو ئي نه ايندو. بهرحال پار ته چمچي سان ئي کائڻ تي هريل آهن ۽ اسان کي به ڪڏهن ڪڏهن محفل جي ادب آداب کان چمچو ڪانٽو استعمال ڪرڻو پوندو آهـي. منهنجي ڳالهه ٻڌي سندن چهري تـي اطمينان جهلڪندو نظر آيو.

ناديره ٻڌايو ته هوءَ اڄڪلهه اليڪٽرڪ آرگن پئي سکي. مانيءَ کانپوءِ هن اسانکي خوبصورت ڌنـن وارا ڪيترائي سنهالي گيت ٻڌايا، جن اچوڪي شام کي يادگار بنائي ڇڏيو.

جڏهن ڪافي دير اچي ٿي ته ان قربائتي جوڙي کان موڪلائڻو پيو. هو ڪار ڪٽي ساڻ هليا. وات تـي هنن اسانکي ڪولمبو جون ڪيتريون ئي سکيه جايون، جهڙوڪ پريزيڊنٽ هائوس، پرائمنسٽر هائوس، اسيمبلي بلڊنگ، ٽـي. وي. اسٽيشن، ٽيمپل وغيره ڏيکارڻ کان علاوه مسلمانن جي هڪ خوبصورت مسجد جو ديدار به ڪرايو، جنهن تـي پريان ئي پڙهو، ڪلمو پاڪ رسول جـو وڏن اکرن ۾ اڪيل هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

گال روڊ تي ئي سري لنڪا براڊڪاسٽنگ جي عمارت به هئي جنهن تان سنهالا، تامل، انگريزي، اردو ۽ هندي سميت ڇهن ٻولين ۾ پروگرام نشر ٿيندا آهن. گال روڊ تي ڪيترن ئي ملڪن جون ايمبيسيون ۽ سپر اسٽوز پڻ هئا.

تعليم جي لحاظ کان سري لنڪا ڪنهن به سڌريل ۽ ترقي يافته ملڪ کان گهٽ ناهي. ايشيا ۾ اهو هائيسٽ ريٽ آهي ته اِتي جي آبادي اسي سيڪڙو کان به وڌيڪ پڙهيل آهي. اڳي تعليم جو ذريعو صرف انگريزي هو پر هاڻي مادري زبان ۾ به شروع ڪيو اٿن. انگريزي زبان هتي جي شهري زندگيءَ ۾ عام جام ڳالهائي ۽ سمجهي ويندي آهي. جنهن ڪري ننڍا ننڍا دڪاندار پان وارا، ڪير وارا خواهه روٽي وارا به ”ٽوٽل“ انگريزي مون کي سيکٽي آهي، گِٽ مِٽ گِٽ مِٽ ڪرٽي آهي.“ واري زمري ۾ اچيو وڃن ٿا.... اِها جاڪوڙ به ان ڪري؛ جو هتي تعليم يونيورسٽي جي ليول تائين مفت آهي ته هاسپيٽلائيزيشن به فري. ان مان ثابت ٿيو ته اتي جي حڪومت کي پنهنجي عوام جي تعليم، ترقي ۽ صحت جو ڪيترو نه اونو آهي.

سري لنڪا توڙي جو غريب ملڪ آهي، تڏهن به آتي سواءِ ڪنهن معذور محتاج جي ڪوبه فقير ٿقرو نظر نه آيو. اسان جو ملڪ نالي ۾ غريب ملڪ سڏرايـو جهان جون همدرديون حاصل ڪيو ويٺو آهي، جڏهن ته چوڦير اميرن ۽ فقيرن جي لٺ لڳي پئي آهي. اها جي غربت آهي تـه پوءِ اميري الائي ڇا هوندي ، باقي سفيد پوش وچولو ۽ ايماندار طبقو تـه هر دؤر ۾ پشتان ٿشت پيو پيڙهبو آهي. هوٽل پهچي، ناديره ۽ وڪرم کان موڪلائي، ڪمرن ۾ اچي صبح جو ’ڪينڊي‘ ڏي وڃڻ جون تياريون ڪرڻ لڳاسين. توڙي جو ڪينڊي ۾ هلندڙ فسادن جي ڇاڻ بـه هئي پر ڪولمبو اچي ڪينڊي نـه گهمجي ، سا ان سفر سان سراسر زيادتي هئي. تنهن ڪري ڪجهه رسڪ ته بهرحال کڻڻو ئي پيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ائرپورٽ تان هوٽل تائين آڻڻ وارو ساڳيو ڊرائيور اسان جي چوڻ موجب پنهنجي وين کڻي صبح جو ستين بجي سان اچي پهتو. جنهن سان گڏ اسين سنئي ڇٽا ڪينڊي لاءِ روانا ٿياسين. اسان جي خوشقسمتي هئي جو اتي اينديءَ موسم جهڙاليءَ ٿي پئي هئي، پر خط استوا ويجهو هئڻ ڪري ٿوري دير لاءِ به جيڪا اُس ٿي نڪتي سا غضب جي ساڙيندڙ ۽ تکي هئي. جي موسم جهڙالي نه هجي ها ته شايد اِها اُس هلندي چلنديءَ روسٽ ڪري وجهي ها. شابس هجي ويچارن سنهالين کي جيڪي ان اُس ۾ روسٽ ٿي ٿي هاڻ ڀاڄيءَ دار ڪوئلو بڻجي پيا آهن. پهاڙن مٿان ٺهيل ڪينڊي جو قدرتي طور خوبصورت شهر، ڪولمبو کان ٻاهتر ميل پري ۽ سمنڊ جي سطح کان ڇگني مٿاهينءَ تي آهي.

شهر کان نڪتي اڌ ڪلاڪ مس ٿيو جو واٽ تي وين کي اچي ڇنڊو لڳو، جيتر ڊرائيور اهو ٺيڪ ڪري تيتر ڪا دير هيٺ لهي ناريل جي وڻن جي ٿڌي ڇانوَ ۾ ٿي ويٺاسين. پر پاسي رهندڙ غريب عورتن جو گذران ئي ناريل تي هو، جن ڪيترائي ناريل ساڙي انهن کي وڪڻڻ لاءِ صاف ٿي ڪيو. هتي عام طور سان ٻن قسمن جا ناريل ٿين. هڪڙا پيلاڻ مائل، جن کي چون **King Coco**. اُن ۾ رڳو پاڻي ٿئي ۽ ٻيا ڳرڌار جن کي خاص مشين سان ڪاتر ڪري يا ڏڪرن جيصورت ڏبي آهي. هتي ٻيا به ڪيترائي فروٽ ٿين. واٽ ويندي ڀيا رستي پنڌ هلندي ناريل سميت ٻپائين ايپل ۽ ڪيلا ته هر دڪان تي جهجهي تعداد ۾ نظر ايندا پر ڪيلا ڏسڻ سان ئي خبر پئجيو وڃي ته اهي عمده ڪوالٽي جا ناهن.

وين ٺهندي ئي وري جبلن جي وچ ئي وچ مان ڪينڊيءَ ڏي سونهن ۽ سرهاڻ ڀريو سفر شروع ٿيو.... حدِ نگاهه تائين ساوڪ ئي ساوڪ پکڙيل هئي. فضا ۾ ٿڌڙي هير جي هر جهوٽي سان ناريل ۽ گرم مصالحن جي وڻن مان ايندڙ خوشبو، دل ۽ دماغ کي معطر ڪندي راحت ئي پهچائي. چوڌري پنهنجي نظر جو چشمو لاهي ان سموري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ساوڪ کي ڇڻ اڪيلي‌سر پنهنجي اکين ۾ جذب ڪرڻ ٿي چاهيو، اسان جي اکين به ڇڻ ساهه ڪٽي ڪٽي ان مهڪ ڀري ساوڪ کي ٿي پنهنجي اندر سمايو.... محبوب ته هونءَ ٿي نيچر جو شيدائي، سو ته انهن نظارن مان ڀاڃي به نٿي ڏاڍيو پوءِ به اسان کي ڇڙي ڇڙي جي چاڻ ڏيندو ٿي هليو ...

”هي بـائبل راڪ آئو، چون ٿا هتي حضرت آدم پهريون قدم رکيو....“

سوچيم، ’اڀرا قدم‘ ڪٿي نه جنت مان ڌوهجي ها، نه ٿي اسان کي جيئڻ جي جُرم ۾ دنيا جو جهنم ڀوڳڻو پئي ها....

”هي اهو قديم وڻ آهي جنهن کي سدائين هزارين چمڙا ڇهتا پيا هوندا آهن....“ محبوب چيو. اسين ڪن ڏانهس ۽ نظرون نظارن ۾ ڪپايو ڇڻ ڪنهن آسماني دنيا جو سير ڪري رهيا هئاسين.... شاهي وڻن جي جهنڊن مان، پهاڙن تان وهندڙ شفاف جهرڻا ڪير جي ذهرن جيان ٽـي ڦٽي نڪتا.... مون کي لڳو هيءَ آها ٿي جنت هئي جتان آدم ترجي نڪتو هو.

فوتا ڪدائڻ لاءِ جهرڻن وٽ اچي ان جي شفاف ۽ بي‌داغ سندرتا مان ٻُڪ ڀري پيئڻ کان پوءِ هٿ‌منهن ڌوئي فريش ٿياسين.... وڻن جي جهرمٽن ۾ جبلن جي سيني مان ڦٽندڙ انهن دلڪش جهرڻن جون قطارون، مون کان ڪڏهن نه وسرنديون ...

هيٺ زمين تي جبلن جا ننڍا ننڍا سليٽي سرمئي پٿر ائين ٿي چمڪيا ڇڻ ڪي قيمتي جواهر هجن. مرشد جي جيمني اسٽار واري واپاري ذهن هڪدم اسڪيم پيش‌ڪئي ته اهي ڪٺي هلي پاڪستاني بيگمات کي لکن ۾ وڪڻجن ... اسان سندس ان معصوم پر اٽڪلي اسڪيم تي کلي پياسين.... پر ڪو عجب ناهي جو اهڙا بيوقوف به دنيا ۾ گهڻئي پيا آهن جيڪي گهري قيمت ڪي ڏي شئي جي سچي هئڻ جو دليل سمجهندا آهن، پوءِ چاهي ٽڪو مُلهه به نه لهندي هجي. بهرحال پٿر قيمتي هجن يا بي‌ملهائتا، خوبصورت نانءَ ڏيئي انهن جي ڪٽ ۽ قيمت به ته انسان ئي ٿـو ڪري، نه ته اهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

محض پٿر ئي ته آهن....

اهو سوچيندي پئي جو اوچتو لوهي ٽوپلا پاتل ڪي ماڻهو وين ڪي ورائي ويا ۽ اڳتي وڃڻ کان روڪيائون. جيئن ته ڪينڊي ۾ فساد پي هليا تنهنڪري ان صورتحال کي پل لاءِ هيسائي ڇڏيو، پوءِ سا خبر پئي ته اهو ڊائناماڻيٽ سان پهاڙ اڏائڻ وارن جو عملو هو. ويرم ئي نه گذري جو دل دهلائيندڙ ڌڪاءُ ٿيو ۽ پٿرن جا وڏا وڏا ٽڪر هيٺ هوڏي اڏامڻ لڳا.... ڪجهه منٽن بعد جڏهن ٺاپر ٿي ته اسان کي به اڳتي وڃڻ جي اجازت ملي.

واٽ تي هتان جي بــاٽڪ پرنٽ فيڪٽري ڏسڻ جو وجهه مليو. ڪاٽن جي هڪ رواجي اسڪارف جي قيمت آٽي جا ١٢٥ رپيا ۽ پاڪستاني پنجهتر رپيا هئي.... جڏهن تــه وڏ ۾ وڏ ٽيهه پنجٽيهه رپيا هئڻ کپندي هئي. اهڙي ريت پيون بـه ننڍيون ننڍيون شيون ڪافي مهانگيون هيون. پين ملڪن جــي پيٽ ۾ پنهنجي ملڪ ۾ ٺهندڙ شين جي سستائي ۽ پائيداريءَ جو پتو ٻاهر اچي پئي ٿو، پر اِها انسان جي نفسيات آهي ته پنهنجي شين تي اک مڙئي گهٽ پڏندي آهــي.

محبوب ۽ شفيع چوڌري کي اچي چانهه جــي بــاڙ کنيو، تنهنڪري ٻارين ٻڇين سوڏو پاسي واري ريسٽورينٽ ۾ ڪاهي پياسين، جتي ڪافــي ”مسلمانيت“ چانيل هئي. ڏاڍا ڪلما وغيره فريم ٿيا پيا هئا ۽ ماحول بـه ڪرفيوناڪ حدن تائين سانتيڪو اسلامي هو. پر جيئن ئي ٻارن جي نظر بيرن جي يونيفارم تي پئي ته اچي کِـل ۾ چـٽا، چو ته اچي ململ جي سنهڙي گوڏ ۽ ان تي پتلون وارا بيلٽ، قميص ۽ اچيون ٽوپيون پــائي هو ڏاڍا انوکا ۽ کل جهڙا ٿي لڳا. باقي عام طرح سان ته هتي جي مردن توڙي عورتن جو لباس لنگي ۽ بلاؤز يا ننڍي قميص ٿئي.

سافٽ ڊرنڪ ۽ چانهه پي اسين اڳتي وڌيــاسين. ڪينڊي ڏانهن ويندي، رستي تي ڪيترائي ننڍا ننڍا ڳوٺ آيا. ’ڪاجو گاما‘ نالي ڳوٺ وٽان لنگهندي ڊرائيور معنيٰ خيز نموني کلندي محبوب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڪي چيو، ”اِها جاءِ ڏسڻ وٽان آهي....“
هن پنهنجي ڳالهه اڃان ختم ڪئي ڪانه هئي ته اسان جي روڊ جي سامهون پاسي باؤنڊري وال اندر جـوڙيل دڪانڙن مـان، ڪيترين ئي نوجوان نوخيز ڇوڪرين ۽ عورتون ٻاهر اچي، باؤنڊري جي ويڪري پٽ تي اَچيون ٿي، ٽپا ڏيئي ڏيئي ۽ تاڙيون وڄائي وڄائي اسان کي پاڻ ڏي متوجه ڪرڻ لاءِ سڏڻ لڳيون. هلندڙ وين مان اهو نظارو ايڏو تـه دلڪش ۽ دلفريب لڳو جو ماڻهو نـه چاهيندي بـه اُنهن ڏي ڇڪجي ٿي ويو. ڪين ڀرڙيل شوخ رنگن وارا لباس ايڏا تـه موهيندڙ ٿي لڳا چڻ ماحول ۾ هوائيءَ جا ٽِڪا رنگ بادلن جيان چانئجي ويا هجن. مرڪون ۽ ٽهڪ وکيريندي هر ڇوڪريءَ وڏي ادائن سان نهايت زور ڀريندي ۾ چار داڻا ڪاڇن جـا ٽيسٽ ڪرڻ لاءِ مجبور ٿي ڪيو، تـه جيئن اِهي پسند ڪري ڪانئس خريد ڪجن. چالاڪ ۽ ڦورو بـه واهه جـون هيون. چئن داڻن واري ڪاڇن جـي ننڍڙي ٿيلهڙي جا پنجويهه رپيا وڏي اعتماد سان ٿي طلبيون. ان دوران ۾ ڪي ننڍڙا ٻار اسان کي ورائي ويا:

‘Madam, I need Book for my School.’

هڪ نينگر گستاخيءَ جي حد ڪندي؛ شفيق کـي ڀرڙيل آس ڪان بچاءَ واري نئين ٽوپي ڏي اشارو ڪندي چيو،

‘I need this Cap.’

اهڙي طرح ڪنهن کي پين لاءِ ڏوڪڙ ٿي کپيا تـه ڪنهن کي ڪتاب لاءِ. هئي تـه اِها نسوري ٺڳي، پر جيئن تـه اسڪول جونالو وچ ۾ اچي ويو، تنهنڪري ان کي پيشيوارانه ٺڳي جي کاتي ۾ شامل نه ڪري سگهياسين، هونءَ اهي ٻار برابر پڙهڻ وارا لڳا پئي.
شفيق جي تـه ’ڪاجو ڳاما‘ مان ڇُرڻ تي دل ئي نٿي ٿي، پر محبوب ڪيس واپسيءَ تي وري اتان ڦيرو ڏيارڻ جـو آسرو ڏيئي وين ۾ آڻي سوگهو ڪيو.
Kandy Lag ڪينڊي پهچي، ٻڌ ڌرم جـي عاليشان مندر مـان پير گهمائـي، اسين سامهون واري ’ڪينڊي هينڊي ڪرافٽ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سينٽر ۾ داخل ٿياسين، جتي سري لنڪا جي سڄي ثقافت اچي گڏ ٿي هئي. سجاوٽ جي هر سامان کان وٺي اينٽيڪس، هينڊلوم، جوئلري، عاج، پتل ۽ ٽامي جون انيڪ شيون ۽ ٿانوَ ٿپا موجود هئا. سووينئر طور ڪجھ شيون وٺندي ڏسي، شفيق چوڌري سون کي شاپنگ ۾ وڏو ايڪسپرٽ سمجھندي، سندس زال لاءِ پسند ڪيل جوئلري بابت صلاح مشورا وٺڻ لڳو. ڪجھ دير تہ ها ۾ ها ملائيندي رهيس پر چڱي دير سينٽر ۾ ڪاٺ جي ٻوٽاڻن، شيشم جي هاٿين، ڏوين، چڪرن، چمچن ۽ نواردات جي وچ ۾ بيهڻ ڪري اچي هانءُ منجهيو. تنهنڪري محبوب ۽ شفيق کي چيم تہ پاڻهي ويهي شاپنگون ڪيو مان جيتر ٻارن وٽ ٿي وڃان.... ٻاهر ايندي مُهڙ ۾ ئي ڪائونٽر تي ويٺل هڪ وٽندڙ چهري واريءَ عورت تي نظر پئي، جيڪا ڏاڍي پيارن مان ارم سان ڪچهري ڪرڻ ۾ مگن هئي. ڪجھ اڳيرو مرشد، زمر ۽ عاصم **Kandy lake** جو نظارو پي ڪيو. مان بہ اچي انهن ڀيڙي ٿيس. جهٽ پلڪ ۾ ارم بہ اچي پهتي ۽ نماڻي صورت ٺاهي چوڻ لڳي:

”**Sorry** امي، توهان جيڪو ڳاڙهو ڪنگڻ زوريءَ پارايو، سو هليو ويو....“ هن زوريءَ تي زور ڏيندي چيو.

”زوري پارائڻ جو اهو مطلب تہ نہ ٿيو جو تون ان کي هٿ وٺي وڃائين، نيٺ بہ ڪيڏانهن ويو؟“

”ڪائونٽر تي ويٺل مائيءَ جي ٻانهن ۾....“

”توکي خبر بہ هئي تہ انوکي ذات مان نهيل اِهو ڪنگڻ منهنجو من پسند هو.“

”ها، پر جڏهن کان ان سينٽر ۾ گهڙياسين تڏهن کان ان مائيءَ يڪي گهور سان پي ان ڪنگڻ ڏي نهاريو ۽ آخر پاڻ هلي اچي ان جي ايڏي تہ ساراهہ ڪئي ۽ قيمت پڇي، جو اخلاقاً ڪيس آفر ڪرڻي پئي، ۽ هن بنا دير وڏي خوشيءَ مان ڪٺي قابو ڪيو....“

”خير، ڪائي ڳالھ ناهي، هن بہ توکي ڪيڏي نہ سڪ پي ڏني....“ مون ڪنگڻ وارو غم غلط ڪرڻ جي ڪوشش ڪندي وراڻيو.

Scanned with CamScanner

ايتري ۾ ڏسان ته آها ساڳي عورت، جنهن جو نالو ترنگي هو، پريان کان مرڪندي، ٻئي مُنهنجون پيڙي اڳتي وڌي آئي ۽ مون سان پنهنجو تعارف ڪرائڻ بعد چوڻ لڳي، ”تنهنجي ڏيءُ مون کي ڏاڍي وڻي. ڏس، ڪهڙي نه سهڻي گفٽ ڏني اٿائين. ان کي ڏسي مان کيس هميشه ياد رکندس.“ هُن وري سُتا سور جا ڳاڻيندي ڪنگڻ واري ٻانهن منهنجي سامهون لهرائي، ۽ پنهنجون پيڙيل مُنهنجون ارم جي سامهون جهليندي چيو، ”انهن ٻنهي مان ڪنهن هڪ تي هٿ رک.“

ارم سمجهي وئي ته هوءَ ڪنگڻ جو بدلو لاهڻ ٿي چاهي، جنهن ڪري ’نه نه‘ ڪندي رهي. پر هن ايڏو ته مجبور ڪيس جو نيٺ سندس مُٺ تي هٿ رکيائين. هن مٺ کولي ته ان مان عاج جو ٺهيل نفيس ۽ خوبصورت هاٿي نڪتو.... جيڪو هن ارم کي ڏيندي چيو، ”اهو آنتي جو تحفو به اٿئي ته دعا به.... اسان وٽ هاٿيءَ کي Good luck ڪري مڃين، ان کي سدائين پنهنجي گلي جي چين ۾ پائيجانءِ.“

ترنگي، ترنگ ۾ اچي وئي، ۽ ان ’ڪرامتي ڪڙي‘ جي ڪري پوءِ ايڏي ته فرينڊلي ٿي وئي، جو اسان کي ڪينڊي ۾ پنهنجي گهر هلي رهڻ جو اصرار ڪرڻ لڳي، پر جڏهن ٻڌايومانس ته شام جو واپس مونٽو آهي ته گهر هلي ماني کائڻ لاءِ زور ڪرڻ لڳي.... ايتري ۾ محبوب ۽ شفيق به سينٽر مان ٻاهر اچي ويا، جن سان پڻ هو ڏاڍي خوشدليءَ سان ملي. اوچتو کيس مون کان ايڊريس وٺڻ جو خيال آيو ۽ هو اسان کي ڏسڻ لاءِ چئي اندران ڪاغذ پين کڻڻ وئي، واپسيءَ تي هڪ پڙو به کنيو آئي جيڪو مونڏانهن وڌائيندي چوڻ لڳي، ”هي توهان لاءِ هڪ ننڍي سوکڙي آهي.“

مان جيسين ڪجهه چوان ٿي چوان تنهن کان اڳ ذهن جي ڪنهن ڪنڊ مان پنهنجي ڪهاڻي جي ڪردار ’زليخا‘ جو

آواز چٿو ٻڌڻ ۾ آيو، ”آئي ڪوه پئي هلاڪيون ڪرين، ٽورا چاڙهين....“

مون ترنگيءَ کي انهن تڪلفاتن ۾ پوڻ کان منع ڪئي ته هن زوريءَ پڙو جهلائيندي چيو، ”اهو ته ڪجهه به ناهي، رڳو هڪ ياد آهي.... توهان جي پاڪستان جو پريزيڊنٽ جڏهن هتي ايندو آهي ته ڪيس ان ئي سينٽر جون سوکڙيون ڏنيون وينديون آهن، جن کي هو پسند به ڏاڍو ڪندو آهي.“

عمدي ڪاٺ مان ٺهيل پتل جي گهڻن واريون ڏوريون، گلڪاريءَ وارا چمچا، ٽنگڻيون ۽ ڪجهه ڊيڪوريشن پيسز قابو ڪري اسان ڪائنٽس وري ملڻ جو چئي موڪلايو.

”ياپي توهان جي ته لئه ٿي وئي،“ شفيق چودري پڙي ڏي حسرت مان نهاري ڪلندي چيو. ”اسان اجايو ڏيڍ ڪلاڪ اندر وڃايو.... اهڙي خبر هجي ها ته ڳاڙهن ڪنگڻن جي پُنارڪ ڀري اچي ويراهيون ها ته پاڻهي سوکڙين جي چونڊ ٿي ملي ها....“

ڪينڊي سينٽر ٽان وين هلي، Elephant Village جي ٻاهران اچي بيٺي. ٽڪيٽ لاءِ هرهڪ ماڻهوءَ جا ٽيهه رپيا ڏيئي وليج اندر آياسين ته پويان هڪ ڪارو ڪرستان به لڳو آيو، جنهن لاءِ محبوب ٻڌايو ته اهو اِتان جو گائيڊ آهي ۽ هاٿين بابت معلومات ڏيندو.... پر هو معلومات بدران مرڳو ليڪچر ڏيڻ تي لهي آيو. وينل نڙيءَ سان اهڙيون ته وٺي هاٿين جون هسٽريون ٻڌايائين، جو لڳو ٿي ته اڳئين جنم ۾ پاڻ به ڪو هاٿي رهي چڪو آهي، سندس گهٽيل آواز جيئن پوءِ تيئن ڇوڪو ٿيندو ڏسي، مون کي اچي خوف ٿيو ته ڪٿي ماڳهين بند ئي نه ٿي وڃيس....

شفيق جو پٽ عاصم، جيڪو معلوماتي ڳالهيون ڪري ۽ سوال پڇي پڇي پين جا مغز ڏونيو ڇڏي، سو ويچارو ’هاٿڪو‘ ليڪچر ٻڌي، ٻنهي هٿن سان مٿو جهلي ڀر ۾ پيل هڪ وڏي پٿر تي ساڻو ٿي ويهي رهيو. منهنجو به وس نٿي هليو نه ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هوند اِن گائيڊ کي منهن وارو هاٿي وهائـي ڪيان ها. آخر ۾ اسين ـجـدي پشتي ماڻهو هئاسين ڪو هاٿـي ته نـه، جو هاٿين جي اجائي ڏيگهه واري هسٽري ۾ دلچسپي وٺون ها.. مون ته ٻڌايو هو ولبيج ۾ پهنجي ليکي پيو گهمبو ڦربو ۽ هاٿين کي ڏسبو، پر اِها خبر خيرڪي هئي ته هر هاٿيءَ جو شجرو نسب ٻڌڻو پوندو. هاٿين جو ڪانگڙي مهاوت به آتي موجود هو جنهن بهوت سارو آر وانگر مغز پي هنيو ۽ هر هاٿيءَ جي عمر ٿي ٻڌائي. ڪو چئن سالن جو، ڪو اوڻهين جو ڪو وري پنجيتاليهن ۽ پنجهٺ جو ٿـي چيائين. جنهن بعد اسان کي هڪ ٽيويهن ورهين جي نوخيز هاٿي جي شاهي سواريءَ جو شرف بخشيو ويو. هو اجان هلڻ لاءِ ڇُريو ٿي مس ته عين آن وقت هڪ شرير پولڙي وڻ تان وڏو ناريل پٽي، اسان ڏانهن نشانو بنائيندي مٿان کان اُڇليو، جيڪو ذري تان ڪُسي وڃي پٽ تي ڪريو ته اسان خدا جو شڪر ڪيو، نه ته اهڙو حادثو ٽريجڪ هوندي به ڪيڏي نه ڪِل ڪرائي ها.

ولبيج جي سير دوران اِها ڳالهه مشاهدي ۾ آئي، ته هاٿين جا اِتي وڏا عيش ۽ مانَ آهن. رڳو وهنجارڻ مهل ئي هرهڪ هاٿيءَ کي چار چار خادم پيا برشن سان چليندا مهٽيندا آهن. وهنجڻ مهل هاٿي ايڏو تـه معصوم ۽ ڪنهن ابهم ٻار جيان پيارو ٿي لڳو، جو بيساخته ڪيس پيار مان هنج ۾ کڻي لوليون ڏيڻ ۽ ٿپڪڻ تي دل پي ٿي. ڪنهن مهل پاڻيءَ ۾ ڪنڌ لاڙي پنجي رهي ته ڪڏهن سونڊ ۾ پاڻي ڀري، پٺيءَ ڏي اُڇلي پاڻ کي شاور ڪري ... اهو سڀ ڏاڍو ٿي وڻيو....

هتي ڪيرلا ۾ هـر سال خاص طور سان هاٿين جـو وڏو جشن ٿيندو آهي، جنهن ۾ ماڻهو انهن کي نهايت خوبصورتيءَ سان سينگاري ۽ زيورن سان جهنجي جلوس ڪيندا آهن ۽ صبح کان رات تائين، اِن جشن جي خوشيءَ ۾ پيا نچندا ڳائيندا آهن. هاٿين لاءِ اهي سڀ سانگ خصوصي طور ان ڪري رچايا ويندا آهن، جو سنهالي قوم هاٿين کي خوشقسمتي جي علامت سمجهندي آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

Deven Restaurant ۾ اچي پنهنجي مانيءَ کاڌيسين، جيڪا بس گذاري لائق هئي. هوٽل جو ماحول سانيٽڪو نه هو چوڌاري چٽ ”هڙپون هڙپون“ لڳي پئي هئي. عجيب اڊونٽرز پوليون ٿي ڪنن تي پيون، مٿان وري هڪ اک مان ڪوڙهو ڳاڙيندڙ عورت وارو، مشهور عالم نياڳو پوسٽر به ٽنگيل هو، تنهن ويتر دل ۾ وسوسا پيدا ڪري ڏنا. الائي ڇو آرٽسٽ، معصوم ٻارڙن ۽ عورتن جون سهڻيون سهڻيون تصويرون نه ٿا ٺاهين، انهن تي نياڳ جو ’لڙڪ هاري چڙهيندا آهن. شايد ته انهن ليکي ان ڪوڙهي ۾ وڏو آرٽ سمايل هوندو. اهڙا پوسٽر اسان وٽ به عام جام پيا وڪرو ٿين. خاص طرح سان اسان جون اسڪولي ۽ ڪاليجي ڇوڪريون ته اُن پوسٽر کي جن تي **Lost Love** وغيره جهڙا ڪيپشن ڏنل هوندا آهن، ڏاڍي چاهه سان جدت جو مظاهرو ڪندي ڪمرن ۾ آڏي ٽنگينديون آهن. خبر ناهي پوندي جو پوسٽر لڳڻ جي ڪجهه ڏينهن اندر ئي سندن ناتو، ڏاڍو صفن صفا ٿي ويندو. اهڙن ڪجهه اتفاقي واقعن سببان پوسٽرن جي نحوست جا قصا گهر گهر ۾ مشهور ٿي ويا آهن. اِن نياڳ جي لڙڪ به نيٺ پنهنجو رنگ لاتو.... اسان کي اِها هوٽل ڇڏئي مس ڪا دير ٿي جو شهر مان ڳي خبر پئي ته وڳوڙين ان هوٽل کي باهه ڏيئي ساڙي ڇڏيو.

ڪينڊيءَ کان چار ميل ڪن پري **Royal Botanic garden** ڏسي آياسين، جيڪو ڪينڊيءَ جو خوبصورت ترين ۽ مشهور باغ آهي، جنهن ۾ مصالحن جي ڇهن هزار قسمن کان علاوه، گلن جا به بيشمار ۽ بهترين نمونا موجود آهن. اِن باغ جو ’آرچرڊ هائوس‘ به ڏسڻ وٽان هو.

شام ڌاري شهر جو مٿاڇرو چڪر هڻي واپس ڪولمبو لاءِ روانا ٿياسين. سڄي ڏينهن جي ٿڪل ڊرائيور کي رستي تي جهوٽو اچي ويو، جنهن سبب گڏو گڏ وڏو جمپ آيو ۽ گاڏي سندس ڪنٽرول مان نڪرندي بچي.

”زال پئي ياد اچيئي ڇا؟“ شفيع چيو.

”نہ نہ...“ ھن ڦڪو ٽيندي وراڻيو.

”فڪر نہ ڪر، اڄ سڄو ڏينھن ٻاھر رھيو آھيون، تنھنڪري ٻڪلي استقبال ڪندءِ“ شفيع چيو.

ڪولمبو شھر ۾ چپي چپي تي ٻُڌا، ڪرائيسٽ ۽ ميري وغيره جا خوبصورتيءَ سان جڙيل مجسما ڏسڻ وٽان آھن. ڪي تہ ايڏا دردناڪ جو ڏسي ڏک کان دل پرچجي ٿي آئي ۽ ٻانمرادو اکيون ٻوٽجي ٿي ويون.... ڪو مجسمو، ٻڪليون ڪوڪا لڳل معصوم صورت مسيحيءَ جو ھو، جنھن جي ھٿن مان چڻ تازي رت جا ڦڙا ٿي ٽميا .. تہ ڪو جھيرون ٿيل ھينئڙي واري ممتا جو، جنھن جي گود ۾ تڙپندڙ نوجوان مسيحيءَ دم پي ٽوڙيو....

ھوٽل پھچي، ماني ٽڪي ڪئي، چاڪليٽ ٻملڪ جا گرم گرم ڏڪ پريندي اچي ٿي. وي اڌو ويناسين. سري لنڪا ۾ ٽي.وي جا ٻہ چينل آھن، پر ٻنھي تي ھن وقت اسان جي سمجھہ کان ٻاھر ٻوليون ٿي ھليون تنھنڪري وقت وڃائڻ بدران؛ سون آئي مليشيا وڃڻ لاءِ پيڪنگ ڪئي.

نيرن بعد ساڳي ڊرائيور جي اچڻ جو اطلاع مليو. ٻن ڏينھن ۾ ئي سائس چڱي سڃاڻ ٿي وئي. نالو تہ الائي ڇا ھئس، پر ايڪٽر امجد خان سان گھڻي مشابھت ھئڻ ڪري اسين ڪيس سڏيندا ئي امجد خان ھئاسين. ھو ڊرائيور سان گڏ گائيڊ بہ چڱو ھو. تنھنڪري چيو ھئائين تہ پيھرن جو ايئرپورٽ پھچائڻ کان اڳ اسان کي ڪولمبو جون ڪي مشھور جايون ڏيکارڻ وٺي ھلندو.

سڀ کان پھريسن ھو اسان کي ڪولمبو جي مشھور جاءِ Pettah ڏي وٺي آيو، جيڪا پورچوگيزن ۽ ڊچن جي زماني ۾ وڏي بازار ھئي، جتان ڪپڙي لٽي ۽ کاڌي پيتي جو ھر سامان ملندو ھو. ھينئر اتان جھونا رھائشي ڪوائر ھٽائي ان بازار کي اڃان بہ وسيع ڪيو ويو آھي، جنھن ڪري ان جو عروج اڳ کان بہ اڳرو ٿي لڳو. بيٺي پير ڪولمبو شھر ۾ ٻڌن ۽ ھندن جا مندر، آرٽ گيلريون ۽ Planitorium گھمائيندي، ڊرائيور اسان کي

’ڪولمبو نيشنل ميوزم‘ ۾ وٺي آيو. هن ٻڌايو تہ اهو پهريون پبلڪ ميوزم آهي جنهن جو پايو ١٨٧٧ع ۾ پيو.... ۽ جيڪو پنهنجي اينٽيڪس ۽ آرٽ جي وڏي ۽ ناياب ذخيري ڪري ڏاڍو مشهور آهي. ميوزم جي لائبريري بہ ڪا گهٽ ڳالهہ نہ هئي، جنهن لاءِ ٻڌايو ويو تہ ان ۾ اٽڪل ٥٠٠,٠٠٠ کان بہ مٿي ڪتاب موجود آهن. ميوزم ڏسڻ بعد، سري لنڪا گورنمينٽ طرفان قائم ڪيل هينڊي ڪرافٽ ۽ ڊپارٽمينٽل اسٽور ’Laksala‘ تي آياسين، جنهن جون ننڍيون ننڍيون برانچون سڄي ملڪ اندر پکڙيل آهن. شهر جي ان لاڳيتي طواف کان پوءِ، اسان سڌو ’ڪاٽو ناڪي‘ ايئرپورٽ جو رخ ڪيو.

ايئرپورٽ پهچڻ ۾ ڪلاڪ لڳو، هن ڀيري ايئر لنڪا جو جهاز ڪجهہ وڏو هو، پر منجهس ڊسيپلين نالي جي ڪا شيءِ نہ هئي. ان کان تہ اسان جي P.I.A جو انتظام وڌيڪ بهتر آهي. جهاز جي اڏامڻ دوران بہ مسافرن جي آٽ ويهہ جاري هئي. سڄو وقت هلندا رهيا، خبر ئي نٿي پئي تہ جهاز آهي يا بس. ايئر لنڪا لاءِ هرهنڌ لکيل هو ’ٽيسٽ آف پيراڊائيز‘ پر اهڙي ڪا بہ ڳالهہ منجهس نہ هئي. پن جي ٻيڙين جي ڌپ مٿو ڦيرائي رکيو. وڻ وڻ جي ڪاني هئي، عجيب مهاندن وارا، بنگالي، ملباري، تامل ۽ سنهالي مسافر اچي گڏ ٿيا هئا. سيني جي ٻولين گڏجي اهڙو ماحول پيدا ڪيو ڄڻ جهيڙو ڪندي، خونا خونين تي لهي آيا هجن.... جهاز جي عملي جي سروس ڏاڍي سست هئي.... چڙو وائس ويراهڻ تي گهڻو زور هئڻ ۽ وقت بہ ان ۾ ئي وڌيڪ برباد پئي ٿيو. جيسين وائين پي بس ڪن، تيسين ماني ملڻ جو آمر ئي نہ هو، ٿلهيون ٻاٿون ڪائيندي منجهند جا ٽي اچي لڳا. سڄو وقت ڪني ٻيڙيءَ جي ڌپ ۽ دونهين کان نڪ ڏکيو ويٺي هئس؛ جنهن ڪري ٻانهن ٿي ڪيري ٿي پئي، پر دونهون اهڙو جو تڏهن بہ محسوس پئي ٿيو، ان ڪري ماحول ۾ ايڏي گهٽ ۽ ٻوسٽ ٿي پئي؛ جو ڀانئجي تہ جهاز جا سمورا در دريون کولي ڇڏجن! ايتري ۾ ڏسان تہ ٻہ

Scanned with CamScanner

ايئر هوسٽيسز وائين ويراهڻ لاءِ هوريان هوريان اسان ڏي سُرنديون آيون.... معصومڙي عاصم ۽ مرشد کي تہ نھيو، ڪين ست قرآن نياڻين نماڻين جو بہ 'حيا' ڪونہ پيو جو انھن کي بہ ڪٽي وائين جي آڇ ڪيائون.... اهڙي حجت يا جرئت اسان وٽ ڪن ها تہ هوند ڦٽڪن جي منهن ۾ وڃن ها. جڏهن تہ وڏن ۽ معتبر عهدن تي فائز آفيسر انهن ڦٽڪن ڪان بنهہ آجا آهن، ۽ 'ڪانگ کي لڙ ۽ مزو' چوائي جيان: ان بندش پيل شئي سان پنهنجي اهميت ۽ اثر جتائڻ لاءِ، بظاهر لِڪ چُپ وارو انداز اختيار ڪري، ڪلم ڪلا پيئڻ پيارڻ واريون دعوتون اهڙي فراخدلي ۽ سان پيا ڏيندا، چڻ اِها شئي پهريون پيرو متعارف ڪرائي ثواب ڪمائڻ جو شرف ڪين ئي مليل هجي.

ايئر لنڪا وارن کي رِڪچن مان جيڪو تي رِڪن وڌيو سو تي مسافرن جي ڪرمن ۾ هنيائون. خوفناڪ پاچيون.... سلاد جي مٿان وري ڪراهت ڏياريندڙ، اڌ پڪل نموني جا رِڪا مُڇر جهينگا!

منهنجي پر ۾ وينل زمر، پنهنجي سامهون اهڙو سلاد ڏسي خوف مان ڏيل دانهن ڪندي چيو، "امي، ڪيڪڙي کي تہ پري ڪريو چڪ پائيندو." هن جهينگي کي ڪيڪڙو چئي، پل لاءِ مون کي بہ چرڪائي ڇڏيو. مان تہ اڳ ئي اِهي ڪاڏا ڏسيو دل ڏي دل ۾ ڪاميو ويٺي هئس، تپندي چيومانس، "ماٺ ڪري ويهي کاءُ، اِهو مُئل جهينگو وري ڪيئن آئندو چڪ پائڻ...."

بهرحال ايڏي بک لڳي جو جهينگي واري سلاد کي ڇڏي، باقي سيني شين تي اٺوپيا جي ڏڪارلين جيان جمبي وياسين.

مليشيا جي ٽائيم مطابق، جهاز رات جو اٺ لڳي پندرهن منٽن تي مليشيا جي گادي واري شهر، ڪوالالمپور ايئر پورٽ تي لٿو. ايئرپورٽ ڪافي سهڻو هو، لسي فرش تي قدم نهايت سنڀالي تي کڻندا پيا تہ ڪٿي ٿِڪو نہ وڃي ڪيون.... مون اهو سوچيو ئي پي تہ اسان جي رِسرن ٽان صدقي جو پڪر ٿيندي

هڪ پوڙهو چيني، ٽيلهن ۽ ٻئگن سوڌو ترڪٽي فرش تان گولاٽيون کائيندو ڙڪي پر وڃي ڪريو. جيسين اڳتي وڌي آيل محبوب ۽ پيا ماڻهو کيس سهارو ڏيئي اٿارين، تيسين مڙسالو ڪبوتر جيان بولاٽي کائي، ڦڙتيءَ سان پڪو منهن ڪري اٿي کڙو ٿيو. مدد لاءِ پاڻ ڏي وڌي آيل ماڻهن لاءِ سندس چهري تي ڪوبہ تشڪر يربو تاثر نہ هو ۽ نہ ئي وري ڪا لڄائپ پري مرڪ. جا اهڙن موقعن تي پسائمرادو ظاهر ٿي پوندي آهي. رهندو سيتجي اٿي هليو، ڄڻ ڪريو نہ، بلڪ گڏهہ، گهوڙي جيان ٽڪ لاهڻ لاءِ زمين تي ليٽڙيو هو.

ايئرپورٽ جي سموري گيهہ گيهان ۾ ڪلاڪ وٺي ڇڏيا. اتان ئي هڪ ويجهي هوٽل 'شيراز' ۾ بڪنگ ڪرائي ٻاهر آياسين، جتي اڳواٽ ئي والوو، مزده ۽ مرسيڊيز جهڙيون شاندار ۽ نيون ايئرڪنڊيشنڊ ٽئڪسيون بيٺل هيون. جنهن مان اندازو ٿيو تہ ملڪ ۾ پئسو جام آهي، تڏهن تہ ايڏا ٺاٺ هئن. اسان بہ ٽيڪسيون ڪيون جيڪي ڪولالمپور جي شاهي ۽ روشن رستي تي هليون نہ ٿي، ڄڻ اڏاميون پئي. اهڙن شاندار ۽ گهٽ ٽريفڪ وارن ڪُٽلئي ۽ وڪري رستن تي ان رواني ۽ تيزيءَ سان هلڻ جو مزو ئي پنهنجو هو. ايئن ٿي لڳو ڄڻ پهريون ڀيرو موٽر ڪار ۾ ويٺا هجون.... اوور ٽيڪ جي ضرورت ئي محسوس نہ پئي ٿي تہ سفر بہ جلدي ئي پورو ٿيو. اسان جي گاڏين جيان نہ، جيڪي ٻارهوئي پوسٽ مارٽم ٿيل رستن تان، ٽريفڪ جي پيهہ ڪري وک وک تي رهڇڪا ڙڌچڪا کائينديون هلنديون آهن. اهڙا رستا نہ رڳو چڱين ڀلين گاڏين کي ڪپاڙو ڪري ڇڪڙو بنايو وجهن، پر ويٺلن جا آنڊا گجيون بہ ٽيڙيو ڇڏين.

جالان (روڊ) 'مسجد ڙنڪو' پهچي ستو اچي هوٽل 'شيراز' تي لٿاسين، جيڪا رسيپشن واري حصي تائين تہ چڱي ڊيڪوريٽيڊ هئي، پر جيئن ئي لفٽ ذريعي ناسي رنگ جي سوڙهي ڪاريڊور ۾ پهتاسين تہ پراڻي زماني جي ڪنڊن ڪڙن واري، گهاٽي نيري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

روغني رنگ جي دروازن جا طاق ڏسي، اسان جا طاق لڳي ويا!
لڳو ته لياريءَ يا 'ڪالا ڪوٽ' جي ڪنهن مڪرانيءَ جي گهر
تي اچي لٿا هجون. در ڪلڦ سان رهي ڪسر به پوري ٿي وئي.
بنا دريءَ جي گُهٽيل ۽ سوڙهو ڪمرو.... ڏاڏي آدم جي وقت
جو پڪو، آئوٽ آف ڊيٽ فرنيچر، لڪيرن وارا ٻچان ڏياريندڙ گلاس،
جيڪي رڇڪي ۾ چانهه وڪڻ وارا استعمال ڪندا آهن. نانڍڪي
ايئرڪنڊيشن ته چڙ چڙا ٿي ڪيا. ڪمري جي اهڙي
حالت تي جڪ ڪائيندي حيران پي ٿياسين ته ايڏي مهانگهي هوٽل،
مٿان وري آرام به نه ملي ته باقي اتي رهڻ جو ڪهڙو فائدو....
هونءَ اها ڳالهه هئي برابر عجب جهڙي ته ڪهڙي بدذوق
۽ بخيل ملئي، اِن سُڪئي ستابي ملڪ ۾ مسافرن کي ڦرڻ لاءِ اهڙي
هوٽل ٺهرائي ماڻهو ڪلايا آهن.... اهڙين اٽڪل بازين ۾ ته گهڻو
ڪري اسان جا ماڻهو ڏي ماهر هوندا آهن. مائيڪل جيڪسن
مهانڊي، هوٽل جو انڊين بيرو جڏهن پاڻي رکڻ آيو ته سندس انهيءَ
انڪشاف؛ ته اِها هوٽل ڪنهن ملئي يا چيني جي نه پر غلام حسين
سيد نالي هڪ پاڪستاني جي آهي، منهنجي مشاهدي جي ڪٽي
پٽ رکي. ايتري ۾ شفيق چوڏري به پريشاني واري عالم ۾ پٽ
سوڙو اسان جي ڪمري ۾ اچي نڪتو ته انهن گهٽيل ۽ وسائيل
ڪمرن ۾ رات ڪيئن گذرندي.... هو ان وقت ئي هوٽل ۾ رهڻ
کان پڙ ڪيدي بيٺو، پر رات جا سادا يارنهن ٿي چڪا هئا، ٿڪاوٽ
به تمام گهٽي هئي، تنهن ڪري ٻي ڪا هوٽل ڳولهڻ جي همت
ئي نه پي ٿي. محبوب ڪيس راهه تي آڻيندي چيو، "هينئر اهو
سمجهي سمهڻ جي ڪوشش ڪر ته تون مليشيا ۾ نه پر لياريءَ ۾
پنهنجي ڪنهن دوست وٽ رهيل آهين." اِهو ٻڌي چوڏري مايوس
۽ وسائيل ٿهڪ ڏيئي لاچار پنهنجي ڪمري جو رخ ڪيو.
'جهڙا روح تهڙا ختما' چوائي، محبوب کي ان هوٽل جي
نيرن جا سور 'سجهيائي'، اجان ننڊ ۾ هئاسين ته پاڻ صبح سان نيرن
آڻڻ لاءِ نڪتو ته گڏ هڪ سٺي هوٽل ۾ ٽن ڪمرن جي رزرويشن

۾ ڪرائي موٽيو.

نيرن ڪري بنا ديـر ان هـوٽـل ۾ شفٽ ٿياسين؛ جيڪا 'جـالان مسجد انـڊيـا' تـي هئي. هـن صاف سـٿـري ۽ هـر سهوليت سان آراستہ هوٽل 'Chamtan' کي هلائڻ واري چينائڻ Mrs. Tan هڪ خوشمزاج عورت هئي ۽ مسافرن جو گهڻو خيال ٿي رکيائين.

مس اچي کي اِن هوٽل ۾ سک جو ساهہ کنيوسين، نہ تہ رات جنهن بـي آراميءَ ۾ گذري، تنهن مليشيا گهمڻ جي سموري خوشي ٿي خاڪ ڪري ڇڏي.

عجيب اتفاق چئبو يا اسان جي خوشقسمتي تہ جنهن شهر ۾ قدم ٿي پيو، اُتي مينهن ڪٿين ٻهاريون لائي ٿي ڏنيون. مليشيا تہ ٻارهوئي 'جهڙ ڦڙ' ۽ 'ساوڪ' جهڙين حورن جي حوالي هوندو آهي، تنهن ڪري لئہ لڳي پئي اٿس، جڏهن تہ خط استوا جي ويجهو هئڻ ڪري اصولاً وسڻ تہ اتي ٿانئبا ڪپندا هئا، پر جس هجي پرپاسي وارين چيني ۽ هندي سمنڊن کان ايندڙ ٿڌڙين هوائن کي، جيڪي سدوريون ان دوزخ جي ڏکر کي بہ ڪوري ڏکر جيان ٺاريـو ڳِـگ ڪيو وينيون آهن.

قدرت جي مڙني نعمتن سان نوازيل مليشيا شروع کان ئي پنهنجي جاڙي جوڙرائيءَ وارو سکيو سنجهو ڍاپيل ملڪ آهي. ان خوشحاليءَ جو راز گهٽ آبادي، محنتي ماڻهن ۽ ملڪ سان محبت کان علاوه 'گهر تہ گهرئين' واري بنيادي جذبي ۾ سمايل آهي.... پـر ڪنهن جي پاڳ سان ڪهڙي ريس، اسان جو ملڪ اڳ ئي ننڍو، آبادي اصل يڪي ٻولي يا حسين! مٿان وري 'جيڪو لڳي سو ڪاڻيءَ جي اک ۾' جيان، جڳ جي جوت ۽ ترڪ وطن ڪيل پناهگيرن جا لڏا پالڻ جو ٺيڪو بہ سڀئي جي سورن وانگر، ڇائي ڄم کان اچي ان عالمي يتيم خاني جي ڪرمن ۾ لڳو آهي. ملڪ نہ ٿيو ڇڻ پناهستان ٿيو.

مليشيا ۾ گهڻائي مسلمانن جي آهي. جڏهن تہ ٻئي نمبر تي

Scanned with CamScanner

چيني، هندو ۽ تامل وغيره آهن. جدا جدا ٻولي، مذهب ۽ ريتون رسمون هئڻ جي باوجود ٻه ٽئي قومون سک سانت ۾ رهن ٿيون ۽ سيني کي هڪجيترا حق حاصل آهن. مذهبي جنون کان آجي، هن مسلمان ملڪ ۾ ان ڳالهه جو تصور ئي ناهي ته هڪ ٻئي مذهب جا ماڻهو پاڻ ۾ ڦٽجي رتوڇاڻ ڪن، يا چوربازاري ۽ ملاوٽ جهڙين ايمان وڃائيندڙ بيمارين سان ملڪ ۽ معاشري کي داغدار ڪن. يارهن لکن جي آبادي وارو مليشيا جو شهر ڪوالالمپور، جنهن کي K.L ڪري به ڪوٺين، پنهنجي سوني گمبد وارين مسجدن، عرش چهنديڙ عمارتن، ڇهچ ساون ٻاغن باغيچن ۽ ٻين ڪيترين ڳالهين ڪري سياحن جي دلچسپي ۽ توجه جو مرڪز بڻيل آهي. هتي جي ٽڪڙين ڇوڪرين جا چيني ۽ ملئي مهاندا گهٽي ياڳي هڪجهڙا ٿي لڳا. ڏهن نمونن مان ڪا هڪ اڌ صورت ڇگيرڙي ٿي لڳي نه ته نڪ نقشو ئي پنهنجو اٿن. اسين سنڌي ته ڀريائين ڇهري جي نماءُ کي ڏسون. سونهن ڀل نه هجي، پر 'نيمڪ' سو ضرور هجي.

ملئي مسلمان عورتن جي ٽريڊيشنل ڊريس ڊگهين ٻانهن سان ڊرو چولو Baju Kurong ۽ فل اسڪرٽ سان مشابهت رکندڙ Sapong آهي، جڏهن ته مٿو وري هڪ مخصوص اسڪارف سان ڍڪينديون آهن. ڪجهه سال اڳ اهڙو ئي هڪ اسڪارف، هند جي مانواري ليکڪا پوپٽي هيرانندائي اسان ڏي سوکڙي ڪري موڪليو هو، جنهن کي برقعي جو مٽيون 'ڦڙ سمجهي کي ڏينهن ته زمر 'ادي پينر' راند ڪندي رهي، پر پوءِ مليشيا اچي خبر پئي ته اِن اسڪارف جو برقعي سان ڪو تعلق ضرور هو. ملئي مسلمان عورتن جو لباس اسان کان مختلف هوندي به اُن ۾ حيا جو تصور هو، جڏهن ته هند-پاڪ ۾ لباس جي چست فٽنگ جو رواج عام آهي، جنهن سان جسم جو هر انگ ظاهر ٿيو پئي. ان مروج لباس کي پاڪستان کان ٻاهر 'پنجابي ڊريس' جو نالو ڏنل آهي. ان مقابلي ۾ اسان جو سنڌي ڀرت ۽ سوسيءَ جي سلوار وڌيڪ شائستو، سهڻو ۽ منفرد لباس آهي. اڄڪلهه ته اسان وٽ به

بطور فيشن ئي سهي، ڍري لباس جو استعمال ڇوڪرين ۾ عام آهي، پر تڏهن به ڪيترين ئي عورتون اڃان فٽنگ واري لباس مان جان ڇڏائي نـه سگهيون آهن. مان ته چوندس 'پنجابي ڊريس' کان ته مغربي ڊريس، اسڪرٽ بلاؤز يا لوز پينٽ شرٽ وڌيڪ مانائتي آهي ۽ ان لباس ۾ ماڻهو وڌيڪ Active ۽ سمارٽ به لڳي ٿو.

شهر گهمندي گهمندي وقت جي سمڪ ئي نٿي پئي، سپر مارڪيٽ مان ضروري سامان وٺي ۽ 'نوري بيڪي' تان سنيڪس ڪائيندا، چئين بجي ڌاري اچي هوٽل پهتا ٿياسين. الطاف شيخ جي ڏنل نمبر تي محبوب کيس ڪال بڪ ڪرائي، پر سيڪريٽري ٻڌايو تـه پاڻ موجود ناهي ۽ جيئن ئي ايندو تـه اسان کي ڇاڏايل نمبر موجب پاڻهي ڪال بيڪ ڪندو.

ڏينهن ٺاري، مليشيا جي سانوري سانجهي ڏسڻ نڪتاسين....
شام جي رونق ئي اور هئي، رمضان جو سڄورو مهينو هئڻ ڪري، ملئي مرد ۽ عورتون افطاري لاءِ فٽ پاٿ سان لڳـ، ڏاڍي صفائي سٿرائيءَ سان ڳاڏن ۽ خوانچن جي قطار لڳايو ويٺا هئا. ڪاڏي جي شين جون ايتريون ته ويرائيٽيز هيون، جو سمجهه ۾ ئي نـه ٿي آيو ته ڇا وٺي ڇا وٺجي. مٺاڻ سان ته آئي جي ماڻهن جي خاص دل ٿي ڏني، شايد ان لاءِ پاڻ بـه مزاج جا مٺا ۽ محبتي آهن. زيتون هجي يا گجر، ڪيلا هجن يـا سنگ، مڙني ۾ کنڊ گڙ يـا مُسني جي آميزش ضرور هوندي. پين مختلف ميواتن کي وري سيخ ڪباب ۾ ٽڪي ٻوڙيءَ جيان سنهين ڊگهين تيلين ۾ پوئي رکيو هئائـون، جنهن کي ٿي جيڪا ميوات وٺـي، تنهن جي تيلي وٺيو سڄي واٽ چرندو ٿي هليو. اسٽيم تي پڪل سنگن جو تـه جواب ئي نـه هو، هاڻي تـه اهي مليشيا، سنگاپور، بينڪاڪ ۽ هانگ ڪانگ ۾ ايڏا مشهور ٿي ويـا آهن، جو ڪينٽوڪي Kentucky ۽ ميڪڊونيل Mackdonal جهڙين جاين تي به رکيل ملندا.

اسين سٺئي ڇٽا لانگـ مارچ ڪندا اوچتو ڏـي اوچتو ڇڻ ڪراچيءَ واري ٻوهري بازار ۾ اچي نڪتاسين. هوش تڏهن آيـو،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

جڏهن محبوب پڌايو تہ اِهو چائنا ٽائون آهي. چيني دڪاندارن اسانکي ڏسندي ”اِيڌر آئو- ڪيا چاهئي؟“ جا سنهڙا سُر ڪڍي عجب ڏياري ڇڏيو. سندن زبان مان نڪرندڙ چينڪي هندي، ان مهل ڏاڍي وڻي. لاشڪ تہ اهي هڪ ٻہ جملا هنن انڊينز کان سکيا هئا ۽ اسانکي بہ سيني انڊين ئي ٿي سمجهو.

اسانجي ’پيادل جٿي‘ پوراٻہ ڪلاڪ شهر ۾ پنڌ ڪيو ۽ ڪيترين ئي جاين جڳهيون ڏٺيون، جن مان ستي بينڪ جي شاندار عمارت ڏسڻ وٽان هئي. چائنا ٽائون ۾ اڪثريت چائينيز جي آهي. انڪري نہ رڳو اتي ڪيترائي چائينيز ريسٽارنٽ آهن بہ رستن جي ٻنهي پاسن کان بہ گاڏن تي چائينيز کاڌن جا بازار گرم نظر ايندا. اهي چائينيز کاڌا، اسان وٽ تيار ٿيندڙ چائينيز کاڌن کان گهڻو مختلف ٿين. ساڳيو حال دڪانن جو بہ آهي. ڇوڏاري ڪيترائي دڪان آهن، تہ بہ وچ رستي تي گاڏن ۾ هر قسم جي استعمال جون شيون ٿي وڪاميون، جيڪي ايڏيون سستيون بہ نہ هيون پر پوءِ بہ انهن تي ايڏي رش هئي جو ماڻهو هڪ ٻئي تي پي ڪريا. ان رش مان نڪري اڳتي وڌياسين تہ ڪيترائي فٽ پاٿي فارچون ٽيلر لائين لڳايو ويٺا هئا. جن کي ڏسندي ئي شفيق ڇوڏري ٽڙي پيو ۽ وڃي هڪ ڪراڙي چيني اڳيان هٿ ٻڌ ڪهيڙيائين. جوتشي، جنهن ڪجهہ دير اڳ اوٻاسيون ٿي ڏنيون؛ تنهن هٿ ڏسي ’چون چائون‘ ڪري الائي ڇا چيو جو ڪنهن جي بہ سمجهہ ۾ نہ آيو. ان صورتحال شفيق کي ڏاڍو مايوس ڪيو ۽ هن جوتشي آڏو هٿ جهلي بيهڻ واري پوز ۾، سڪنو فوٽو ڪڍائڻ تي ئي ڪٽي قناعت ڪئي.

....

صبح جو نيرن ڪري وري شهر گهمڻ نڪتاسين. ٻيو پلا ڪم ئي ڪهڙو هو اسانکي.... سواءِ گهمڻ ڦرڻ جي. هتي اچڻ جو خاص مقصد ئي اهو هو تہ پنهنجي دنيا مان نڪري، ڪنهن نئين دنيا جا نمونا ۽ رنگ ڏسجن. اتي جي جيئرن جاڳندڙ ماڻهن جا مشاهدا ماڻجن. ڦيٽ ڪٿي ملڪ جي ڏيگهہ ويڪر يا پکيڙ تہ ڪانہ جانچڻي هئي ۽ نہ ئي مليشيا جي ميدان ۾ خيما کوڙي اتي جي

هسٽاريڪل ۽ جاگرافيڪل بيڪ گراؤنڊ تـي سروي رپورٽ تيار ڪرڻي هئي. اهڙي اُميد تہ واسڪو ڊيگاما پارن نامي گرامي سياحن مان رڪڻ گهرجي نہ ڪي اسان جيتاڻزن مان. جن ڪي اتي گهاريل پهر پاچا اهـڙي سهڻن خوابن جيان تـي لڳا جيڪي ڪڏهن بہ نہ وسرندا آهن.

’ٽريڊ ايڪسپورٽ سينٽر‘ ڏسڻ بعد رستي پنـڌ جيڪو ٿي سينٽر اک چڙهيو تنهن ۾ ست ڏي چٽا ڏوڪڄي ٿي پياسين. K.L جا شاپنگ سينٽر اهڙا شاندار آهن، جن جي هڪ هڪ دڪان کي ڏسڻ لاءِ سڄو ڏينهن گهربل هـو. هر هڪ سينٽر کي مٿاچـري نظر ڏسڻ سان بہ ٻہ ٻہ ڪلاڪ لڳي ٿي ويا. اهي سينٽر ڪيترن ئي فلورز تي مشتمل هئڻ ڪري اليڪٽريڪل ڏاڪڻن ذريعي طئي ڪبا آهن. اِهي ڏاڪڻيون اتي ڏاڍي رواجي ڳالهہ آهي. اسانکي انهن تان لهڻ چڙهڻ جـي ايڏي تـہ هير پئجي وئي، جو اڪثر بنا اليڪٽرانڪ ڏاڪڻن تي بہ اِن آسري پير رکيو بيٺا هونداسين تہ اجهو ٿي مٿي آڻي رسائي. بين کي ٽپ ٽپ ڪري اڳتي نڪرندو ڏسي پوءِ خيال ايندو هو تہ اجايو ’روڊ بلاڪ‘ ڪيو بيٺا آهيون.

هتي هر شئي حفظان صحت جي اصولن تـي ملندي آهـي. سپرمارڪيٽس، ريسٽورينٽس ۽ هوٽلس ۾ ڪمرڪندڙ چيني ڇوڪريون تہ مٿا ڍڪي، هٿن تي بي‌داغ ۽ صاف دستانا چاڙهي، پوءِ کاڌڻ پيئڻ جون شيون ڇهتي سان جهلي ڪسٽمرز جي حوالي ڪن، پر فٽ-پاٿن تي بيٺل گاڏي يا خوانچي وارا بہ صفائيءَ ۾ ڪنهن کان پوئتي ناهن. کابہ شئي ڊائريڪٽ ڪاغذ يا ڀڙي ۾ وجهڻ بدران، پلاسٽڪ جي ٽرانسپيرنٽ رومال ۾ ويڙهي پوءِ ٿيلهيءَ ۾ وجهن. جڏهن تہ اسان وٽ شيون وڪڻندڙ وري اهڙا نيٽ بڇڙا ٿين، جو گراهڪ هيڏانهن هوڏانهن ڪند ڪيو يا اک ڇنيي ناهي، تہ ڇگي شئي سان، ٻچيل سڇيل پاروٺيون شيون گڏائي، پيڪ ڪري ڏيندا. اهي بي‌ايمانيون رڳو کاڌي جي شين ۾ ئي نـہ پر ضرورت زندگي جي هر شعبي ۾ شامل آهن، جن کان آجو ٿيڻ شايد تہ اسان جهڙي ملڪن جي مقدر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

۾ ڏي ناهي.

K.L، مليشيا جو هڪ صاف سٿرو شهر آهي، گند ڪچري لاءِ گهرن ۽ دڪانن اڳيان ڊسٽ بن رکيل ملندا. روڊن جي صفائيءَ جو بہ جوڳو انتظام آهي. صبح سان سمورو ڪچرو آڇلڻ لاءِ، پوليٿين جون وڏيون ڪاريون ٿيلهيون، رستي جي هڪ پاسي اهڙي تہ نفاست ۽ سليقي سان رکيل هونديون جو انهن تي ڪنهن معزز ماڻهوءَ جي لگيج هئڻ جو گمان پيو ٿيندو.

ٻاهرين ملڪن جي اهڙي صفائي سٿائي ڏسي اڪثر ريس ٿيندي آهي تہ ڪاش اسان وٽ بہ اهڙا اعليٰ انتظام هجن، پر سينيٽري ٽيڪس ڀرڻ جي باوجود بہ هر قسم جي گندگي، مکيون، مڇر ۽ بيماريون اسان جي حياتيءَ جو چڻ حصو بڻيل آهن. صفائيءَ جو عملو رستن روڊن تي تہ ڪٿي ڪٿي ڪُرڪندي ڪنجهندي ٻهاري جو ليڪو ڪيندو، پر گهٽين ۾ اهڙي تڪليف ڪرڻ ڪائڻ ڪونہ پڇي، ان سلسلي ۾ چئو چوا ڪان پوءِ جيڪڏهن ڪتان ڪو ٻڄو لڳي بہ وين تہ بہ هڏ حرامي اهڙي، جو گند کي ڊوئي اصل مقام تي آڏي نذر آتش ڪرڻ بدران، فجر سان هر گهر جي اڳيان ’ڪي- ڏو‘ جو پهاڙ ٺاهي، ٿيليون ڏيندا هلندا. خبر تان پوندي جو ناقابلِ برداشت دونهين سان سڄو پاڙو واسجي ويندو. گهر جي صفائي سٿائي رکڻ تہ وري بہ پنهنجي وس آهي، پر گهرن جي اوسي پاسي وارين گهٽين جي صفائي لاءِ ’هيڊ آف دي ڀنگي ڊپارٽمينٽ‘؛ شايد تہ ڀنگڪي عملي کي چاڙي ڀر ڏيو ويٺا آهن تہ جيئن گهر ڌڻياڻيون پنهنجا اڱڻ ٻهارڻ سان گڏ، علائقي جون گهٽيون ٻهارڻ لاءِ بہ ور ڪُنجهي ميدان ۾ لهي پون.

شهر گهمندي هر پل اهو احساس پئي ٿيو، تہ هتي جي زندگي مصروف ۽ تيز رفتار هوندي بہ ڪيڏي نہ سانت ۽ سڪون ڀري آهي. هر ڪو پاڻ ۾ مگن، ٻين تي نظر رکڻ يا تنقيد ڪرڻ جيترو ڪنهن وٽ وقت ڏي ڪونهي. واٽ هلندي ڪيتري بہ رش يا پيهہ چو نہ هجي، پوءِ بہ نہ ڪا افراتفري نہ گوڙ گهمسان ۽ نہ ڏي ڪا

Scanned with CamScanner

ڪيچل ڏرڙائيپ. ٻي خاص خوبي اِها نظر آئي تہ هتي جي ماڻهن پنهنجو پاڻ کي ڪنهن بہ اجائي ڳالهہ ۾ ڪانشيس ناهي رکيو، ۽ اهو ئي ڪنهن تعليم يافتہ قوم جي ترقيءَ جو سهڻو مثال آهي. اتي هر قسم جا لباس ۽ فيشن مروج آهن. پتلون جا پائنچا سوڙها هجن يا فليپر ٽائيپ، ڪالر ننڍا هجن يا هاٿيءَ جي ڪنن جهڙا، ڪنهن کي ان جي قطعي پرواهہ نہ هوندي. هتان جون ٻوليون 'ڀاشا مليشيا' ۽ 'چائنيز' آهن. انگريزي تہ مروج آهي ئي پر ڪوبہ ان باري ۾ ڪانشيس ناهي تہ سندس انگريزي چائنيز ڳاڏڙ يا پڳل ٽڪل آهي. مطلب تہ مليشيا جو ماڻهو هر انهيءَ ڪانشيسنيس کان آزاد آهي، جيڪو ڪيس احساس ڪمتري/ يا برتري ۾ مبتلا ڪري. اسان جا حال تہ اسان کي ساريل آهن. اسان وٽ هٽ وٺي پنهنجو پاڻ کي ڪانشس جو قيدي بڻايو ٿو وڃي ۽ ان احساس ـ ڪمتريءَ کي ئي پنهنجي سيٽسفيڪشن سمجهيو ٿو وڃي. ننڍي کان وڏي تائين هرڪو اسٽيٽس ڪانشس، سيلف ڪانشيس، فيشن ڪانشيس 'حلقہء احباب' ڪانشيس، انگريزي ڪانشيس ڪانشيس، ڪانشيس ڪانشيس!

K.L جا روڊ وڏا ۽ ويڪرا هئڻ ڪري ڳاڏين جي تيز رفتاريءَ سببان، ڪن شاهراهن تي رستو پار ڪرڻ جو تصور ئي ڪنبايو وجهي. پر اهڙن هنڌن تي روڊ ڪراس ڪرڻ لاءِ آٽوميٽڪ ٽريفڪ ڪنٽرول سنگل جا جوڳا انتظام ٿيل آهن. ڪن مصروف شاهراهن تي فٽ پاٿ لڳ ٿنيا پڻ ڪٽل آهن: جن ۾ لڳل بٽڻ دٻائڻ سان تيز رفتار ٽريفڪ جهٽڪي تي بيندي ۽ ماڻهو آرام سان روڊ ڪراس ڪري ويندو.

روڊ ڪراس ڪندي سامهون کان ايندڙ چيناڻي ڇوڪريءَ کي سفيد بلاؤز ۽ ڀيڪي پينٽ تي بيلٽ ٻڌل، 'ڦنڊڻ ۽ ڏِڪن وارو زريءَ جو اڳٽ ڏسي مان دنگ رهجي ويس تہ ڪيئن نہ ٻي اوني تي وچ شهر ۾ چلڪڻي اڳٽ جا 'لشڪارا' ڏيو پئي هلي. اهڙا اڳٽ تہ اڪثر ڳوٺاڻا ماڻهو شو وجهڻ کان هاسڪار لٽڪائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هلندا آهن. لاشڪ تہ ڪيس بہ اهو ثقافت سان ڀرپور اڳهڻ سنڌ مان ڪنهن شوقين وڏيري سو ڪڙي ڪري آماڻيو هوندو. مان اهو سوچيندي اڳتي وڌيس تہ، شال خدا اِن فيشن جي ’ٽابڪاري‘ اثرن کان پاڪستان جي زالُن کي محفوظ رکي، جن اڳيئي اسلامي ملڪ ۾ ڪلم ڪُلا ڏوتيون پائڻ شروع ڪري ڏنيون آهن. هونءَ بہ اسان وٽ فيشن جي اهڙي مار آهي، جو هڪ بڇڙو ٿيندو تہ سڀئي ان جي پيروي ڪندا تہ ڪٿي آئوٽ آف ڊيٽ هئڻ جو ٺپو نہ لڳي وڃي.

....

الطاف کي جيئن ئي ميسيج مليو تہ هن اسان کي فون ڪري پاڻ وٽ ملاڪا ۾ اچي رهڻ جي دعوت ڏني، پر جيئن تہ ٻئي ڏينهن تي سنگاپور لاءِ اسان جي فلائيٽ ڪنفرم هئي تنهنڪري وڌيڪ ترسڻ ممڪن نہ هو. سنڌ جي سنڌ باد جهازي، الطاف شيخ سان فون تي اِها منهنجي پهرين ڳالهہ ٻولهہ هئي. هن جي لهجي ۾ سڪ ۽ پنهنجائپ هئي. ڪيس اهو چائي ڏاڍو افسوس ٿيو تہ اسين سائس ملڻ بنان ئي سنگاپور پيا وڃون، پر جڏهن محبوب ڪيس هفتي ٻن کان پوءِ وري مليشيا اچڻ جي خاطري ڏني تہ ڪيس دلجاءِ ٿي. پرديس ۾ سندس ان ڳالهہ اسان کي وڏو آسرو ڏنو تہ سنگاپور ۾ رهائش دوران ڪڏهن بہ ڪنهن شئي جي ضرورت پئي تہ ڪيس انفارم ڪيون. هن سنگاپور ۾ اسان جي رهائش وارو هنڌ پڇيو؛ پوءِ پاڻ ئي کلي چوڻ لڳو، ”سنگاپور ۾ عورتون هوٽلن ۾ ويهي سگهنديون ئي ناهن، سڄو ڏينهن شاپنگ ڪندي گذرندو اٿن.... تنهنڪري توهين بہ فون تي ڪٿي ملي سگهندائو.... هونءَ بہ مليشيا ۾ رکو گهمجو ڦرجو، ڳوٺ ۽ شهر ڏسجو، باقي شاپنگ تہ سنگاپور ۾ ئي ڪجو....“

الطاف جي اِها ڳالهہ سورنهن آنا سچ آهي تہ عورتون سنگاپور ۾ شاپنگ بنان هوٽل ۾ ٽائيمڪيون ئي ويهي نہ سگهنديون آهن، ڇو تہ پاڪستان مان جيڪو بہ سنگاپور آسهندو تہ ان جو

مکيہ نصب العين پيٽ کي پٽيون ڏيئي بہ شاپنگ ڪرڻ هوندو. منهنجيھڪ واقف ڪار رڳو چئن ڏينهن لاءِ سنگاپور ويئي تہ مون کي حيراني پئي ٿي، تہ هوءَ انهن چئن ڏينهن ۾ نيٺ ڇا گهمندي، پر هو ان ڳالھ کان بنھ بي‌نياز ٿي، هڪ هڪ ڏي فون گهمائيندي، ماندي پي ٿي تہ واپسيءَ تي ڪسٽم ۾ سندس خيال رکيو وڃي.

خبر تـان پئي جو چئن ڏينهن ۾ ذهـن بيگن ۽ هينڊ لگيج سوڌو سڄي سنگارپور خريد ڪري، ايئرپورٽ تي ٻهڙو منهن ڪري اچي لٿي تہ 'ڪجھہ ٿي ڪونہ ورتم.' پر اسان درويش ماڻهو اهڙي ارادي سان هرگز نـہ آيا هئاسين. گهمندي ڦرندي ڪا شئي اکـ چڙهي، ۽ دل کي وڻي ويئي تہ واهہ نہ تہ اجايو ان لاءِ لڙڪي ماندو ٿيڻ نہ ايندو آهي. هونءَ بہ پنهنجي ڪراچي ان ڏس ۾ وڏي ترقي ڪري وئـي آهي. تنهن ڪري هانـو ً پريا پيا آهن. ڪهڙي شئي آهي، جيڪا سنگاپـور ۾ ملي ٿي ۽ ڪراچي ۾ نـہ. پرس، شوز، ڪپڙا، جوئلري، ڪراڪري، ميڪ اپ مطلب تہ هر ڪائڻ وارو سامان جيڪو پرائي ديس ۾ ڪنگال ڪيو ڇڏي، سو ڪراچي ۾ موجود آهي. نـاهي تہ رڳو انهن سڌريل ملڪن جهڙي صفائـي ستائي، تهذيب، بيدار ذهنيت، ايمانداري ۽ علم نہ آهي.

ڪولالمپور کان سنگاپور لاءِ اڄ رات ڏهين بجي اسان جي فلائٽ هئي. پيڪنگ بعد نيرن پاڻي ڪري، محبوب ۽ شفيع چوڌري سٽي ٽوئر وٺڻ جو پروگرام ڏاهيو، مون کي اهڙن ٽـوئرن سان ان ڪري دلچسپي نـاهي جو ايئن پيو لڳندو آهي، ڄڻ موکـي مئر شاگردن جي ٽولي کي لميٽڊ ٽائيم اندر، استاد سگهورو ڪن کان جهلي زوري سکيا ڏيارڻ نڪتو هجي. بهرحال پـارن جي معلومات لاءِ اهو ٽـوئر وٺڻو پيو. صبح جو نـوين بجي **Masmara Tours** جـي آفيس ۾ اچي، هـرهڪ ماڻهوءَ لاءِ ٢٢ مليشين ڊالـرز ڏيئي بڪنگ ڪرائي، سادي نـوين وڳي، اسين پاڪستاني، امريڪن، انگريـز، شيدي ۽ عرب پنهنجي گائيڊ مس روبيءَ جي اڳواڻيءَ ۾ **Luxury Coach** ذريعي، **'Ambassadors row'** تان ٿيندا سٽي

ٽوڊر تي نڪتاسين.

جهاز جهڙي خوبصورت ائرڪنڊيشنڊ ڪوچ ۾ ويهڻ جي دير هئي، جو مائي روبي مائيڪ سنڀاليندي رنبل ليڪچر ڏيڻ شروع ڪيو، ”هي ڪابي پاسي ٻروڻائي جي سلطان جو محل آهي.... جنهن ۾ هيترا هيترا ڪمرا آهن....“ هلندڙ ڪوچ جي دريءَ مان جيسين محل کي اکين جي فوڪس ۾ آڻجي ٿي آڻجي تيسين ساڄي پاسي ڏسڻ جو آرڊر ٿيندو، ”هي مليشيا هائوس آهي.... فلاڻي Exclusive ريزيڊنشل ايريا آهي.... هو نيشنل اسٽيڊيم آهي.. هي ڪنگز پيلس آهي.... هوڏانهن سرسوتي ٽيمپل....“

ڪوچ جهڙي ئي تيز رفتاريءَ جيان مس روبي، جهٽ جهٽ ۾ ڪابي ساڄي ڏسڻ لاءِ چوندي، ڪنڌ کي ايڏا ته ڪٽي ڦيراٽا ڏياريا جو لڳو ته ڪٿي ڪري پيو ته پوءِ ڪٿان پيا ’هر توڙ ڪا پڪا جوڙ‘ جهڙا ’ميجڪ اسٽون‘ ڳولهيندا سين. جڏهن ڪوچ وڻن جي جهڳٽي وٽ اچي بيٺو، تڏهن وڃي هر ڪنهن جو ڪنڌ جاڳو ٿيو.... روبي سيٽي کي پنهنجي پوڀان اچڻ جو اشارو ڪري پاڻ اڳ ۾ سيٽجي آئي هلي ۽ ان ڪاڙهي ۾ آئي هڪ وڻ هيٺان بيهاريائين. مون سمجهيو ته.. وڻ مان ’ڪل جا سم سم‘ جيان ڪو ڳجهو دروازو نڪري نمودار ٿيندو ۽ روبي اسان کي اندر وٺي وڃي ڪا عجب جهڙي شئي ڏيکاريندي، پر اميد جي خلاف هن وڻ سان ٻڌل هڪ ننڍڙي پيالي ءَ مان اچيون لارون ڪڍي ڏيکاريندي چيو، ”هي ربڙ آهي، ۽ هنن وڻن کي ربڙ پلانٽ چئبو آهي. اهي وڻ هتي عام جام آهن: جنهن ڪري ربڙ هتان جي امپارٽنٽ انڊسٽريز مان هڪ آهي. پر جيئن ته ليبر کي پوري مزوري ڪانه ٿي ملي تنهنڪري اها انڊسٽري ختم ٿي رهي آهي.“ اسان ڏٺو ته ان سموري علائقي ۾ پري پري تائين ربڙ پلانٽ لڳل هئا، جن جي وچ ۾ ننڍڙو چهڪ ڏيئي ڪاٽ جي پيالين کي ڪجهه ان ريت رکيو ويو هو جيئن ربڙ ٽيپو ٽيپو ٿي ان ۾ گڏ ٿئي.

روبي چوئينگم جهڙو ربڙ هڪ ڪي ڏيکارڻ بعد، اسان

کي Silver Puter جي وڏي ڪارخاني ڏي وٺي آئي ، جتي هر طرف سلور جو ڪم پي هليو. سيئي ٽوئرسٽ ڙڙي پکڙجي پنهنجي پنهنجي دلچسپيءَ جون شيون ڏسڻ لڳا؛ ته آهي ڪيئن ٺهن ۽ وڪامجن. چانديءَ جون شيون، پاڪستان جي مقابلي ۾ ڇگيون مهانگيون هيون. هن پاسي به ڪارخاني جي مزورن سان ليبر پرابلم آهي، يعني ڪين ٽن ڪان چار سؤ ملئي ڊالر مهيني ۾ ٿا ملن، هڪ مليشن ڊالر پاڪستان جي ڇهه رپيا ۽ سٺ پئسن جي برابر آهي. جيڪو هينئر يعني ۱۹۸۸ ۾ سٺ رپين تي اچي بيٺو آهي. 'سلور پيوٽر' ۾ امريڪن ٽولا، چانديءَ جي شين ۽ نوادراتن تي اصل هرڪجي پيا ۽ ڇگي خريداري ڪري پاڻ لٽائڻ جي موڊ ۾ هئا جو روبي وٺي رڙيون ڪيون ته،"جلدي ڪريو اجان اڳيان هلڻو آهي...." اهڙا ٽوئر وٺڻ ۾ تڙ تڪڙ واريون پابنديون هرڪنهن کي پوکڻيون ٿي پونديون آهن. امريڪنز به جيڪو وٺي سگهيا تنهن تي شڪر ڪري، ڀوڙندا اچي ڪوچ ۾ پيڙا ٿيا.

اسان جو ٽيون اسٽاپ Hindu Shrine جا باتوڪيوز Batucaves هئا. جن کي ڏسڻ لاءِ الطاف شيخ به خاص طور سان تاڪيد ڪئي هئي. روبيءَ ٻڌايو ته نيدر لينڊ جو هڪ رهاڪو، جنهن ڏيڍ سال مليشيا ايمبيسيءَ ۾ نوڪري ڪئي هئي، اهو انهن ڪيوز جي سانت سڪون واري فرحت بخش ماحول کان ايڏو ته متاثر ٿيو، جو دنيا کان لڳ لاڳاپا لاهي سالن جا سال اتي ئي اچي رهي پيو.

'باتو ڪيوز' برابر ڏسڻ وٽان هيون، معصوم شاهه جي مناري واري چڙهائي ته انهن اڳيان تمام معصوم ٿي لڳي — ۲۷۲ ڏاڪن واري چڙهائي، ننڍن وڏن، پوڙهن جوانن سڀني جا هٺي لاهه ڪڍي رکيا. روبيءَ کي ته انهن 'لڪن' تي چڙهڻ جا سور سمجهيا ٿي سا ڪوچ جي پير پاسي ڪرسي وجهرائي، چڱي زال ٻچي پريان ڪان ئي ڏاڪا چڙهندڙن جو حشر ڏسڻ لاءِ ٽائيمنڪيٽي ويهي رهي. شاهي جبلن جي چوٽيءَ تي غارن ڏي وڃڻ لاءِ، جبلن کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ٿي ڪوري ڏاڪڻيون ٺاهيل هيون. سمورا ڏاڪا نهايت ويڪرا، خلاصا ۽ ريلنگ ذريعي ٽن حصن ۾ ورهايل هئا. چڻ هڪ ڏي وقت ٽي رستا مٿي هلندا هجن. ٻار ڀوريائين ته خوشيءَ مان تمام اڳتي نڪري ويا، پر پوءِ سندن رفتار به ڍري ٿي وئي. اڌ پنڌ تي پهچي اسين به حال ڪان بي‌حال ٿي پياسين، نه مٿي ٿي چڙهيو ٿيو نه هيٺ ٿي لهي سگهياسين. چست چوبند انگريز به وڪ وڪ تي ساهي پٽڻ بنا ُچري نٿي سگهيا.

ٻهاڙن تي چوڌاري ساوڪ جو نظارو هو. ڏاڪڻ جي ٻنهي پاسن کان گهاٽن وڻن تي بيشمار پولڙا هئا، جيڪي پنهنجي پولڙائپ هٿان مجبور ٿي، فري لانس ڪرتبن جا مظاهرا ڪندي، هر هر ڏاڪڻ جي ٻنهي پاسن ۽ وچ واري جهلي تي اچي ٿي ويٺا. ڪيچل وري اهڙي، جو ڪن جي هٿن مان چپس وغيره جا پيڪٽس کسيو وٺن ته ڪن تي وڻن جو ٽاريون پٽي آلرون ڪن. اهو ڏسي ڊپ لڳو ته جي ڪنهن شرير پولڙي ڪا شئي اڇلائي هنئين يا مُر گهر ٽپ ڏيئي لاڏ مان اچي ڪلهي تي ويٺو، ته سيڙهين تي سر وڃائڻ کان پاڻ کي ڪيئن سنڀالبو، ان جو تصور ڪندي ئي هيانءُ ٿي ڪنبيو. پوءِ ته هر ڏاڪي تي سوچن جي سلسلي اچي ورايو ته غارن ڏي جلد پهچڻ لاءِ مليشيا جي حڪومت کي چا چا ڪرڻ کپندو هو، ۽ ان ڏس ۾ ڪهڙا آپاءَ وٺڻ گهربا هئا.... جي لفٽ لڳائڻ ممڪن نه هئي، ته اِسڪيليٽر يعني اليڪٽرڪ ڏاڪڻون ضرور لڳائجن ها، شاپنگ سينٽرن کان وڌيڪ انهن ڏاڪڻ جي ات گهڻي ضرورت هئي.... هيٺ لهڻ لاءِ به ڪا شاهي گسڪڻي لڳائجي ها ته جيئن آرام سان ڌو اچي هيٺ ٺهڪو ڪجي، چو ته ايڏا ڏاڪا چڙهڻ بعد هر بني بشر جون چنگهون لازمي طور ايڏيون ته ٻي ستيون ٿي پونديون جو بيلنس سنڀالڻ ڏي مشڪل ٿي پوندو. مان ته جيڪر اهڙي صلاح لفٽ جي سهوليتن کان محروم چار پنج ماڙ فليٽن ۾ رهندڙ پاڪستانين کي به ڏيان، جيڪي پنهنجي گڏيل ڪوشش سان گسڪڻيءَ جو بندوبست ڪري گهٽ ۾ گهٽ هڪ پاسي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

جو سگھ ته حاصل ڪري سگھن ٿا.

ساهيون ڪٿي ڪٿي نيٺ اچي مٿي پهتاسين. غارن اندر فرحت پري وٺندڙ تذڪار ۽ ڏاڍو سڪون هو. هڪ پن ڪليل جاين تان آسمان به ٿي رلياڪا پاتا، جنهن مان تارج جي روشني جي دائري جيترا سج جا ڪرڻا زمين تي ٿي پيا. ان روشنيءَ جي دائري اندر چوگهو ڪندڙ ڪبوتر ڏاڍا ٿي سونهيا. باقي ته سڄي غارن ۾ چٺ گهاٽو جهڙ هو. روبي اڳواٽ ئي اسان کي نانگن بلائن کان پاڻ بچائي هلڻ جو چتاءُ ڏنو هو، تنهنڪري اِن اونداهيءَ ۾ ڏاڍو سنڀالي هلڻو ٿي پيو. غارن اندر، هندن جا کي ننڍا مندر به جڙيل هئا، جن جا رکوالا، انڌين مالهائون، ڪنگڻ، سندور، رکي چمنز ۽ ربڙ جي نانگ بلائن سان گڏ مجاوراڻي قسم جون مڙڻي شيون جهڙوڪ اگربتيون، لوبان ۽ پگڙا وغيره وڪري لاءِ رکيو ويٺا هئا. هتي هر سال مقرر ڏينهن تي هندو پاوا ۽ پڄاري وڏي تعداد ۾ پوڄا پاٺ ڪرڻ لاءِ اچي گڏ ٿيندا آهن.

آڄ ڪان بيحال هئس، پر پاڻيءَ جو ڪو انتظام ئي نه هو. مندرن آڏو لڳل ۾ نلڪا ڏوٽي رکيم، پر مجال جو ڪا ڦڙي ڪري. ڪا دير غارن جا ديدار ڪرڻ کان پوءِ اسان پڌئين بولئين پويان پير ڪيا.

سيني کي آج ۽ تڪ ڪان بيحال ڏسي، لاشڪ ته روبي کي ڪهل پئي، هن مڙني ٽوئرسٽن کي پر واري ريسٽورينٽ ۾ ڪجهه ڊرنڪس وغيره وٺي فريش ٿيڻ جي صلاح ڏني، پر سافٽ ڊرنڪ جو ڍڪ ئي اجان نڙيءَ کان مس لٿو ته ڊرائيور سيني کي سڏڻ لاءِ ايڏا ته وٺي اشتعال انگريز نموني جا هارن وڄايا، جو هٿ ۾ جهليل ڪوڪ وارو دٻو ڇڏائجي اچي ڪپڙن تي ڪريو ۽ اسين پير سٽيندا ڪوچ ڏي وڌياسين. اهو خوبصورت ڪوچ ان مهل قيدين جي لوهي شيخن واري لاريءَ جيان ٿي لڳو. ان ۾ سٽجڻ لاءِ قطار ۾ ئي بيٺي هئس جو اوچتو روبي منهنجي ڪرائيءَ کي جهليندي، مون کي پاتل ڪنگڻ جي ساراهه ڪندي پڇيو،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

”اهڙا سهڻا ڪنگڻ ڪٿان ورتئي؟ شيشي جا آهن يا ڪاٺ جا؟“

فار ايسٽ جون عورتون ڪنگڻن جي معاملي ۾ ڏاڍيون شوقين ٿي ڏٺيون، جو بنا دير ڪٿي ڪرائيءَ کي جهليندڙيون آهن. مون کيس سڪٽي صلاح هڻندي چيو، ”جي توکي پسند آهن ته تون رک.“

هن خوش ٿي مون کان ڪنگڻ وٺڻ جي خواهش ڏيکاري ۽ ان مهل ئي ٻانهن ۾ پاتائي، ته ڙندي چوڻ لڳي، ”ڏس منهنجي ڊريس سان ڪيڏو نه ميچ ٿا ڪن.“

”ها بلڪل،“ مشڪندي ورائيم. پر دل ۾ سوچيم، ’مون وري ڪهڙا بنا ميچنگ جي پاتا هئا.‘

ڪوچ هاٿي ’باٽڪ فيڪٽري‘ ۾ داخل ٿيو. باٽڪ پرنٽنگ اتي جي معروف صنعت آهي، جنهن ۾ ميڻ ۽ رنگن جي مدد سان ڪپڙي تي مختلف ڊزائينون پينٽ ڪيون آهن. فيڪٽريءَ ۾ چيني پاسي ملئي ۽ چيني ڇوڪرين، باٽڪ جو ڪم وڏن ڪارچوبن تي ويٺي ويٺي ئي ڏاڍي نفاست ۽ خوبصورتيءَ سان ٿي ڪيو. اندرئين پاسي ’ڊسپلي سينٽر‘ ۾ باٽڪ جون ڪيتريون ئي ويرائيٽيز وڪري لاءِ پڻ موجود هيون.

باٽڪ فيڪٽري ڏيکارڻ بعد، روبي اسان کي **Buddhist** ٽيمپل، هندو ٽيمپل، سک ٽيمپل ۽ مليشيا کي ڪروڙين پرڏيهي ڊالر ڪمائي ڏيڻ واريون **Tin Mines** ڏيکاريندي، واپس ان جاءِ تي آڻي ڇڏيو، جتان کنيو هئائين، ويندي ويندي هڪ وار وري هن ڪنگڻائپ پري خوش دليءَ سان مون کان موڪلايو.

....

اسان ته پوءِ رستي ٽوئر وٺڻ کان ڍڪي ڪٿي توبهن ڪئي. پر پوءِ جتي به اهڙا ٽوئرسٽ ٿي نظر آيا، جيڪي پنهنجا ٽڪا ٽڪر وڃائي گائيڊ جي پويان نماڻا ۽ محتاج ٿيا پيا هليا ته انهن تي ڏاڍو قياس ٿي آيو. هونءَ جي پنهنجي ليکي سچي ڏينهن لاءِ ٽيڪسي بڪ ڪرائي گهمجي، ته آن جهڙي ڪا ڳالهه ئي ناهي؛ جو ان ۾ فائدو ۽ مزو به آهي ته ڊرائيور به مکيه جايون ڏيکارڻ

مهل چڱا مددگار ثابت ٿيندا آهن.

ٽڪ اهڙو هو جو لنچ لاءِ پري وڃڻ نٿي پڳو، تنهنڪري هوٽل چيمپئن وٽ پهچي، پر واري Wendy ريسٽورينٽ مان ڪجهه هانءُ جهلو ڪري پنهنجن ڪمرن ۾ اچي آرامي ٿياسين.

شام جو چانهه مهل اڪ ڪلي ته شفيع ۽ سندس پٽ سوڊو، اسين سيئي 'باتو ڪيوز' جي ڏنل سوغات، يعني چنگهن جي سور ۽ بخار ۾ ورتل هٿاسين. ساڳي ڏينهن رات جو ١٠ بجي سنگاپور لاءِ اسان جي فلائيٽ هئي، تنهنڪري ٻه اڍائي ڪلاڪ اڳ ئي ائر پورٽ ڏي روانو ٿيڻو پيو. اسان جو ٽيڪسي ڊرائيور فرانسس، جنهن جي مادري زبان تامل هئي، تنهن وات تي پنهنجي ملڪ بابت ايڏيون ته سٺيون ڳالهيون ڪيون، جو دل ۾ حسرت پيدا ٿي ته ڪاش پاڪستان جو به هر شهري پنهنجي ملڪ بابت ايڏي اعتماد ۽ فخر سان ڳالهائي سگهي. هن هر هر پنهنجي پرائمنسٽر جي ساراهه جا 'ڍڪ' ٿي پريا ۽ ٻڌايو ٿي ته هو نهايت ئي سٺو ۽ سمارٽ شخص آهي، ۽ هتان جي ڏهه ملين آدم شماريءَ کي سترملين ڏانئين ڏسڻ جو خواهشمند آهي، جنهنڪري حڪومت جو ان ڳالهه تي زور آهي ته ملڪ اندر گهڻي کان گهڻا ٻار پيدا ٿين. ساڳي ريت غير ملڪي ماڻهن کي هتي مستقل طور رهڻ جي منع ٿيل آهي. ان جي ڀيٽ ۾ پاڪستان ۾ وري فيملي پلياننگ وجود ۾ آئي ان لاءِ آهي ته جيئن مقامي ماڻهن جو تعداد گهٽ ٿئي ۽ ڌارين کي آڻي آباد ڪيو وڃي.

مليشيا ۾ ڪنهن کي به بيروزگاريءَ جي شڪايت ناهي، سڀ کي روزگار سان گڏ زندگي جون ضروري سهوليتون ميسر آهن. فرانسس پاڻ به ڊي گريڊ جو گورنمنٽ سرونٽ آهي، ڪيس هڪ ذاتي گهر ۽ ڪار جا مالڪاڻا حق حاصل آهن. پوءِ به پارٽ ٽائيم ۾ ٽيڪسي هلائي.

۾ رهائش دوران مون کي ڪو فقير ته ڪٿي نظر نه آيو؛ باقي چوري وغيره جهڙن واقعن لاءِ ٻڌم ته اهڙيون حرڪتون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

اڪثر چائنيز ڪندا رهندا آهن. ملئي ماڻهن کي پنهنجي ملڪ جي صفائي سٿرائي تي ڏاڍو نـاز آهي ، فارنرس کي فخر مان پيا چوندا، ”ڏسو ، اسان جـي ملڪ ۾ ڪٿي ڪا گندگـي نظر اچي ٿـي؟ ڪيڏي نه ساوڪ ۽ صفائي آهي اسان جي ملڪ ۾....“

عيد ويجهي هئڻ ڪري هر دڪان ۽ شاهراهن تي 'Salamat Hare Raya Eid-ul-Fitri' جا وڏا وڏا خوبصورت بينر لڳل هئا ته گڏ خاص رعايتن جون آڇون بہ ٿيل هيون، تڏهن بہ هر شئي مهانگي ٿي لڳي. چاڪاڻ تـہ، هتي جـي ڪرنسيءَ جـي ڀيٽ ۾ اسان جي ڪرنسي جو ريٽ تمام گهٽ آهي. ملئي ماڻهو کي تـہ انڊيا گهمڻ لاءِ بہ پنج سؤ ملئي ڊالر ڪوڙ آهن.

مليشيا پيٽرول پاڻ ايڪسپورٽ ڪري، پنهنجي لاءِ عرب ملڪن مان امپورٽ ڪندو آهي . پاڻي بہ سنگاپور مان ڏـي فلٽر ڪرائي هتي امپورٽ ڪندا آهن. هتي جو پاڻي بظاهر تہ ڏاڍو صاف شفاف ۽ پـاڪ لڳندو آهي ، پر ان هوندي بـہ منجهس ڪي اهڙا ڪيميائي اثرات آهن جو هتن ڏان صابڻ جي گجي، دير سان لهندي محسوس ٿيندي، ۽ وهنجڻ سهنجڻ يـا ڪپڙا ڌوئـڻ ۾ ڊيڍو وقت لڳندو. ڪجهہ دير بعد ٽيڪسيءَ واري اسان کي آئي ائـر پورٽ تي رسايو ۽ پاڻ ويهہ ڊالر وٺي روانو ٿيو.

....

ڪوالالمپور کان سنگاپور بس يا ٽرين ذريعي وڃجي تہ ست ڪلاڪ لڳيو وڃن، ۽ ٽيڪسيءَ ۾ پنجن ڇهن ڪلاڪن جو رستو آهي. جڏهن تہ جهاز ۾ صرف ٣٠ منٽ لڳندا آهن. پـر ائر پورٽ تي ڊگهين قطارن ۾ بيهي، سامان چيڪ ڪرائي ۽ پـاسپورٽ تي ٺپا لڳرائڻ بعد، جهاز ۾ چڙهڻ ۽ لهڻ واري ساڳي گيهہ گيهان ۾ ڪلاڪن جا ڪلاڪ برباد ٿيو وڃن.

اسان کي بہ مليشيا ائر پورٽ تي سُڪ ٿي ويهي ۽ لوڀاسيون ڏيندي لڳو تہ ورهيہ گذري ويا هجن.... رهي ڪسر وري ميڪٽي آواز پوري ڪئي، جنهن ۾ اعلان ٿيو تـہ جهاز ڪلاڪ کن ليٽ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

آهي، انتظار ڪريو. اسين انتظار ڪان سواءِ ٻيو ڪري به ڇا ٿي سگهياسين. پرائي ديس ۾ مڇرجي، ائر پورٽ کي نذرِ آتش ته نه ڪريون ها!

سيڪيورٽي چيڪنگ وغيره کان واندا ٿي ڊپارچر لائونج ۾ ويٺي چڱي دير اچي ٿي هئي. جهاز به ڪٿي حد ڪئي، شايد ته آڏامندو نه بلڪ ڦيٿن تي رڙهندو پي آيو. مون اِن دير تي دل ئي دل ۾ جک پي ڪاڏا ته ارم سونو 'ڦل وڇائڻ جو انڪشاف ڪري ويتر موڊ آف ڪري ڇڏيو.

'ڦل گولائڻ ۾ زمر به اچي ارم جو ساٿ ڏنو، ٻنهي کي هيڏانهن هوڏانهن فرش تي نهاريندو ڏسي سيڪيورٽي آفيسر اڳتي وڌي آيا، ۽ وڏي فراخدليءَ مان ٻنهي کي لائونج مان ٻاهر اچي 'ڦل ڳولهڻ جي موڪل ڏني، نه ته ڊپارچر لائونج ۾ داخل ٿيڻ کان پوءِ ٻاهر ڪونه ڇڏين. ملئي مسلمان ڪسٽم آفيسرن، ٻاهرين سان گهڻي رعايتون ٿي ڪيون، جڏهن ته چيني آفيسر شڪل مان ئي ڏنگ ٿي لڳا. پر 'ڦل ڪي نه ملڻو هو سو نه مليو، ته محبوب دلاسو ڏيندي چيس، "ڪائي ڳالهه ناهي، سنگاپور مان هلي نوان ڦل وٺجانءِ."

جيئن هڪ ڪمري مان ٻئي ۾ وڃجي، ڪجهه ان ريت جهاز به اچي ڊپارچر لائونج سان جُڙي بيٺو.

اهڙا انتظام هاڻ ٻين ائر پورٽن تي به عام ٿي ويا آهن.

مليشيا ائر لائينز وارو سفر اڪ ڇنڀ ۾ گذاري، رات جو ٻارهين ڏاري دنيا جي خوبصورت ترين ائر پورٽن مان هڪ 'سنگاپور چانگي ائر پورٽ' تي اچي لٿاسين. ائرپورٽ نه هو ڇڻ روشنين ۽ رنگن سان جرڪندڙ ڪو طلسمي جهان هو.... محبوب ٻڌايو ته اهڙو ڪشادو، ائرڪنڊيشنڊ، ڪمپيوٽرائزڊ، الٽرا ماڊرن صاف سٿرو ائر پورٽ امريڪا ۽ يورپ ۾ به نه هو.

عاليشان ائر پورٽ ڏسي سوچيم ته شهر الائي ڇا هوندو، بس رکي رکي ڪنهن اڻ ڏٺي، نفيس ۽ دلڪش دنيا ۾ لهڻ جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

گمان پي ٿيو.... ائرپورٽ تان ٻي هوٽلن جا اگهه پڇي اسان ميٽروپوليٽن Y.M.C.A Tanglin Centre ۾ رهڻ جو ارادو ڪيو، جيڪا سڄي دنيا ۾ پنهنجي ڪلبن وغيره کان علاوه بهترين ڪارڪردگي ۽ دوستاڻي ماحول واري مهمانوازي سبب بين الاقوامي شهرت حاصل ڪري چڪي آهي.

مليشيا ۽ سنگاپور جي ٽيڪسين ۾ چئن کان وڌيڪ ماڻهو ويهارڻ جي اجازت ناهي، تنهنڪري ٻن ٽيڪسين ذريعي، شاهي بلڊنگن وارين خوبصورت ۽ باغ بهار شاهراهن تان ٿيندا، ويهن منٽن اندر Steven Rd. وٽ Y.M.C.A جي شاندار عمارت تي اچي پهتاسين. چپ چپات لڳي پئي هئي.... ڪائونٽر تي ويٺل ننڍا ڪڙي چيني رسيپشنسٽ کان ڏيتيون ليتيون ڪري، ٽن ڊبل رومز جون چابيون وٺي، جيزس ڪرائيسٽ جي قولن سان سينگاريل فل ڪارپيٽ ائرڪنڊيشنڊ ڪشاده ڪمرن ۾ داخل ٿياسين، جن ۾ فون، ڪلر T.V، ميوزيڪل چينلز وغيره جون سموريون سهوليتون موجود هيون. رات جو هڪ لڳڻ ڪري Y.M.C.A ريسٽورينٽ به بند هئي. جهاز ۾ جوز ۽ سڪٽي چانهه کانسواءِ ڪجهه نه مليو هو، تنهنڪري سڀني کي اچي بک ورايو. اوچتو مليشيا مان آندل سينڊوچ ياد پيم جيڪي محبوب، شفيع ۽ ٻارن کائي هانءُ جهل ڪئي. مون وٽ ته رات جو اٺين کانپوءِ ماني کائڻ جو تصور ئي نه هوندو آهي، بک پاڻمرادو ختم ٿيو وڃي، باقي ڪير جي ٻاڙ سا ضرور هئي، جڏهن اهو به نه ملي سگهيو ته پاڻي ڍڪ پي سمهي رهيس.

صبح جو نوين بجي 'هو-ها' جي آوازن تي اک کلي. دري کولي ٻاهر نهاريم ته بوندون پي برسيون ۽ سڄ بادلن جي رليءَ ۾ وڃي لڪو هو. پر هيٺ گرائونڊ ۾ مينهن ڦڙين کان بي نياز ڪراٽي جا شاگرد، استاد سميت پنهنجي 'هو-ها' ۾ مست هئا. ڪا دير مان مستقبل جي 'بروسلين' جي جوڊو ڪراٽي ڏسندي رهيس ۽ پوءِ تيار ٿي اسان سڀئي هيٺ Y.M.C.A جي ريسٽورنٽ ۾ اچي نيرن ڪئي. جتي ويٽر جي ڊيوٽي، اسڪول ۽ ڪاليج جي شاگردن ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

شاگرديائين، نهايت خوش اسلوبيءَ سان سرانجام ٿي ڏني. ريسٽورينٽ صبح جو ساڍي ستين کان رات جو ساڍي ڏهين تائين کليل هوندي آهي، جنهن ۾ چائنيز، انڊونيشين ۽ ويسٽرن کاڌا مناسب اگهن تي ملندا آهن.

ريسٽورينٽ مان ٻاهر ايندي سموري Y.M.C.A جو مٿاڇرو جائزو وٺڻ سان خبر پئي ته هتي تعليم ۽ هنري سکيا سان گڏ Physical education به ڏني وڃي ٿي ۽ ان کان علاوه ڪانفرنس ۽ سيمينارن وغيره ڪرائڻ لاءِ به وڏيون سهولتون ميسر آهن. هيٺ رسيپشن جي پرسان هڪ ننڍو ۽ خوبصورت گفٽ شاپ به آهي، ان جي چيني مالڪياڻي ۽ سندس ڌيءَ Candy سان زمر جي ڪافي دوستي ٿي وئي. صبح شام ايڊانهن پئي ڊڪ پوندي هئس.

صبح اٽڪل يارهين بجي اسان آرچرڊ روڊ ڏي رخ ڪيو. آرچرڊ روڊ ڪي بي‌انتها خوبصورت ۽ جديد شاپنگ سينٽرن سببان وڏي اهميت حاصل آهي، جتي رات تائين خريداريءَ جي رونق ڏسڻ وٽان هوندي آهي. هتي جا سمورا شاپنگ سينٽر ڇهن کان اٺن فلورن تي مشتمل آهن، جن ۾ دنيا جهان جون شيون رکيل ملنديون ۽ ماڻهو سمجهي نه سگهندو ته ڇا وٺي ۽ ڇا نه وٺي.

هڪ سينٽر کي مٿاڇرو ڏسندي به چڱي دير اچي ٿي، جڏهن ته شفيع چوڌري جي مرضي هجي ته سنگاپور جا هڙئي سينٽر ۽ ڪامپليڪس اڄ ئي گهمي پورا ڪجن. نيٺ جيئن تيئن ڪري ٽي سينٽر ڏٺاسين ته خريداري به ڪئي سين.

سنگاپور جو ماحول فقيرن کان ڪٽي آجو هو؛ پر اها ڪسر وري ڪن جاين تي رکيل هٿرادو ڪتن ۽ ٻلين پوري ڪري ڇڏي. ڪتو، ڊونيشن ڪاڻ ننڍڙي ٻالٽيءَ جهڙي ڪيبنڙي جهليو نمائي منهن سان پيو واجهائيندو ته ٻليون وري ڪير جي خالي بوتل ڪنيو، ميسٽي منهن سان 'ٻکيا' لاءِ آسائتيون هونديون، اهي ته اهڙيون وٽندڙ ۽ پياريون پئي لڳيون جو هرويرو به پائنجي ته ڪجهه نه ڪجهه سڌن ڪير جي بوتل ۾ وجهي پاڻ ڦرائجي. شاپنگ سينٽرن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

۾ ڪيترن ئي هنڌن تي ڪپڙي جي ٿيلهي رکيل رهي ٿي. بدڪ ۽ سڀ ٻيو وغيره جي ڳچيءَ ۾ به 'پنڻ جا پيالا' يعني فنڊ باڪس ٿي لڙڪيا.

سينٽر مان ٻاهر ايندي پريان ئي شينهن شير خدا جي شاندار مجسمي ڪي ڏسي دل دهلجي وئي ته ڪٿي اِن کي به نه دبو ڪٽي پنايو هجين، پر ويجهو اچي شڪر ڪيم ته اهڙي ڪائي ڳالهه نه هئي. اهو مجسمو ته **Lion City** هئڻ جي حيثيت ۾ اِت ڪتل هو. اهڙي ريت شينهن جي حشمت ۽ هستي ڪنهن به چيهي رسڻ کان محفوظ رهي.

سنگاپور ۾ ريڊيو ٽيڪسي سروس هئڻ سان گڏ ٽيڪسي اسٽينڊ به جام آهن، جتي بنا ڪنهن ڏک ڏکاڻ جي ريڪيو ٺاهي بيهبوئي مِس ته ٽيڪسيون قطار جي صورت ۾ هڪ هڪ تي اڳيان وڌندي، سواري ڪڻنديون وينديون. اسان کي به پن ٽئڪسين 'چائنا ٽائون' تي آڻي رسايو.

'چائنا ٽائون' ننڍڙن ننڍڙن دڪانن سان ڳتيل، سوڙهن رستن ۽ پراڻي طرز جي جهونين جڳهن وارو پاسو آهي، جنهن کي ٽيڪسيءَ ۾ ويهي ڏسڻ جو سوال ئي پيدا نٿي ٿيو. تنهنڪري اسان به ڪٽي پنڌ تي زور رکيو.

'چائنا ٽائون' ۾ سنگاپور جي آلٽرا ماڊرن شاپنگ سينٽرن ۽ دڪانن جهڙي ته ڪا ڳالهه نه هئي، پوءِ به پنهنجي ثقافتي ۽ روايتي ماحول سببان هر ڪنهنجي توجهه جو مرڪز آهي. جنهن پاسي کان ئي اسانجو لنگهه ٿيو، اُتان چينين پنهنجي مخصوص انداز سان سندن دڪان ڏسڻ لاءِ سڏ پئي ڪيا. انهن دڪانن ۾ فٽ پاٿن تي بيٺل هاڪرن وٽ ڇا نه هو، چيني طرز جا شاهي لغڙ ليمپ، گلدان، گلدستا، چيني ٿانو ٿپا، پکا ۽ پکين جا پڃرا، ڪکن جا ڏوپلا، ڏوڪريون، ڀوتاڙا ننگٽيون، جتيون ۽ ڪپڙا مطلب ته چيني ثقافت جي هر شيءِ اتي موجود هئي.

چيني جڙي ٻوٽين جي علاج ۾ گهڻو ويساهه رکندڙ آهن، انهن جڙي ٻوٽين جا دڪان هون ته سنگاپور ۾ به گهڻا آهن پر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

چائنا ٽائون ۾ تہ انجو ڪاڙو ئي نہ هو. الائي ڪهڙن ڪهڙن مرضن لاءِ انهن کي وڏن مرتبانن ۾ سجايو ويٺا هئا: جو اسان پارو ڏسي تہ آچار ۽ مربا سمجهي منجهي پئي.

سنگاپور شهر جي مقابلي ۾ اتي جا ڪراڙا چيني دڪاندار انگريزي تمام گهٽ سمجهن، ڪي تہ ماڳهين ڏٻ هئا... چيني پاسي دڪانن تـي لڳل بينر ۽ بورڊ بـہ چيني ٻوليءَ ۾ 'چاڻون چائون' ڪندا نظر ايندا.

سنگاپور ۾ قسمين قسمين جا ٻرزرود ٽيل فروٽ دڪانن تي رکيل آهن. جـن جـو رنگ روپ ۽ پيڪنگ ڏسيو ماڻهو هرڪجهو پئي. انهن کي خريدڻ ۾ اسانجا ڪيترائي تجربا ناڪام ٿـي چڪا هئا. چائنا ٽائون جـي هڪ ڪراڙي چيني دڪاندار اهڙوئي ڪجهي مثل فروٽ اسان ڏي وڌائيندي چيو تـہ هي ضرور پسند ايندو، پر چکڻ سان ايئن لڳو جڻ وات ۾ شاٽ سرڪٽ ٿـي ويو هجي، ۽ اسان بجليءَ جون سڙيل ۽ دونهاٽيل تارون چپاڙيندا هجون! ڪافي دير تائين ان واٽرنگ جي شاٽ سرڪٽ جا اثرات ذائقي ۾ محسوس ٿيندا رهيا، پر اڳتي لاءِ اهڙا تجربا ڪرڻ جو سبق سو واه جو مليو.

چائنا ٽائون گهمندي گهمندي الائي ڪيئن اچي مارڪيٽ ۾ نڪتاسين. چوڏاري مڇين، جهينگن ۽ ڪيڪڙن جـي اهڙي تـہ ڪيڪ ۽ چٽ مٽل هئي جو آتي بيهڻ تہ ڏهيو، ساهہ کڻڻ بہ مشڪل ٿي پيو. نڪ ڍڪي هلڻ معنيٰ تـہ بين کي اڻ سڌي ريت احساس ڏيارڻ: تہ اوهين ڪهڙا نہ بي‌حس آهيو جو اهڙي ڍونڊ ۾ بي‌فڪريءَ سان ويٺا آهيو. خوفناڪ ڪيڪڙا، طرح طرح جـون مڇيون ۽ ڏيـڏ گرانٽ جيڏا ڪراهت ڏياريندڙ بجڙا جهينگا ڏسي نہ رکو اچوڪي ڏينهن مڇي ۽ جهينگا کائڻ وارو پروگرام رد ٿيو، پر گهٽ ۾ گهٽ 'بن سهماين' تائين گهر ۾ بہ مڇي جي ڪا جنس پچائڻ تـي بندش لاڳو ڪري ڇڏيم. ساهہ گهٽڻ جـي ڪوشش ۾ ٻاهر نڪرڻ جـو رستو ئي نـہ مليو. ٻارن کي تـہ اوڪارا ٿـي آيا. آخر جيئن تيئن ڪري واپسيءَ جو رستو مليو تہ سيني کڻي ڍڪي ڊڪ پاتي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ٽيڪسين ذريعي عرب اسٽريٽ تي اچي هتان جي وڏي ۾ وڏي، عاليشان ۽ سوني گنبذ واري سلطان مسجد جو ديدار ڪندا، دڪانن جي قطار ڏي آياسين، جن جا مالڪ مسلم، هندو ۽ تامل هئا. دڪانن تي مصلا، عطر، ديني مذهبي ڪتاب، ڪکن مان ٺهيل طرح طرح جون ٽوڪريون، سلڪ، ڪيمخاب ۽ باٽڪ جو ڪپڙو عام جام ٿي وڪاڻو، جڏهن ته پر پاسي واري بغداد اسٽريٽ تي وري انڊين هينڊ بيگ ۽ چمڙي جون شيون مناسب اگهه تي ٿي مليون.

پهرئين ڏينهن چڱين جاين تان گهمي ڦري رات جو Y.M. C.A تي اچي ڪيلڪيوليشن ڪرڻ سان خبر پئي ته اڄ شاپنگ کان وڌيڪ ٽيڪسين تي خرچ ٿيو. عيد ۾ اڃا ڪيترائي ڏينهن پيا هئا ته به اڳواٽ ئي T.V تان سهڻا سهڻا پروگرام ٿي آيا، جيڪي چڱي دير تائين ڏسڻ ڪانپوءِ وڃي آرامي ٿياسين.

....

مونکي هانگ ڪانگ ۾ ڪي ڪتاب موڪلڻا هئا، جنهن لاءِ الطاف شيخ پنهنجي دوست هرڪشن جي ايڊريس ڄاڻائيندي چيو هئم، ته اهو هٿيڪا ڪري پهچائيندو. صبح سان انجي ڳولها ۾ هاءِ اسٽريٽ تي اچي نڪتاسين. لال چند نالي جي تختيءَ واري دڪاندار کي فون تي سنڌيءَ ۾ ڳالهائيندو ڏسي، مون ڪانئس به سنڌيءَ ۾ ئي هرڪن جي پڇا ڪئي. پانيم ته پنهنجي هم زبان ڄاڻي خوش اخلاقيءَ جو مظاهرو ڪندو پر هُن پاڻ کي لال چند بدران لارڊ مائونٽ بيٽن سمجهندي، سنڌ کي انگريزيءَ ۾ ورائيو،

'There are so many Harkishans which one you want?'

سنڌس لهجو سنڌين جيان نماڻو ۽ ڪومل هئڻ بدران ڪُرڪو ۽ سيٽيل هو.... مونکي ان دم هند جا سياڄهڙا سنڌي ياد آيا، جيڪي اسان کي پنهنجو پاڻ ۾ به سنڌي ڳالهائيندو ڏسي خوشيءَ مان ٻي ٽڙيا، ته ممنڊ سڳوريءَ جي نالي تان پڻ صدقي صدقي پئي ٿيا. پر هتي جي سنڌين سنگاپور ۾ رهڻ ڪري، اسان سنڌين جي پيٽ ۾ شايد

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

تہ پاڻ کي ڪا آسماني مخلوق ٿي سمجھيو. مان ڪيس ڪو جواب ڏيڻ جي لائق نہ سمجھي آتان ھلي آيس، نيٺ ھڪ ڪراڙي سردار جي فضيلت پريو ڏس ڏنو تہ ڏھن وڃي ڪا ھرڪشن جي آفيس ملي. آفيس جي ھڪ ماڻھو چينمل دادلاڻي ٻڌايو تہ ھرڪشن ھفتي لاءِ انڊيا ويل آھي، پر ہہ ھو اسانجا ڪتاب سندس پٽ معرفت موڪلي ڏيندو؛ جيڪو ہي ڏينھن تي ھانگ ڪانگ وڃڻو ھو.

مسٽر دادلاڻي کي جڏھن خبر پئي تہ اسين حيدرآباد سنڌ مان آيل آھيون تہ منھن مرڪئي سرھو ٿيس. آس-نراس جي عالم مان پڇڻ لڳو، "حيدرآباد جي پراڻين جاين جا نالا ساڳيا آھن يا بدلايا اٿن؟"

"ھيرآباد ڪانسواءِ مونکي تہ ڪي پيا نالا نتا سجھن."

منھنجو جواب ٻڌي ھن ھيڪاري ڏاڍو شوڪارو پريندي چيو،

"توھان تہ پنھنجو ملڪ ٺاھي ورتو، واڻين جا غلام ٿيڻ نتي چاھيو نہ، پر ھينئر ہہ آھيو تہ وري ہہ پنجاب جي زيردست..."

مونکي خبر نہ ھئي تہ اھو ٻہ ڪو مون لاءِ ٻاھيڙيو ويٺو ھوندو ۽ مھل ڪمھل ڏسڻ بنا ئي ميٺو ٻڌجي ويھندو مَڏا لائڻ.... پل ڪٿي سچ چوندو ھجي، پر ھن وقت مان اھڙو ٻوائنو سچ ٻڌڻ جي موڊ ۾ ھرگز نہ ھئس، ڇو تہ جن ڪرپيل سياستدانن ۽ ڪامورن پنھنجي فائدي ڪاڻ عھدا اقتدار ماڻڻ لاءِ ورھاڱن جا سٽيل سٽيا ھوندا، آھي ئي ان ڳالھ جا جوابدار چئبا، اسانجو ڪھڙو ڏوھ.؟ اسين تہ راھ گناھ جو ڪنھنجي آئيءَ ۾ اڃي ويا آھيون، نہ تہ جھانگيٽڙن سان ڪھڙا جھيڙا... آنھن جا وڇوڙا تہ اڄ ہہ قربدارن جي قلوب ۾ ھڪنڊي جيان چڀندا ٿا رھن، جنگيون تہ اسانجون پنھنجي ضمير سان ٿيڻ کپن جو ھنجن کي ھٿن سان، وڃائي ھاڻ ٿا ڪانگن جي پٺ ڪوھ جو شڪوو ڪيون.... اسان وٽ تہ ھندو ۽ مسلم سنڌين جا ھڪ ٻئي لاءِ قرب ۽ قربانيون اڄ ہہ پيون ڳائجن. رھيو پنجابين جي زيردست ٿيڻ جو سوال، سو اھا ڪا وڏي ڳالھ ناھي، آھي تہ وري ہہ پنھنجي ئي ملڪ جا ماڻھو آھن، اسين تہ پنھنجي ڪوڪلن سياستدانن ۽ قبرسيدہ اڳوائن جي مھربانين سان

گولن جا بہ گولا يعني جهان جـي پناهہ گيرن جـا غلام ٿيو وينا آهيون....

چينمل پنهنجو هـانءَ هلڪو ڪرڻ ڪانپوءِ اسانکي چانهن پاڻيءَ جي صلاح ڪئي ... هن ٻڌايو تہ ماؤنٽ بيٽن روڊ تي ’سنڌ هائوس‘ ۾ سنڌين جـون گڏجاڻيون ٿينديون رهنديون آهــن، جتي پچن وغيره سان گڏ لنگر بہ هلندو آهي. هن اسانکي ٻئي ڏينهن تي رات جو ۹ وڳي، گڏجاڻيءَ ۾ شريڪ ٿيڻ جي دعوت ڏني پـر پوءِ ٻين مصروفيتن سبب اوڏانهن وڃڻ نہ تي سگهيو.

هاءِ اسٽريٽ سينٽر مان ٻاهر اچي ٽئڪسين ذريعي Lake Road تـي جديد طرز جـي خوبصورت ۽ طلسمي ڪشش رکندڙ زولاجيڪل گارڊن تي پهتاسين جيڪو سڄي ايشيا ۾ ڦهريون ڪلمل Zoo آهي، جنهن ۾ ١٠٦٠٠ ڪان مٿي جانور لوهي پڃرن ۾ پوت قاسائي ويهڻ بدران پنهنجي فطرت، عادت ۽ مزاج مطابق جوڙايل قدرتي ماحول ۾؛ آزاديءَ سان گهمڻ ڦرڻ ڪري ماڻهن جي توجہ جو مرڪز بڻيل آهن. حدِ نگاهہ تائين گلن ڦلن سان جهنجيلءِ ساوڪ سان سجيل، ايڏي وڏي ايراضيءَ واري باغ ڪي ڏسي اندازو پئي ٿيو تــہ ملڪ ۾ ماڻهن جي رهائش جو ڪو مسئلو ئي نہ هوندو؛ جو ڏينهون ڏينهن زمين وچي انهن تي سوڙهي ٿيندي. اسان وٽ تہ ہڪ گز زمين ملڻ بہ مشڪل. هن Zoo ۾ تہ ايڪڙن جا ايڪڙ جانور بلي هئا.

ايئن پي لڳو ڄڻ ’جانورستان‘ ۾ اچي نڪتا هجون. بس اجهو ڪي اجهو جهنگل جو بادشاهہ شينهن هلان ڪري اچي سر تي ڪڙڪندو ۽ چنبو اُلاريندي دهمان مــان چوندو، ’تـوهين انسان ذات، ماڻهن وارا تابڪاري اثرات ڪڍــي اسانجي سلطنت ۾ ڪيئن ۽ ڪنهنجي موڪل سان داخل ٿيا آهيو؟ ڪٿي آهي پاسپورٽ، ويزا، اين-او-سي؟‘ پر اهڙي غيرشائستہ انساني حرڪت، ڪنهن بـہ جانور جو مرڪ نہ هئي ۽ اسان آرام سان هڪ هڪ جانور جو مشاهدو مائيندا اچي پولڙن پيڙا ٿياسين، جتي سپ ڪان وڏيڪ دلڪش ۽ ڏيان ڇڪائيندڙ، ماڻ جي چاتيءَ سان ڇهٿل، گرانٽ جيڏا ڪڇڙا بــاندر لڳا. اسان

وٽ اهڙا ئي پياڪ بار جيڪي هر وقت ماءُ سان چهٽيل هجن، تن جي انهن بـاندرن سان پيٽ ڪندي چتر طـور چيو ويندو آهي، ”سچو ڏينهن بـاندر جيان ماءُ کي چهٽو پيو آهي....“ مڙني باندر پنهنجي انساني خصلتن ۽ مهانڊن ڪري اسان جي توجهه جو خاص مرڪز بڻجي پيا. سندن اٿڻ ويهڻ، رهڻ ڪهڻ ۾ سان ائين ٿـي لڳو ڄڻ مختلف قسمن جا ماڻهو پنهنجي الڳ دنيا ۾ مگن هجن.

ان سڄي باغ جو چڪر لڳائڻ لاءِ اوپن ٽرين جو پڻ انتظام هو، جنهن ۾ ويهڻ به هڪ تفريح هئي. ساڄي کابي، ڇپي ڇپي تي قسمين قسمين جانـور جهڙوڪ شينهن چيتا، گينڊا ۽ زيبرا وغيره کلي فضا ۾ ٿـي گهميا. اسان واري ڪيبن ۾ ڪي چائنيز ويٺل هئا، تن اسان کي انڊين سمجهي سنگاپور جي باري ۾ پاڻمرادو مفت معلومات ڏيڻ شروع ڪري ڏني، پر اهو ٻڌي تـه اسين پاڪستان مان آيـا آهيون، خوش ٿيندي چـوڻ لڳا، ”Oh. You mean Karachi“ هتي پاڪستان ڪان وڌيڪ ڪراچي مشهور آهي، هو پاڻ به ڪراچيءَ مان گهمي آيا هئا؛ تنهنڪري سنگاپور جي معلومات کي ڇنڊو ڏيندي ڪراچيءَ جي ساراهه ۾ اچي ’چٽڪيا.

Zoo جا مڙئي جانور نهايت تندرست ۽ تازا توانا ٿي لڳا، جنهن مان سندن کاڌ خوراڪ ۽ اعليٰ انتظامن جو اندازو ٿـي ٿيو ته هو ڪيڏي نه محفوظ حال ۽ مستقبل وارا آهن، نه ڪلاشنڪوف سان روسٽ ٿيڻ جو ڊپ نـه بم سان ڦاٽڻ جو ڀئو، نه ڪرفيو جي ڪل، نه اغوا جو آلڪو، پنهنجو پاڻ ۾ مگن، پنهنجو پاڻ ۾ مست، جيءُ خوش جهان خوش.

جانورن جا مشاهدا ماڻي، هڪ وار وري ماءُ اسٽريٽ سينٽر جي ڏهين فلور تي، انڊين ريسٽورينٽ ‘Tipsy Topsy’ تـي اچي ڀهتاسين. چوڏاري سک سردار ۽ هندستاني پيٽ پـوڄا ۾ مصروف هئا. ان هوٽل جي ماني نهايت سٺي ۽ سوادي هئي سان گڏ مهانگي به گهٽ نه هئي. پيرن جو ڪم، ’پيرداڻين‘ يعني چيني ۽ انڊين ڪرين تي سرانجام ڏنو، سنگاپور ۾ دڪانن، هوٽلن مطلب ته

هرهنڌ ۽ هر شعبي ۾ ڪرڪنڊڙ چوڪريون گھٽائي ۾ نظر اينديون.
واپسيءَ تي اسان کي هڪ ڦونڊڙو ٽيڪسي ڊرائيور جڳ-
جيت سنگھ مليو. جيڪو سچي وات 'هيوي ميٽل' پنجابيءَ ۾
چائنيز بابت پوائنٽي ۽ ڪراهت آميز چاڻ ڏيندي، اسان جا ڪاڏا
پيتا ويھ ڪندو هليو.... اها خبر خدا کي ته، سندس ڳالهين ۾
ڪيتري قدر سچائي هئي، پر ٻه ايڏو سارو مڙسالو هرويرو ڪوڙ ڇو
ڳالهائيندو. هونءَ ته چينا گھٽتي گند بلا پيا کائيندا آهن، پر هن
ٻڌايو ته ڪي چينا پيپلس پارڪ چائنا ٽائون ۾ ننڍڙن جيئرن پولڙن
جي مٿي ۾ ٽنگ ڪري، اسٽرا سان انهن جو سڄو مغز ٻه پيو وڃن،
۽ ڪتا ٻه کائين ته ننڍڙا جيئرا ڪوئا ٻه ڳڙڪايو وڃن. اهي مردار
شيون کائڻ ڪري ئي سندن مغز ڦريل ۽ ڪل رڙيل هوندي آهي،
جڏهن ٻه ڪنهن چينيءَ تي ڪو قرض چڙهندو، ذهني پريشاني
هوندس يا جوئا ۾ هارائيندو ته يڪدم ڪنهن مٿاهين ماڙيءَ تي
چڙهي پاڻ کي اُمالڪ هيٺ ڦهڪو ڪرائي ماري وجهندو. مهيني
۾ اهڙيون پندرهن ويھ وارداتون واه جو ٿين. اسان کي اهي ڳالهيون
ٻڌي ڏاڍو عجب لڳو پر ان ڳالھ جي سچائي جو ثبوت تازو اخبار
جي نمايان خبر مان پڻ مليو، جنهن ۾ ڇاپيل هو ته، سنگاپور ۾
مڙئي سُک ۽ آسائشون هئڻ جي باوجود ٻه ذهني دٻاءُ ايتري قدر
وڌيل آهي، جو نتيجي ۾ هر روز هڪ ماڻهو خودڪشي ڪري ٿو.
Y.M.C.A تي اچي محبوب جڏهن چوڌري شفيق سان
جگ جيت جي جهڳيءَ جو ذڪر ڪيو ته هن کلندي چيو، "سائين
اوهان قسمت وارا آهيو، جو توهان کي هر پيري 'گائيڊ ڪم ڊرائيور'
ٿو ملي، اسان جي نصيب ۾ ته رڳو موڳا ڊرائيور لکيل آهن، جن
سان سفر سهانو ڪرڻ لاءِ زوريءَ ڳالهائي ڳالهائي ڇاڙي ٿي نڪريو
پئي. هاڻ ڪرڻ ايئن گھرجي ته چئنين ڄڻن کي الڳ ٽيڪسيءَ
۾ ويهاري آءٌ ٻه توهان سان اچي شامل ٿيان...."
اسين چوڌريءَ جي ڳالھ تي کلي پياسين.
هتي پهنجي مشاهدي سان ڳالهه عام ماڻهن وٽان جيڪا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

معلومات تي ملي، آها ٽـوئرسٽ گائيڊن جي وقت بـرباد ڪندڙ خشڪ ۽ رٽيل رٽـايـل ليڪچر ڪان سؤ دفعا بهتر آهي. پوءِ بـه جيڪڏهن ڪو خاص جاين جڳهن بابت تفصيل سان تاريخي، جاگرافي يا بي ڪا معلومات حاصل ڪرڻ چاهي، ته ان لاءِ ٽوئرسٽ ڊپارٽمينٽ پاران ڇپيل ڪتابڙا ۽ گائيڊبون، ائرپورٽ ٽـوڙي وڏين هوٽلن ۽ ڊپارٽمينٽل اسٽورز مان حاصل ڪري سگهجن ٿيون.

....

رات جي مهل سنگاپور جو سينگار ڇا چئجي، هر جا تجلن ۽ جرڪن جا جلوا هئا. اِتي ميڪ اپ ۽ هار سينگار تي گهڻو زور آهي، وک وک تي رنت نوان هيئر اسٽائيل ۽ فيشن پيا نظر ايندا. 'Eye Brow Tatto' انهن عورتن لاءِ فيشن جي نئين ايجاد آهي؛ جيڪي بنا ڏيـر وڌيڪ خوبصورت نظر اچڻ جو موقعو هٿان نـه وڃائيندڙيون آهن.

اها ڀـرونئن لاءِ پرمننٽ ڊرائينگـ جي جديـد سائنٽيفڪ ٽيڪنڪ آهي. جنهن ۾ ڀرونئن، ڇپن ۽ اکين وغيره کي ڪو ڇهو رسائڻ بنا ڇهري جي مناسبت سان Retouched ڪري ڪو سهڻو شيپ ڏيئي سگهبو آهي. سنگاپور ۾ Artemis نالي ڀهريون بيوٽي سينٽر آهـي؛ جتي ڪنهن ميڪ اپ کان وڌيڪ ڀـائيدار، فيشن ۽ خوبصورتيءَ جي هيءَ نئين ٽيڪنڪ عمل ۾ آئي، جيڪا ايڏي تـه نيچرل آهي، جو وقت بـه ان جي رنگ ۽ پائيداري تي ڪو اثر نٿو ڇڏي. جيئن چوندا آهن ته 'ڪپڙو ڦاٽي وڃي، پر بخيو نه اُکڙي.' تيئن ان جديد ٽيڪنڪ جو بـه ڪجهه اهڙو ئي مثال آهي. 'سُئيءَ سان ڇهري جا نقش وڌيڪ نمايـان ڪرڻ واري هـيءَ ٽيڪنڪ' سنگاپور ۾ ايڏي تـه ڪاميابيءَ سان عام ٿي آهي، جو مقامي ماڻهن کان علاوه امريڪن ۽ انگريز بـه خاص طور ان جا ديوانا بڻجي پيا آهن. هو پنهنجي ٻـانهن، ڪرايـن، ڏورن ۽ ڇاتين کان علاوه پٺن تي بـه ان رنگ برنگي ڊرائينگ سان سهڻا نقش نگار آڪارائي، 'هوندي سوندي پنا آگهاڙا' ڪيو پيا گهمندا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

’ٽيٽوئنگ‘ سان گڏ سنگاپور ۾ ‘Cosmatic Surgery’ جو به اڄڪلهه گهڻو چرچو آهي، ان ۾ به عورتن ٿوري مڙدن کي هڪ جيترو ئي ڪريز آهي. آهي Anita Mui جهڙوڪ نــڪ ۽ Brooke Sheilds جهڙي پروڻن جا آرڊر ڪنيو، سرجري جي ماهرن ڏي ويٺا هوندا آهن. مطلب تـه جنهن کي پنهنجو جيڪو عضوو نـو ’ڪکي، ان کي نئون شيپ ڏيارڻ لاءِ وڃرائي ’ٽڪرائي پنهنجي پسر ۾ خوش ٿيو ويٺو آهي. Buttocks کان ويندي پيٽ، پنيون، هٿ، ڪن، اکيون، ڪاڏي، چپ ۽ ڳل وغيره به ان سرجري جي دائري ۾ اچو ٿا وڃن. تازو مائيڪل جيڪسن هڪ ڳاني،

‘If you want to make the world a better place, take a look at your self and make a change.’

۾ حقيقت جو رنگ پرڻ لاءِ ڪروڙين خرچ ڪري پنهنجو پاڻ کي ڪـرڙائي ڇلرائي سدا لاءِ بڇڙو ڪري، قدرتـي مهاندن جي بيڙي ٻـوڙي رکي آهي، نه ته اڳي جهڙو بـه هو ته به معصوم چهري ۾ شيدڪو نماءُ ضرور هئس. پر هاڻ پٽ ڪوهه کان پوءِ نه به ويس نه ڇهه به ويس، وڃان ٿي ڪا ٽين جنس ٿي پيو آهي.

سنگاپـور ۾ جتي ٻارن تـوڙي وڏن جي دلچسپي ۽ گهمڻ ڦرڻ جا ڪيترائي مرڪز ۽ جايون آهن، اُتي امير ڪبير ۽ شوقين ماڻهن جي عياشيءَ لاءِ مساج گهر ۽ نائٽ ڪلبون وغيره بـه جام آهن، جن ۾ وس پڄندي غريب ملڪن جا لوور، مڊل ڪلاس وارا ماڻهو بـه وڃي پنهنجي پت وائکي ڪرائيندا آهن. بيو نـه تـه بـه سوئمنگ پول ۾ ڊيڊر وانگر رڳو ان ڪري ٽپي پوندا؛ جو ان ۾ ’ڊاجرڪار‘ جيان ڪيترين ئي نازنينن سان ڪلهو هڻڻ جو سونهري وجهه ملندن.

سنگاپور ۾ رات جون رونقون ڏسندي اسان ’بيچ روڊ‘ تي خوبصورت ترين ‘Raffles Hotel’ ۾ اچي ڊنـر ڪئي. ’ريفلس‘ نالي جون هتي ٻيون بـه ڪيترين ئي جايون آهن، جن لاءِ چاڻ پيئي تـه اهي سموريون Sir Thomas stamford Raffles جي

يـاد ۾ قائم ٿيل آهن؛ جنهن سنگاپور دريا جي منهن تي British Maritime Base قائم ڪرائي، ان ڀيٽ تي چڱا سدارا آندا. ان ڪري مرڻ ڪانپوء بہ اڄ سوڏو ڪيس ماڊرن سنگاپور جو باني ڪوني عزت تي ڏني وڃي.

ڊنرکانپوء ساڳي هوٽل ۾ ڪلچرل شو ڏيکاريو ويو، جنهن ۾ بـالي، چائنيز، ملئي ۽ انـڊيـن Folk dances وغيره پيش ڪيا ويـا. سمورا ڏڪسات ڏسي رات جـو اچي هوٽـل پيڙا ٿياسين. ان ڳالهہ تي ڏاڍي حيرت لڳندي هئي تہ سڄو ڏينهن گهمڻ ۾ گذارڻ ڪانپوء بہ اسان ۾ ايڏي توانائي ڪٿان آئي جو بنهہ ڪو ٿڪ ئي نہ ٿيندو هو. دراصل هتي جو پاڻي ۽ آب هوا انسان کي زنگ آلود ٿيڻ ڏين. پاڻي اهڙو صاف ۽ پاڪ جو نلڪن تي بہ لکيل هوندو آهي تـہ، 'پاڻيء کي اوبارڻ جي ضرورت ناهي.' بقول W.H.O تہ سنگاپور جو پاڻي حفظانِ صحت جي مقرر ڪيل حد کان بہ ٥ سيڪڙو وڌيڪ صاف ۽ پاڪ آهي.

صبح جو ريڊيـو ٽيڪسي سروس وارن جي فون تي اڪـ ڪلي. محبوب ساڻن ڳالهايو ۽ چيو، جنهن جا ريٽس گهٽ هوندا، ان ۾ چڙهي ڪنٽري ٽوئر وٺبو. چو تـہ ٽيڪسين ۾ روز سٺ ڪان اسي ڊالر برباد ٿيندا هئا، اها تہ اسان جي خوشنصيبي هئي جو سياحن جي سهوليت لاء اڄ ئي سنگاپور بس سروس وارن هڪ نئون سلسلو شروع ڪيو، جنهن ۾ پنجن ڊالـرن جي ڪارڊ نما ٽڪيٽ وٺـي مختلف بسن ۾ صبح کان رات تـائين سڄو شهر گهمڻ جـي موڪل هئي. جڏهن تـہ ٽن ڏينهن جو لڳاتار ٽـوئر وٺڻ تي وڌيڪ ڪنسيشن ٿي ملي. اهڙا سڪـ ڏسي ڪنهن کي ڪٿي ڪٺندي جو ٽيڪسيء ۾ چڙهي پاڻ ڦرائي.

اسين پهريـان ٽوئرسيٽ هئاسين جـن Y.MCA مان اهي ٽڪيٽون ورتيون. بسن ۾ ويهڻ لاء رستي پنڌ هلندي، ماڻهن ڏاڍي عجب ۽ اشتياق مان ٽڪٽ وارو ڪارڊ اسان کان وٺي ٿي ڏٺـو. سنگاپور جون سموريون بسون رش ۽ پيهہ کان پاڪ؛ نهايت آرامده

هيون. ڪنڊيڪٽر جي ته ڪا ضرورت ئي نه هئي. سمورو انتظام آٽوميٽڪ هو. دروازا پاڻهي کليا ۽ بند پي ٿيا، سامهون در چڙهڻ لاءِ ته پوئين لهڻ لاءِ. ٽڪيٽ جا پئسا به ڊرائيور جي اڳيان رکيل هڪ دٻي ۾ وجهبا، ته مشين مان پاڻمرادو ٽڪيٽ نڪري ايندي. شاگردن کي I.D ڪارڊ تي مفت سفر ڪرڻ جي سهوليت آهي. جيئن ته اسان اڳ ئي پنجن ڊالرن وارو ڪارڊ خريد ڪري چڪا هئاسين؛ تنهنڪري اسان کي ڪنهن به بس ۾ ڪا بہ ٽڪيٽ وٺڻ جي ضرورت نه پوندي هئي. رڳو اهو ڪارڊ سامهون جهلڻ سان ئي ڊرائيور جون واڇون ٽڙي ٿي پيون ۽ اسان وڃي پنهنجي سيٽ تي والاري. ڪڏهن ته ڪارڊ ڏيکارڻ بنا ئي سيٽن جو رخ ڪيو هو، ته به پڇندا ئي نه هئا. ڪين اسان وٽ ڪارڊ موجود هئڻ جي خاطري هوندي هئي. سنڌن اعتماد ڪرڻ وارو اهو انداز مون کي وڻيو. ايئن برابر آهي ته انڌو اعتماد ڪرڻ وارا ماڻهو اڪثر دوکو کائيندا آهن، پوءِ به سوچ انهن جي ئي ليکبي، جو اعتماد جي صلي ۾ دوکو کائڻ وارو ڏک، ان ٺڳيءَ کان بهتر آهي، جيڪا ضمير جي سجاڳيءَ جي ڪنهن موڙ تي پڇتاءَ تي روح جو ناسور بڻجي، اندر کي کوريندي رهي.

سنگاپور ۾ هر شئي جيان بس اسٽينڊس به نهايت صاف سترا آهن، ڪن تي پٿر جون بينچون پيل ته ڪن تي نرم گداز صوفا رکيل. اسان وٽ جي خدانخواسته اهڙا صوفا سيٽ رکجن ته انهن کي ڪرڙي، نعرا لکي، ريگزين پٽي، فوم ڪوهي، اسپرنگ اکيڙي کوکو بنائڻ ۾ دير ئي نه ڪبي. خير، صوفا رکڻ جي سوچ ته هڪڙو خوابِ خيال هو، اسان وٽ ته گٽرن جا ڍڪ ۽ اسٽريٽ لائيٽن جا بلب به ڏينهن ڏٺي جو چورائجو وڃن ته صوفا جي سلامتيءَ جي ڪير گيرنٽي ڏيندو .... سنگاپور جيان پاڪ صاف وايومنڊل ۽ ڪلچرڊ معاشرو پيدا ٿيڻ ۾ اڃان وقت لڳندو، پر ان ڪل ڪرائيندڙ سوچ جي به ڪا گيرنٽي نٿي ڏيئي سگهجي.

بس اسٽيشن، اسانجي ريلوي اسٽيشن کان به وڌيڪ خوبصورت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

۽ صفائي سٿائي ۾ بيمثال هئي، يونيفارم پهريل عملي ٻڪنگ جا فرض نهايت هوشياريءَ ساڻ پورا ٿي ڪيا. اهو پهريون پيرو هو جو بسن جي سفر ڏاڍو مزو ڏنو. تقريباً سڄو شهر ڏاڍي آرام سان گهميوسين.

سرنگون روڊ تي اچي ايئن لڳو ڄڻ سنگاپور نه پر انڊيا جي ڪنهن ُپرونق بازار ۾ اچي نڪتا هجون. انڊيا جو هر ٽريڊ مارڪ اتي موجود هئڻ ڪري اهو پاسو سڏجي ئي ِلٽل انڊيا. رستي جي ٻنهي پاسن ڪان هندو، مسلم ۽ سکن جا لاتعداد دڪان، هوٽلون ۽ مانڊڻيون آهن، جتي هر قسم جا ڪاڏا سستي اگهن تي مليو وڃن. هڪ پاسي تامل ڇوڪريون موتئي ۽ چنبيلي جي گلن جا گجرا پوئي، ماحول کي معطر پيئي ڪيو، ته ٻئي پاسي پاسارين جي دڪانن تان لوبان، اگربتين ۽ تيز مرچ مصالحن جي خوشبو فضا تي ڇانيل هئي. مسجد، گردوارا ۽ مندر به ان پاسي ڪيترائي آهن. تامل سونارن جي دڪانن تي رکيل شوڪيسن ۾ زيور ايئن ٽنگيا لڳا، ڄڻ سونا پترا ڀا پڙچ وڇايا پيا هجن، جن ۾ نفاست ۽ ڪاريگريءَ جهڙي ڪا ڳالهه ئي نه هئي. انهن کي پائڻ معنيٰ ته هرويرو جو سون ڇهتائي هلڻ، پوءِ به تامل زالون انهيءَ جون ديوانيون هيون. جن جي ڪاري رڪت رنگت تي؛ چمڪيلي زيورن هيڪاندو ڪٺي قهر ڪيو. انهن زيورن جي ڀيٽ ۾ جديد طرز جي چيني زيورن جي ڇا ڳالهه ڪجي، ڪمال ڪاريگريءَ سان جڙيل اهڙا ته نفيس ۽ دلڪش نمونا هئا، جو خريدار لاءِ سليڪشن ڪرڻ هڪ مسئلو ٿي بنجي پيو.

سرنگون روڊ گهمندي محبوب ۽ شفيع کي اچي ڪير پتي چانهن پيئڻ جي ٻاڙ لڳي، هو مانڊڻين آڏو رکيل ڪرسين تي ٿي وينا، تيستائين اسان وري گرم گرم جليبين تي مارو ڪيو.

چانهن چڪي پيئڻ سان محبوب جو موڊ ويتر خوشگوار ٻڻجي پيو ۽ هو ان دم Jurong Bird Park هلڻ جا سانباها ڪرڻ لڳو.

ُجورانگ برڊ پارڪ' نهايت وڻندڙ ۽ ڏسڻ جوڳي جاءِ

آهي. دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ جا ناياب پکي ان پارڪ ۾ موجود آهن. شفاف فوئهارن جي پر ۾ وڻن جي ٽارين تـي آزاديءَ سان ويٺل، ڊرڪش بلو رنگ جـا ولائتي طوطا، مينهن وساڙن جهڙا بخملي ۽ ڳاڙهي رنگ جا ننڍڙا پکهه پکي ايڏا ته وڻيا جو پانئجي ته ڏسندو ئي رهجي. Zoo جيان هتي به سمورن پکين کـي آزاد ماحول ميسر هو. جنهن ۾ ننڍڙا آبشار، پهاڙيون گل ڦل ۽ وڻ ٽـڻ موجود هئا. ڪن پکين جـي پيرن ۾ 'اينڪليٽ' جهڙي نهايت نازڪ ۽ نفيس زنجير به پهريل هئي، جن سندن سونهن ۾ هيڪاندو اضافو ٿي آندو.

پارڪ جي هڪ پاسي 'World of Darkness' نالي ڇپرن جو ڪاٺو ڪليل آهي. جنهن ۾ ڪمري جيڏي، اونداڻي شوڪيسن اندر 'دشت تنهائي' جي عالم ۾، چپرا مراقبي منجهه، منهن وجهو ويٺا هئا. شوڪيسن ۾ سندن مزاج موجب وڻ، ٻوٽا ۽ پهاڙ ته هئا ئي پر آسمان جو ڏيک ڏيڻ لاءِ ڇت ۾ به اهڙا سنهڙا تنگ ڪيل هئا، جن مان روشني ايئن ٿـي ڇڻي جـڻ تارا ٽمڪندا هجن. اسانجي اچڻ سان مراقبي ۾ خلل پوڻ ڪري، ڇپرن ڳول اکيون کولي ڪجهه اهڙي رعب ۽ حشمت مان نهاريو جـو گهڻي ديـر شوڪيسن آڏو بيهي سندن جائزو وٺڻ جي همت ئي ڪانه ٿي.

اونداهي ماحول مان ٻاهر اچي سهڻا ٻرج ۽ ڊيڊيون گهمندي هڪ اهڙي ٻوٽي جي ڏارين تي نظر پئي؛ جنهن ۾ ٽن ڇئن رنگن ۽ قسمن جا گل ڪڙيل هئا. پهرين ته پانيم گرافٽنگ جو ڪمال هوندو پر اتان ئي خبر پئي ته ايئن نه هو. ٽنهنڪري پڪ نه ٿي سگهي ته اهو ڊائريڪٽ قدرت جو ڪمال هو يا انساني عقل جي ڪاريگري. بهرحال پنهي صورتن ۾ قدرت کي ساراهڻ بنا رهي نه سگهيس.

برڊ پارڪ ۾ روزانو ٻـه 'برڊ شو' ٿـي ٿين، جنهن ۾ سکيا ورتل پکي پنهنجا ڏاڍا مزيدار ڪرتب پيا ڏيکاريندا آهن. ان پارڪ ۾ اهڙا پوڙها پوڙهيون به نظر آيا جن جي عمر برڊ پارڪ گهمڻ جي نه، پر 'برڊ' ٿي جهان مان اڏامڻ جي هئي. پوءِ به جوانن جيان ايڏي ته ڦڙتائيءَ مان ٿي هليا چليا جو ڏسي عجب وٺي ويو. اسان وٽ ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ان عمر وارا سيراندي پيراندي چلمچيون يا آگال دان رکيو کنگهندا ڪنجهندا ۽ ’ڪرڪندا پيا آهن. ڪڏهن ڪٿي نظر آيا ٻه ته اها جاءِ اليڪشن جي زماني ۾ پولنگ اسٽيشن هوندي آهي، جنهن ۾ جهان جا انڊر گرائونڊ پوڙها پوڙهيون؛ ڪٺ ڪٺولن سوڏو ڪلهن تي سوار ٿي T.V تان جهلڪ ڏيکارڻ لاءِ نڪري نروار ٿيندا آهن.

باغ جي ساوڪ ڀري ٽڪريءَ تي اسان چڱو وقت گذاريو، ڪڏهن وڻن جي ڇانوَ ۾ ريشمي ڇپر تي رليڪس ٿيندي، ڪڏهن ڍنـڍ ڪناري ڪڙيل ڪنول ڏسندي، تـہ ڪڏهن فـوم ڀريا ڪولڊ ڊرنڪس پيئندي. ان بعد بس ۾ ويهي، جرڪندڙ روڊن تان ٿيندا، پنهنجي ’اسٽيون روڊ‘ واري منزل تي اچي پهتاسين.

شهر ۾ ’عيدالفطر‘ جـون تياريون زور تي هيون T.V بہ ان ڏس ۾ پٺ تي نـہ هو؛ جنهن اڳوات ئي خوشيءَ ڀريا پروگرام ڏيکارڻ شروع ڪري ڏنـا. هتي T.V جـا پنج چينل آهـن، تـي سنگاپور ۽ ٻـہ مليشيا جـا. سمورا چينل پنهنجي دلچسپيءَ مطابق فيرائڻ جي ايڏي تہ هير پئجي وئي، جو سوچيم تہ وطن وڃي هڪ چينل تي ڪيئن گذارو ڪبو.

صبح جـو اخبار ۾ عيد آرٽيڪل پڙهندي، ان ڳالهہ ڏاڍو حيران ڪيو تہ ’عيد تي ننڍن ٻارن کي مختلف گهرن مان تحفي طور ’زڪات‘ ملندي آهي.‘ مون سوچيو اسان وٽ جي عيد تي ڪنهن ٻار کي خرچي ڏيئي ڇڏجي تہ اها هي وٽ عيد جي زڪات، تہ انهن جا مٽ مائٽ هٿي سٿي رکـن تـہ خيري صلي سڳوري ڏينهن آئيا آهـن اسانکي زڪاتون ڏيـڻ. اسين کي مسڪين محتاج ٺورائي آهيون- وڃي ڏيو پنهنجن مٺن جيئرن کي.

شفيع چوڌري، جنهن جو گهمندي ڦرندي بہ شاپنگ ۾ ساهہ ٽنگيل هوندو هـو، تنهن پنهنجا دليل ڏيئي اچوڪو ڏينهن شاپنگ لاءِ بڪ ڪرائي ورتـو، چيائين، ”سڀئي جايـون ڏٺيون گهمـي ڇڏيون تہ باقي ايڏا سارا ڏينهن سنگاپور ۾ ڇا ڪبو!“ ۾ حقيقت اها آهي تہ سنگاپور اهڙو ملڪ آهي جتي جيترا ڏينهن بہ رهجي ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

جيترو بہ گهمجي تہ بہ نہ دل پربي، نہ ئي دلچسپيءَ واريون جايون جڳهيون ڪٿهنديون. پر شفيع جي مرضيءَ رکڻ لاءِ اسان کي سندس صلاح مڃڻي پئي.

سنگاپور کي Lion city جي لقب سان تہ سڏاتو ئي وڃي ٿو پر کيس Shoppers paradise جي رتبي جو بہ شرف حاصل آهي. چوندا آهن تہ سونهن سرس هجي تہ ڪل جهان جا سينگار پيا سوهندا. سنگاپور بہ انتهائي خوبصورت ملڪ آهي ۽ ان حوالي اسڪاٽ سينٽر، ريفلس سٽي، Forum Galleria, wisma ataria ميٽرو، لڪي پلازا ۽ لڪي اسٽار وغيره جهڙا الٽرا ماڊرن، فلي ائرڪنڊيشنڊ شاهي ڪامپليڪس ۽ شاپنگ سينٽر، سنگاپور جا اهڙا سينگار آهن جن خريداريءَ جي شوقينن لاءِ ايڏي تہ ڪشش پيدا ڪئي آهي، جو اُهي گهمڻ کان وڌيڪ خريداريءَ ڪرڻ لاءِ ايڏانهن ڇڪجو اچن. سنگاپورين کي ان ڳالهہ تي ناز آهي تہ گهڻ ملڪ هوندا جيڪي سنگاپور ۾ وڪرو ٿيندڙ شين جي ويرائٽيءَ سان ڪلهو هڻي سگهن. اسانجو پاڪستان لاشڪ تہ انهن خوش بخت ملڪن مان هڪ آهي، جتي دنيا جي هر شئي ۽ ويرائٽي ايجاد ٿيندي ئي پهچو وڃي. اهڙا مثال ڪراچي جي طارق روڊ ۽ ڪلفٽن وارن دڪانن ۾ نظر ايندا؛ جيڪي سڄي ساري سنگاپور پاڻ ۾ سمايو ويٺا آهن. اڄان ڪا شئي سنگاپور ۾ انٽروڊيوز ٿيندي مس تہ ٺڪ اچي اتي ڪندي. ماڻهو خوش ٿي خريداريون ڪري ملڪ ۾ موٽندو، تہ اڳ ئي اهي شيون اچي منهن ۾ لڳندس. مٿان وري ناحق اهو ٿيندو تہ انهن شين جي ڪاپي بہ اهڙي تہ چالاڪي ۽ ٺاهوڪي نموني سان ڪئي ويندي آهي، جو هر هنڌ آها شئي ٽڙي پکڙجي ايڏي تہ عام ٿي ويندي، جو جبل جهاڳي پنهنجي پر ۾ منفرد شئي آڻڻ واري جو هيون ئي سڙي رکب ٿيو وڃي. تنهنڪري اهڙن ماڻهن کي ان مان سبق حاصل ڪرڻ گهرجي جيڪي سنگاپور ويندا ئي ڇڙو شاپنگ ڪرڻ آهن.

شفيع چوڌري جنهن دڪان تي ٿي چڙهت ڪئي آتان واپس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ورڻ جو خيال ئي لاهي ڇڏيائين. صلاح مشورا ۽ اگهه گهٽائڻ لاءِ محبوب پيو ساڻس گڏ ڏيندو هو، مون به ڪجهه هلڪي ڦلڪي شاپنگ ڪئي پر پوءِ ساڳيون شيون هر هنڌ ڏسي ايڏي ته دل ڀرجي پئي جو لڳو ٿي ته سڀ خريد ڪري، استعمال ڪرڻ بعد واپس دڪاندارن کي ڊونيٽ ڪري ڇڏيون اٿم....

سنگاپور جا هڙئي دڪان اليڪٽرانڪ جي نين ۽ عجيب ايجادن سان ڀريا پيا آهن. اڳ ڪڏهن ڪڏهن ڪا نئين ايجاد ظاهر ٿيندي هئي ته ڏاڍي عجب ۽ شوق سان ان کي ڏسبو هو ۽ وس پڄندي انکي حاصل ڪرڻ جي ڪوشش به ڪبي هئي، پر هاڻ آئي ڏينهن ايڏيون ايجادون ٿين پيون، جو وڏي ۾ وڏي حيرت ڏياريندڙ ۽ انوکي ايجاد به ڪو ڇرڪائيندڙ اثر نٿي ڇڏي.

هڪ ئي شاپنگ سينٽر جي ڪيترن ئي فلورن جا لاڳيتا طواف ڪرڻ سان مونکي اهو شاپنگ سينٽر گهٽ ۽ 'سلمنگ سينٽر' وڌيڪ ٿي لڳو. ڏينهن جا ٽي اچي ٿيا، ٻار بک کان بي حال هئا، جن جي پرزور احتجاج تي لاچار شفيع کي ٽولهن ۽ پڙن سوڌو سينٽر مان ٻاهر اچڻو پيو.

محبوب چيو، "اڄ توهانکي سردار جيءَ جي هوٽل تان اصلي انڊين ماني کارائبي." هو جڏهن به سنگاپور اچي ته اتي جي ماني ضرور کائي، تنهنڪري ان هوٽل جي مالڪ آڄاگر سنگهه سان چڱي دعا سلام ٿي وئي هئس. هوٽل ۾ آياسين ته سردارجي وڏي حُب مان محبوب سان 'جپي پائي' مليو. محبوب ساڻس منهنجو تعارف ڪرايو ته هو 'پابي پابي' ڪندي ٽڪوئي نه پي ۽ ماتحت 'سردارن' تي دڙڪن جا ڌوڙيا لائي ڏنائين، "آوئي ڇيتي ڪر، پابي دے واسطے گرما گرم روٽيان لا" اهو ٻڌي هڪ قداور سردارجي مانيءَ جي انتظامن ۾ لڳي ويو. اڄ واقعي گهر جهڙي ماني ملي. پالڪ گوشت، ڪريلن جي ڀاڄي، سيخ ڪباب، چاپون گرما گرم ڦلڪا، پاپڙ، چٽڻي، سلاد ۽ گهاٽي لسيءَ جا گلاس اچي ميز تي سهڙيا. سيني ڍؤ ڪري ماني کاڌي. سردارجي کان موڪلائي هيٺ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

اچڻ مهل محبوب پنهنجي خاص انداز مان شفيع کان پڇيو،
”ڪيئن ٿو ڀانئين، هتي نہ عياشي؟“
”يار لئہ ڪرائي ڇڏيئي،“ هن مشڪندي ورائيو، ”پر هڪ ڳالهہ آهي تہ هتڏي ساري ستن قتن جي سردارجيءَ کي ڏوٺي سانجھ وارا ڪم سونهيان ڪونہ ٿي.“
ان ڳالهہ تي ٺهڪڙو مچي ويو، پر محبوب، رسکي جوسکٽو ڀرم رکندي چيو،
”مهلون تہ مڙسن تـي ايندبون آهن، ڏوٺي سانجھ ڪيائين تہ ڇا ٿي پيو. وري بہ پنهنجي پيرن تي تہ بيٺل آهي.“
اهو جواب ٻـڌي شفيع وڌيڪ مهاڏو اٽڪائڻ مناسب نـہ سمجهيو.
بس ۾ ويناسين ٿي تـہ پر مـان هڪ فروٽن سان ڀريل وين اچي لنگهي... فروٽ جي تيز ۽ اڻ وڻندڙ عجيب بوءِ سڄي روڊ کي پنهنجي لپيٽ ۾ آڻي ڇڏيو. بس ۾ ويٺل هڪ شاگرد اسانجي پريشاني دور ڪندي ٻڌايو، ”اهو مليشيا ۽ ٿائيلينڊ جو سڀ کان مشهور ۽ نهايت مهانگو فروٽ ’ڊورين‘ آهي، جنهنکي اسان وٽ فروٽن جو بادشاه ڪوٺيو وڃي ٿو، جڏهن تہ فارنرز کي اهو فروٽ اصل ڪونہ وڻي، جي کائٹو پوين بہ تہ نڪ تي ڪپڙو رکي پوءِ کائين. ان فروٽ کي جهاز ۾ کڻڻ تي بندش آهي تہ وڏين هوٽلن ۾ بہ ان کي آڻڻ جي اجازت ناهي....“
’ڊورين‘ بابت تفصيلي احوال ٻڌي مون سوچيو، حق تـي هوٽلن ۽ جهازن ۾ ان ويل جي ڏکر فروٽ کڻڻ تي بندشون پيل آهن. سڄي ڏينهن جي هڻ هٿان کانپوءِ ان ڊورين جي ’خوشبوءِ جي سنگ سنگ‘ هلندا اچي ماڳ تي پهتاسين.
آب هوا جو اثر هو يا خطِ استوا جي ويجهو هئڻ جي نشاني جو اسان مڙني جا رنگ بہ چڱا لوساڻجي ويا، مٿان وري ان حالت ۾ جيڪو ڏسي سـو انـڊين ڪوٺـي ويتر سـاڙيـو رکـي. ڇـڻ اسانجو ’ٻمباٽ‘ ملڪ، جيڪو آئي ڏينهن ڪرفيوئن، مارشل لائن،

بمن جي ڌماڪن، خونريزين، اغوائن، سياسي هنگامن، هيروئن جي ڪرشمن ۽ نت نئين وبائي بيمارين سببان عالمي شهرت جو حامل آهي، سو ڪنهن ڳڻپ ۾ ئي نه هو!

پرائي ديس ۾ جتي ٻه چار ڄڻا ڪتل ڏسون ته آسائتين اکين سان نهاريون ته متان اسان وارو چنڊ تارو نه ان منجهه لهرائيندو هجي، پر هر ڀيري رڳو مايوسي ئي پلئه پئي.

صبح جو سنگاپور جي خوبصورت جزيري Santosa گهمڻ جو ارادو ڪري، اٽڪل يارهين بجي World Trade Centre تي پهتاسين. جيسين محبوب فيري ٽرمينل تان ٽڪيٽون وٺي اچي، تيسين اسان شفيع چوڌري سان گڏ ان سينٽر ۾ گاڏين ۽ فرنيچر وغيره جي شو رومز جو جائزو وٺڻ لڳاسين. ان پاسي فرنيچر تي سڀ جو ڪم ڏاڍو مشهور ۽ مهانگو آهي. چوڌري صلاح ڏيندي چيو، ”چو نه ان شوروم جو فوٽو ڪڍي وٺجي ته جيئن سنڌ هلي اهڙو نمونو ٺهرائجي. اِتان وٺڻ ته پنهنجي وس کان ٻاهر آهي.“ ائين چوندي هن ڪئميرا سيٽ ڪئي ۽ ڊسٽنگ ڪندڙ سيلز گرل کي پاڻ ڏي متوجه ڪري فرنيچر جو فوٽو ڪڍڻ جي اجازت گهري، پر نينگريءَ چينڪيءَ انگريزي ۾ وڏي فلڪ مان وراڻيو، ”سوري سر، شوروم جي تصوير ڪڍڻ جي اجازت ناهي، ڇو ته اهڙيءَ ريت فرنيچر جي ڊزائين ڪاپي ٿي ويندي.“

اهو نتيجو هو زوريءَ ڏيان چڪائي اجازت وٺڻ جو، نه ته ٻين دڪانن جا فوٽا ڀي ڪڍياسين ته ڪنهن نٿي جهليو، رهندو نوڪر يا مالڪ پاڻ به ان تصوير جو حصو بڻجڻ جي ڪوشش ٿي ڪئي. پر اِها سيلزگرل وڏي ڪا آڙيڪاپ هُئي، جو فوٽي جي آڙ ۾ فرنيچر ڪاپي ڪرڻ وارو خطرناڪ ارادو سمجهي وئي. انڪاري جواب ٻڌي شفيع جي منهن جو پنو لهي ويو. مون سندس هانءَ ٺي ٺنڊو ڪرڻ خاطر ’گدڙ ڊاک نه پڄي....‘ جيان، فرنيچر مان ويڪون ڪڍندي چيو، ”فرنيچر وري ڪهڙو اٿس جو ايڏو مان ٿي ڪري، نلهو ڏسڻ جو ئي ته آهي.... ڇهه مهينا مس هلندو، اُڏوهي لڳس ته

سڀني سوڊو چڪاٽ ڪري ڏهن ۾ منٽ ئي چڙو هڪ لڳائيندو،
اسان وٽ نہ هوندءِ بہ اهڙو فرنيچر هلي نہ سگھي ها."
"ها پاپي، توهان صحيح ٿا چئو، پنهنجي هالا وارو فرنيچر
ڏسڻ نہ وات ڦاڻي وڃين. ويهڻ ۾ ڪٿي Uneasy آهي پر رنگ روغن
۽ سهڻي ڄِچسالي‌ءَ ۾ تہ ڪو مٽ ئي نہ اٿس." هن ڪمپيرا بند
ڪندي چيو.
"بيشڪ" مون ڊڊو ساهہ کڻي ڊرائينگ روم ۾ پيل ان
جنديءَ واري فرنيچر کي ياد ڪيو، جيڪو قبل از مسيح ٺهيو محض
ان آسري ۾ پيو آهي، تہ جيئن ئي ڪو چٺو لڳيس تہ ڪڍي ڪري
ٻاهر ڪيونس، پر ورهيہ گذري ويا، جنڊي واري ڪوچن کي نہ ڪو
سُرو نہ ڪائي اڌوهي لڳي، اهڙي پائيداري بہ ڪهڙي ڪم جي
جيڪا بيزار ڪري وجهي. پر اسان جيئن تہ 'پيئن تان ڪوچ
آچلڻ' وارن مان ناهيون، تنهنڪري لڳي ٿو تہ سڄي عمر انهن کي
برداشت ڪرڻو پوندو.
چوهہ چنڊي بس ڪٺي سين تہ محبوب بہ Ferry Terminal
تان 'سنتوسا' ٻيٽ ڏي هلڻ لاءِ فيري جون ٽڪيٽون وٺي آيو.
سنتوسا، ملئي زبان جو لفظ آهي جنهن جي معنيٰ آهي Peace and
Tranquility يعني 'امن ۽ راحت'
فيري هر پندرهن منٽن جي وقفي سان ٻٽي هلندي آهي.
خوبصورت ۽ پرڪشش ٻيٽ 'سنتوسا' سنگاپور جهڙي مصروف شهر
کان صرف اڌ ڪلو ميٽر جي فاصلي تي آهي.
سمنڊ پار ڪندي ڏهہ منٽ مس لڳا جو فيري اچي ڪناري
سان لڳي. چوطرف امريڪي، انگريز، چينا، مدراسي، مسلمان، انڊين
۽ آفريڪي شيدي پي نظر آيا، مطلب تہ وڻ وڻ جي ڪاٺي اچي
گڏ ٿي هئي. اسان سڀ کان پهرين، 'ونو ريل' تي مارو ڪري،
سڄي ٻيٽ جو سير ڪيو. بجليءَ ذريعي هڪ سنهي پٽيءَ تي هلندڙ
اها ريل وچ وچ ۾ مکيہ جاين تي بيهندي بہ آهي. جتي ماڻهو
پنهنجي دلچسپي وارين جاين، قلعا ۽ ميوزم وغيره ڏسي سگهي

ٿو. اسان پاڻ سان آندل ڪاٺي جون شيون ڪٽي ڪا دير بيچ تي گذاري، جتي ڪيترن ئي انگريز ۽ امريڪن پاڻ کي Tan ڪرڻ جي شوق ۾ ساڙي سوڪ تي ڪيو، ته ڪن سويمنگ ۽ سائيڪلنگ تي ڪئي.

'ويڪس ميوزم' ۾ ميڻ جون نهيل جنگجو شخصيتون منهنجي لاءِ ايڊيون اهم نه هيون، جيترا فنڪاريءَ سان نهيل سنڌن مجسما، جن تي حقيقت جو گمان ٿي ٿيو. ٽرين هلندي دريءَ مان ٻاهر ڏسڻ سان لوهي تارن جي فريم جي اندر گاهه مان ٺاهيل هاٿي، ظراف، سها ۽ آٿ وغيره، ايئن ٿي لڳا ڄڻ قدرتي طور اهو روپ کڻي زمين مان ڦٽي نڪتا هجن.

ٽرين مان هيٺ لهي ڪيترن ئي ماڻهن کي ڪمپيوٽر تي قسمت جو حال معلوم ڪندو ڏسي شفيع کي به ريس ٿي، هن مون کي ۽ محبوب کي به ان ايڊوينچر ۾ شامل ڪيو. 'ڊيلي هارسڪوپ' تي ته مان يقين ڪونه ڪريان، پر ستارن تي ايترو پروسوضرور اٿم ته آهي شخصيت تي اثر انداز ٿي مزاجن کي سمجهڻ ۾ چڱي مدد ڏين ٿا. پنڌرهن ڊالرن ۾ اسان ٽنهي پنهنجو پنهنجو هارسڪوپ ٺهرايو، جنهن ۾ سموري شخصيت جي چند چاڻ سان گڏ ڪمپيوٽر جو همدرداڻو مشورو به شامل هو. وڌيڪ تفصيلي احوال ڏيڻ لاءِ وري هيڪاندا ڊالر درڪار هئا. ان سموري عمل ۾ ڪمپيوٽر رڳو هڪ منٽ ورتو.

سنگاپور جي حڪومت ۽ اتي جي ماڻهن، ذاتي دلچسپيءَ سان پنهنجي ننڍڙي ملڪ کي ايڏي ته دلڪشي ڏني آهي، جو هڪ اندازي موجب دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ مان سال ۾ اٽڪل ٽي ملين سياح سنگاپور گهمڻ اچن ٿا، جيڪو سياحت جي دنيا ۾ هڪ وڏو رڪارڊ آهي، جنهن مان ملڪ کي تمام گهڻو ناڻو حاصل ٿئي ٿو.

اسانجو سڄو وقت سنتوسا جزيري جو جائزو وٺندي گذريو. هرطرف ڏ گها رستا، جتي ٻارن خوب سائيڪلون ڊوڙائي پنهنجو شوق پورو ڪيو، تنهن بعد سمنڊ ڪناري وڻن تي پنهنجا نالا اڪرڻ ۾ اسان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سان اچي شامل ٿيا.

خدا جيان انسان کي ٻــ پنهنجي پر ۾ هر جاءِ، هــر هنڌ حاضر رهڻ جي ڪيڏي نه تمنا رهي ٿي، اها ئي ڳالهه آهي ته غريب نالي ۾ ئي نهال ٿيو وڃي. اسانکي ٻه اهڙو احساس ٿيو ته جيستائين سمنڊ ڪناري اهــي وڻ هوندا. اسان جو نالو اسانجي وجود جـو حصو بڻجي 'سنتوسا' جي هندوري جهڙين هيرن ۾ هـُرندو رهندو.

سنگاپور ۾ گهمندي ڦرندي نوخيز جوڙن جي قربن جا ڪـئي نظــارا نظــر آيا. ٻــاقي رنج رُسامي وارو سين؛ جنهن جـو ميلن تائين ڪو پتو نه هو، اهو اوچتو ئي اوچتو 'سينتوسا ميوزيڪل فائونٽن' ڏي ويندي اکــ چڙهي ويو. هڪ پٽڪڙي حسينا نازنينا پاڻ کان وڏي پٿر تي ويهي گونگا ڳوڙها ڳاڙيا ۽ نوجوان پڊو ٻانهو ٿي سندس قدمن ۾ ويهي ڪيس پرچائڻ جا هيلا وسيلا ٿي ڪيا. پر هوءَ ايڏي ڪا ڏکويل هئي جو مرڳو ڪميءَ جيان ڪنڌ ڪٽي گوڏن ۾ هيائين. نوجوان ٻه غم والم جـو مجسو بڻجي پير ۾ ويهي رهيس. اوچتو حسينا، شايد اهو جانچڻ لاءِ ته 'مار ايڏي انگل ڪان پوءِ به همراه ڪٿي فرار ته نه ٿي ويو' منهن مونن مان مٿي ڪيو، پر جهٽ پلڪ ۾ دلجاءِ ٿيندي ئي وري ساڳي پوزيشن اختيار ڪيائين. ان لمحي سندس ڀيڻل اکيون، نمڌڙو ڳاڙهو نـڪ شاهدي ڏيئي رهيا هئا ته واقعي ڪيس ڪو صدمو رسيو آهي. ٻنهي کي سندن حال تـي ڇڏي مان اچي فائونٽن تي پهتس، جتي محبوب ۽ ٻارن فوٽو گرافي پي ڪئي. ڏيڍ ٻن ڪلاڪن کان پوءِ وري جڏهن ان پاسي کان لنگهڻ ٿيو ته منهنجي حيرت جي حد نه رهي جو اهو ساڳيو جوڙو اڃان تائين ان Still pose ۾ هــو. 'خدا سندن مشڪل آسان ڪـري' مان دل سان دعا ڪندي اڳتي نڪري آيس.

ڇڱو وقت ان خوبصورت ٻيٽ جو سير ڪرڻ کانپوءِ وري ساڳيا ماڳ وٺي اچي ورلڊ ٽريڊ سينٽر تي پهتاسين. جتان ٽيڪسيءَ آئي ٽائيگر بام گارڊن رسايو. باغ جي مهڙ ۾ ئي جبل جيڏا رنگ برنگي ديومالائي مجسما ۽ پٿر جون آفتون بلائون ڏسي عجب وٺي

ويـو. آرٽ جا پيا به ڪيئي نمونا ان باغ ۾ نظر آيا، پـر ڪمال ڪاريگريءَ سان ٺهيل انهن پٿر جي مورتين جو تـه جواب ئي نه هو، جن ذريعي اڳئين زماني ۾ ملندڙ سزائن جي منظرڪشي ڪيل هئي. ماڻهوءَ کي ڪاٺ تي اُبتو ڪري، پُٺيءَ تي ڪاٺ رکي به اڌ ڪرڻ ۽ زبان کي هٿ سان ڇڪي ٻـاهر ڪڍڻ جهڙين سزائن جا منظر ته اهڙا ڀيانڪ هئا جو وڌيڪ ڏسڻ جو حوصلو ئي نه ٿيو. محبوب کي چيم، ”مان نٿي ڏسي سگهان اهڙا اذيت ناڪ منظر....“ ”پـوءِ توهين هلي دڪانن تان سووينئر وغيره وٺـو،“ هن وراڻيو. ”اسين به اتي ئي ٿـا اچون.“ اهو ٻڌي شفيع ڪلندي محبوب کي چيو، ”چنبو ته ٽائيگر بام گارڊن پاپيءَ کي ڏيکاري ڇڏيو؟“ ”نه ادا،“ وراڻيم. ”اهي ڀيڄان ٻـوتا وري ڇا ڏيکاريندا، ٻر ان پويان جيڪا اذيت ناڪ حقيقت آهي تنهن جو تصور ئي ٻـرداشت کان ٻاهر آهي.“ ايئن چئي مان آنان هلي آيس ۽ ٽائيگر بام گارڊن جي دڪانن تي اچي مشهور ٽائيگر بام ۽ ٽـائيگر آئل جون ڪيترين ئي شيشيون خريد ڪيم جيڪي ٿـڌ زڪام، مٿي جي سور، جيئت جڙي جي ڏنگن، روح جـي ڦيري ۽ ڪنگهه وغيره جهڙين تڪليفن لاءِ پين دوائن گولين جي ڀيٽ ۾، بي‌ضرر هئڻ سان گڏ وڌيڪ ڪارائتون آهن. انهن دوائن کي ملڪان ملڪ فروغ ڏيئي پنهنجي حڪمت جي هاڪ هنڌين ماڳين پهچائڻ وارا ٻـه چيني ڀائر هئا، جن محنت ۽ دانشمنديءَ سان ڪک مان لک ڪري، محل ماڙيـون جوڙائي نه رڳو ٽائيگر بام سلطنت جو پايو وڌو پر پاڻ بـه وڏي حيثيت جا مالڪ بنجي پيا. ٽائيگر بام گارڊن به انهن جو ئي ٺهرايل آهي.

سنگاپور جي سوڌهن سينگار، صفائي ستائي ۽ قاعدن قانونن جي ته کهڙي ڳالهه ڪجي، باقي ٽيڪسي ڊرائيورن جي اها ڳالهه سا مون نوٽ ڪئي تـه اُهي ٽيڪسين تـي لڳل No Smoking واري اسٽڪرز جي سختيءَ سان تنبيهه ڪرڻ جي باوجود به، پاڻ کي الائي ڇو ان جهل کان آجو ٿا سمجهن. جيسين ڪا سواري ملين، تيسين A C اندر بند گاڏيءَ ۾ نوڪلا ٽيو ويٺا سگريٽون ڇڪيندا،

شايد ته انهن ليکي سگريٽ سندن چپن سان لڳي، ’لالي پاپ‘ بنجي پوندي. جيئن ئي ڪو ٽيڪسيءَ ۾ ويهندو ته امالڪ دونهون اچي منهن ۾ لڳندس. سگريٽ کان ايلرجڪ ماڻهوءَ جو اهڙي ٽيڪسي ۾ ويهڻ ئي مشڪل ٿيو پئي. دونهين کان پاڪ ۽ فريشنر جي خوشبوءِ سان مهڪندڙ ٽيڪسيون تمام گهٽ هيون.

هوٽل پهچندي ويــرم ئي نه گذري جو اچي بک ورايــو. پــرديس ۾ هيڪاندي بک ۽ مهانگائي ٻچڙيوال پــرديسين جا لاهه ڪڍيو ڇڏي.

صبح جو هاءِ اسٽريٽ سينٽر تي ٻــارن ڪي عيد لاءِ شاپنگ ڪرائيندي هڪ هندو دڪاندار سان ملاقات ٿــي، جنهن اهو چئي حيرت ۾ وجهي ڇڏيو تــہ هن اڳ بـہ مون کي ڏٺو آهي! منهنجي پڇڻ تي هن ٻڌايو ته ڪجهه مهينا اڳ، سندس شاديءَ جي موقعي تي مهيش چندر سنگاپور آيل هو، جنهن کيس ماسٽر چندر جي جشنِ سالگره، واري آها ويڊيــو ڪيسٽ ڏنــي، جيڪا اسان جــي گهر حيدرآباد ۾ نڪل هئي. مونکي اهو ٻڌي خوشي ٿي ته ’هن نوجوان، ڪيسٽ جــي آڌار تي نــہ رڳو يڪدم سڃاڻي ورتو پــر ان مفرد فنڪشن کي بـہ ڏاڍو ساراهيو. هن مون کان منهنجا سيئي ڪتاب وٺڻ جي خواهش ڏيکاريندي چيو، ”منهنجا ممي ۽ ڊيڊي اهي ڏاڍي شوق سان پڙهندا.“ پر جيئن ته مان ’ملڪان ملڪ پنهنجا ڪتاب کنيو ڪونه ٿي هليس، تنهنڪري کيس ڏيڻ کان لاچاري ڏيکاريم.

هن جنهن روانيءَ سان انگلش ٿي ڳالهائي، اهڙي طرح سنڌي نٿي ڳالهائي سگهيو.... پــوءِ بـہ هن جي سنڌي ڳالهائــڻ واري ڪوشش سٺي لڳي، جنهن مان سندس سنڌيت پريــو سڀاجهڙو سهاءُ ايڻ ٿي جرڪيو، جيئن چانڊوڪيءَ ۾ سنڌو. هن پنهنجي ٻــاري ۾ وڏيڪ ٻڌائيندي چيو، ”اسين هت ڄايا نپيا آهيون، تنهنڪري هتي جي رهڻي ڪهڻي ۽ ٻولي پنهنجي ڪئي اٿئون.“

”پر ٻولي ٻنان ته قومون پنهنجي سڃاڻ وڃائي ويهندڙون آهن.“

”ها، اهو ته برابر آهي“ هن مون سان متفق ٿيندي نهايت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سباجهڙائيءَ مان وراڻيو، ”اسين ڪوشش ڪريون پيا تہ پنهنجي ٻارن کي سنڌي سيکاريون.“

مون چاتو ٿي تہ هن رکيو منهنجي ڳالهہ کي وزن ڏيڻ ڪاڻ ايئن ٿي چيو، جنهن ۾ پڻ سنڌين جي مروت، لحاظ ۽ ادب جا اهڃاڻ شامل هئا. مون کي لڳو تہ سنڌو هر سنڌيءَ جي رڳن ۾ رت بڻجي گردش ڪندو رهندو، زبان ڀل سنڌي ٻولي نہ اچاري پر سنڌيت من جي موجن، اندر جي اڇل ۽ روح جي رمزن ۾ هر حال ۾ دائم قائم رهڻي آهي.

سنڌين جا پيا ٻہ ڪيترائي دڪان ان ايريا ۾ موجود هئا، ڪي جهونا جوڳي اسان کي ٻاڻ ۾ سنڌي ڳالهائيندو ڏسي وراڻي ويا ۽ حسب معمول هر ڪنهن ساڳيو سوال پڇڻ جي دم لائي ڏني تہ سنڌ ۾ اجان شاهي بازار آهي؟ هيرآباد آهي؟ سري گهاٽ آهي؟ منهنجو بہ سڀ کي ساڳيو جواب هو تہ، ”توهان کي جي سچ پچ سنڌ لاءِ ايڏي سڪ سار لڳي آهي تہ چو نٿا اچي گهمي وڃو، اوهان کي تہ هندستان جي سنڌين جيان ويزا جي ٻہ ڪا پابندي پرابلم ناهي، سکيا ستابا آهيو، جهاز ۾ چڙهڻ سان دير ڏي ڪيتري لڳندو....“ پر ڦڪي کل ڪلندي، سمورو بار ڏڻيءَ تي وجهي چوندا، ”بس چا ڪريون، جيڪا ڏڻيءَ جي مرضي.... هاڻ تہ هتي سيٽل ٿي ويا آهيون....“ انهيءَ تي، ’تنگون چيو نہ ڪن لعنت گوڏن کي‘ واري چواڻي ياد ڪندي وراڻيم، ”ڪا مان بہ توهانکي آتي سيٽل ٿيڻ لاءِ تہ ڪونہ ٿي چوان، پر سڪ جي آڌو تہ ڪا مجبوري نہ ٿيندي آهي.“ ان ڳالهہ تي، ڦڪائي وندرائڻ لاءِ ٺهڪ ڏيئي، تيزيءَ سان پسند ڪيل ڪپڙي جا ميٽر ماپي، ڇڻ سنڌ وارو موضوع وائينڊ آپ ڪري ڇڏيندا.

مون کي ڪا خاص شاپنگ نہ ڪندي ڏسي محبوب چيم، ”اڄ سنگاپور ۾ شاپنگ جو آخري چانس آٿو، جيڪو ڪجهہ خريد ڪرڻو هجيوَ ڪري ڇڏيو. اتان ڪان بهترين شاپنگ مليشيا ۾ نہ ٿي سگهندي.“

”توهان ’هوم ڊليوري سروس‘ ٽائيپ جون بهترين شاپنگون ڪرائي منهنجي ته اهڙي عادت خراب ڪئي آهي، جو هاڻ مونکان پنهنجي ليکي شاپنگ ڪرڻ ڪانه ٿي پڄي....“
”ٺيڪ آهي، ته پوءِ توهان جي حصي جي سموري شاپنگ منهنجي ٻلي.“ مرڪندي چيائين.
”اها ڳالهه ڪئي اٿو منهنجي دل وٽان“ خوش ٿيندي وراڻيم.
Y.M.C.A تي واپس اچي مون ۽ ٻارن ڏسڪو ويڻي T.V تان ’عيدالفطري‘ جا دلچسپ پروگرام ڏٺا، جڏهن ته محبوب ڪا دير ٽيپ وٺي، سچ لٿي شفيع سان گڏ ٻاهر ويو ۽ جڏهن موٽيو ته مون لاءِ ڪوڙ شاپنگ ڪري آيو. آهي شيون، جن کي هيڪاندي تعداد ۾ دڪانن تي ڏسي انتخاب ڪرڻ ۾ ڏاڍي ڏکائي ٿيندي آهي، سي ’گهر ويٺي‘ ملڻ ته چڱ موج ٿي وئي.
صبح جو اڪ ڪلندي ٿي ٻـارن اچي اسان کي ’سلامت هري رايـا‘ چئي عيد جـون مبارڪون ڏنيون. ان سڳوري ڏينهن سيون، شير خورما، اڦراٽا آمليٽ ڪاڻ بدران، سڪٽو سينڊوچ ۽ کير جو گلاس پي نيرن ڪري، اچوڪو ڏينهن گذارڻ جي پلاننگ ٻـي ڪئمسين، جو اوچتو فـون جي گهنٽي وڳي. هتي اسان کي ٻـر واري ڪمري مان شفيع يا پوءِ ريڊيو ٽيڪسي سروس وارن ڪانسواءِ ٻيو فون ڪري ٻه ڪير ها. انهن جي فونن ڪري ڏي هر روز ٻه ٽي گهنٽيون گونجنديون هيون. هينئر ٻه شفيع جو فون هو، جنهن محبوب کي عيد جون مبارڪون ڏيڻ ڪانپوءِ جيڪو گفتو ڪيو؛ سو ٻڌڻ ۾ ڪٿي نه آيو، پر محبوب جي ڳالهائڻ مان سورنهن آنا سمجهي ويس ته اڄ آرچرڊ روڊ جي لڪي پـلازا جو اڻون طواف ٿيڻو آهي. مون بي‌اختيار دانهن ڪندي چيو،
”مان اڄ سڳوري ڏينهن ايڏانهن ڪانه هلندس، سڄو ڏينهن تو ان پلازا ۾ سـاڳيا شو ڪيس ۽ دڪان ڏسي برباد ٿئي....“
”پوءِ جتي چئو آتي وٺي هلانو.....“ محبوب فون سٽيندي پڇ-ـو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

”مان چا چوان، توهان کي وڏيڪ خبر آهي ته ڪهڙيون ججهون آهن گهمائڻ جون، مان ته هت پهريون ڀيرو آئي آهيان.“
محبوب ڪجهه ورندي ڏيڻ بدران شفيع جي ڪمري جو رخ ڪيو، تيسين مان به ’شش و َ پنج‘ ۾ پڙي پئي هئس، ته اجايو لڪي پلازا خلاف احتجاج ڪري موڊ خراب ڪيو مانس. جتي ’ست ڦيرا ڏنا اٺون آتي آئون ڦيرو به ڏجي ها ته ڇا ٿي پئي ها....
گهڙي کن ڪانپوءِ محبوب، چپن تي خوشگوار مرڪ ڪٺي ڪمري ۾ داخل ٿيندي چيو،
”توهان تيار ٿي وڃو ته چائنيز ۽ جيپنيز گارڊن گهمڻ هلون.“
”پوءِ شفيع جي لڪي پلازا واري شاپنگ جو ڇا ٿيندو؟“
پڇيم.
”آها به ٿي ويندي، ڪيس چيو اٿم ته ’اڄ ٻار شاپنگ ڪرڻ جي موڊ ۾ ناهن.‘ ته چيائين، ’ڪا ڳالهه ناهي، اهو ڪم اڄ پنهنجي منهن ڪري وٺبو‘....“
”دل ۾ ته نه ڪيائين....
”نه نه، دل ۾ ڪرڻ جي ڪهڙي ڳالهه آهي.“ محبوب اعتماد سان وراڻيو.
”پنس ته پاڻ سان گڏ هلي ها، آهو پيءُ سان گڏ وڃي ڇا ڪندو.“
”ان کي چيو هئم، پر T.V تان عيد جا پروگرام ڏسندي اڳڙو مزو آيو آتس جو پيءُ سان گڏ شاپنگ تي به ڪونه ٿو وڃي.“
”واه جو سياڻو ٻـار آهي،“ مون دل ئي دل ۾ ڪيس داد ڏيندي محبوب کي چيو، ”پر اڄ ته عيد جي سرڪاري موڪل به آهي. شاپنگ سينٽر ۽ دڪان وغيرہ ته بند هوندا، شفيع شاپنگ ڪيئن ڪري سگهندو.“
”ڪي ڪي دڪان کليل آهن.“ هن وراڻيو.
اسين تيار ٿي هيٺ آياسين، ڏنل ٽائيم موجب ٽيڪسي اسان جي منتظر هئي. شفيع چوڙي ۽ سندس پٽ ساڻ هوندا هئا ته ...

ٽيڪسيون ڪيون هيون، جو تہ ٽئڪسي وارا جئن ماڻهن کان وڌيڪ نہ ڪٺندا آهن. مرشد، شفيع وارن سان گڏ ويهندو هو، پر اڄ پنج ماڻهو ڪٺڻ لاءِ محبوب پنهنجي دوستاڻـي انداز سان ٽيڪسيءَ واري کي قانون ٽپڻ تي راضي ڪري ورتـو، جنهن محبوب خاطر پنهنجي جان جوکم ۾ وجهندي رکو اهو شرط رکيو تہ زمر سيٽ تي جهڪي پاڻ کي لڪائي ويهي، جيئن ٽپ ۾ سندس شمار نہ ٿي سگهي.

اڄ آرچرڊ روڊ جي طواف بدران ڪيترين ئي گهمڻ ڦرڻ وارين خوبصورت جاين ڏسندا اسين جيپنيز گارڊن پهتاسين، جيڪو دنيا جو وڏي ۾ وڏو ماڊرن ۽ جاپاني طرز جو ٺهيل باغ آهي. جنهن ۾ چشما، تـلاءُ، ٽڪريـون، ۽ روايـتـي پُلين وغيره سـان گـڏ هر آهي سونهن پرڀي شئي موجود هئي جيڪا مثالي باغن بوستانن ۾ هئڻ گهرجي. ٿـوري ئي فاصلي تي چائنيز گارڊن بہ هو، پل پلان جي تہ هتي ڪا ڇيهہ ئي ناهي. هڪ خوبصورت شئي ڏسبي تہ پائبو ان کان وڌيڪ پلا پيو چا هوندو، پر جڏهن ٻيءَ جاءِ تي پهچبو تہ آها تنهائين خوبصورت لڳندي ... ۽ اهڙي ريت خوبصورتـيءَ جو ڪو انت ئي نظر نٿي آيو. ڪي گهڙيون اڳ ڏٺل جيپنيز گارڊن جـي ڀيٽ ۾، هيتر اسان کي چـائنيز گـارڊن پنهنجي نفاست ۽ خوبصورتيءَ ڪري وڌيڪ ٿي وڻيو. لڳو ٿي باغ نہ پر چين گهمڻ آيا هجون. ورپل ڇت وارا چيني طرز جا ننڍڙا خوبصورت ٽيمپل، ڳاڙهي رنگ سان ڪاٺ جون پُليون، چشما ۽ ان جي نيري شفاف پاڻي ۾ ترندڙ رنگ برنگي مڇيون ڏسي دل ڏاڍي خوش ٿي.

سوچيم، اڏاوتن وسيلي بہ ڪيئن نہ قومن جي ثقافت پنهنجي انفراديت جو رنگ ڪٿي ظاهر ٿئي ٿي. جڏهن هر تعمير ڪيل عمارت زنده انسانن جيان ساهہ ڪٺي پڌائيندي هجي، تہ قومون پنهنجي ڪلچر زمين ۽ زبـان جي انفراديت ڪري ئي سڃاتيون وڃن ٿيون ۽ ان حوالي سان زنـدهہ رهندي عزت ماڻين ٿيون. چائنيز گارڊن جـي سموري خوبصورتي ۽ آرٽ اسان کي ڏاڍو متاثـر ڪيو. هتي آيل

هر ماڻهوءَ جي هٿ ۾ ڪئميرا هئي، ڪيترن ته ڪئميرائون ڏيئي اسان کان بہ پنهنجا فوٽو ٽـي ڪيدرايا. باغ گهمڻ بعد اتـي جي Boat Resturant ۾ اچي ڪولڊ ڊرنڪ ۽ سنيڪ وغيره ورتي سين.

سنگاپور جا رهاڪو گهڻو ڪري هٿ جـي چيچ وارا ٻئي ننهن وڌائيندا آهـن. ٻيڙيءَ جهڙي ان ريسٽورينٽ ۾ اسانجي پير ۾ ويٺل هڪ چيني کان ان بابت پڇڻ بنا رهي نہ سگهيس. هن وڏي خوش دليءَ مـان وراڻيو، ”چيچ جـو ننهن وڌائڻ اسان لاءِ خوش-قسمتيءَ جي علامت آهي؛ جيئن آگرين جو ليول برابر لڳي.“ هن مونکي پڻ صلاح ڏني تہ مان بہ good luck خاطر چيچ جو ننهن وڌائي ڇڏيان. پر مونکي ڪهڙو لاچار پيو هو جـو لـڪ جي لالچ ۾ ويهي ننهن وڌايان. ڏٺا ننهن تہ هونءَ بہ ڪرهت آميز لڳندا آهن. نيل پالش جو ليپو نہ هجين تہ جهڙا اچا چٽڙ چـُهٽل هجن.

گارڊن گهمي وري ساڳئي ’قانون شڪن‘ ڊرائيور جـي ٽيڪسيءَ ۾ ويهي ٻڌ مذهب جي ان ٽيمپل ۾ پهتاسين، جتي جي سڀ کان قابلِ ديد شئي پنجونجاه فٽ بلند ٻـُڌا جـو شاهي مجسمو هو، جنهن جي چوطرف هـزار بتيون لڳل هيون ۽ ان ڪري مٿس نالو ئي Thousand lighted tampel پيل هـو. ان ٽيمپل ۾ ڪيترن ئي ملڪن جي وڏين شخصيتن جا مجسما الڳ الڳ شوڪيسن ۾ سجيل هئا، ويندي مهاتما گانڌي مهاراج بہ ڌوتي ويڙهيو، ڪنڌڙي وٺيو بيٺو هو، پر ان ڳالهہ تي تعجب ٿيو تہ پاڪستان جي ڪنهن بہ سياسي شخصيت جو ڪو مجسمو نہ هو.

ٽيمپل گهمڻ بعد اسان سنگاپور ’جيمس ۽ جولري فيڪٽري‘ جي راهہ ورتي. ڏاڪڻيون چڙهي جيئن ئي مٿي آياسين تہ هڪ سنهڙو سيپڪڙو چيني ڇوڪرو اڳتي وڌي آيو، جنهن پنهنجو نالو جارج ٻڌائيندي سڄي اسٽاف سان تعارف ڪرايو. فيڪٽريءَ جي ورڪرن پڻ تمام سٺو ورتاءُ ٽي ڪيو ۽ هر شئي بابت پروفيشنل گائيڊز جيان ڄاڻ ٽي ڏني، پوءِ بہ دل کي اطمينان هو تہ اِهي گائيڊز ناهن.

جارج اسان مان هرهڪ ڏي منهن ڪري قيمتي پٿرن، هيرن

۽ جواهراتن بابت ڪجهه اهڙي ريت ٿـي سمجهايو: جو هر ڳالهه آساني ۽ سان ذهن نشين ٿيندي ٿي وئي ته کهڙو قيمتي پٿر ڪٿان ايندو ۽ ڪٿي ملندو آهي ۽ تراشڻ بعد ڪيئن نه سهڻو روپ اختيار ڪندو آهي. فيڪٽريءَ ۾ ڪجهه اڳيرو هلي هن اسانکي انهن قيمتي پٿرن جو اصلي روپ ڏيکاريو، جيڪي تراشڻ بنا پِسا ۽ بي رونق ٿي لڳا. فيڪٽريءَ جي شو روم ۾ اچي هن اسانکي انهن ڏي قيمتي ۽ رنگ برنگي پٿرن جي ڏڪرن مان نهايت ڪاريگري ۽ خوبصورتي سان ٺهيل، اليڪٽرونڪ سسٽم ليمپ شيڊز ۽ سينريز ڏيکاريـون، جن ۾ تاڙي يا چپٽي جي آوازن سان ٻرڻ ۽ اجهامڻ جي ته خاصيت رکيل هئي، پر ڪنهن بـه ڪڙڪي يا آواز سان پڻ ڪنٽرول ٿي ٿي سگهيون. قيمتي پٿرن سان جڙيل ان ’جـادوئي‘ ليمپ ۽ تصويرن ايڏو ته مزو ٿي ڏنو جو پوءِ هـر آئي وئي انهن آڏو اچـي صابري برادرس جي همنوائن جيان تاڙيون ٿـي وڄايون. رهي ڪسر وري ٻارين ٻچين سوڌو امريڪنس اچي پوري ڪئي. جنهن سان ايئن ٿي لڳو ڄڻ فيڪٽريءَ ۾ ورڪرن جي سالگره هجي، يا ٻه چار قوال پارٽيون هڪ ئي وقت ميدان ۾ لهي پيون هجن.

اهي سمورا ڏڪسات ڏيکارڻ بعد جـارج اسان سان چڱـي ڪچهري ڪئي. بنا ڏڪيٽ جـي ايڏي ساري معلومات حـاصل ڪري، گهمي ڦري خالي هٿين موٽي اچڻ ٺهيو به ڪين ٿي، تنهن ڪري قيمتي پٿرن مان ٺهيل هڪ ’تاڙي مارڪه ليمپ‘ وٺڻو ئي پيو.

جارج تي ٿڌو ٺورو چاڙهي ۽ ٻيهر اچي سمورا هيرا جواهرات خريد ڪرڻ جو سڱڻو آسرو ڏئي، ڪانئس موڪلائي عرب اسٽريٽ جي سير لاءِ روانا ٿياسين، جتان پوءِ ڊرائيور آئي اجاگر سنگهه جي هوٽل تي ڇڏيو.

لڳاتار ٽن ڏينهن کان سندس هوٽل تي ماني کائڻ ڪري هو ڏاڍو سرهو ٿي لڳو، هاڻ تـه مان کيس مينو کان علاوه بـه پنهنجي پسند جون شيون تيار ڪرڻ جا آرڊر ڏيندي هئس. اڄ عيد جـي خوشيءَ ۾ هن خاص طور پنهنجي طرفان اسانجي دعوت رکي هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

جنهن ۾ برياني، قورمو، شيرخورمو، مغز، ڪليجي ۽ ٻيو به گهڻئي ڪجهه هـو. ان عاليشان دعـوت جـا ٺورا مڃيندي اسان ڪانئس موڪلايو.

Y.M.C.A ۾ پير پائيندي ئي شفيع چوڌريءَ تي نظر پئي، جيڪو ڪائونٽر جـي سامهون پيل صوفا تـي ٻنهي هٿن سان مٿو جهليو ويٺو هو. پاسي ۾ ڪيترائي پـڙا ۽ ٿيلهيون رکيون هئس جن رڙي رڙي ان ڳالهه جو ثبوت ٿي ڏنو ته اِهو مٿي جو سور لاشڪ ته شفيع کي اڪيلي سر شاپنگ ڪرڻ ڪري ٿيو آهي، نه ته هونءَ اِهو مٿي جو سور اسان سڀني جي حصي ۾ ٿورو ٿورو ايندو هو.

بهرحال اسان ساڻس همدردي ڪندي، سامـان ڪٺائي ڪيس سندس ڪمري ۾ آڻي جائتو ڪيو.

شام ڌاري اجان ننڊ ۾ ئي هئاسين تـه شفيع جو فون آيو. ڪيس ڪجهه اليڪٽرانڪ جو سامان وٺڻو هـو، هن محبوب کي به ساڻ هلڻ لاءِ چيو، جنهن کي پڻ ويڊيو ڪئميرا وٺڻي هئي، جيڪا هن اڳوات محض انڪري نه پئي ورتي ته متان ٻمسي پائي جي ڪا اوچتي ضرورت نه پئجي وڃي.

هوڏانهن مرشد ۽ عاصم کي ساڻ ڪري Simling Tower ويا؛ جڏهن ته اسان مـاڻ ڏيئي T.V ڏسڻ ۾ ٻـڌي مگن هيوسين. عيد جا پروگرام اهڙا ته دلڪش هئا جو ٽي-ويءَ وٽان اُٿڻ تي دل ئي نٿي ٿي. اسان وٽ ته عيد جا پروگرام محض رسم نڀائڻ خاطر ڏبا آهن، جنهن جي ابتدا چنڊ رات ٿي، چنڊ ڏسڻ ڪاميٽي جي حوالي سان، 'اڪ ايي ڪاڌ ڪيڙن مان چنڊ ڏٺو' جهڙن مڱڻ جي تفصيلي ديدار سان ٿيندي آهي.

سچ اپرئي سان اڄ اسانجو به سنگاپور ۾ آخري ڏينهن شروع ٿيو. هونءَ ته سنگاپور ۾ مڙني مکيه جاين جڳهن تي خوب فوٽو-گرافي ڪئي سين پر جيئن ته رات محبوب ويڊيو ڪئميرا وٺي آيو، تنهنڪري مرضي هئس ته ان کي بـه وارو وٺرائجي، جو اها جيئري جاڳندي يادگار فوٽن کان وڌيڪ دلچسپ رهندي. اهو ارادو ڪري

صبح جو ٻارهين بجي شفيع ۽ سندس پٽ موٽڻو هڪ وار وري World Trade Centre تي اچي، فيريءَ ذريعي ’سينتوسا‘ جزيري تي پهتاسين. هن ڀيري ’سينتوسا‘ گهمڻ ۾ اڳ کان به وڌيڪ مزو آيو. هر شئي چاتل سچاتل تي لڳي. سچو ڏينهن اِن خوابناڪ ماحول واري جزيري ۾ گذاري، شام جو ميوزيڪل فائونٽين تان ميوزڪ شو ۾ انگريزيءَ جا خوبصورت ۽ مشهور گيت ٻڌي، سينتوسا تي ڀرپور الوداعي نظر وجهندي، واپس ورلڊ ٽريڊ سينٽر پهتاسين.

سنگاپور ۾ جديد طرز جون عاليشان عمارتون ۽ جايون ته ڪَر ڪنيو بيٺيون آهن، جيڪي پراڻيون هيون انهن کي به ڊاهي نئين سر تعمير ڪيو ويو آهي، پوءِ به اهڙي خوبصورت ترين شهر ۾ ١٩٣٧ع جي زماني يا ان کان به اڳ جون، خوفناڪ ڪارائيل پٽيون، سوڙهن ڊگهن دروازن ۽ درين واريون جايون، اڃا به نظر جي رڪي طور ڪٿي نه ڪٿي موجود آهن. جڏهن سنگاپور ڏٺل نه هو تڏهن مليشيا ڏاڍو تي وٽيو، سٺائي صفائي ساوڪ ۽ ٻيا مڙئي سڪ ان ۾ موجود هئا، ايئن نه چئي سگهبو ته ڪنهن شئي جي ڪا ڪمي هئي، پر جڏهن سنگاپور آياسين ته ڳالهه ٻي ٿي هئي، ڄڻ هڪ ئي وقت عرش تي ڪيئي چنڊ چمڪي پيا هجن جن آسمان تي وڏي تبديلي آڻي ڇڏي هجي. سنگاپور جي حڪومت ان معاملي ۾ بيشڪ ڪيرون لهڻي جو بنا ڪنهن تشدد ۽ ڌڪاءَ جي ماڻهن کي ضابطي ۾ رکندي اچي. ننڍا هجن يا وڏا، ادب ۽ ڊسپلن جو اهڙو مثال ڏيندا جو رشڪ پيو ايندو. غريب توڙي امير لاءِ ساڳيا قاعدا قانون آهن، جنهن تي هرڪو ايمانداريءَ سان عمل ڪندو آهي. سڀ کي هڪ جيترا حق حاصل آهن، ڪنهن سان به ڪا رعايت ناهي. ملڪ جي ڪنهن به حصي ۾ بک ۽ بدحاليءَ جو مثال نه ملندو، جڏهن ته اسانجو سڄو ملڪ ئي بدامنيءَ جي پينگهه ۾ پيو لوڏا کائي. خاص ڪري اسانجي ٿر سان ته نسورو ناحق آهي. ’ٿر جو ڏڪار‘ ته هاڻ رڳو هڪ پهاڪو بڻجي پيو آهي. پنهنجي فائدي ۽ محفوظ مستقبل خاطر، اجڙيل بيابان جهڙين زمينن تي ذاتي دلچسپيءَ سان

جڏهن وڏا وڏا پلازا ۽ سينٽر ٺهرائي سگهجن ٿا ۽ بجلي پاڻيءَ کان وٺندي زندگي جي هر سهوليت آڻي سگهجي ٿي، تڏهن ٿر کهڙي کوه قاف تي آهي، جتي اهي سڀ سهوليتون نٿيون پهچي سگهن. هونءَ به سنڌ چاهي سڄي پاڪستان ۾ پهريون حق جيترو ٿرين جو آهي، اهو ڪنهن به پناهه گير جو ناهي. شهرن ۽ ڳوٺن جي جن جاين جڳهن تي اڄ افغان پناهه گيرن ۽ بهارين جو قبضو آهي، اتي ڪاش جيڪر ٿرين کي آڻي آباد ڪيو وڃي ۽ سمورن پناهه گيرن کي هندستان مان آيل مهاجرين جي اڳواڻي ۾ ٿر ۾ منتقل ڪيو وڃي، ته اهو ٿرين سان انصاف ٿيندو. چاڪاڻ ته انهن جا سچر ۽ سچا هڏ اڳ ئي قربانين ۽ ترڪ وطنين تي هريل آهن. اهڙو قدم کڻڻ سان سنڌ ان دعوي ۾ به شايد تـه ڪا صداقت جي جهلڪ ملي پئي، جيڪا هو گذريل چاليهن سالن کان ڪندا اچن ته سنڌ جي پٽ تي پيل قوم کي انهن ئي اچي تهذيب سيکاري، سنڌ کي سکيو ستابو ڪيو آهي. اهڙي دعويداريءَ کانپوءِ هڪ محب وطن جي حيثيت ۾ ڪين ٿـر کي بـه سکيو ستابو بڻائڻ لاءِ اوڏانهن ترت ۽ تکڙي لڏ پلاڻ ڪرڻ گهرجي، ته جيئن هڪ نئون ثواب کٽي سگهن.

Y.M.CA ڏي وڃڻ لاءِ اسان جنهن ٽيڪسيءَ ۾ اچـي ويٺاسين ان جي ڊرائيور ٽيڪسي هلائيندي اوچتو محبوب کان پڇيو،

”توهان ملئي آيو؟“

”نه، پاڪستاني.“ محبوب وراڻيو.

”سلامت هري رايا“ هن عيد جون مبارڪون ڏنيون.

مونکي خوشي ٿي تـه هن پڻ جيان اسانکي اندين سمجهي هانءَ نه ساڙيو. گهڙي پل رکي هن محبوب کان پڇيو.

”سنگاپور پهريون ڀيرو آيا آهيو؟“

”مان تـه ايندو رهندو آهيان، منهنجي فيملي پهريون ڀيرو آئي آهي.“

”ٻارن کي موڪلون هونديون؟“ هن پڇيو.

”ها....“

”توهان سڀ پيءُ آهين جو سڄي فيملي کي گهمائڻ وٺي آيو آهين، نه ته ٻارن سان اچي هوٽلن ۾ رهڻ ۽ کاڌن پيئڻ تمام مهانگو ٿو ٿئي. گهڻو ڪري ٽوئرسٽ اڪيلائي ايندا آهن.“
محبوب سندس ڳالهه تي مرڪيو ته هن وري پاڻ ٻڌايو.
”مونکي پنهنجو پيءُ ڪڏهن به ٻاهر گهمائڻ نه وٺي هليو.“
هن اها ڳالهه هڪ معصوم ۽ حساس ٻار جيان ايڏي تـه حسرت مان چئي جو مونکي ڏک ٿيو. سوچيم: ننڍپڻ جون محروميون ۽ حسرتون، ارمان ٻنجي زندگي جي ڪنهن به موڙ تي پيڇو نٿيون ڇڏن.
محبوب کيس دلداري ڏيندي چيو.
”توهان پنهنجي ٻارن کي خوب گهمائجانءِ؛ ايئن ڪرڻ سان تنهنجي نه گهمڻ واري محرومي ۽ جو احساس گهٽجي ويندو....“
”ضرور!“هن خوشي مان ورائيو. ”مان ضرور گهمائيندس.“
”شادي ڪئي اٿئي؟“ محبوب پڇيس.
”ها.... هڪ ٻارهن مهينن جي ڌيءَ به اٿم.“
”ڌيئون سياڻيون سدوريون ٿينديون آهن.“
”بلڪل“. هن ڪلندي اعتراف ڪيو.
شفيع واري ٽيڪسي به اسانجي پوئيان پي آئي. ڪجهه ئي دير اندر؛ پيءُ جي ڏنل محرومين جي شڪار ڊرائيور آڻي اسانکي Y.M.C.A تي ڇڏيو.
صبح جو سوير Y.M.C.A جي ريسٽورينٽ Metro تان نيرن پاڻي ڪري، ٺيڪ اٺين بجي ائرپورٽ تي اچي ڪسٽم وغيره مان آجا ٿي، چاليهن منٽن جـي مختصر سفر ڪانپوءِ هڪ وار وري مليشيا جي ڪوالالمپور انٽرنيشنل ائرپورٽ تـي قدم رکياسين. ان خوشگوار سفر جو مزو ڊيوٽي تي موجود ٻن چيني ڪسٽم آفيسرن ان مهل خراب ڪري ڇڏيو، جڏهن سندن نظر وڊيو ڪئميرا جي پيتيءَ تي پيئي. ڪولمبو مان ڦيريون پيرو مليشيا اچڻ تي ڪنهن به مسلمان ڪسٽم آفيسر چيڪنگ دوران پريشان نه ڪيو. ان ڳالهه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڪان هرڪو باخبر آهي ته ڪسٽم چيڪنگ هڪ اهم ترين فرض آهي. ماهر ۽ فرض شناس ڪسٽم آفيسر ته ماڻهوءَ جي چهري ۽ سامان جي مٿاڇري جائزي مان ئي اندازو لڳائي ويندا آهن، جڏهن ته ڪي لالچي آفيسر مسافرن کي پريشان ڪري هرويرو جو ان چيڪنگ کي اينگهائي وقت سيڙهائيندا آهن. سامان کي لنبا بازار جي مال جيان کولي پڪيڙي ايئن ڪٺي ڦٽوڪندا آهن؛ جو تڙ تڪڙ ۾ بند ڪرڻ سان سمورو سامان ٽن بيگن جيترو ٿيو پئي.... ان مهل واڌاري بيگ ڪٿان آڻجي.... اسانجو به ذري گهٽ اهڙو حال ٿيو، چيني ڪسٽم آفيسرن سامان ۾ آندل هر شئي کي لالچي نظرن سان ٿي ڏٺو. خريد ڪيل ڪپڙو هٿن ۾ جهلي بيهي رهيا ته ڪيترا پيس آهن.... مڙئي وات وڃائڻو، جيڪو ۽ جيترو سامان هو، اهو سندن سامهون ۽ هٿن ۾ هو، ڪا Invisible پناري ته پري ڪونه ڪٺي آيا هئاسين. ڪپڙو نه ڦٻي سگهين ته ڪئميرا لاءِ اڙي هٿي بيهي رهيا. چيائون، ٻه سئو ڊالر ڊپازٽ ڪرائي پوءِ ڪئميرا کڻو. ٻي صورت ۾ اٽ ئي ڇڏي وڃو، جيڪا ڪوالالمپور ڇڏڻ کان اڌ ڪلاڪ اڳ اوهانکي ملندي. اها صورتحال ڏسي محبوب سينئر ڪسٽم آفيسر مسٽر وانگ ڏي ويو، پر آن وئيل جي مارئي اسانجو داد فرياد ڪرڻ بجاءِ پڪو منهن ڪري رشوت طور ٿهه پهه ڪٺي پنجاه ڊالر طلبيا، جنهن تي محبوب ٽپندي چيس، ”مان ٽوئريسٽ آهيان پنجاه ڊالر ته ڇا پنجاه سينٽ به نه ڏيندومانءِ، ڀل رک ڪئميرا ۽ مونکي ڏي رسيد.“

ايئن چوندي محبوب خارن مان ڪئميرا ڪٺي ڪائونٽر تي سٽي. مونکي ته اڳ ئي آنهن ٻن چيني آفيسرن تي چڙ ٻيڻي هئي جن جي ڪري اهو سمورو ڏچو پيدا ٿيو. ويتر ڪانگ جهڙي وانگ جي هيچناڪ حرڪت تپائي رکيو، تنهنڪري پناهگيرن جي مچريل هجوم جيان پير سٽيندا، ٻٽگون گهليندا ۽ ٻچل سامان جون هڙون ٻڌي ٻاهر آياسين.

هوٽل ’چيمپئن‘ جي ڪائونٽر تي ويٺل مسز ٽين هڪ واري وري اسانکي پاڻ وٽ ڏسي اصل ٽڙي پئي ۽ سنگاپور جا احوال

وڃڻ لڳي. ٽوري ۾ ٻي ڪيس خبرون چارون ٻڌائي چاپيون وٺي ڪمرن ۾ آياسين.

سامان سڙو سيٽ ڪرڻ بعد ملاڪا ڪال بڪ ڪري پياءُ الطاف شيخ لاءِ ميسيج ڇڏيم. ويرم ئي نه گذري جو هن ڪال بيڪ ڪئي. ڪيس پنهنجو پروگرام ٻڌائيندي چيم ته اسين سڀاڻي صبح جو اٺين بجي ملاڪا لاءِ روانا ٿينداسين.

هُن ٻڌايو ته. ”بس ٽيڪ يارهين بجي اُتي پهچندي آهي پر مان ان کان به اڳ ساڳي رنگ واري ڊيٽسن ڪار ۾ ملاڪا شاپنگ سينٽر وٽ، بس اسٽاپ تي موجود هوندس. توهان ڪوبه فڪر نــه ڪجو ۽ رهجو به اسان وٽ، توهان کي ڪائي تڪليف نه ٿيندي، اصل هالا وارو ماحول ملندو.“

الطاف شيخ سان ڳالهائڻ بعد اسين ٻن ڏولن ۾ ويرهائجي پنڌ گهمڻ نڪتاسين جو موسم ڏاڍي جهڙالي ۽ وڻندڙ ٿي پئي هئي.

دنيا جا ملڪ گهمندي جنهن زمين تــي امــن ۽ سک جون ڪي گهڙيون گهارجن ٿيون ته ان هنڌ يا جاءِ سان نامعلوم اُنسيت ۽ پنهنجائپ پيدا ٿيو پئي. ان مهل اهو احساس نٿو رهي تــه اسين مخصوص حدن تائين ڪنهن ڌرتي يــا خطي سان وابسته آهيون.... ايئن لڳندو آهي، هي ساري دنيا... هي سموري ڌرتي اسان لاءِ آهي.... اسانجي آهي.... اسين هــن جا وارث آهيون.... اسين رنگ ۽ نسلن، ذات پات ۽ زبانن کان مٿي.... گهڻو مٿي؛ پيدائشي طور آزاد انسان آهيون.... حدن جون وندڙون ورچون ته انسانن جون ٺاهيل آهن. ڪنهن هڪ ملڪ جي هڪ صوبي يا شهر ۾ رهندي به ته ان ملڪ جي ٻين صوبن کي پنهنجو ڪوئي سگهجي ٿو، ته دنيا جي سموري ڌرتيءَ کي پنهنجو چوڻ جو حق ڇو نٿو ملي؟ قدرت تــه ان لاءِ ڪي به حدون ناهن رکيون. هٿرادو مقرر ڪيل حدن جي منافقتن جو ڇا ڇئجي.... ملڪ ثابت ته پنهنجو، ان تان جان نثار تــه ساهه صدقو.... انچ انچ جــي حفاظت لاءِ رت وهائڻ لاءِ تيار. ساڳيوئي ملڪ جڏهن ڌڪر ٿيو وڃي ته پرايو ليکبو آهي....

ان مهل جند جان صدقي ڪرڻ وارا جذبا الائي ڪيڏانهن
ٿا هليا وڃن....

وطن کان دور بي فڪري سڪون ۽ راحتن ۾ اهڙيون سوچون ذهن ۾ پاڻمرادو آيري اينديون آهن، پر پنهنجي ملڪ ۾ موٽي سموريون سوچون محدود ٿيندي پنهنجو پاڻ ۾ گهتجڻ لڳنديون آهن، چو ته اسين ان نام نهاد سڌريل زماني ۾ جهالت واري دور کان به بدتر حالتن ۾ جيئرا آهيون.

صبح جو ستين بجي تيار ٿي ملاڪا وڃڻ لاءِ بس اسٽيشن تي پهتاسين، جتي هرڪو پنهنجي Route واري بس ۾ لائين ناهي ٿي چڙهيو. اسان واري بس رواني ٿيڻ ۾ اڃان ڪا دير هئي، تنهنڪري ٽائيم پاس ڪرڻ لاءِ اتي موجود دڪانن مان ڪوڪ جا Cane، چاڪليٽ ملڪ جا ننڍا پيڪٽس ۽ چپس وغيره وٺڻ بعد، بس ۾ اچي ويٺاسين، جيڪا ٺيڪ اٺين بجي رواني ٿي. هتي جون بسون پڻ صاف سٿريون، ڪشاديون ۽ ائرڪنڊيشنڊ هيون، ان سفر دوران وچ وچ ۾ ڪيترائي ننڍا شهر ۽ ڳوٺ به ٿي آيا، جن کي رکو بس جي دريءَ مان ڏي ٿي ڏسي سگهياسين، ڇانهن پاڻيءَ جا دڪان به جام هئا. هر پاسي ساوڪ ڏي ساوڪ هئي، ڇپر، گاهه، ناريل، ربڙ ۽ پام جا وڻ ... مٿان وري موسم به جهڙالي، تنهن سفر کي هيڪاندي سونهن بخشي. صبح سان سمورن مسافرن کي الائي ڪهڙي نياڳ جي ننڊ اچي ورايو جو مڙني جهوٽا پي کاڌا، ڪو سيٽ جي هيٺان ٿي ڪريو ته ڪو پير واري جي هنج ۾. ڊرائيور ۽ ٽڪيٽ چيڪر کان علاوه لڳو ٿي ته ان بس ۾ جيئرا ساهه رکو اسان ٽي هجون، شفيع جو پٽ عاصم، جهوٽا کائيندڙ ماڻهن تي سچي وات تبصرا ڪندي ڪلائيندو هليو. يارهين بجي، ملاڪا بس اسٽاپ تي بس بيهي ته هڙئي مسافر سجاڳ ٿي پيا.

ان کان اڳ جو بس مان لهي ٻاهر ٿيون، ارم دريءَ مان ڏي ڏسي چيو، "هو ڏسو، سامهون الطاف انڪل بيٺو آهي."

الطاف به اسان کي بس جي دريءَ مان ڏي سڃاڻي ورتو ۽

هٿ لوڏي پاڻ ڏي متوجه ڪيو.

جيئن ئي هيٺ لٿاسين ته هو اڳتي وڌي وڌي سڪ مان سيني سان اچي مليو.

الطاف جي ڊيٽسن ۾ اسين پنج ڀاتي ۽ ڇهون الطاف ته جيئن تيئن پورا ٿي وڃون ها، پر شفيع ۽ سندس پٽ لاءِ ڇت تي ويهي هلڻ ڪانسواءِ ڪا واٽ نه هئي. ان ڳالهه مسئلو پيدا ڪري ڇڏيو. الطاف ٻڌايو ته هن پاسي ڪا ٽيڪسي به نه ملندي آهي، ڪيس شفيع ۽ سندس پٽ جي اچڻ جي خبر هجي ها ته هو ڪار بدران وين کڻي اچي ها، ان مسئلي جو حل اهو ئي سُجهي سگهيس ته هو اسان مان ھڪڙن کي گهر ڇڏي، وري ٻين کي وٺڻ اچي. پر اها ڳالهه الطاف سان زيادتي به هئي ته اجائي اچ وڃ ۾ وقت به وڃائڻو هو. اهو به ڪنهن طرح مناسب نٿي لڳو ته شفيع کي ڇڏي اسين سيئي هليا وڃون، تنهنڪري محبوب اسان کي الطاف سان گڏ موڪلي، ۽ مقرر ٽائيم تي اچڻ جو چئي، پاڻ شفيع سوڌو ملاڪا شهر Explore ڪرڻ نڪري پيو.

الطاف سڄي واٽ مزيدار ڳالهيون ڪندو هليو. پاڪستاني ايڪٽرن جو ذڪر نڪتو ته چوڻ لڳو، "اسان وٽ آڳريءَ تي ڳڻڻ جيترا هيرا ۽ هيروئنون آهن. اسان ٻارن ٻچن وارا ٿي ويا آهيون، پر محمد علي اڃان سوڌو ڪاليج مان ٻانهون لوڏي ڊڪندو ايندو ته 'آمي امي مين پاس هو گيا هون.'"

الطاف پوين جملو ڪجهه اهڙيءَ ريت ادا ڪيو جو ڪار ۾ ٺهڪڙو مچي ويو. ان بعد وري مون سندس ڌيان شميم آرا ڏي ڇڪايو، جنهن لاءِ هن پنهنجي ڪنهن سفرنامي ۾ ڪيس ڪريءَ سان مشابهت رکندڙ فنڪاره ڪوٺيو هو، تڏهن اهو پڙهي مون کي سخت عجب سان گڏ بيحد خوشي به ٿي هئي ته ڪير مون وانگر Funny سوچون به رکي ٿو، نه ته مان ان خوشفهميءَ ۾ مبتلا هئس ته جيڪا سوچ مون کي شميم آرا جي باري ۾ آئي؛ اهڙي ڪنهن کي به نه آئي هوندي، بهرحال ان جو مطلب اهو ناهي ته شميم آرا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

بذات خود ٻڪري آهي، پر ان ۾ اهڙي شبيهه هئڻ ڪان انڪار نٿو ڪري سگهجي.

الطاف جي گهر ۾ ميٽرين اڪيڊمي ڏانهن ويندڙ رستو نهايت ڏاپر وارو هو. پڪي پڪڻ ته وري ٻه نظر آيو پي پر ٻار ٻچي ٽوڙي ماڻهو ڇيٽو ۾ جو پري پري تائين ڪو نشان نٿي مليو. ساوڪ ته گهٽئي هئي، پر جڻ ’سڄ ٻي واڪا ڪيا. الطاف پڻ ان ڳالهه جي تائيد ڪندي ٻڌايو ته هتي آبادي تمام گهٽ آهي. موڪل واري ڏينهن نه ته هوند ڪوڙ ٻار رستي پنڌ نظر اچن. الطاف ڪار جو ڪيسٽ پليئر هلايو جنهن ۾ مشهور ڳائڻ جي **Hit Song** جون پيروڊيز ٿي هليون. هن ٻڌايو ته هتي انگريزيءَ جو جيڪو گانو مشهور ٿيندو آهي، ان جي ڌن ۾ طرز تي سوين گانا وجود ۾ اچيو وڃن جنهنڪري اصلي گاني جي اهميت ٿي گهٽجو وڃي.

رستي جي ڪابي پاسي روڊ سان لڳو لڳ الطاف جي ڪنهن ملئي دوست جو گهر هو، هن پنهنجي ڪار آتي بيهاريندي چيو،

”مليشيا ته توهان ڏٺو، هاڻي اچو ته توهان کي هڪ ٽپيڪل مائي گهر ڏيکاريان ۽ ان فيملي سان ملايان....“

ڪار ڪان ٻاهر اچي اسان ان گهر ڏي وڌياسين؛ جيڪو ڪاٺ جي سبيل جيان زمين ڪان ڪجهه مٿيرو هو. الطاف اسان کي چيو ته سينڊل ۽ جتيون ’ت ٿي لاهيون؛ جو اهي ماڻهو گهر ۾ جتي پائي ڪونه هلن. ’هن پاڻ ٻه بوٽ لاهي هڪ پاسي رکيو. ٻه - ٽي ڏاڪا چڙهي ڪاٺ جي ننڍڙي گهر ۾ پير رکيوسين ته ايئن لڳو جڻ ڪنهن راندڪي جهڙي گڏين جي گهر ۾ آيا هجون. الطاف ملئي ٻولي تمام سٺي ڳالهائي ڄاڻي، هن ساڻن اسان جو تعارف ڪرايو. جنهن تي سمورن ياتين ڏادي سڪ مان اسان کي ’هري رايا‘ (عيد مبارڪ) چئي ۽ عيد جو ٽيون ڏينهن هئڻ ڪري مهمان نوازيءَ جو ثبوت ڏيندي، سموري ميز طرح طرح جي بسڪوٽن ۽ مٺاين سان ڀري ڇڏي. الطاف ٻڌايو ته ملئي ماڻهو عيد تي سين بدران بسڪوٽ ۽ مٺايون ڏاهين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڪليجيءَ جهڙي رنگ روپ واريون اجنبي ۽ انوکيون مٺايون ڪٺي اچي اڙياسين، جنکي نہ ڳيهي ٿي سگهياسين: نہ ئي پليٽ ۾ ڇڏي بدتميزيءَ جو مظاهرو ڪرڻ ٿي ڀڳو. الطاف کي تہ اڳ ئي اهي سور سڃهيا ٿي، سمجهي ويو تہ اسان کهڙي وٺيل ۾ آهيون، کلي چوڻ لڳو، ”اِنهن جون ٺاهيل مٺايون اصل کائي نہ سگهبيون آهن، ڏاڍا عجيب ذائقا هوندا اٿن.“

ان مٺائيءَ مان آجپائي حاصل ڪرڻ لاءِ سوچيم ٿي پي جو ڏسان ڪٺي تہ ٻارن پنهنجون پليٽون صاف ٻہ ڪري ورتيون. مون وجهہ ڏسي ٻاڻ واري پليٽ مان مٺائي ڪٺي ارم ڏي وڌائيندي چيو، ”اچي شاباس هي ٻہ کائي ڇڏ، رشوت طور هڪ ڊالر ڏيندي مانءِ.“

هن جهٽ ۾ ’ڪليجي‘ ڪٺي ’مٺ ۾ قابو ڪئي، تڏهن چاتم تہ اهي مٺايون ٺهي ٻارن جي پيڙيل ’مٺن ۾ بند هيون. اڃان سامت جو ساهہ ئي مس کنيوسين جو ميزبان جي ڏيءَ ’قمريا‘ ڪاريون کوسيون ٻہ وتلون ڪٺي ڪرمن ۾ هنيون، گهٽئي نہ نہ ڪئيسين پر ميزبان جو اصرار هجي تہ اهي ضرور پيئڻيون آهن. ڦهريون ڍڪ مس پريوسين تہ الطاف آنهن ٻي ’ٻڌن جي سامهون ٺي کل ۾ کيرو ٺيندي چيو،

”اها تہ ماڳهين ڪونہ وٺنداوَ جو ان جو ذائقو هوبهو آيوڊيڪس واري ڪاري ملم جهڙو آٿناوَ.“

اهو ٻڌڻ ڪانپوءِ تہ ويتر هر ڍڪ زهر ٿي آيو. بهرحال ان ۾ ڪو شڪ نہ هو تہ اها فيملي ڏاڍي قربائتي هئي. اسين سندن ٿورا مڃي ٻاهر آياسين. جتي ٻارن مٺائيءَ مان پنهنجون مٺيون آجيون ڪيون. وري ڇڪيوسين ساڳئي پنڌ کي، تان جو اچي گهر کي رسياسين.

ميرٽين اڪيڊمي سان لڳولڳ، دريا جي ڪناري، ساوڪ جي گهيري ۾ گهيريل، الطاف جو خوبصورت گهر هو. جتي هو پنهنجي زال مستوران ۽ ٻن ڌيئرن جيجل ۽ ماروي سان گڏ رهندو آهي، ٻئي پينر ڏاڍيون پياريون ۽ سدوريون آهن. هالا مان الطاف جا ماءُ پيءُ بہ آيل هئا، جن پڻ پنهنجي پٽ ۽ ننهن جيان ڏاڍي سک ڏني.

آمن امان جو شيدائي، الطاف جو پيءُ رٽائرڊ ڊپٽي ڪمشنر محترم گل محمد شيخ، وسيع سوچ وارو انسان لڳم، جنهن ڪــي سيني ڏنـل ملڪن مان مليشيا وڌيڪ متاثـر ڪيو. امن امان قائم رکڻ ۾ هن مليشين پوليس جي ڪارڪردگيءَ کي خاص طور سان ساراهيندي چيو،

”الائي ڇو اسان وٽ ماڻهن کي قانون ٽـوڙڻ ۾ ئي خوشي محسوس ٿيندي آهي، جي سختيءَ سان قانون جي پابنديءَ تي عمل ڪرائجي تـه اسان وٽ بدامني پيدا ٿيڻ جو سوال ئي نه آئي.“

شيخ صاحب جون ڳالهيون وزندار، ڪارائتيون، انداز بيان پيرائتو ۽ دل تي گهرو اثر ڇڏيندڙ هو.

مستوران جي سادگي ڀـري منفرد شخصيت نهايت وڻندڙ هئي، سوبـر ۽ ڊيسينٽ. ڏوراهين ڏيهه ۾ رهندي بـه هوءَ سنڌ جي سوٽهن تي لڳي. سيني گهر ڀاتين محبوب جو ڏاڍو ڀچيو، پيڻ مستوران ۽ امڙ ڏاڍي سڪ ۽ چاهه مان ڀچڻ جـي ماني تيار ڪئي، جيڪا واپسيءَ تـي محبوب ۽ شفيع لاءِ ڏاڍي حفاظت سان Pack ڪري ڏنائون. ماني جيئن تـه گهڻي هئي، تنهنڪري الطاف ان کي بچي ڏينهن تـي ڪم آڻـڻ لاءِ فـرج ۾ رکڻ جي صلاح ڏني ۽ بيهر گرم ڪرڻ جو آسان طريقو ٻڌائيندي چيائين، ”گرم پـاڻيءَ جو نلڪو کولي ڪا دير ماني يا ٻوڙ واري ٿيلهي ان هيٺان جهلي بيهندا تـه ماني جهٽ ۾ گرم ٿي ويندي.“

اها آئيڊيا ٻڌي اسين داد ڏيڻ بنا رهي نه سگهياسين، جنهن تي الطاف چيو، ”پـرديس ۾ رهي اهي آئڊيائون پاڻمرادو ايجاد ٿي پونديون آهن.“

بـه ادائي ڪلاڪ چڱي ڪچهري ڪري؛ اسان وڃڻ جي اجازت گهري، ڇو تـه واپسيءَ جو بہ ڪافي پنڌ هو. الطاف ۽ سندس گهر ڀاتين پاڻ وٽ رهڻ لاءِ گهڻو ئي چيو پر واپسيءَ جو پروگرام اڳواٽ طئي ٿيڻ ڪري وقت ڏاڍو گهٽ رهجي ويــو هو، نــه تـه اسان کي بہ کين ڇڏڻ تي اصل دل ئي نه پئي ٿي.

امڙ، بابا ۽ ٻـارن کان موڪلائي اسين الطاف ۽ مستوران سميت ملاڪا بس اسٽينڊ وڃڻ لاءِ روانا ٿياسين. واٽ تي هڪ هندُ ڪنهن ملئي فيملي ۾ شادي پيئي، الطاف اسان کي اتي وٺي هليو، جتي هن اسان جي ملاقات، سندن فيملي فرينڊ فاطمه سان ڪرائي ۽ ملئي شاديءَ جون ڪي ريتون رسمون ڏيکاريـون. سونُ ساٿ طور مهمانـن کي سونهري گلدستا وراهيا پي ويـا، جـن ۾ چڪي جيان لڳل زريءَ جي سونهري ڏورين ۾ آپـريل بيدا تي لٽڪيا. اهي گلدستا الطاف اسان کي بـہ وٺي ڏنا، تنهن بعد هن اسان کي ملاڪا جـو شهر گهمائيندي سويـن سال پـراڻا پـورچو گيزن جا تاريخي قلعا ۽ چرچ ڏيکاريا. اهي جايون ايڏن ٿي لڳيون جڻ هينئر جو هينئر ڊُجڙي راس ٿيون هجن. الطاف اسان کي آتي جي ماڻهن، جاين، تهذيب ۽ ثقافت بابت تمام سٺي نموني ڄاڻ ڏني. خوشقسمت آهن آهي انسان جنکي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ڏسڻ جو وجهي ملي ۽ ان بابت سٺي ڄاڻ ۽ معلومات هجي؛ نہ تہ عام طور تي تہ ويچاري انسان جي زندگي تہ ڇم کان ويندي مرڻ تائين هڪ خطي اندر ئي محدود هوندي آهي. ان ڏس ۾ الطاف يقيناً خوش قسمت آهي.

ملاڪا جي هڪ ريسٽورينٽ تان Soft drink پيارڻ بعد هن اسان کي ملاڪا شاپنگ سينٽر پـڻ گهمايو. ڪلندي چيائين، ”گهڻ ماڻهو هوندا آهن جن کي ٻاهرين ملڪن ۾ ڪيل شاپنگ نصيب ٿيندي آهي، نـہ تہ گهڻو ڪري سڀ ڪجهہ خاندان ۾ ئي ويراهجي ويندو اٿن.“ هن اها ڳالهہ سورنهن آنا سچ ٿي چئي، ٻاهرين ملڪن ڏانهن ويندڙ ماڻهو رکو ان ڳڻتيءَ ۾ پيا ڳرندا آهن تہ فلاڻي مائٽ کي ڇا ڏيو ۽ فلاڻي کي ڇا ڏجي.

بس اسٽاپ تي محبوب کي ڏنل ٽائيم اچي پريو هو، اوڏانهن ويندي الطاف ملاڪا جي ٽريفڪ سرشتي کي ساراهيندي چيو، ”اتـي جا ماڻهو نهايت ڌيان سان گاڏيـون هلائيندا آهن، جنهنڪري ايڪسيڊنٽ ٿين ئي ڪونـہ....“ الطاف پنهنجي ڳالهہ پـوري ئي نـہ ڪئي جو اچانڪ وڏي ڌڪي سان سڄي ڪار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

’ٽڏي وئي! حيران ٿي ڀوڀيان ڏٺوسين تہ هڪ ملئي پنهنجي ڪار الطاف جي ڪار جي ٻمپر سان ٽڪرائي وڌي هئي.

اسان سڀني کان بيتحاشا ٺهڪ نڪري ويو.... ڪا مهل نہ ڪنهن جهڙپ، پر الله ڪئي خير ڪيو، ڪو خاص نقصان نہ ٿيو. ان ۾ بہ ڪا چڱائي هئي جو ملیشيا جي اعليٰ ٽريفڪ سرشتي جي ان معمولي ايڪسيڊنٽ ذريعي نظر لهي وئي.

ٽڪر هڻڻ وارو شخص، فوراً گاڏيءَ مان هيٺ لهي الطاف ڏي آيو ۽ معذرت ڪندي ڪيس پنهنجو ڪارڊ ڏنائين جيئن الطاف پنهنجو نقصان پرائي سگهي. ان سموري ڳالهہ ۾ منٽ ڏي چڙا بہ لڳا.... نہ اجائي ڊيگهہ، نہ ئي ڪا چخ چخ ... اسان وٽ اِهو عوامي قانون آهي؛ تہ ڪار واري ماڻهو ڪنهن گڏهہ گاڏي يا رڪشا وغيره کي ٺورو بہ ٽڪر هڻي ڪيڊيو، تہ چوڌاري لعنتون ملامتون ۽ ٺڪ ٺڪ ٻجو هڻڻ وارن جو هجوم گڏ ٿي ويندو. ڪار هلائيندڙ جي اشراف هوندو تہ ٽڪا ٽڪر ڏيئي جند ڇڏائيندو، جي ڪجهہ ڏيڻ کان صفا آڙي هڻي بيهندو تہ پٿرن ۽ ڏنڊن سان گاڏيءَ جو تہ ڀيڙو ڀڏندس ئي، پر پاڻ بہ ڦٽجي پوندو. ان جي ; رعڪس ڪو ’غريب‘ ٽيڪسي يا رڪشا وارو ڪارکي ٽڪر هڻي نقصان پهچائيندو، تہ سڀئي ان جا حمايتي ٿي چوندا، ’غريب آهي ڇڏي ڏيوس‘. ان معاملي ۾ ڏسجي تہ غريبن جي وڏي لئہ آهي.

ڏنل ٽائيم موجب محبوب ۽ شفيع، بس اسٽينڊ تي اسانجا منتظر هئا. بس کي ڇهين ٻجي روانو ٿيڻو هو، پر جنهن بس ۾ اسانجي رزرويشن ٿيل هئي ، سا اڃان نہ پهتي تہ ڏاڍي پريشاني ٿي. انتظار ڪندي، شام جا ست بہ اچي ٿيا پوءِ بہ الطاف ۽ مستوران اسانکي بس اسٽاپ تي اڪيلو نہ ڇڏيو، بلڪ سمورو وقت گڏ رهي دلاسو ڏيندا رهيا. ڪوالالمپور وڃڻ واري هڪ ٻي بس ۾ عيد جي ڪري ايڏي تہ رش هئي، جو سيٽن تي قبضو ڪرڻ لاءِ ماڻهو هڪ ٻئي مٿان ٿي ڪريا، ٽڪيٽن ملڻ جو تہ سوال ئي نٿي پيدا ٿيو. پر جس الطاف کي جنهن وڏي مڙسيءَ سان ان پيهہ پيهان کي منهن ڏيندي

اسان لاءِ بس ۾ جاءِ ورتي. ُهن بس جي عملي کي ايڏا ته دهمان ڏنا ۽ رعب تاب ڏيکاريا، جو اسانکي ست سيٽون واه جو ملي ويون.

ساڍي ستين بجي بس رواني ٿي، الطاف ۽ مستوران جهڙن سڪ پرين سڄڻ کان هلندڙ بس جي دريءَ مان، ايستائين هٿ لوڏي لوڏي الوداع ڪندا رهياسين جيستائين هو اسانجي نظرن کان اوجهل نه ٿي ويا.

پاٽ اونداڻيءَ ۾ اسان واري بس نهايت تيزيءَ سان ٿي هلي سڄي واٽ ساهه چڙ ته مٽ ۾ هو، جڏهن ته شفيع ۽ محبوب سونهري گلدستي مان بيدا پٽي ڪاٺڻ ۾ مگن هئا. رات جو ساڍي ڏهين بجي خيرن سان بس اچي ڪولالمپور پهتي ته اسان به سامت جو ساهه کنيو.

سفر جا ڏينهن هڪ هڪ ٿي هٿن مان کسڪندا پي ويا، هر پيو پل خواب، ياد ۽ ماضيءَ جو روپ ڌاريندي اکين کان دور ٿيندو پي ويو.... اهڙي ريت زندگيءَ جي مختلف دورن مان گذرندي اسين به هڪ ٻئي کان.... پنهنجو پاڻ کان وڇڙندا رهون ٿا.... رڳو پنهنجي ذات جو زنده وجود؛ ان وڇوڙي کي محسوس ٿيڻ نٿو ڏي.

مليشيا ۾ اڄ اسانجو آخري ڏينهن هو.... رات جو ساڍي ١٠ بجي ڪولمبو لاءِ فلائيٽ رواني ٿي، جنهن ٻارهن بجي آئي ڪولمبو جي ڪاتوناڪي ائرپورٽ تي رسايو؛ جتي اَن مهل اجان ڏهه ٿيا هئا. رهائش جو انتظام ائرلنڪا جي ئي ٻلي هو جن جي وين اسانکي بلو ليگن Blue legon هوٽل ڏي وٺي هلي، جيڪا الائي ڪهڙي اوڙاهه ۾ هئي جو رستو ئي نٽي کٽو. بيگاهه وقت ان اونداڻيءَ ۾ سمورو رستو هيڪاندو سنسان ۽ ٻڙيانگ ٿي لڳو. پاڪستان مان اچڻ مهل ته پنهنجي منهن وچ شهر واري هوٽل ۾ رهياسين، پر هيئر ته ڳالهه ئي ٻي هئي.

مس وڃي ڪو 'بلو ليگن' جو نشان لڌو، رات جي سناٽي ۾ سموري ڪاٺونٽر تي ڪڪڙوڪون لڳي پئي هئي، مينهن سببان هڙئي لائٽون به بند، اوندهه اهڙي جو 'اک نه ڏسي گوڏو'. رهائش وارا سيئي ڪمرا سنسان پيا هئا، اِن ُسچ ۾ ڪنهن بني بشر جو

ڪو پتو نہ هو، اڪيلا اسين، ۽ بہ نامعلوم اجنبي وين ڊرائيور! الائي ڪٿي اچي ڦاٿا هئاسين، سمجهہ ۾ ئي نہ پي آيو تہ ڇا ڪجي؛ مٿان وري ٿڪاوٽ هيڪاندو بيحال ڪري ڇڏيو هو.

وين جي ڊرائيور، مينيجر ۽ اسٽاف جـي ڪجهہ ماڻهن ڪي وچـ ۾ جاڳايو تـہ جيئن ضروري لکپڙهہ ڪانپوءِ اسانکي ڪمرا ملي سگهن. چڱي دير ڪانپوءِ مينيجر منهن بڇڙو ڪري، هٿ ۾ ميڻ بتي کنيو اوٻاسيون ڏيندو، گوڏ گنجي ۾ اچي ڪائونٽر تي بيٺو. اڌر- لنڪا وارن جو ڪو گهپلو ٿي پيو هئن؛ جنهن ڪري هن ڪمرن جون چاٻيون ئي نٿي ڏنيون. شفيع چڱي چنبڙ ڪڍيس، تڏهن وڃي ٽن ڪمرن جون چاٻيون ڏنائين.

اونداڻي باغ مان لنگهياسين پي تہ اوچتو عاصم رڙ ڪندي چيو، ”هو ڏسو پوت!“ منهنجي دل دهلجي وئي، ٻار ڊڄي ويا.... واقعي.... هڪ سفيد پاڇو وڻن جـي جهڳٽن ۾ چٽو ٿي نظر آيو، لڳم تہ تابوت مان ڪو ڪفن پوش نڪري آيو آهي.

محبوب ۽ شفيع پويان ٿـي آيا. اسان اُت ئي ڄمي بيهي رهياسين تہ آهي اچن تہ گڏجي لاش جـو مقابلو ڪريون. محبوب ۽ شفيع جڏهن لالٽين کڻائي اڳتي آيا تہ ان جي روشني ۾ خبر پئي، تہ جنهن کان ڊناسين ٿـي اهـو درحقيقت سفيد پٿر جـو خوبصورت مجسمو هو....

”صبح جـو انهن جي ويڊيو ڪيدنداسين.“ ڪستم مـان ويڊيو جا بند خلاص ٿيندا ڏسي، مرشد مشورو ڏنو. ايتري ۾ لائٽ اچي وئي تہ هرڪو پنهنجي پنهنجي ڪمرن ڏي ويو.

اسان جيئن ئي ڪمرو کوليو تہ سينوارپل ڌپ آڌر ڀاءُ ڪيو، لڳو ٿي تہ ڪمرو گهڻي وقت کان کليو ئي نہ هو. ايتري قدر جو غسل خاني جي نلڪن مان بہ ڪافي دير تائين ڳاڙهو ڪٽيل پاڻي ٿي آيو. بسترا بظاهر صاف ۽ فرنيچر بہ سليقي سان رکيل، پر انهن ۾ بہ گهم سان گڏ سينواريل ڌپ واسو ڪري وئي هئي. مان تہ هون ۽ بہ انهن شين کان ڏاڍي ايلرجڪ آهيان، محبوب تـہ وري بہ سهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

رهيو جڏهن تہ مان سڄي رات جاڳندي رهيس.

سڄ اڃان پوريءَ ريت اڀريو ئي نہ هو جو ڊرڪولي ٻاهر باغ ۾ اچي ويٺس، جتي ڪلي هوا ۾ مس وڃي فرحت جو ساهہ کڻڻ نصيب ٿيو. هندي وڏي سمنڊ جي ڪناري سان لڳ، ان باغ ۾ ڪيترائي ناريل جا وڻ ۽ پينگهون هيون تہ هڪ پياري ننڍڙي پولڙي بہ هئي، جنهن جو ڪو ڌڻي سائين نہ هو، ويچاري ننڍڙڪي ٿيو هيڏي ساري ٻاغ ۾ اڪيلي پڃري ۾ بانديائي ٿيو پئي هئي. لڳو پي تہ ڪنهن سندس سٺي طرح سار ٿي نٿي لڌي، جو نہ هنس پاڻي نہ ڪا ڪاڌ خوراڪ. نيرن سان گڏ اسانکي جيڪي پپيتا وغيره مليا، تن مان ٻہ ٽي ڦارون ٻارن ڏنس، تڏهن ڪو وڃي ويچاريءَ کي منهن پاڻي پيو ۽ ڏند شيڪڻ جهڙي ٿي.

نيرن پاڻيءَ کان واندا ٿي، چوڌريءَ سميت سمنڊ ڪناري اچي ويٺاسين ۽ اتي ئي ڪافي دير ويڊيو گرافي بہ ٿيندي رهي. ٽيڪسيءَ کي اڳ ئي چيل هو، جيڪا چاڻايل وقت موجب اسان کي شهر ڏي وٺي هلڻ لاءِ اچي پهتي. جيئن تہ شفيع کي سفر جي ٿڪاوٽ سبب مٿي ۾ سور ٿي پيو، تنهن ڪري هو تہ وڃي ڪمري ۾ آرامي ٿيو ۽ اسين سندس پٺ ساڻ ڪري، ڪولمبو گهمڻ نڪتاسين.

هتي جي اُس اهڙي تہ غضبناڪ هئي جو ٽيڪسيءَ ۾ ويٺل هوندي بہ سڄ جي تپش منهن لوسائي ڇڏيا. محبوب ڪولڊ ڊرنڪ پيارڻ لاءِ ڊرائيور کي چيو تہ ڪنهن ويجهي هوٽل يا دڪان تي هلي گاڏي جهلي، پر ڊرائيور اهڙو ڪو اعلي ذوق وارو هو جو آخري ڏينهن تي اسانجا لاهہ ڪيڻ لاءِ گاڏي آڻي Holiday Inn تي بيهاريائين، جتي آئيس ڪريم ۽ جوز ڇُڪي پويان راهہ گناه جا سوين خرچ ڪري ٻاهر اڃان نڪتاسين مس، تہ ساڙيندڙ اُس ۾ وري اچي آڃ ورايو. پر ان کي ڪا اهميت نہ ڏيندي Zoo ڏي روانا ٿياسين. موسم ان مهل نهايت دلفريب ٿي پئي جڏهن اوچتو ئي اوچتو مينهن ڪڻيون پوڻ شروع ٿيون. هوٽل Blue legon تان

سينڊوچ کڻي آيا هئاسين، جيڪي پيٽ ڀرڻ جي ماني طور ڪم آيا.
سنگاپور جي ڀيٽ ۾ ڪولمبو جو Zoo ايڏو امپريس ڪندڙ نه هو، البت نئين نموني جا جانور جهڙوڪ وڏيون وڏيون ڪرڙيون ڇڇيون ۽ سانڊا ڏسي پنهنجي 'زولاجيڪل' چاڻ ۾ اضافو ڪيوسين. Zoo ۾ عجيب قسم جي 'مردنگي ڇاپل هئي، اينتري قدر جو وڏي پڃري اندر سائي رنگ جا نماڻا طوطا قطارن جون قطارون ڏاهيو، بنا ڪجھ ٻولڻ جي ڪنڌ لاڙيو ائين آداس ويٺا هئا، ڄڻ سندن ڪو 'پوڄه طوطو' کين داغ جدائي ڏيئي ويو هجي.... ڪنهن به پکي کي پڃري ۾ ڏسي مونکي ڪڏهن به خوشي نه ٿي آهي، وڏيڪ دير اهڙين جاين تي بيهڻ سان منهنجو هانءُ ائين منجهندو آهي، ڄڻ ڪنهن مونکي قيد ڪيو هجي.
Zoo ڏسڻ بعد، اسان سڌو بنڪ تي آياسين جتي ٽريولرس چيڪ مٽائڻا هئا. اچان آتي ئي هئاسين جو ٻن ماڻهن کي وحشياني نموني اندر ايندو ڏسي وينل گارڊ ۽ گن مين چرڪ پري وڏي ڦڙتائي ۽ مان رائفلون تاڻي آتي بيٺا، پر سندن خيال غلط نڪتو جو ماڻهو بنهه بي ضرر هئا.... پنهنجي ڦڙتائي رائگان ٿيندي ڏسي جيئن ئي گن مين جي اسان تي نظر پئي ته ڦڪائي مان رتنان پٽنان تي مشڪي ڪيريون مهڻ لڳو....
سري لنڪا جي چانهه ته دنيا ۾ مشهور آهي ئي، پر قسمين قسمين جا گرم مصالحا به پنهنجي بهترين ڪوالٽي سببان دنيا ۾ مشهور آهن....
هينڊي ڪرافٽ سينٽر تان گرم مصالحن ۽ چانهه جي مختلف قسمن ۽ ذائقن جا پيڪيٽ وٺڻ سان گڏ ڪجھه هينڊي ڪرافٽس جو شيون ورتي، شهر جو مٿاڇرو چڪر هڻي واپس هوٽل ڏي پئي وياسين، جو سامهون کان ايندڙ هڪ تيز رفتار بس اچي مٿان ڪڙڪي، ۽ جيسين بس ڊرائيور بريڪ هڻي ئي هڻي، تيستائين جيڪو ڪجھه ٿئي ها تنهن جي تصور سان ئي روح ٿي ڪنبيو. ڀي ڪا واه نه سي اسان واري ڊرائيور تيزيءَ سان هڪ دم ٽيڪسيءَ کي ڪاٻي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

پاسي ڏرن ڏنو، جنهنڪري هڪ سائيڪل سوار ڪار سان ٽڪرجي سائيڪل سوڏو اچي هيٺ ڪريو. ان حادثي تي پرپاسي بيٺل ماڻهو ٽيڪسي ڊرائيور کي ورائي ويا ته غريب جو نقصان پري ڏي، گهڙي ڪن جي گيهه گيهان ڪانپوءِ هُن سائيڪل واري کي 'رهڙجڻ' جا پئسا ڏيئي پنهنجي جند ڇڏائي ۽ پيلي منهن سان آئي اسانکي بلو- ليڪن پيڙو ڪيو، جتي شفيع اسانجو منتظر هو.

شام جو ائرلنڪا جي وين ۾ ائرپورٽ تي اچي پنهنجي فلائيٽ جو انتظار ڪرڻ لڳاسين، جيڪا اسانکي پنهنجي اسلامي جمهوريه پاڪستان ڏي وٺي وڃڻي هئي، جتي اغوا، ڌاڙا، ڪرفيو، خوف، هراس، خونريزيون، بدعنوانيون ۽ بمن جا ڌماڪا اسان جا منتظر هئا. ●

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

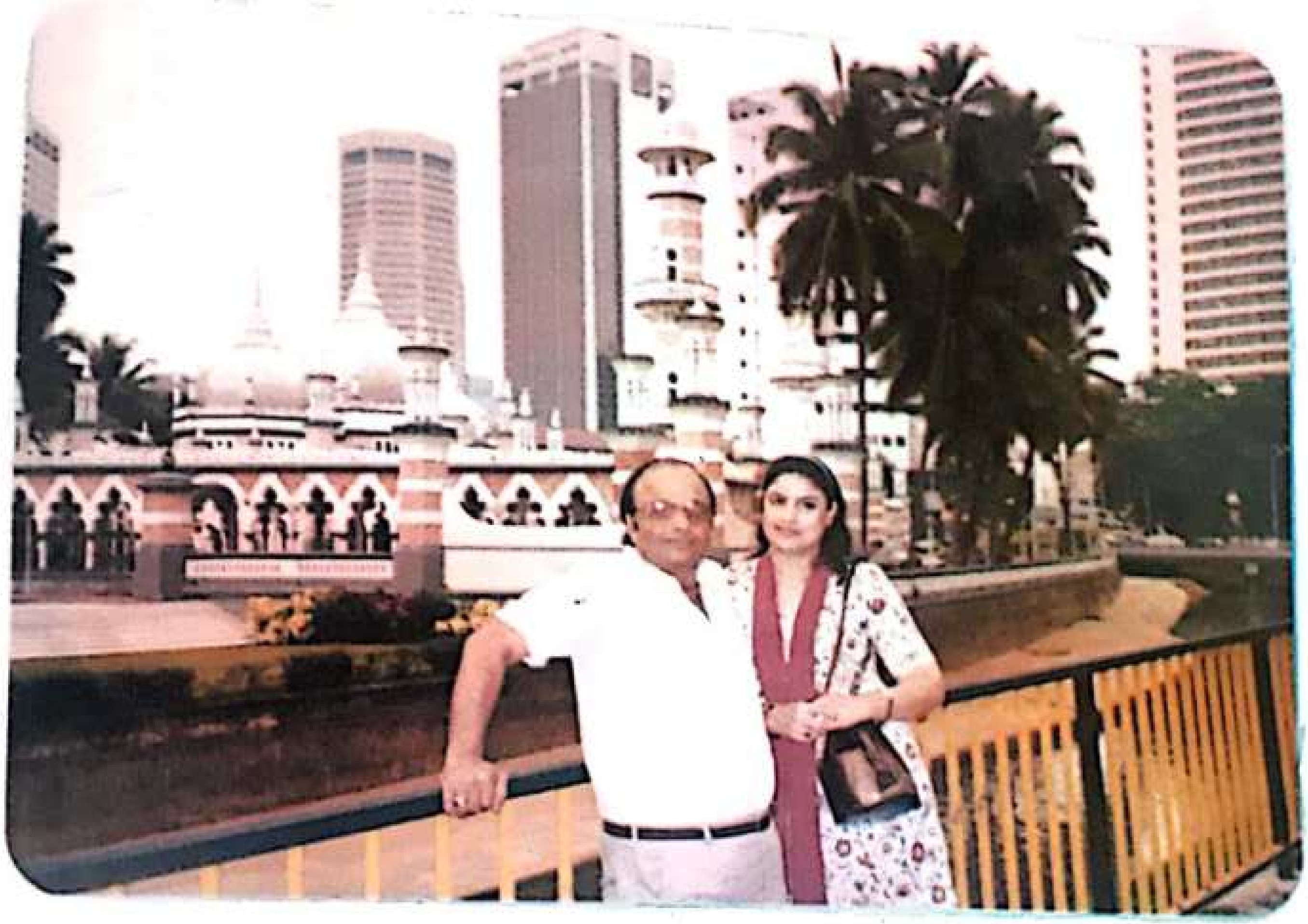

ماهتاب ۽ محبوب ڪوالالمپور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

مرشد، زمر، ماهتاب ۽ محبوب باٽو ڪيوز جي ٻاهران

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

88

(سنگاپور، ملیشیا، ٿائيلينڊ، هانگ ڪانگ، چائنا ۽ سري لنڪا)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

فارايسٽ ٨٦ جو سفرنامو اڄان لکي پورو ئي نہ ڪيو هئم جو محبوب هڪ وار وري ان پاسي هلڻ جي اوچتي سرپرائيز ڏني: تہ ٿائيليند، هانگ ڪانگ ۽ چائنا وغيره ڏيکارڻ جو ب ارادو ظاهر ڪيو.

محبوب جا حجائتا دوست ۽ ڪليگس، منهنجي سامهون توڙي پرپٺ اڪثر معني خيز نموني ۾ ڪلي چوندا اٿس،

”انهي ۽ پاسي اڪيلي سر ’Enjoy‘ ڪرڻ جو موقعو فيملي کي ساڻ ڪري ڇو ٿو وڃائين.“ پر اهڙي حجت ڪرڻ سان گڏ، هو سندس شرافت جا بہ دل جان سان قائل آهن. هونءَ اهڙيون ڳالهيون ڪرڻ وارا ماڻهو بہ حق تي هوندا آهن جو ان پاسي ڇڙا ڇانڊ تہ ٺهيو، ٻارن ٻچن وارا ۽ بظاهر سٺا ڀلا اڌڙوٽ ۽ ڪرڙود بہ اڪيلا وڃي اتي جيڪي ’عياشيون‘ ڪندا آهن، سا جهان کي خبر آهي. ڀلي ڪٿي ڪير ليکي، نہ ليکين پر پاڻ پنهنجي ليکي ’پاڙي‘ تي ڇڙيون سڀڙيون ڏينديون گينديون گشتيون وٺيو: لور لور ڪرڻ ۾ پنهنجو شان سمجهندا آهن.

محبوب هي ٽوئر خاص طور ان ڪري بہ رکيو هو، جو گذريل ڪيتري وقت کان ملڪ جون حالتون بد کان بدترين ٿينديون پئي ويون. ڪرفيو تہ ڄڻ نئين ترميم سان هفتي جو ائون ۽ لازم ملزوم نياڳو ڏينهن بڻجي پيو هو. اسڪول ڪاليج بند، يونيورسٽيون بند، ۽ ويچارا ’هوم سويٽ هوم‘ تہ ڄڻ پوائنتا جيل خانا بڻجي پيا هئا، معاشري جو هر فرد ذهني ٽارچر مان ٿي لنگهيو، اسين بہ انهن مان هڪ هئاسين. گهڙي پلڪ لاءِ ڪا ٻاهر ٿي تہ اسان پروگرام موجب، ڪي ڏينهن ان جيٺري جهنم کان فرار حاصل ڪرڻ لاءِ ڪٿي اڏرلنڪا جون ٽڪيٽون ورتيون. پر خبر نہ هئي تہ ’ائون ڏينهن‘

ايڏو جلدي اچي ڪڙڪندو! سموريون تياريون ڪري، ڪراچي وڃڻ لاءِ جيئن ئي ڪار ۾ ٿي ويٺاسين، ته چئني پاسي کان فائرنگ جا آواز ٻڌڻ ۾ آيا ۽ اندران فون جون گهنٽيون ٻه چئي نموني وڃڻ لڳيون، فون کڻڻ سان خبر پئي ته ميٽرڪي گولي لڳڻ ڪري شهر ۾ محشر متو پيو آهي. تنهنڪري هن مهل گهران نڪرڻ جو ارادو لاهي ڇڏيون.

اسان وري به سوچيو ته ڪنهن نه ڪنهن نموني اتان نڪري وڃجي، ٻي صورت ۾ ڪرفيو لڳو ته ٽڪيٽون ۽ سمورا پروگرام ڪينسل ٿي ويندا. ايتري ۾ محبوب جي آفيس جا ڪجهه ماڻهو ڊوڙندا آيا، جن اچي اطلاع ڏنو ته ڪنهن به حالت ۾ ٻاهر نه نڪرون جو اهو وڏو رسڪ ٿيندو.... اجان وڃڻ نه، وڃڻ جي ڳڻتر ۾ ئي هئاسين جو هڪدم ڪرفيو لڳي ويو.... محبوب ائرلنڪا وارن کي فون ڪري، سيٽ ٻه ٽي ڏينهن پٺ تي رکائي. ٻن ٽن ڏينهن کان پوءِ صبح جي مهل جيئن ئي ٿوري دير لاءِ رليڪسيشن ملي، ته اسان ٻاهران ئي ٻاهران ڪراچيءَ جو رخ ڪيو.

سنسان ۽ ڀڙيانگ رستي تان لنگهندي ڪنهن موٽرسائيڪل سوار تي نظر ٿي پئي، ته ساهه ٿي مٺ ۾ آيو ته اجهو ٿا گولي جو نشانو بڻجون. اهڙيون سوچون ذهن ۾ اچڻ سان پنهنجو پاڻ تي ترس پئي آيو، زندگيءَ سان لڳاتار موت جو اهڙو بي رحميءَ وارو مذاق، اگهه ڪڏهن ٿيو به ته نه هو....

ڪراچيءَ مان ٻئي ڏينهن تي رات جو ساڍي يارهين بجي اسانجي فلائيٽ هئي. ائرپورٽ واري گهل گهلان کان بچڻ لاءِ پاڻ سان رڳو هينڊ لگيج ئي کنيوسين، جو وڏيڪ سامان کڻڻ سان انهن کي جمع ڪرائي چيڪنگون ڪرائڻ، ڪولڻ بند ڪرڻ، ٺپا لڳرائڻ کان ويندي گهولهڻ ۽ سجائڻ واري مرحلن ۾ ڏاڍي تڪليف ٿيندي آهي.

ٺيڪ ساڍي يارهين بجي رات جو جهاز ٽيڪ آف ڪيو. اوچتي برسات پوڻ ڪري سڄي واٽ ايڏا ته لوڏا ايا جو لڳو ٿي

چڻ ڪنهن واري چڪري جيپ ۾ چڙهي آڏامندا هجون. جهاز جي عملي پاران موسم جي خرابيءَ جي اعلان، هيسيل هينٽڻ کي هيڪاندو هيسائي ڇڏيو. اٽڪل ٻين ٻجي انڊين ٽائم مطابق، جهاز ڪلاڪ سوا لاءِ بمبئي ائرپورٽ تي اسٽاپ اور ڪيو ته، سري لنڪا جي Education منسٽر سميت نوان مسافر، ٻارن جي ڪٽڪن سوڏو اچي سوار ٿيا. جهاز ۾ چڙهڻ شرط ٻارن پڙڏڪ مچائي ڏنو.... آڏام دوران، ايئن ٿي محسوس ٿيو ته اهو هوائي جهاز نه، پر ميونسپالٽيءَ جو پلي گرائونڊ هجي. سري لنڪا جو منسٽر جيڪو پنهنجي منسٽريءَ جي مُدي کان مطمئن پئي لڳو، تنهنکي ٻارن جي ڏڪ ڏڪان ڪري منهن ۾ چڱو سونڊ پئجي ويو، پر ڪچيو ٿي ڪين جو سڪيلڊي ٻارن جا مائٽ سندن خرمستيون ڏسيو اصل ٽڙيا پئي.

جهاز صبح جو ڪولمبو پنجين ٻجي، ڪولمبو ڪاٽو-ناڪي ائرپورٽ تي پهتو، جتي سنگاپور وڃڻ واري جهاز ۾ چڙهڻ لاءِ اسانکي چار ڪلاڪ ائرپورٽ لائونج ۾ ٿي گذارڻا هئا. ٻن سالن ۾ ائرپورٽ چڱي ترقي ڪئي آهي ۽ ڪافي سهڻو پي لڳو. سڄي رات جي اوجاڳي ۽ جهاز اچڻ جي اوسيئڙي بوريت واري ڪيفيت پيدا ڪري ڇڏي هئي، مٿان وري سينٽرلي ائرڪنڊيشن جي ٿڌڪار، مسافرن جا لاهه ڪڍي ڇڏيا. تڪ اهڙو جو سيٽن تي ٿي ليٽي پوڻ جو خيال پي ٿيو، پر ادب آداب جي ڪري شايد ته اهڙي جسارت ڪنهن کان به ڪونه ٿي پڳي. هرڪو پنهنجي پنهنجي سيٽ تي سُڪ ٿيو ويٺو هو. ٿڪ کان صفا چور ٿي، ڏڪين ڇهن سيٽن تي ٺورو آهليس ٿي مَس، ته گهڙيءَ جو گهڙيءَ ۾ سيني جو رحض پڄي پيو .... مدراسڻيون، مرهٽيانيون ته هڪ پاسي چُست چوبند انگريز، انگريزياڻيون چينا چينياڻيون ۽ امريڪنس به پرم ويٺل پنهنجي سائين جي هنج ڪي وهاڻو بنائي، هيند بيگن مان بلاڪيٽ يا چادر ڪڍي، پنج پنج ۽ ڇهه ڇهه سيٽون والاري سوان تي سمهي رهيا. مدراسڻين ته حد ڪري ڇڏي جو سيءَ کان بچڻ لاءِ پاڻ سان آندل

ساڙهيون ڪٽي مٿان وڌائون.

صبح جو ساڍي ۹ بجي بيو جهاز پهتو ته اسين سنگاپور لاءِ روانا ٿياسين، جتي پهچندي پهچندي شام جا ساڍا چار اچي ٿيا. جيئن ته هينڊ لگيج کان سواءِ اسان وٽ ٻيو ڪوبه سامان نه هو، تنهنڪري ڪسٽم وغيره جي چيڪنگ ۾ وقت بـربـاد ڪرائڻ بنا، پاسپورٽن تي ٺپا لڳرائي، ٽيڪسيءَ لاءِ اچي ٻاهر بيٺاسين، جتي هڪ خيرخواه سردارجي صلاح ڏني تـه ٽيڪسيءَ بدران بس ۾ وڃو ته خرچ به گهٽ ايندو ۽ آسانيءَ سان Y.M.C.A. تـي پهچي ويندا. سندس صلاح سجي Stevens Road ڏي وڃڻ واري بس ۾ اچي ويٺاسين. سنگاپور جي ساوڪ پرڻي ڪشادي رستن تـان لنگهندي هڪ وار وري زندگي ۽ ان جي خوبصورتيءَ جو احساس جاڳڻ لڳو. آهي ٿي پيارا ماڻهو پيارا چهرا ... ساڳيا نڪريل نڪريل رنگ، روشنيون ۽ دلڪشيون. چوڦير امن ۽ دوستي ڀريو ماحول، جنهن ساري فضا ۾ چڻ خوشيون وکيري ڇڏيون هيون.

ميٽروپوليٽن Y.M.C.A تي ٻن ڪمرن جي بڪنگ ۽ ڪپڙا لٽا وغيره ڪانپوءِ، شام جو گهمڻ بدران پنهنجي ڪمرن ۾ اچي آرامي ٿياسين. سڄي رات گهري ننڊ سمهڻ کانپوءِ بي آرامي ۽ ٿڪ جو ڪو نشان باقي نه رهيو. جيئن تـه هتي اسانکي پندرهن ڏينهن رهڻو هو، تنهنڪري هر روز صبح جو Y.M.C.A جي ريسٽورينٽ تان نيرن ڪري، رات جو دير تائين پيا سڄو شهر ايڪسپلور ڪندا هئاسين.

زندگيءَ سان ڀرپور پيار ڪرڻ جـو آتساهه ڏيارينڌڙ هـي خوبصورت ملڪ پنهنجي نت نئين نواڻ ڪري اڳ کان به اڳيرو ٿي پيو آهي. هڪ پاسي 'سينٽوسا' ٻيٽ ۾ اوشن پارڪ پيو ٺهي ته ٻئي پاسي ايم-آر-ٽي انڊر گرائونڊ ٽرين سروس جـو لاجواب سلسلو شروع ٿي چڪو آهي. زمين اندر هلندڙ هي ائرڪنڊيشنڊ ريل ايڏي ته تيز رفتار ۽ آرام ده آهي، جو هلڻ شرط ماڻهو ننڊ جا جهوٽا پيو محسوس ڪندو، پر اک لڳڻ جي نوبت اچڻ کان اڳ ٿي اسٽيشن

تي آئي رسائيندي. ايم-آر-ٽي سروس شروع ٿيڻ جي پلياننگ ١٩٧٠ کان هئي، جڏهن ته گورنمنٽ ان کي ١٩٨٣ع ۾ ماڻهن جي سهوليت لاءِ منظور ڪيو؛ ١٩٩٠ تائين اُميد ٿي ڪجي ته ان جو چار سورين مکيه اسٽيشنن تائين پکڙجي ويندو.

٣١ جولائي تي اسانکي اها نواڻ ماڻڻ سان گڏ، سنگاپور جي دوري تي آيل برطانيه جي وزيراعظم مسز ٿيچر جو به ديدار نصيب ٿيو، جيڪا اعليٰ عملدارن سميت M.R.T جو معائنو ڪرڻ آئي هئي، جا ته گريس فل شخصيت جي مالڪ هئي. موتين جي جويلريءَ ۾ پاڻ به جرڪي پئي. فوٽو ڏسڻ سان مڙئي جهوني ٿي جي لڳندي آهي، پر اصل ۾ واه جي ڪڙي تڙي زال ٿي لڳي. هن آرچرڊ روڊ تان ساڳي ٽرين ۾ اسان سان گڏجي اهو سفر ڪيو، سيني پيسينجرن کي پنهنجي مٺڙ مرڪ سان آڌرياءُ جو جواب ڏيندي، ايم-آر-ٽي سروس کي ساراهيندي چيائين،

”سنگاپور جي ايم-آر-ٽي دنيا جي بهترين سروسن مان هڪ آهي.“

سنگاپور جي سرڪار اڄڪلهه نهايت تيزيءَ سان عمارت-سازيءَ جي ڪم ۾ رڌل آهي. زبون عمارتن کي ڊاهي، جتي نت نوان ڪامپليڪس، رهائشي منصوبا، رستا ۽ شاهراهون تيار ڪيون پيون وڃن؛ اُتي پراڻين تاريخي جاين کي به ڦٽ محفوظ ۽ رينوويٽ ڪرڻ جا مڪمل آپاءُ ورتا پيا وڃن، جيئن ايندڙ پيڙهين کي انهن جي اهميت جي خبر پئجي سگهي. اسان جيان نه، جو حيدرآباد جي قلعي جهڙين تاريخي جاين کي ننڌڪو ڇڏي ۽ برباد ڪري اُتي رهائشي جايون جوڙي، ڪٽڪ آباد ڪجن، جيڪي وري اهڙا نئون جو قلعي جون ديوارون مٽائن ڪرڻ جي باوجود به، قلعي جي پچر ئي نٿا ڇڏين. سنگاپور جون اصلوڪيون ڪاراڻيل جايون جيڪي ُجهري ڍير ٿي رهيون آهن، سرڪار انهن کي ٻيهر نئون رنگ روپ ڏيڻ جي تيارين ۾ مشغول آهي. سن ١٩٦٣ ۾ اهو ملڪ ڪيڏو نه پڙپانگ هو، اها سموري حقيقت T.V تان ڊاڪيومينٽري فلم

ڏسڻ سان هيڪاندي واضح ٿـي سامهون آئـي، جنهن مان اهو بـه اندازو ٿيو تـه ويهن ٻاويهن ورهين جـي مختصر عرصي ۾ ان ملڪ ڪيڏي نه ترقي ڪئي آهي؛ جنهن ڪي ڏسي عقل ئي چرخ ٿيو وڃي. جڏهن تـه انهن جي پيٽ ۾ چاليهن ٻائيتاليهن سالن جـي پيٽي وارا اهڙا بـه ملڪ دنيا جي تختي تي موجود آهن، جيڪي روز اول کان 'نزع' جـي عالم ۾ مبتلا رهندا اچـن ۽ سکھو ساهه کڻي ڪانه پيا سگهن.

اِسڪاٽ سينٽر، نئين تعمير ٿيندڙ **Shopping Complexes** مان هڪ آهي. هيڏي اهڙا دل افـروز جلوا اٿس، جڏهن ڄُڙي راس ٿيندو تـه الائي ڪهڙي قيامت بـرپا ڪندو. فرش ايڏو لسو ۽ چلڪندڙ، جو ڪيترن امريڪنس ۽ انگريزن تـه ماڳهين ڄُتيون ڪڍي هٿن ۾ جهليون.... چهرن جا عڪس بـه ان ۾ چٽا ٿي نظر آيا. مٿان ٻرندڙ بتيين ۽ فانوسن ايئن ٿي ڏيک ڏنو، ڄڻ پيرن ۾ جهل مل ڪندڙ هيرا جواهر ۽ روشنيون وکريل هجن....

سنگاپور شايد تـه دنيا جو واحد ملڪ آهي جنهن ۾ ٻارهوئي پيا جشن ملهائبا آهن. هيڏي بـه هڪ ٻاسي سلامت هري رايا حاجي، يعني عيدالضحيٰ جون شادمانيون ٿي هليون، تـه ٻئي پاسي ۹ آگسٽ تي سنگاپور جي قومي ڏينهن ويجهو اچڻ جـي خوشي بـه ڌوم ڌام سان جاري هئي.

سنگاپور جي حڪومت توڙي شهرين، سموري ملڪ کي رنگا رنگ جهنڊين، ڪٽ آئوٽس ۽ رنگ برنگي دلڪش روشنين سان سينگارڻ ۾ اصل ڇيهه ڪري ڇڏيا. پبلڪ پارڪن ۾ شام کان وٺي رات جو دير تائين ڊانس ۽ اسٽيج شوز جا سلسلا جاري رهندا هئا، جن ۾ سنگاپور جي رهواسين کان علاوه ٻاهرين ملڪن مان آيل فلم، ٽي-وي ۽ اسٽيج وغيره جي فنڪارن دل کولي پنهنجي فن جو مظاهرو ٿي ڪيو. ڪيترن ئي شاپنگ ڪامپليڪسن جـي مختلف فلورن تي پڻ اهڙي قسم جا پروگرام ٿي هليا، جنهن ۾ حصو وٺڻ لاءِ شاپنگ تي ايندڙن کي وڏي اصرار سان دعوت ٿي ڏني وئي. پر جي

Scanned with CamScanner

ڪير اسٽيج تي اچڻ کان شرمايو ٿي ته انکي Compare جي زور پرڻ تي مٿي اچڻو ٿي ٿي پيو. ڪنهن ڊانس ڪري تي ڏيکاري، ته ڪنهن ڳائي تي ٻڌايو، ته ڪنهن وري دلچسپ سوالن جا جواب ڏيئي انعام تي حاصل ڪيو. ارم ۽ زمر کان پڻ لڪي پلازا ۾ هڪ شو دوران اوچتا سوال ڪيا ويا، جن پنهنجي حاضر جوابيءَ سان ٻه خوبصورت انعام کٽي ورتا.

اسٽيج جي چوڌاري ماڻهن جا ميڙا متل هئا. ڪيترن ويڊيو ڪئمرا سان فلم بندي ڪري يادن کي محفوظ ٿي ڪيو، ته ڪن وري ڪئمرا جي فلش سان وچون ٿي وسايون. ميوزڪ، گانا، ڊانس فينسي ڊريس شو، دلچسپ سوال جواب، ٻارن لاءِ انٽرٽينمينٽ ـ مطلب ته دل خوش ڪرڻ واري هر شئي موجود هئي. زندگيءَ کي چڻ نئين جوت ملي وئي هجي. هر چهرو گل جيان ٽڙيل.... رڌم سان تاڙيون وڄائيندڙ هٿ.... اسان ڪيترن ئي ڪلاڪن تائين ان نئين دنيا ۾ ايڏا ته مگن رهياسين جو محبوب بينڪاڪ جي فلائٽ اچان به ڪجهه ڏينهن اڳتي ڪرائڻ جو ارادو ڏيکاريو، ته جيئن وڌ کان وڌ اهي شادمانا ڏسي سگهون، پر وري سوچيوسين ته اهڙا موج ميلا ته سدائين پيا مچندا آهن، اتي رهي نيٺ به ڪيترو رهبو....

سنگاپور ڊالر ڏينهن سالن ۾ چڱي ترقي ڪري پاڪستاني سٺن رپين بدران ڏهن رپين جي برابر اچي ٿيو آهي. اسان به ان جو قدر سڃاڻيندي، هن پيري ٽيڪسي بدران بسن ۾ ئي هلڻ کي وڌيڪ ترجيح ڏني؛ جنهنڪري نه رڳو بچت ٿي پر ٻارن کي به ڏاڍو مزو آيو، ته بس ۾ چڙهڻ جي به هير پئجي وين. ٽيڪسيءَ ۾ ماڻهو هيٺ ئي گهٽو پيو هوندو آهي پر بس ۾ ويهي مٿاهين کان شهر ڏسڻ جي رونق ئي اور هئي. بس جا روٽ ۽ هنڌ ماڳ سڃاڻڻ لاءِ هونءَ ته بس اسٽاپن تي به سموري چاٽ لڪيل هوندي آهي، تڏهن به بس گائيڊس هر هنڌان مفت حاصل ڪري سگهبيون آهن، جن وسيلي گهڻي سهوليت ملي ٿي.

سنگاپور ۾ تقريباً هر هنڌ ڪمپيوٽرائيزڊ ٽريفڪ ڪنٽرول سسٽم آهي. اهي بهترين قاعدا قانون پنهنجي جاءِ تي، پر ٽيڪسي، موٽر يا بائيڪ هلائڻ وارن جي اخلاقي رويي جو به جواب ناهي. رستو پار ڪندي، ڪار کي ايندو ڏسي ڪير جي هٻڪي پٺ تي ٿيندو، ته اخلاق جو مظاهرو ڪندي هو پاڻ به ڪار کي اڳتي وڌڻ کان روڪي ڇڏيندا. جتي سگنل ناهن آتي رستو پار ڪندي جي ڪا گاڏي اچي وئي، ته ماڻهوءَ کي ڏسي پريان ئي ان جي رفتار ڍري ٿي ويندي. ٻين کي ڇيهائي پچڻ جي ياج آتي ڪنهن کي به ناهي.

شهر گهمندي اوچتو به پريشان حال ملئي عورتون مليون، جن ملئي ۾ ڪو ڏس پتو ٿي پڇيو. ڪين انگريزي بنهه نٿي آئي. نه ئي هو اها سمجهي ٿي سگهيون. ٻاهرين ملڪن ۾ اچي خبر ٿي پئي ته انگريزي ڄاڻڻ ۽ ڳالهائڻ ڪيڏي نه وڏي نعمت آهي. جيڪو به اها ٿوري گهڻي ڄاڻي ٿو ته آسانيءَ سان ڪم ٽپائي سگهي ٿو. ٻاهرين ملڪن جون انگريزي اخبارون توڙي مئگزين تمام آسان ۽ روان هونديون آهن، جڏهن ته اسان وٽ 'ڊان' جي انگريزي به ڏينهون ڏينهن ڳوري ٿي، شيڪسپيئر جي دور ۾ داخل ٿيندي پئي وڃي. هونءَ به اسان وٽ 'جهٽ پڙهو الله اڙيو' جيان اڪثر انگريزي ڄاڻيندڙ اِن آسري ۾ ويٺا هوندا آهن ته ڪنهن نئين انگريزي ڳالهائيندڙ کي ٻڌن ته آتي جو آتي اُن جون چُڪون پڪڙي ڪيس احساس ڪمتريءَ ۾ مبتلا ڪري ڇڏين. جيئن اڳتي لاءِ هو سائن انگريزيءَ ۾ ڪانيڙائي هٿڻ جي جرئت نه ڪري سگهي، پر هرويرو اهڙي ڳالهه به ناهي، هاڻ ته ڪراچي، لاهور ۽ اسلام آباد ۾ به نوجوانن ۾ انگريزي گهڻي وڏي ويجهي وئي آهي، پٺ تي رڳو حيدرآباد جي اسڪولن جا ٻار آهن، جن جا ميڊيم سدائين قوميت جي جذبي تحت ڦيرايا ويندا آهن. ڪڏهن انگريزي، ڪڏهن سنڌي ته ڪڏهن سليس اردو يعني ته پيٺي جهان چٽ.

سنگاپور ۾ جتي ايڏيون ترقيون ٿيون آهن آتي اهو ڏسي بيحد افسوس ٿيو ته ملڪ ۾ ذري گهٽ سيني ماڻهن جون نظرون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

خراب ٿي چڪيون آهن، ٻيو ھجي يـا ٻار، جوان توڙي اڌڙوٽ، جنهن کي ڏس ته اکين تي ڪوپا چاڙهيو ويٺو هوندو. ايئن ڪٿي ڇنجي ته ڏهن ماڻهن پويان ايڪڙ ٻيڪڙ عينڪ بنا نظر آيا... تنهن ڏينهن ته بس ۾ سموري اسڪولي ٻارن کي عينڪن ۾ ڏسي ڏاڍي حيرت وٺي وئي. ايڏو ساوڪ ڀريو صاف سٿرو ملڪ پوءِ به سمجهه ۾ نه پئي آيو ته ايئن نيٺ ڇا ڪان ٿيو؟.... ڪنهن ٻڌايم ته اکين جي سائيز ننڍي هئڻ ڪري نظرون خراب ٿيون اٿن، پر اهو دليل مڃڻ جو ڳو نه لڳو، ڇو جو ٻه سال اڳ جڏهن اِتي آئي هئس تڏهن وري ڪهڙيون ٿنئورن جيڏيون اکيون هئن، هينئر هڪدم ايـڏي تبديلي ڪيئن آئي!؟.... منهنجي خيال ۾ ته T.V وغيره گهڻو ڏسڻ ڪري يا پوءِ دنيا ۾ جيڪي ائٽمي تجربا ٿيا آهن، ممڪن آهـي انهن جـو ڪو اثر هجي....

سنگاپور ۾ فيشن ۽ هـار سينگار ته اڳي به گهٽئي هئا ۽ هاڻ بـه ان ۾ جدت ڀريا ۽ نت نوان اضافا ٿيا آهـن، ايتري قدر جـو ڇوڪرن بـه ڪلئي عام ٻـانهن ۾ ڇوڙا ڪـڙا، ڪنن ۾ ٽاپس ۽ واليون وغيره پائڻ شروع ڪري ڏنا آهن، پوءِ به اڳ جي ڀيٽ ۾ ڇوڪرين ۽ عورتن کي اڻ لکو ميڪ اپ ٿيل هو، ڪن کي ته بنهه ڪونه هو. ٻي ڳالهه جا مون خاص طور سان نوٽ ڪئي؛ سا هيءَ تـه اتي جا ماڻهو بيپروائي مـان وات ڦاڙي اوٻاسي ڏيڻ جـا عادي آهن. مک وغيره وڃڻ جـو تـه ڪٿي اِن پاسي ڪو آلڪو نـاهي، البت ڇاڙهي لهڻ جا امڪان رد نٿا ڪري سگهجن.

هن ڀيري مليشيا وڃڻ جـو ڪو ارادو نـه هو، تنهنڪري سنگاپور مان ئي الطاف شيخ کي خط ذريعي حال احوال ڏنم. موٽ ۾ هن فون ڪري ڏاڍي سڪ مـان اسانکي پنهنجي گهر اچي رهڻ جي دعوت ڏنـي ۽ ٻڌايو تـه تنوير عباسيءَ جو ڀاءُ ارشاد علي بـه اڄڪلهه مليشيا ۾ ئي آهـي، جنهن سان سندس ملاقاتون ٿينديون رهنديون آهن. اسان ڪيس اچڻ جي پڪ ته نه ڏني پر ڇيو ته اهڙي ڪوشش سا ضرور ڪبي. نيٺ ٻن ڇئن ڏينهن لاءِ ڪولالمپور جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

پروگرام نهي پيو.... اڳئين دفعي جهاز ۾ وياسين جنهن اڪ چنبي ۾ آئي ڪوالالمپور رسايو. هن ڀيري محبوب Luxury Coach ۾ سيٽون بڪ ڪرايون، ته جيئن اهو ايڊوينچر به ماڻي سگهجي. پاڻ سان آندل سامان Y.M.C.A ۾ رکـي، صـرف هڪ اڌ هينڊ بيگ ساڻ کڻي، صبح جو نوين بجي بس اسٽيشن تي پهتاسين.

نوين بجي جهڙو ئي بس هلي، ته ڳڻ مينهن پوڻ به شروع ٿي ويو. سموري آسمان تي ڪارا ڪڪر ڇانيل هئا، نظر نهار تائين ساوڪ ئي ساوڪ پکڙيل هئي. هونءَ تـه اهو سفر ڏاڍو ڪمفرٽيبل هو، تنهنڪري اميگريشن ۽ ڪسٽم لاءِ به دفعا بس مان لهڻ چڙهڻ واري جاڪوڙ هرويرو ايڏي ڏکي نه لڳي، پر پوءِ اڳتي هلي خبر پئي ته بس جو سفر منهنجي وس جو نـه هـو. رستي جي لاهين چاڙهين سبب، ٽريول سڪنيس شدت سان محسوس ٿيڻ لڳـي، صرف ٻـن ڪلاڪن ۾ ئي هانءَ جي سموري حشمت نڪري وئي. ان سفر ۾ ڪي چائينز فيمليز به هيون، جن مان هڪ ڪراڙي چيناڻ سڄي وات پاڻمرادو ڪُر ڪُر ڪندي هلـي. ڪنهن مهل ڪاوڙ جـو اظهار ايئن ٿي ڪيائين ڄڻ، سڀ ڏاڍڻ جي ساڻ هجي ته ڪنهن مهل سيٽ تان آٿي، پنهنجون ٿلهيون ۽ ڦيڦيون ٻانهون لوڏي، وڏي واڪ الائي ڪهڙا حڪم ٿي هلايائين جو ڄڻڪ هٽلر جي به ڏاڏي هجي... ان ڇري چيناڻ جي ڳالهائڻ سان بيزاري ته هر سنگاپوريءَ ٿي محسوس ڪئي پر پاڻ تي ضابطو اهڙو هئن جو ڪنهن نه ڪيس چنبيو نـه ئي چٽر ڪئي، پـر جيئن تـه اسين ’ميڊ اِن پاڪستان‘ هئاسين تنهنڪري اسان مان سڀ سيڪڙو اهڙي آمهد رکڻ اجائي هئي. ڪيس ٽنگوٽالي ڪري بس مـان آڇلڻ جي جرئت تـه نه ٻي ڪري سگهياسين؛ البت بيزاريءَ واري تاثراتن سان گهنڊ پائي، ڪيس هيسائي بس ڪرائڻ جـي ڪوشش سا گهٽي ڪئي سين، پـر وريو ڪي ڪين. نيٺ ان انداز تـي اهو سوچي ڪنٽرول ڪرڻو پيو تـه ڪٿي بس جـا ٻيا مسافر اسانکي بـه نـه ان ڇريءَ واري ڪيٽيگريءَ ۾ شامل ڪن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڏهن ڪلاڪن جي انهيءَ ڊگهي مسافري دوران، ٻيهرن جي ماني ۽ شام جي چانهن لاءِ بس بيٺي، ته مون دڪان تان ٽريول سڪنيس Travel Sickness دور ڪرڻ واري سونگهڻي وٺي طبيعت جائي ڪئي.

ان پاسي سونگهڻين جو استعمال آفيس ويندڙ عورتن، مردن، شاگردن ۽ ٽئڪسي ڊرائيورن کان علاوه بس اسٽاپ تي بيٺل ۽ دڪانن ۾ ڪم ڪندڙ ماڻهن ۾ ڏاڍو عام آهي. جنهن سان ٽريول سڪنيس کان علاوه زڪام، مٿي جي سور، روح جي ڦيري وغيره کي دور ڪرڻ ۾ گهڻي مدد ملي ٿي. هتي ڊاڪٽر جي نسخي بنا ڪنهن به دوا جي وڪري جي اجازت ناهي. پر سونگهڻين ۾ ڪم آندل تيل جيئن ته بنهه بي‌ضرر آهن، تنهنڪري انهن جي کلئي عام وڪري تي ڪا بندش ناهي. ان مان ظاهر آهي ته هتي جي حڪومت کي پنهنجي ماڻهن جي صحت ۽ زندگيءَ جو ڪيڏو نه خيال رهي ٿو. جڏهن ته اسان وٽ دوائن جي سلسلي ۾ اهڙي ڪا جهل پل ڪانهي. جنهن جي نتيجي ۾ ماڻهو ذري‌ءَ پرذي‌ءَ تي دوائن گورين کائڻ جا عادي بڻجي پيا آهن ۽ منجهن بيماريءَ جي مقابلي لاءِ ريزسٽنس پاور ڏينهون ڏينهن گهٽبو پيو وڃي. جڏهن ته اهي دوائون به ڪي اصلي نه هونديون آهن، اسان وٽ موت مار نقلي دوائن، هيروئن، چرس، گانجي ۽ ٻين نشو ڏياريندڙ شين جو استعمال ايڏو ته عام جام ٿي پيو آهي جو هڪ سموري پيڙهي، تباهيءَ جي ڪنڌيءَ تي اچي بيٺي آهي.

ڪوالالمپور جي هوٽل 'چيمپئن' تي هڪ ڏينهن گذارڻ ۽ شهر گهمڻ ڪانپوءِ، محبوب واپسيءَ لاءِ ريل جي بڪنگ به ڪرائي ڇڏي ۽ چيو ته ان ۾ بس جيان لاهين چاڙهين جي خبر نه پوندي ۽ سفر به سولو ٿيندو.

الطاف جو فون نمبر نه هئڻ ڪري ساڻس ڪانٽيڪٽ نه ٿي سگهيو، ارشاد جيئن ته پاڪستان ايمبيسيءَ ۾ هو، انڪري سندس نمبر سولائي سان ملي ويو. هوٽل تي رهڻ جو ٻڌي هو ناراض

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ٿي پيو ۽ ضد ٻڌي ويٺو ته سندس گهر رهون.

شام جو آفيس مان موٽندي، سخت برسات جي باوجود به هو پنهنجي ڪار ۾ اسان کي ’چيمپٽن‘ تان وٺڻ آيو. سندس قربن اڳيان انڪار ممڪن نه هو ۽ اسين ان مهل ٿي چيڪ آئوٽ ڪري ارشاد سان گڏ سندس گهر ڏي روانا ٿياسين؛ جيڪو ڪولالمپور جي حدن کان ٿورو ٻاهر آهي. اسان کان بس جي ٽڪ‌ٽيڪنڊڙ سفر جو احوال ٻڌي، ارشاد چيو، ”ماڪي ڀرياڻين اچڻ جي پڪ ڏيو ها ته ڪار ۾ ئي توهان کي سنگاپور مان وٺڻ اچان ها.“

هن جي اها سڪ ڏسي مونکي بي تحاشا ياد الطاف عباسي ياد آيو، هو به اسان سان اهڙا ئي قرب ڪندي نه ٿڪبو هو. ڪنهن مهل ته ايئن ئي محسوس ٿيو ته ڪار ارشاد نه، پر الطاف پيو هلائي. هن جي ڳالهائڻ ٻولهائڻ جو انداز پنهنجي پياري ياد سان گهڻي مشابهت رکندڙ هو. هر انسان جي طبيعت ۽ مزاج جو پنهنجو پنهنجو چارم ۽ منفرد انداز هوندو آهي؛ پر جڏهن هو اسان کان سدا لاءِ وڇڙي ويندو آهي، ته سندس عزيزن ۾ ان کي ڳولهڻ جي ڪوشش ڪبي آهي.... هو انهن ۾ ٿورو ڪي گهڻو ضرور نظر ايندو آهي. ارشاد جي گهراڻي سان اسان جا پراڻا خانداني تعلقات آهن، هو اسانکي هونءَ به گهڻو عزيز آهي پر الطاف جي حوالي سان ته هيڪاندو ويجهو ٿي لڳو. ڪا اهڙي مهل نه هئي جنهن ۾ هن الطاف کي ياد نه ڪيو هجي، محبوب کي ڏسي؛ هن جا به ڦٽ چڻ اُڪلي پيا هئا جو ڪيس خبر هئي ته الطاف ۽ محبوب جي پاڻ ۾ ڪيڏي نه گهاٽي ۽ حجاڻني سنگت هئي. هن الطاف کي ياد ڪندي پنهنجو هڪ هائيڪو ٻڌايو، جنهن سندس درد جي ترجماني ٿي ڪئي.

’سانت ڀري شام،
مينهن جي ٺلين جو آواز،
تنهنجي اچڻ جي آس....‘

گهر پهتاسين ته ارشاد جي زال راڻيءَ گيٽ کوليو، ۽ وڏي حب مان اچي ملي. پرديس ۾ پنهنجن کي ڏسي جيڪا خوشي ٿيندي آهي؛ ان جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڪاٺوڻي ناهي. سندن ٻه پٽ سارنگ، اعظم ۽ ڌيءُ پريات ڏاڍا پيارا ۽ سياڻا ٻار آهن. هيڪاندي ذهانت ۽ تيزفهميءَ جي قدرتي ڏات، ان خاندان کي ڄڻ ورثي ۾ ملي آهي. سندن خوبصورت گهر، سنڌ جي نفيس شين سان سينگاريل هو. ديوار جي هڪ پاسي الطاف شيخ جي پينٽنگ به ٽنگيل هئي، جنهن ڊرائينگ روم جي سونهن کي اڃا به وڌائي ڇڏيو.

ارشاد فون نمبر ملائي، الطاف شيخ سان ڳالهرايو، جيڪو ڊيوٽيءَ تي هٿڻ ڪري اُتان ڇُري به نٿي سگهيو. ارشاد کي چيائين ته اسانکي ملاڪا وٺي اچي. ارشاد ڀيريائين ته اسانکي وٺي هلڻ لاءِ خوشيءَ سان راضي ٿيو. پر پوءِ ضد ٻڌي الطاف کي چوڻ لڳو، ’ڀيريائين تون اچ.‘ ان اجائي ضد ۾ نه الطاف اچي سگهيو؛ نه اسين اوڏانهن وڃي سگهياسين. پوءِ ته اِهي ٻه ڏينهن به ڄڻ اک ڇنڀ ۾ گذري ويا. ان وچ ۾ ارشاد پنهنجي دوست اسرار شاهه ۽ سندس گهر-واريءَ سان ملايو؛ ته راڻيءَ وري ٻارڻ ٻچين ۾ ٽيڪسيون ڀرائي، شاپنگ سينٽر ۽ نائيٽ مارڪيٽن جا سير ڪرايا. راڻي، جيڪا ڏسڻ ۾ ارم کان به مختصر آهي، تنهن جي اڳواڻيءَ ۾ رستي پنڌ هلندي ايئن پئي لڳو ڄڻ مان اڪيلي زال، راڻيءَ سوڌو ستن ٻارن جي ڇانگ وٺي گهمڻ نڪتي هجان.

سڪ ۽ پيار سان ڀرپور راڻي بظاهر ڏاڍي سنهڙي سيپڪڙي، پر نهايت سياڻي ۽ سگهڙ زال آهي. ٻارن کي اسڪول ۽ ارشاد کي آفيس اُماڻي، پاڻ اڪيلي سر سڄو گهر پئي سنڀاليندي آهي. ڪم ڪار ۾ مدد لاءِ هڪ ملئي عورت به وٽس پارٽ ٽائيم ڪم ڪندي آهي. هتي فل ٽائيم نوڪر ڏاڍا ڏکيا ملن ٿا. ارشاد هڪ اهڙي نوڪر جي تلاش ۾ هو جيڪو فل ٽائيم وٽس رهي. هن اهڙي ماڻهو ڳولهي ڏيڻ جي اسان کي به گهڻي تاڪيد ڪئي، پر ڪيس ڪهڙي خبر ته پاڪستان ۾ به هاڻ نوڪرن جا وڏا نخرا ٿي پيا آهن. ليي ته ڪيي ڪونه، ڪپي ته ليي ڪونه وارو حال آهي. اهڙا جي سولائي سان ملن ها؛ ته پوءِ اسان وٽ به مهيني ۾ ڏهه مائِي نه بدلجن ها. نوڪرن جا آزار ڏسي دل چوندي آهي ته ڪاش ملڪ سان خدمتگار رکڻ

جو رواج ئي ختم ٿي وڃي، ته جيئن هرڪو پنهنجو ڪم پاڻ ڪرڻ ۾ فخر محسوس ڪري.

صبح جو پر واري ڪمري مان ارشاد جي وڏي واڪ ياچائي! ياچائي ڪري سڏڻ تي اک کلي، مان وڃي ويس ته شيلف مان چيني يا ملائي ليکڪن جا ٻه سروڻن جيڏا ٿلها انگريزي ڪتاب کڻي، منهنجي حوالي ڪندي گهڻي تاڪيد مان چيائين، ”ياچائي، جيستائين مان ۽ محبوب آفيس مان موٽي اچون تيستائين هي ڪتاب پڙهي پورا ڪرڻا آٿو..... انهن کي پڙهڻ بنا سفرنامو هرگز نه لکجو، ڏاڍا معلوماتي ڪتاب آهن، سفرنامي لکڻ ۾ ڏاڍي مدد ملندو.... اهي پڙهڻ بنا جي توهان سفرنامو لکيو ته مان ان کي مڃيندس ئي ڪونه....“

دل ۾ سوچيم، ’جي انهن ڪتابن مان ئي معلوماتون ڪوري ٿيون اٿم ته پوءِ پنهنجي ليکي سفرنامو لکي نئون ڇو نچويان.... سنئون سڌو ڇو نه انهن جو سنڌي ايڊيشن شايع ڪرائجي.‘ هيون ۽ لکڻ جيان پڙهڻ لاءِ به موڊ کپندو آهي. جڏهن ملئيشيا ۾ وڃي آخري ڏينهن بچيو هئم، ان صورت ۾ اوسي پاسي کان ڪتجي، ڪتابن ۾ منهن وجهي ويهي رهڻ، نه رڳو پاڻ سان ظلم هو، پر ٻين سان به ناانصافي هئي. پوءِ به ڪڙو منهن ڪري وچان وچان کي ڏند ڪتاڏون پڙهي، ارشاد کي دلجاءِ ڏيڻ جهڙي ٿيس، ته مون سندس چوڻ تي ڪتاب پڙهيو. پر هو مطمئن ڪونه ٿي لڳو، ۽ پنهنجا ڪتاب واپس شيلف ۾ رکندي سهڻي صلاح ڏيندي چيائين، ”سنگاپور مان اهي ڪتاب خريد ڪري هڪ وار وري ڌيان سان پڙهجانءِ.“

ٻئي ڏينهن تي اسان کي واپس سنگاپور وڃڻو هو پر ارشاد جي ضد هجي ته اڃان ٻه ڏينهن پيا به رهون. گهڻو ئي سمجهايو سينس ته ٽرين جي بڪنگ ٿيل آهي ۽ بينڪاڪ وڃڻ لاءِ جهاز جون سيٽون ڪنفرم ٿي ويون آهن، پر هن اصل نه مڃيو ۽ پنهنجي ڪار ۾ محبوب کي ساڻ ڪري بڪنگ ڪينسل ڪرائڻ هليو ويو.

هيڏانهن راڻي ۽ سندن ٻار ٻه ڏهاڙا پيا گهرن ته شال اهي سيٽون ڪينسل ٿي وڃن. راڻيءَ سراپا پيار بڻجي چيو، ”توهان کان سواءِ آباڻڪا ٿي ويندا سين، مهمان رهڻ ايندا آهن ته گهر جي رونق وڌيو وڃي.“ سندن اڪيلي ڌيءَ پرِيات؛ جيڪا رات جو اداڻي اداڻي وڳين تائين ارم ۽ زمر کي ننڊ مان جاڳرائي، ڌاڳن پٽن مان ڪيترا ئي جادوئي ڪرتب ڏيکاريندي هئي، سا ٻه ڏاڍي آداس هئي.... رات جو اٺين ٻجي محبوب ۽ ارشاد ريلوي اسٽيشن تان موٽيا ته ارشاد جو منهن لٿل هو، چيو ته سيٽون ڪينسل نه ٿي ٿي سگهيون.... ڪن پل ۾ چڻ سڀ آداس ٿي ويا. ڪين آداس ڏسي اسان جي ٻه دل ملول ٿي وئي، پر ڪين دلداري ڏني سين ته انشا الله وري جلدي ملبو. ان رات ارشاد اسانکي پنهنجي ۽ اسرار شاه جي فيملي سميت؛ ڪينٽوڪي Kentuckey ريسٽورينٽ ۾ شاندار ڊنر ڪارائڻ وٺي هليو. واپسيءَ تي مان ۽ ٻار ته اڃي سمهي رهياسين، باقي محبوب ٻين اداڻين تائين ارشاد سان ڪچهريون ڪندو رهيو.

ٻئي ڏينهن ڏيڍ ٻجي گهروارن کان موڪلائي، ارشاد سان گڏجي ريلوي اسٽيشن تي آياسين. جيستائين ريل هلي تيستائين هو اسان سان گڏ ريل ۾ ويٺو رهيو. اداڻي ٻجي ريل هلي ته اسان هڪ ٻئي کان موڪلايو.

جيتوڻيڪ ريل جو سفر بس کان وڌيڪ آرامده هو، پر ٻه ڇهه ڪلاڪ جو لڳاتار وڏي آواز ۾ V.C.R تي ٻه فلمون هلڻ، تن چڻ سائنسي نموني مٿو هڻي، بس واري چري مائيءَ جي ڪسر پوري ڪري ڇڏي. زمر جي پر واري سيٽ تي ويٺل فرانس جي مشهور ڊزائنير Quee engg سان؛ زمر جي ئي معرفت اسان سيني جي دوستي ٿي وئي. ڪٿي اِنگ ڏاڍي قربائتي چيناڻ هئي. هوءَ ڪوالالمپور کان ’جوهار بارو‘ ڏي پنهنجي پاڻ وٽ موڪلون گذارڻ پي وئي. جڏهن ڪيس خبر پئي ته اسين پاڪستاني آهيون ته ڏاڍي عجب مان پنهنجا سنهڙا پرون چاڙهي؛ حيدرآباد ۽ ڪراچيءَ ۾ ٿيندڙ قتلامن بابت سوال پڇڻ لڳي ته، ”توهان سڀ مسلمان آهيو ۽ هڪ

Scanned with CamScanner

ٽي ملڪ ۾ ٽا رهو پوءِ چو ٽا هڪ ٻئي کي ماريو؟“ ان ڳالهه تي محبوب ڪيس سياسي نموني جون ڇڳيون سمجهائيون ڏيندو رهيو. هونءَ اها حقيقت آهي ته اسان جي ملڪ کي اڻ خونا خونين جي عيوض جيڪا عالمي شهرت ملي آهي سا ان ڪان اڳ چڱن ڪارنامن تي به ڪڏهن نه ملي هوندي.

ڪٿي انگ کي فرينچ، چائنيز ۽ ملئي ٻولين تي عبور حاصل هو پر ڪيس پنهنجي انگريزي ڳالهائڻ تي پاڻ تي ڪل آئي. چيائين، ”ڏهن سالن کان انگريزي سکڻ جي ڪوشش پئي ڪريان پر حال توهان جي سامهون اٿم.“

هوءَ سچي وات آرٽ، فيشن ۽ ميوزڪ وغيره تي خيالن جي ڏي وٺ ڪندي هلي، ۽ پاڻ سان آنـدل البم مان پنهنجي مـڙس، پاءُ، ماءُ ۽ ڇهن سالن جي پٽ جا فوٽا پڻ ڏيکاريا. سنگاپـور اچڻ کان هڪ اسٽيشن اڳ، جـوهار بارو تي لهڻ مهل هـن ياد گيريءَ طور اسانکي تي خوبصورت ننڍڙا گلدان سوکڙي ۾ ڏنا ۽ اسان جا فوٽا ڪڍيا، اسان به سندس به تي فوٽا ڪڍي ڪانئس ڪلي موڪلايو.

رات جو اٺڪل ڏهين بجي اچي سنگاپور پهتا ٿياسين، بس-اسٽينڊ، اسٽيشن جي ويجهو ئي هو، جتي پهتاسين مس ته Steven Road ڏي وڃڻ واري بس بـ اچي پُڳي، جنهن آئي Y.M.C.A تي رسايو. ڪمرن جون چابيون وٺي جهٽ ئي وڃي پنهنجن هنڌن تي ڦان ٿياسين ته وڃي صبح جو اک کلي.

ٻه تي ڏينهن پيا سنگاپور جي سونهن جا مشاهدا ماڻي، ستين آگسٽ تي صبح جو نائين وڳي Sunny S'pore کي الوداع چوندا، ٽيڪسين ذريعي چانگي ايئر پورٽ ڏي روانا ٿياسين.

هن ڀيري سنگاپور ايڏو تـه مزو ڏيئي ڇڏيو جو چڱا ڏينهن اِت گذارڻ ڪانپوءِ بـ دل نـه ڀري. بينڪاڪ لاءِ اڳوات سيٽون ڪنفرم ٿيل نه هجن ها ته شايد اجان به ڪي ڏينهن رهي پئجي ها. ٿائي ايئر لائين سوا هڪ وڳي بينڪاڪ لاءِ ٽيڪ آف ڪيو. ٿـائي هو ايئرسٽيسون؛ جن کي پنڪ، گرين ۽ پـرپل رنگن جا

مختلف يونيفارم پهريل هئا، ڏاڍيون سمارٽ ۽ ڪاٺيون ملئيون هيون ته پنهنجي ڪم ڪار ۾ ٻرگهٽيون ڦرتيليون ٿي ڏٺيون. جهاز ۾ ويهڻ شرط سيني عورتن کي، خوبصورتيءَ سان سجيل ٿائيليـنڊ جو قومي گل آڻي ڏنائون.

جون کان سيپٽمبر تائين چؤماسي جي موسم هئڻ ڪري؛ ان پاسي سخت برساتون پونديون آهن، جنهنڪري نه رڳو فلائٽون ڪلاڪن جا ڪلاڪ ليٽ ٿيو پوون، پر جهازن سان ٻه اڪثر خطرناڪ حادثا پيش ايندا رهندا آهن. شڪر جو ٿائي ايئرلائين وارو سفر خوشگوار گذريو ۽ سندن ‘Smooth as Silk’ واري دعوي سئو سيڪڙو دل کي لڳي، جو مينهن وسندي به ڪو لهر لوڏو محسوس ئي نه ٿيو.

اسان جي واچن ۾ سنگاپور جي ٽائيم موجب ڏينهن جا ٽي ٿيا هئا، جڏهن ته ٿائي ٽائيم موجب جهاز ٻين وڳي ڌاري ’بينڪاڪ انٽرنيشنل ايئر پورٽ‘ تي لينڊ ڪيو. ايئر پورٽ ايڏو متاثر ڪندڙ ڪٿي نه هو؛ باقي صاف سٿرو سو ضرور هو. مقامي ماڻهن جا مهاندا مليشيا ۽ سنگاپور جي چينين کان ڪجهه مختلف هئا. اميگريشن ۽ ڪسٽم واري عملي سامان چيڪ ڪرڻ جي معاملي ۾ ڪا گيسر نه ڪئي.

ايئر پورٽ کان ٻاهر آياسين ته ٻه ٽي ٽيڪسي ڊرائيور پاڻمرادو ڊڪندا آيا ۽ شهر وٺي هلڻ لاءِ ساڏن ٽن سئو ڀاتن جي گهر ڪيائون، پر جيئن ته محبوب ست اٺ ڀيرا بينڪاڪ گهمي چڪو آهي، تنهنڪري کيس هر ڳالهه جي چڱي ڄاڻ هئي ۽ هن هڪ ٽيڪسيءَ واري کي ڏيڍ سئو ڀاٽن ۾ شهر وٺي هلڻ لاءِ راضي ڪري ورتو. ٽيڪسيءَ ۾ ميٽر لڳائڻ جو ته اِت رواج ئي ناهي، هر ڊرائيور پنهنجي مرضيءَ سان پيو اگهه مقرر ڪندو.

ايئر پورٽ کان ’هوٽل ايشيا‘ تائين پهچڻ ۾ اٽڪل سوا ٻه ڪلاڪ لڳا؛ جنهن جو ڪارڻ ٽريفڪ هئي. سوچيم، آچر ڏينهن به ٽريفڪ جو اهو حال هو ته عام ڏينهن ۾ الائي ڇا هوندو.... تيز

رفتار گاڏين، سائيلينسر نڪتل اسڪوٽرن، ٽڪ ٽڪ (رڪشا) ۽ بي‌تهاشا دونهين، گڏجي سڏجي ماحول ۾ عجيب چڪتاڻ ۽ هُل هنگامون پيدا ڪري ڇڏيو هو. ان گوڙ گهمسان جو هڪ سبب گئس ۽ ڊيزل به هو. ٽريفڪ جي اصولن جي نه ڪنهن کي پرواهه هئي؛ نه ئي سنگل کي ڪنهن ٽي ايکيو. جنهنکي ٽي جتان وٺيو اُتان يونيٽ ڪندو ٽي لنگهيو، پوءِ ڀلي اڳيان ڪو ماڻهو ڇو نه ايندو هجي. آن ڪي پنهنجو سِر بچائڻ لاءِ سُڪ ٽي ايستائين فٽ پاٿ تي ويهڻو پوندو، جيستائين وچي ڪا ٽريفڪ جهڪي ٿئي.

ٽيڪسي هلندي ڪيترائي وڏا وڏا سائن بورڊ نظر آيا؛ جن تي پيپسي، مائيلو، ڪوڪا ڪولا ۽ پيون چاتل سجاتل شيون ته لُهيل هيون، پر مجال آ جو ڪو انگريزي لفظ پڙهڻ ۾ اچي، اکر اکر اونڌين پيالين جيان ٽي لڳو. ذهن جائيتو ٺيڻ سان خبر پئي ته پيالين جهڙا اونڌا اکر انگريزيءَ جا نه پر ان سان مشابهت رکندڙ ٿائي ٻوليءَ جا آهن.

شهر ۾ داخل ٺيڻ مهل روڊ جي ٻنهي پاسن کان برطانيه ۽ ٿائيلينڊ جي جهنڊين جي هيڪاندي قطار ڏسي، ڊرائيور کان ان جو سبب پڇيوسين ته چوڻ لڳو، ”اڄڪلهه هتي ’مارڪيٽ ٿيٽر‘ آيل آهي.“ مارگريٽ ٿيچر جي نالي جو اهڙو حشر ڏسي کل ته آئي، پر ان ۾ ويچاري ڊرائيور جو ڏوهه ئي نه هو، ڇاڪاڻ ته سندس آچار پڻ ٿائي ٻوليءَ جيان ’گول گپول‘ هئا.

بينڪاڪ جو پهريون ’دونهين دار‘ امپريشن کڻي ايشيا هوٽل تي اچي ٽائينيڪا ٿياسين. پوءِ جيڪي ڏهه ٻارهن ڏينهن ات رهياسين، تنهن ۾ گهمڻ ڦرڻ ته روز جو معمول بنجي پيو هو.

بينڪاڪ ٿائيلينڊ جو ڇڳو وڏو شهر آهي، جنهن جي مينٽيننس ماڻهن جي هيڪاندي پيهه ۽ موٽر گاڏين جي رش سببان ڪن هنڌن تي ڪڏهن هيٺ ته ڪڏهن مٿي ٿيندي رهي ٿي، پر به وڏي اڏالي ۽ عيال واري سُکين سنجهن بيپرواهه گهراڻن سان تعبير ڏيئي، ان عيب کي ڪي قدر ڍڪي سگهجي ٿو. جڏهن ته بينڪاڪ جي

Scanned with CamScanner

پيٽ ۾ سنگاپور جو شهر 'تورا ٻار خوشحال گهرائو' جي مثال جيان مينٽينينس ۾ ماهر لڳو پيو آهي؛ نه صفائي سٿرائي ۾ ٻه سائنس ڪنهن جي پڇڻ جي جاءِ ناهي. پنهنجي سانتيڪي ۽ پرسڪون ماحول سببان هر طرح سان 'ڪوزي ڪارنر' پيو لڳندو. جتي قاعدن قانونن ۽ اصولن جي پيروي ڪندي سمورا شهري، ملڪ کي جهان لاءِ جنت جو نمونو بڻايو ويٺا آهن.

ٿائي ٻولي اتي جي مادري ۽ قومي ٻولي آهي. جنهنڪري ٿائي قوم وٽ ان جو وڏو قدر ۽ اهميت آهي. رسڪا هجن يا سائن بورڊ، دڪان هجن يا خريداريءَ جا سامان؛ مطلب ته هر هنڌ ٿائي ٻولي لکيل نظر ايندي. ورلي ڪو انگريزي بورڊ اکئين چڙهندو، تنهنڪري ڪميونيڪيشن جو وڏو مسئلو پيدا ٿيو پئي. ذهن ماٿهن مان ڪو ايڪڙ ٻيڪڙ اهڙو هو جنهن 'انڊن ملتان گولي لڊو' واري چوائيءَ جيان، 'ڏکي ٽي' ڪو اکر سمجهي ٿائي ۾ ٽي جواب ٿي ڏنو. سوچيم، انگريزن جو ته اِتي اچي واه جو محشر رلندو هوندو. پر ٻه اهڙا جام فارينرس بينڪاڪ ۾ نظر آيا جيڪي ويچارا ٽوئرسٽ ڪمپنين جي هٿ چڙهي، جڏي انگريزي ڳالهائيندڙ گائيڊن پويان چيلي جيان لڳا ٿي هليا. اهو حال هوندي به بينڪاڪ ۾ هر روز ستر هزار ٽوئرسٽ ايندا آهن.

ٻاهرين ملڪن ۾؛ جتي الائي ڪٿان ڪٿان جا مرد ۽ عورتون ٿا اچي گڏ ٿين، آنهن مان مغربي ملڪن جا ماڻهو پنهنجي بيمثال سونهن سببان پريان ڏي پيا پڌرا لڳندا، عورتون ته عورتون مردن جا مهانڊا به قدرت جي ڪاريگريءَ جو شاهڪار هوندا آهن. هونءَ به سونهن لاءِ هر ڪنهن جا مختلف نظريا آهن، پر اڪثريت جو اهو خيال آهي تہ اِها مشرقي چهرن ۾ سيني ڪان سرس آهي. ان ۾ ڪو شڪ ناهي تہ مشرقي مهانڊا نيمڪ پريا ۽ خوبصورت آهن؛ پر مان سمجهان ٿي ته سونهن اها چٽبي جا ڀرين نهار ۾ ڏي ڀرپور ۽ مجموعي تاثر ڇڏي. ان سلسلي ۾ يقيناً خدا مغرب وارن تي گهڻي عنايت ڪئي آهي. ڪهڙي خبر ته آخرت ۾ 'نيڪ مردن'

جـي وندر لاءِ جنت ۾ ٽينڊز ’حور ڪامپيٽيشن‘ ۾ مغرب جـون حورون ٿي سليڪٽ ڪيون وڃن.

هانگ ڪانگ لاءِ ٽڪيٽ ڪنفرم ڪرائڻ ڪانپوءِ محبوب اهو سارو ڏينهن اسانکي بينڪاڪ جي شاپنگ سينٽرن تي خريداري ڪرائڻ وٺي هليو. جن مان سينٽرل شاپنگ ڪامپليڪس تمام وڏو ۽ امريڪي شاپنگ سينٽرن جي طرز تي ٺهيل آهي. محبوب ٻڌايو هتي ته بينڪاڪ تي امريڪا جو چڱو اثر آهي.

خريداري جي معروف مرڪز ’اندرا مارڪيٽ‘ جو شاپنگ سينٽر ڏسڻ سان ٿي اندازو پئي ٿيو، ته فيشن ۽ ڊزائينگ جي معاملي ۾ بينڪاڪ ڪنهن به ملڪ کان پٺتي ناهي. اتي جا فيشن مئگزين؛ پاڪستان کان ويندي سڄي دنيا ۾ مشهور آهن. ريڊي ميڊ ڪپڙن جي ته ايڏي ويرائٽي آهي، جو ماڻهو منجهي پوندو ته ڪهڙو وٺي ڪهڙو ڇڏي. سنگاپور وارا به گهڻو ڪري اتان ٿي ماڊرن ڊريسون امپورٽ ڪندا آهن.

اسانجا ڪجل، مينديون - مساگ ته گهڻو اڳ ٻاهرين ملڪن ۾ پهچي چڪا آهـن، داڻي زري ستارن ۽ موتين جي ڪسر هئي، سي به ان عوج کي اچي رسيا آهن جـو چوڏاري جهرمر لائي ڏني اٿن. عام چاپي واريون گنجيون ۽ ٽي- شرٽس به رنگ برنگي ستارن سان سينگاريل هونديون ته ڦِتل جينزون، جيڪٽ، اِسڪرٽون به ستارن موتين سان پيون جرڪنديون.

شاپنگ ڪامپليڪسن جي جـدا جـدا ڪائونٽرن تي بيٺل سهڻيون- سمارٽ سيلزگرلز، آن مهل بنهه ’يوڪ ۽ ’بوز ٿي لڳيون جڏهن ڪين Come-go-yes-no جهڙي انگريزي به نٿي آئي. ڪاڏي جي شين واري ڪائونٽر تـي وچي پيٽيز يا برگر لاءِ پڇا ڪبي ته اهو ’ويجيٽيبل‘ جـو آهي يـا ’فش‘ وغيره جو تـه بـه نـه سمجهي سگهنديون، آٿلندو ’بوڙو ـ ڪلي ۽ پيرا‘ چوائي، منهن ۾ نهاري ڏند شيڪيو پيون کلنديون.... تنهن ڏينهن هڪ سينٽر تي چانديءَ جا ايئرنگ ڏسي، پڇي پڪ ڪرڻ ٿي چاهيم ته اصلي آهن يا نقلي؟ پر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

اها نندڙي ڳالهه بہ ڪين سمجهہ ۾ نہ آئي. لاچار 'بابو انگلش' واري آخري سيڙهيءَ تي لهي آيس تہ جيئن ڪو جواب سُجهي سگهين، پر تڏهن بہ ڪين Pure silver ۽ Amitaton جو مطلب سمجهہ ۾ نہ آيو. ٻنهي لفظن تي ٺلهو مشڪندي هاڻوڪار مان ڪنڌ تي لوڏيائون. نيٺ ايئرنگن جي ڇپر ئي ڪٽي ڇڏيم.

بينڪاڪ ۾ بلڊنگن جو رنگ گهڻو ڪري سليٽي يا ميٽائي هو؛ گيٽ بہ سليٽي ۽ ڪارا ... پاڪستاني بنگلن ۽ فليٽن جيان نہ، جن تي ڪيڪ پيسٽري جهڙي رنگن جي هيڪاندي ٿڦ هوندي آهي. جيئن تہ ان پاسي مينهن گهڻو وسي، تنهنڪري مليشيا ۽ سنگاپور جيان گهرن جون ڇتيون آپريل نموني هيٺاهينءَ تي ٺهيل هيون. ٻاهرين شو بازيءَ کان آجي؛ اِنهن گريس فل بنگلن ۽ فليٽن جي اندروني جوڙ جڪ ۽ ڊيڪوريشن نهايت نفيس ۽ سهڻي هوندي آهي.

ٿائي ماڻهن بابت ڇاڻ پڙهندي خبر پئي تہ اهي مزاج جا ڏاڍا تيز آهن. ڪير جي ساڻن جهيڙو ڪندو يا ٺڪائيءَ مان ڳالهائيندو، تہ ان جا لاهہ ڪڍڻ ۾ دير نہ ڪندا ... پر ساڳي ئي وقت هو رحم دل بہ ايڏا آهن جو وڏي ۾ وڏو ڏوهہ ڪري، ڪاڻ معافي گهربي تہ فراخدليءَ سان بخشي ڇڏيندا. بهرحال مونکي تہ پنهنجي ذاتي مشاهدي موجب ٿائي ماڻهو نهايت نماڻا ۽ ٻاجهارا لڳا. ملئي ماڻهن جيان انهن جي بہ مٺاڻ سان خاص دل آهي شايد تہ انڪري پاڻ بہ مزاج جا بيحد مٺا ۽ قرباڻتا آهن.

ٿائيليند جي وڏن سينٽرن ۾ تہ نہ؛ البت ڪليل مارڪيٽن ۾ بارگيننگ جو مزو ئي نرالو آهي. پرس، جوتا، سينڊل اتي ڪافي سستا، سٺا ۽ ڪواٽيءَ وارا ملندا آهن، اسان تہ هاڻ گهڻو ڪري اتان جا ئي بوٽ، سينڊل استعمال ڪريون. شاپنگ سينٽرن تي جيڪا شئي ٽيٽي يا ڇوٽي اگهہ تي ملي ٿي؛ سا ٻاهر اوتري ئي سستي آهي. ٻوءِ بہ قيمتن تي نہ ٺهندي؛ ڪير جي منهن ڦيري اڳتي وڌڻ جي ڪندو، تہ ڪيس ڪلهي يا ٻانهن کان ڇڪي ڏادي

ايلازن منٽن سان واپس وڃي ايندا ۽ ان ئي اگهه تي شئي ڏيندا جيڪو خريدار چوندن.

ٿائيلينڊ جو هڪ ٿائي ڀات، پاڪستاني پنجهتر پئسن جي برابر آهي. خوشي ٿي ته ڪو اهڙو ملڪ به آهي، جتي جي ڪرنسيءَ جو اگهه اسانجي رپئي کان ذرو ئي سهي پر گهٽ آهي. نه ته ٻين ملڪن جي ڪرنسيءَ آڏو اسان جي رپئي جي ته هستي مليا ميٽ ٿيو وڃي.

ٿائيلينڊ جو بنيادي مذهب ٻڌ ڌرم هئڻ ڪري هتي جي 95 فيصد آباديءَ جو تعلق به ان ئي ڌرم سان آهي. جڏهن ته باقي 4.05 فيصد رهاڪو مسلمان ۽ 0.06 فيصد ڪرسچن آهن.

هتي ٻاهرين ملڪن کان غيرقانوني طور تي به هزارين ماڻهو اچيو رهن، جن کان ڪير پڇڻ ڳاڇڻ وارو ئي ناهي.

بينڪاڪ جو سير ڪندي انڊيا مارڪيٽ وڃي نڪتاسين، جتي سائيلينسر نڪتل موٽر سائيڪلن، ڊيزل تي هلندڙ گاڏين ۽ ٽڪ ٽڪن جي بي انتها شور، ايڏي، ته عجيب گهٻراهٽ ۽ ٽينشن واري ڪيفيت پيدا ڪري ڇڏي، جو جاڳ ته جاڳ ننڊ ۾ به ايڏو ته اثر پيو جو عقل ئي چرخ تي ويو. ڪڏهن لڳندو هو ڦيتا لڳل اسٽيئرنگ وارو پلنگ، رستي تي ٻين گاڏين سان گڏ ريس پڄائيندو پيو وڃي ۽ مان پاڻ سان گڏ ويٺل ارم کي پيئي چوان ته وچ تي ٿي ويهه، ڪري نه پئين! وري ڪنهن مهل ڀئي سين ۾ ڏسان ته هڪ نئون ڊرائيور رکيو اٿم، جنهن جي مٿي تي ٽوپيءَ جي بدران ننڍڙي ڪار رِفڪس ٿيل هئي. جيڪو 'زون زون' ڪري هليو به ايئن ٿي چڻ 'ماڻهو ڪم موٽر' هجي!

صبح جو اُٿڻ شرط جڏهن اِهو ٽريفڪاٿو خواب محبوب کي ٻڌايم ته کلي چوڻ لڳو،

”پوءِ ڀلا هلون سنگاپور، جتي گاڏين جو هارن نه ٻڌي اوهانکي تشويش ٿي پئي هئي؛ ته ماڻهو گاڏين جو هارن چو نتا وڄائين. “

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

بينڪاڪ جنهنکي Golden Temples جو شهر بہ چيو ويندو آهي تنهن جون ڪي مکيہ جايون ڏسڻ جو پروگرام ٺاهي، تي سؤ ڀات ڏيئي، سڀ ڏينهن لاءِ هڪ ٽيڪسي ڪئي سين، جنهن صبح جو ٩ بجي Wat BenchamaBaphit ٽيمپل تي آڻي رسايو، جيڪو ماربل ٽيمپل جي نالي سان پڻ مشهور آهي. سمورو ٽيمپل عمارت سازيءَ جي خوبصورتيءَ جو شاهڪار هو. پوڄا پاٺ واري وڏي ۽ ڪشادي هال اندر، پلٿي هڻي ويهڻ واري خاص انداز ۾، ٻڌا جو سونو پاڻي چڙهيل شاهي مجسمو رکيل هو. سڄي هال ۾ ڳاڙها گلم غاليچا وڇايل هئا، هڪ پاسي هيرن موتين سان جڙيل ٻڌا جو يادگار سونو تخت بہ رکيو هو. ٻڌا جي عقيدت مندن جي عبادت جو انداز نهايت اثرائتو ۽ وڻندڙ تي لڳو. مجسمي جي سامهون واري ڍڪيءَ آڏو گوڏن ڀر ويهي؛ ٻئي هٿ ٻڌي پيشانيءَ ڏي آڻي، پوءِ ڪافي دير ان ڍڪيءَ تي ڪنڌ نوايو پيا هوندا هئا. ڪيترائي غيرملڪي ٽوئرسٽ پڻ ان ٽيمپل ۾ آيل هئا، جن ويڊيو ڪئميرا سان ٽيمپل جي خاص حصن جي فلم بندي ڪري، پنهنجي اندلٺ جهڙين يادگيرين کي محفوظ تي ڪيو.

'ماربل ٽيمپل' ۾ چڱي دير گهمڻ کانپوءِ Magic Land ڏسڻ لاءِ سؤ سؤ ڀاٽن جون پنج ٽڪيٽون وٺي، اندر داخل ٿياسين. 'ميجڪ لينڊ' تفريح لاءِ هڪ سٺي جاءِ آهي جنهن کي Mini Disney Land بہ چئي سگهجي ٿو. ننڍا ٻوڙي وڏا اتي اچي چڱو Enjoy ڪندا آهن.

'ميجڪ لينڊ' ۾ ايندي شرط مونکي بہ ڪٽي ڪٽيءَ ڪنيو جو محبوب جي زور پرڻ تي؛ ٻارن سان گڏ 'Rock'n Roll' واري رائيڊ جي گولي ۾ اچي ويٺس.

ڦيٽي جي طرز تي ٺهيل هر گولي جي اندر، آمون سامهون ٻہ سيٽون هيون، جن تي ويهڻ کانپوءِ جهاز واري 'سيٽ بيلٽ' کان بہ چوڻي پٽي سان پاڻ کي سوگهو ڪري، سامهون لڳل هينڊل کي جهلي ويهڻو پوندو آهي. اهڙا ڪيترائي گولا، گول چڪر جي فارم

۾ موجود هئا، جيڪي هلڻ مهل، هيٺ مٿي ٿي ڦريا. زمر ۽ مرشد هڪ گولي ۾ ته مان ۽ ارم ٻئي ۾. جيئن ئي 'راڪ اين رول' هليو؛ چڻ ڏينهن جا تارا نظر اچي ويا! وچ وچ ۾ وري چند سيڪنڊن لاءِ ڪا ٻي ساچي زور زور سان Shake ڪرڻ واري انداز تہ چڻ ڏوٽي ڇڇولي رکيو، جي ٻيلٽ ٻڌل، ۽ هٿ هينڊلن ۾ نہ هجن ها ته عرش جي بلندين تان ڏو اچي فرش تي ڦهڪو ڪيون ها.

رائيڊ هلندي اڪيون ڪولي ڏسڻ جي ته همت ئي نہ هئي. اسان سان گڏ جيڪي امريڪي ان موت جي گولي ۾ چڙهيا هئا، تن جون بہ اصل هيانءُ ڦاڙ دانهون ٿي ڪنن ۾ پيون... چوڌاري چڻ محشر مچي ويو.

محبوب، جنهن پري ٻيهي سمورو نظارو ڏادي دلچسپيءَ سان پي ڏٺو، سو ٻهرڊائين ته اچي ٿهڪن ۾ پيو؛ پر پوءِ جڏهن مونکي مرٿينگ حالت ۾ اهو چوندي ٻڌائين ته 'بند ڪريو، مري ويندس' .... ته ڪنهن جانباز هيرو جيان ڊڪ ڊائي ۽ راڪ اين رول هلائيندڙ ماڻهوءَ جي موجودگيءَ جي بنهه پرواه نہ ڪندي، هڪدم اچي اسٽاپ واري بٽڻ کي دٻايائين! تڏهن اسان کي بہ وڃي ڪو ساهہ ذرو پيو ۽ ڦاهيءَ جي تختي تان واپس موٽي ايندڙن جيان سراپجي هيٺ لٿاسين. امريڪي بہ شڪرگذاري وارين نظرن سان محبوب ڏي نهاري، ڦڪي مرڪ مرڪندا، رائيڊ مان هيٺ ٽپي پيا.

رائيڊ جو خوف هٽائڻ ۽ دلجائي ڪرڻ لاءِ محبوب ڪوڪ آڻي ڏني، پر هتن ۾ جهلي سگهڻ جيترو ست ئي نہ هجي. بقول مرشد، ته هن راڪ اين رول واري لوڏن ڌوڏن مان خوب مزو ماڻيو. پوءِ الائي سگهي سيٽ ۾ يا ڏڪڻيءَ ۾، البت زمر دانهن ڏني تہ الله کي ياد ڪري ''قل' پڙهڻ تي، مرشد ڪيس سچي واٽ دڙيندو آيو ته 'مات ڪر، ماڻهو ٿي ڪلائين، نہ ته ڪٽي هيٺ ڦٽو ڪندو مانءُ'.

پر حقيقت اِها هئي ته اهڙين مهلن تي ڪير تو ڪنهنجي پرواه ڪري. سيني کي پنهنجي سر جي لڳل هئي، جهڪو ڪنهن بہ ان گولي وگهي وجائڻ نٿي چاهيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

Enjoyment جي نالي اهڙي تڪليف ده ۽ خطرناڪ رائيڊ مون اڳ ڪڏهن نه ڏٺي هئي. جنهن ۾ سر وڃائڻ جي رسڪ سان گڏ مٺڪو پچڻ يا دل بيهي رهڻ جهڙا ڪيترائي حادثا پيش اچي ٿي سگهيا. ان ڀيرين رائيڊ کان پوءِ اجان چوڏهن رائيڊون پيون به رهيل هيون، جن جا ڪوپن داخلي واري ٽڪيٽ سان گڏ مليا هئا. مون ته پوءِ رائيڊن ڏي وڃڻ کان بس ڪئي ڪئي، باقي محبوب ٻارن کي ساڻ ڪري، رهيل ڪوپن سجايا ڪيا.

ان بعد وارو آيو Ghost House گهمڻ جو، جنهن ۾ اسان کان سواءِ اجان ڪو به ماڻهو داخل نه ٿيو هو. چوڌاري اهڙي ماٺ، جو سُئي ڪري ته ان جو به آواز چٽو ٻڌجي. گهپ اونداهي واري ان عمارت ۾ هلندي، جنهن هنڌ تي پير پيو آتــان وچ جـي چمڪاٽ جهڙي روشنيءَ سان ڪونه ڪو مردو، هڏن جـو پڃرو، ڏائڻ ۽ رت ڳاڙيندڙ چڙيل لاش، اسانجو هــانءُ ڦاڙڻ لاءِ نڪري نروار ٿــي ٿيو. هڪ موڙ تــان لنگهندي؛ ڏيڻ جهڙي جــاءِ ڏسي، هڪي بيهي رهياسين تـــه متان ڪنهن ڏچي ۾ نــه اچي وڃون، پر انگهڻ جي بي ڪا واٽ بــه تــه نه هئي، تنهنڪري اڳتي وڌڻ لاءِ جيئن ئي محبوب وک کڻين ته سموري جاءِ زلزلي جهڙي زبردست جهٽڪن ۽ گجگوڙ کان به خوفناڪ آوازن سان ڏڏڻ لڳي.... روشن ڪرڻ جا ٽڪا تجلا ڪنوڻين جيان وراڪا ڏيندي چڻ متان ٿي ڪريا، Sound effect وري اهڙا جو ٻڌي هوش ئي هليا وڃن. جيئن ئي هڪ ٻئي پٺيان اڳتي وڌياسين، تيئن ئــي هيڪاندا آواز آيريا. واٽ ته اصل ڪٿي ئي نٿي. سو تــه ڪٿي سڀ مشيني ڪمال، پوءِ به جيئرو ساهه ايڏا دل هول ڪيستائين جهلي ها. خوفناڪ آوازن ۽ اونداهيءَ ۾ اوچتا چرڪ ُپوڻ ته لازمي هئا. بهرحال رت خشڪ ڪرائي، نيٺ ان ’مومل جي ڪاڪ محل‘ مان ٻاهر اچي سک جو ساهه کنيوسين، ۽ ڪا دير Sleeping Beauty وارو محـل گهمـي ڊائينوسار (Dynosar) واري غارن ڏي آياسين، جتي نهايت Dim light ۾ شروعاتي زماني جا وڏا وڏا ڊائينوسار، گينڊا ۽ ٻيون ڪيتريون ئي

خوفناڪ آفتون بلائون موجود هيون، جن تي ايڏي ته محنت ٿيل هئي جو جيتري ساراهه ڪجي سا گهٽ آهي.

مڙني جانورن جڏهن وات کولي آواز ٿي ڪڍيو ته انهن جي ڪنڌ جون رڳون اڀري اچن، ساهه کڻڻ، هوريان هوريان اکيون ڦيرائي ڏسڻ ۽ پير کڻڻ وارا هڙئي انداز ائين ٿي لڳا ڄڻ اهي سڀ مشيني ڪمال نه، پر قدرت جي ڪاريگريءَ جو نمونو هجن.

ميجڪ لينڊ جو چڱيءَ طرح جائزو وٺڻ کانپوءِ اسان Rose Garden ڏي وڃڻ جي تياري ڪئي، جيڪو حيدرآباد کان هالا ڏانهن ايندڙ سڙڪ... ٿائين جيتري پنڌ تي آهي. جيئن اسان وٽ هاءِ وي تي هلندي ڪڏهن ڪڏهن ڪي ماڻهون ڪنيون وغيره وڪڻڻ لاءِ ڪٺي بيهندا آهن، تيئن بينڪاڪ جي ڀرازين جا ماڻهو وري جانور ۽ ماڪيءَ جا دٻا سجائي، شاهراهن تي ان آسري بيٺا نظر ايندا ته ڪوئي ڪار روڪي کانئن ڪجهه خريد ڪري.

ٽيڪسي جيئن ته ڪافي تيز رفتاريءَ سان ٿي هلي، تنهنڪري Rose Garden پهچڻ ۾ دير ڪا نه لڳي. هرهڪ ماڻهوءَ جي ٽڪيٽ جا ڏيڍ سئو بات ڏيئي؛ گارڊن ۾ داخل ٿياسين، جتي اڳ ئي انگريز ٽوورسٽن جا حشام بسن ۾ پرجي آيا هئا. ان ٽڪيٽ ۾ ڪلچرل شو ڏيکارڻ به شامل هو، جيڪو ڪلاڪ ڏيڍ جو ٿيندو آهي. سڀني ڏينهن ۾ اهڙا ٻه شو ٿين. اسان ٽين بجي؛ بلڪل صحيح وقت تي اچي هال اندر ويٺاسين، جتي سيني ماڻهن کي فريش آپ ٿيڻ لاءِ پرفيومڊ نيپڪنس ورهايا پي ويا.

شو جي شروعات ٿائي عبادت جو نمونو پيش ڪرڻ کانپوءِ Welcome Dance سان ٿي، جنهن بعد تلوار بازي ۽ ٿائي باڪسنگ جو مظاهرو ٿيو، جيڪا آتي جي قومي راند آهي. جڏهن ڪڪڙن جي ويڙهه وارو آئيٽم شروع ٿيو، تڏهن لڳو ڄڻ نه پي ته ڪو ٿائيلينڊ ۾ ويٺا اهو تماشو ڏسون. ويڙهه دوران ڪڪڙن جي پٺ ڪوهه ۾ ايڏا ته وڏي ڪنب آڏاٽا؛ جو اچي ڏپ ٿيو ته ڪٿي انهن جا ٿائي چوا نه اچي اسان کي چهٽن....

ڪاٺين تي ٺهيل خوبصورت ڊانس اسان کي ڏاڍو وڻيو. تنهن بعد بين به ڪيترن ئي دلچسپ ريتن رسمن کي پرفارم ڪري ڏيکاريو ويو، جن ۾ ’ور چونڊڻ واري سويمبر جي رسم، ڳائڻ وڄائڻ ۽ ڪنوارن جو سينگار وغيره شامل هو. شو ختم ٿيڻ تي اعلان ڪيو ويو ته جيڪڏهن ڪير خواهشمند هجي ته ٿي سٺو يات ڏيئي، ٿائي ڪنوار سان گڏ فوٽو ڪيرائي سگهي ٿو، پر ڪير به ايڏي فضول خرچي ڪرڻ لاءِ تيار نه هو. البت ڪي انڊينز ۽ پاڪستاني ڇوڪرا ساڻن فوٽو ڪيرائڻ لاءِ ماندا پي ٿيا.

Rose garden ۾ سينگاريل هاٿين جا ڪرتب ڏسڻ بعد باغ جا مختلف حصا گهمي، سوويئر جي Shops تي آياسين، جتي بينڪاڪ جي مشهور شين جي چونڊ ويرائٽي رکيل هئي. اسان به يادگار طور ڪي سوويئر خريد ڪري واپسيءَ جو ماڳ ورتو.

ڪجهه دير هوٽل ۾ سفر جو ٿڪ پيچي، تازا توانا ٿي ’نيشنل ٿيٽر‘ ڏي آياسين، جتي شام جو ٿائي ڪلاسيڪل رقص ۽ موسيقيءَ جا رنگا رنگ پروگرام ٿيندا آهن. ان محفل ايڏو ته مزو ڏنو جو واپسيءَ ۾ چڱي دير ٿي وئي.

ٿائيليند ۾، سال ١٩٨٨ع کي ’آرٽس ۽ هينڊي ڪرافٽس‘ جو سال ڪري ملهايو پي ويو، جتي ڪٿي انهن جا بينرز لڳل هئا ۽ هينڊي ڪرافٽس وغيره جي چڱي پبلسٽي ٿي هلي. راڻيءَ جو ڇاونجاهون جنم ڏينهن ويجهو هئڻ ڪري، ان جشن ملهائڻ جون تياريون پڻ زورن تي هيون. شهر جي هر چونڪ ۽ مکيه جاين تي راڻيءَ جون قد آدم تصويرون، رنگ برنگي روشنين سان سينگاري لڳايل هيون، جنهن جي هيٺان ٿائي ٻوليءَ ۾ شايد ته جنم ڏينهن جون مبارڪون لکيل هيون.

بينڪاڪ شهر جي وچ ۾ ’وائيٽ هائوس‘ جي طرز تي ٺهيل ٿائيليند جي پنجين نمبر بادشاهه جو شاندار محلات هو، جنهن جي ڀرسان ۾ ئي گهوڙي تي سوار، سندس خوبصورت مجسمو ٺهيل هو. ٿائي پنهنجي بادشاهن جي ڏاڍي عزت ڪندا آهن. اسان ڏٺو ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

جيڪي ماڻھو اتان لنگھيا پي؛ تن مجسمي اڳيان ھلڪو جھڪي، نمسڪار واري انداز ۾ ادب سان ھٿ ٿي جوڙيا. ٿائيلينڊ جو موجوده بادشاھ جنھن جي عمر ھن وقت ايڪھٺ سال ڪن ٿيندي، نائين نمبر تي آھي. سندس حڪومت بابت ماڻھن جا رايا ُبڌي اندازو ٿيو تہ سڀ سيڪڙو ماڻھو حڪومت مان گھڻا خوش آھن ۽ راڻي توڙي بادشاھ، ٻئي عوام ۾ نھايت ھردلعزيز آھن.

....

جيئن تہ ٻئي ڏينھن تي اسان جو Pataya Beach ڏي وڃڻ جو پروگرام ھو، تنھنڪري صبح جو ٺيڪ ائين بجي ڊرائيور اچي پھتو. بينڪاڪ کان پتايا بيچ جو فاصلو حيدرآباد کان ڪراچيءَ جيترو آھي. پتايا ڏي ويندڙ رستا-روڊ نھايت ڪشاده ۽ خوبصورت ھئا، جن جي ٻنھي پاسن کان وڏيون سرڪاري عمارتون، فارم، انڊسٽريز ۽ ورڪشاپ ڏسندا اڳتي وڌندا رھياسين. واٽ تي ڪيترائي ننڍا ننڍا شھر پيي آيا، جن مان Champli چڱو وڏو شھر ھو، جيڪو چمپل جي حوالي سان ياد پئجي ويو . جڏھن تہ ٻيا ڪيترائي نالا اُچارڻ تہ ڏھيو ياد رکڻ کان بہ ٻاھر ھئا. پوءِ بہ مون ڪيترين ئي اھم جاين جا نالا يادگيريءَ طور پاڻ وٽ نوٽ ڪيا.... جھڙوڪ، **Haadsaikaow-Nong Nooch Village.**

پتايا جي ان ننڍڙي ڳوٺ ۾ روزانو ڪلچرل شو ھلندا آھن، جنھن ۾ بينڪاڪ سميت ٿائي لينڊ جي مڙني صوبن جا رقص وغيره ڏيکاريا ويندا آھن. ھڪ بيو مشڪل نالو ھو Piratchaiyakbam، جيڪو ٻارھن سئو ايڪڙن تي پکڙيل ايشيا جو قدرتي حسن وارو کليل Zoo آھي. اھڙي ريت Kokhaewphitsadan ۽ Khao-khiao جھڙا ڪيترائي ڪنگھندڙ قسم جا نالا ھئا. بينڪاڪ جو شھر گھمندي مون اھا ڳالھ نوٽ ڪئي تہ جيئن چيني ٻوليءَ ۾ 'چياؤن ِچياؤن' گھڻي ٿئي؛ تيئن ٿائي ۾ وري 'ڪنئون ڪنئون ۽ ِڦٽ ِڦٽ!' جيڪڏھن لاڳيتو ويھي انھن نالن تي غور ڪجي تہ ھوند سمورو سفر ِوھ تي وڃي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

Pattaya park beach hotel تي اچي اسان هڪ ڏينهن لاءِ ٻن ڪمرن جي رزرويشن ڪرائي. هوٽل جي ئي پر ۾ ٺي water park هو، جنهن ۾ سوئمنگ لاءِ وڏا تورڙي ننڍا، واٽر سلائيڊز تان گسڪندا ڏو اچي پاڻيءَ ۾ ڪرندا آهن.

پٽايا بيچ، بينڪاڪ جي هل هنگامي واري ماحول کان مختلف، نهايت وڻندڙ، خوبصورت ۽ ٿائينڪي جڳهه آهي جنهن Miami بيچ جون سڪون تي لاٿيون. مان سمجهان ٿي ته بينڪاڪ جي انن ڏينهن واري ٽرپ کان، پٽايا جو هڪ ڏينهن وڌيڪ سٺو گذريو.

Beach تي ڪجهه آرام ڪرسيون پيل هيون. جن تي ٻه ٽي سياح، اکين تي گهوڙن وارا آڪا پڌي، تنگون پاٿاري دنيا جهان کان بي‌خبر ٿي، لاش جيان پيا هئا.... سوچيم ته جي بيچ ڏسڻ ۽ اوسي پاسي جي شين تي نگاه وجهڻ کان ايڏا ئي بيزار هئا ته بيچ جي خوبصورت ماحول تي نحوست طاري ڪرڻ بدران ڇو نه ٿا وڃي هوٽل جي ڪمرن ۾ ڊهن... وري خيال آيم ته ڪهڙي خبر نظارا ڪندي پيريءَ جي پنڪي اچي وٺي هجين.

بيچ تي رکيل ڪرسين وٽ بيٺل فقيرائي حالن وارا نوجوان ڇوڪرا، اسانکي ويجهو ايندي ڏسي، ڪرسين تي ويهارڻ لاءِ ايلاز ڪرڻ لڳا، مون ڀانيو اهي ٿائي سرڪار طرفان سياحن جو آڌر ڀاءُ ڪرڻ لاءِ مقرر ڪيا ويا آهن. پر ايئن نه هو. دراصل ڪين پنهنجي ڊيوٽي لڳل هئي، جو اُنهن هر ڪرسيءَ جا پندرهن ڪان ويهه ڀات ٽي گهريا. پر اسان ڪرسين تي ويهڻ بدران، جتيون ڪناري تي لاهي، پاڻيءَ جي لهرن سان گڏ هوريان هوريان اڳتي وڌندا رهياسين. جتي ڪافي وقت بوٽنگ ڪندي گذريو. جڏهن ته مرشد، موٽربائيڪ وٺي پٽايا جا چڪر ٿي هنيا. بيچ جي ويجهو دڪانن تان محبوب ڪيٽريون ئي کائڻ جون شيون وٺي آيو جن سان ڇڻ بيچ ڪناري پڪنڪ ٿي وئي.

سياحن جي دلچسپيءَ جي خاص مرڪز، اِن ڇقمقي ڪشش

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

رڪندڙ بيچ تي هيرن جواهرن جي وڏن دڪانن ڪان ولي، هر قسم جـي شين جـي ويرائٽي مـوجود ملندي. خـوبصورت هـوٽلون، بئنڪون، چرچ، رهائشي جايون، اسپورٽس ڪلب، ڊسڪو ڪلب، نائيٽ ڪلب، بيوٽي پارلر ۽ مساج گهر وغيره پڻ اتي گهڻي تعداد ۾ نظر آيا.

رات جو دير سان 'علي بابا' ريسٽورينٽ تان ماني کائي هوٽل ڏانهن موٽندي مهل اسان ڏٺو ته ڀر واري Bar تي ڪي هندستاني ۽ پاڪستاني، شراب جي نشي ۾ ڌت تي پاڻ ۾ گار گند ڪندي، وڙهي ڏانگا پي ٿيا.

ان رنگين روشنين ۽ سازن آوازن جـي جهان ۾ اهـو منظر ڏسي ڏاڍو ڏک ٿيو؛ سوچيم، ته اهڙا ماڻهو شرابن ۾ مدهوش ٿـي پستين ۾ لهي، ڪيئن نه پاڻ کي ٻين جي نظرن ۾ ڪيرائي ذليل ۽ خوار ٿا ڪن. سندن اهڙي ذلت ڏسي، پنهنجي قوميت تي افسوس پئي ٿيو ۽ دل تي ڏکي ته اسانجا پاڪستاني، ڌارين ملڪن ۾ اچي ڪيڏا نه ڊِتيچ ۽ واڻڪا ٿيو پون. سندن انهن ڏسي هرڪتن ڪري، پاڪستان جي نالي ڏ-ي ٻين ملڪن جي ماڻهن جـا موڙا پيا پوندا آهن. شراب ته ٻيون قومون بـه واپرائين پيون، پـر ايئن ذرو پيگ چاڙهي آپي مان نڪري وڃڻ، انتهائي ڪم ظرفي جي نشاني آهي.

سڄو سارو هڪ ڏينهن پٽايا جي نانءُ ڪري، واپس پنهنجي هيڊڪوارٽر يعني بينڪاڪ پهتاسين.

ٻئي ڏينهن ڏ-ي اسانجي هانگ ڪانگ لاءِ فلائيٽ هئـي، تنهنڪري اڄوڪو سڄو ڏينهن بينڪاڪ جون مکيه جايون ۽ ڪي ٽيمپل ڏسڻ جو ارادو ڪري سڌو Sukhumvit soi روڊ تي آياسين. جتي Wat Thammamongkhon نالي، بينڪاڪ جـو وڏي ۾ وڏو پگوڊا آهي. جنهن کي ڏسي اندازو پي ٿيو تـہ ان جي اوچائي، سؤ والن کان ڪنهن به طرح گهٽ نه هوندي. ان چوڏهن ماڙ واري عمارت کي ڏسڻ لاءِ برقي ڏاڪڻيون لڳل هيون، جن ذريعي سڀ کان مٿين ماڙ تي اچي اسان ٻڌا جي مقدس وارن جو ديدار ڪيو. ان مندر جي ويجهوڙي Pramane ground آهي، جنهن جي ميل

Scanned with CamScanner

ڪن چورس ڪمپاؤنڊ وال اندر **The grand palace** ۽ **Wat phra kaeo** ٽيمپل جهڙيون شاندار ۽ مشهور عمارتون جڙيل آهن. **Emerald Budha** جو مجسمو پڻ اتي ئي رکيل آهي، جنهنکي ٿائي ماڻهن نهايت مقدس سمجهندي نه رکيو ان جي فوٽوگرافي ڪرڻ تي بندش وڌي آهي، پر اتي ايندڙن ڪي به فضيلت پري لباس ۾ اچڻ لاءِ چيل آهي.

'گرينڊ پيلس' کان ٿورو ئي پنڌ پري، ساؤٿ ايسٽ ايشيا جو وڏي ۾ وڏو نيشنل ميوزم هو. جتي شروعاتي دور کان وٺي حاضر دور تائين جا هزارن جي تعداد ۾ نوادرات رکيل هئا. انهيءَ **Complex** ۾ پڻ ٿائي عمارت سازيءَ جا ڪيئي پراڻا پر نهايت ئي خوبصورت ۽ رنگين نمونا ڏسڻ ۾ آيا، جنهن کانپوءِ اسان بينڪاڪ جي جهوني کان جهوني مندر **Wat pho** ڏي آياسين. اهو مندر پهرين بادشاه راما، اٽڪل ٻه سؤ سال اڳ جوڙايو هو. ان مندر ۾ چائيتاليهه ميٽر بلند، ٻڌا جو سون مڙهيل مجسمو پڻ رکيل هو. چون ٿا ته اِهو مندر اتان جي قديم درسگاهن مان هڪ آهي، جڏهن ته ڪي وري ان کي ٿائيلينڊ جي پهرين يونيورسٽيءَ هئڻ جو درجو ڏين ٿا.

محبوب کي اديءَ لاءِ پيپتي جا ٻج وٺڻا هئا: مندر گهمائڻ کانپوءِ هو اسان کي **Weekend market** وٺي آيو، جيڪا جمع بازار جيان هفتي ۾ ٻه ڏينهن لڳندي آهي. ان مارڪيٽ ۾ هزارين قسمن جون لوڪل شيون، ٻاڇيون ٻُتيون ۽ فروٽ وغيره مناسب اگهن تي ملندا آهن. هونءَ ذاتي طرح مونکي گوڙ گهمسان وارين مارڪيٽن سان ٻنهي ڪا دلچسپي ناهي، پر ٻج جو ڪنهن ٻئي هنڌان نه پي مليا، تنهنڪري ٽڪر ٽڪر ۾ اتان خريد ڪري پوڻان پير ڪياسين.

بينڪاڪ جي رستن تي هلندي، اوسي پاسي نهار ڪبي ته ٿنين ۽ دڪين وغيره مٿان رانديڪن جهڙا ننڍڙا ننڍڙا مندر نظر ايندا، جن ۾ لوبان ۽ اگربتيون پيون ٻرنديون ته گُڏ هٿ جا ڌهيل

ننڍڙا ماڻهو به ويٺا هوندا. سنڌن آڏو رکيل پتڪڙن گلاسن ۽ ڍڪڻين ۾ وري پاڻيءَ جيترا بسڪوٽ، چانورن چپٽي، ۽ ڪوڪ وغيره جهڙو ڊرنڪ رکيل هوندو. ساڳي نموني وڏا مندر به هئا، جن ۾ وري ڪجهه وڏيڪ ڪاٽو ۽ ڪوڪ جو ’فل گلاس‘ رکيل نظر ٿي آيو. مون اهي سموريون شيون ڪنهن کي کائيندي پيئندي ڏٺيون ته ڪٿي ڪونه. پر ڀانيم ته شايد روحن کي ثواب وغيره پهچائڻ لاءِ اهو عمل اختيار ڪيو ويو هجي يا پوءِ ڪو ٻيو مذهبي عقيدو هوندن. هونءَ اهڙين جڳهن وٽ ساڌوئن جهڙي گيرو رنگ واري لباس ۾ ٻڌ ڌرم جا مٿو ڪوڙيل ۽ پيرين اگهاڙا Monks مڙوئي گهمندا نظر آيا، جنهن مان اندازو ٿيو ته ڪاڏي پيٽي جو سمورو سامان اهي اچي ڪٿي ويندا هوندا. اتي جا دڪاندار به صبح جي وقت دڪانن جي ٻاهران ڪنول جا گل، بسڪوٽ ۽ فروٽ وغيره ٿري ۾ سجائي ويهندا آهن، جيئن ئي ڪو Monk اتان لنگهندو ته انهن شين مان ٿورو ٿورو سندس هٿ ۾ جهليل ديگڙيءَ جهڙي ڪشڪول ۾ وجهي ڏيندا.

بينڪاڪ جون مکيه جايون ۽ ٽيمپل وغيره گهمڻ کان پوءِ محبوب، ٽيڪسي ڊرائيور کي چيو ته ڪولڊ ڊرنڪ پيارڻ لاءِ ڪنهن سٺي جاءِ تي وٺي هلي. ڊرائيور، جيڪو ٿائي فلمن جو مزاحيه ايڪٽر رهي چڪو هو ۽ ٿوري گهڻي انگريزي به ڳالهائي ٿي سگهيو، تنهن اِن ڳالهه تي مام ۾ مرڪندي وراڻيو، ”ڪول ڪارنر تي ته وٺي ٿو هلان پر ان کان اڳ ۾ پير واري ڊائمينڊ ۽ روبي جي فيڪٽري ته ڏسندا هلو، ڏاڍي سٺي آهي.“

جيئن ته اسانجي شاپنگ مڪمل ٿي چڪي هئي تنهنڪري ڪيس چيوسين ته ان جي هاڻ ڪائي ضرورت ناهي. پر ’هن جو اصرار هجي ته خريداري ڀل نه ڪريو پر ڏسو ضرور: جو اها ڏسڻ جهڙي شئي آهي. تڏهن لاچار اسان به ڪٿي اوڏانهن وڃڻ قبوليو. ڪار جيئن ئي فيڪٽريءَ جي ٻاهر بيٺي ته هڪ فوجي دٻدٻي وارو سوٽيڊ بوٽيڊ ماڻهو نهايت ڦڙتيءَ مان اڳتي وڌي آيو ۽ وڏو سئليوٽ ڪري

ادب مان ٻنوڙي اچي گاڏيءَ جو در کوليو. مونکي ان دم ايئن لڳو ته ان فيڪٽريءَ جا اصلي وارث ئي چڙهي اسين هجون! شو روم ۾ پير پائڻ لاءِ جهڙو ئي اڳتي وڌياسين ته هڪ ٻي گارڊ ته انتهائي ادب مان نمندي در کوليو.

شوروم اندر سمارٽ ۽ سهڻين ڇوڪرين دلفريب مرڪ مرڪندي، گرم جوشيءَ سان آڌريون تـه وٺي ڪيڪرون ڪيون ڄڻ وڏي عرصي کان پوءِ پنهنجي فيڪٽريءَ جي معائني تي آيا هجون....

Ruby rings واري ڪارنر اڳيان بيٺي ڪي سيڪنڊ ئي مس ٿيا، جـو آرينج جوز جا گلاس پرجي آيا. جـن کي ڏسي ٻارن تشويش مان ڇيو ته اهي نه پيئڻ گهرجن، متان اُنهن جي اثر هيٺ، باقي بچايل ڏوڪڙن جي خريداري نـه ڪري ويهون. پـر منهنجو ’جيري لاءِ ڪري ڪهڻ‘ وارو ارادو ئي نـه هو، تنهنڪري اهي جوز نڙيءَ مان لنگهيا ئي نٿي. پوءِ به سندن اصرار تي جيئن تيئن ڪري پيئڻا ئي پيا.

ٿائي ڇوڪرين مونکي ڏاڍي سڪ مان هيرن جواهرن جا ڪاؤنٽر گهمائي هر ڪائڻ جا ڪيئي جتن ڪيا پر هر ڪڻ بدران، مان منجهي پيس، سمجهه ۾ نه پئي آيو ته ڇا ڪريان؟ ڪيئن انهن کان پنهنجي جند ڇڏايان....

هوڏانهن سيلزگرلز خوش ته شايد مان سندن ڦند ۾ مڪمل طور ڦاسي ڪجهه نـه ڪجهه ضرور وٺڻ واري آهيان، ڇون پيون، ”توهان غيرملڪي آهيو، توهانکي good price ۾ ڏينداسين“ پر به good price جي چڪر ۾ اچي هڪ مسڪين ماڻهو ڪيتري ’زخيرا اندوزي‘ ڪري ٿي سگهيو. محبوب، جيڪو پنهنجي مروت ڪري سدائين نقصان کٽندو آهـي، تنهن ڇپن ئي ڇپن ۾ ڊرائيور کي ست سريون پڏائيندي، مروت ۾ اچي منهنجي لاءِ هڪ Ruby ring وٺڻ چاهي، جنهن تـي ڦڙت سيلزگرل، خوشيءَ مان U.S.A ڊالرز ۾ انجي ڪٽ ڪرڻ ۾ جمبي وئي.

اهو ’ڊڪ دائڪ‘ منظر ڏسي، مونکان رهيو نـه ٿيو، مون

بي اختيار محبوب کي چيو، ”مونکي اِها منڊي ڪونہ ٿي کپي، جو
تا پئسا وڃايو!“

منهنجو منڊي وٺڻ کان انڪار ٻـڌي، ارم هوريان هوريان
ٻاهر کسڪڻ لڳي، جڏهن پڇيومانس، ”ڪيڏانهن ٿـي وڃين.“ تـہ
چيائين، ”ٻهرين مان اڪيلي ٻاهر ٿي وڃان، پوءِ توهان هڪ هڪ
ٿي اچجو. سڀ جي گڏجي خالي هٿين ٻاهر نڪرنداسين تہ انهن کي
ڏاڍو ڏک ٿيندو.“

ايئن چوندي، هوءَ جوئيلريءَ جو جائزو وٺندي گم ٿي وئي؛
تہ مرشد بہ سندس نقش قدم تي هلندي پويان پير ڪيا.

مان اڄان کسڪڻ جي سانپاهن ۾ ئي هئس تـہ سيلز گرل،
محبوب جي پسند ڪيل منڊي؛ چيڪ ڪرڻ جي خيال کان مونکي
آڱر ۾ پارائڻ لاءِ اڳتي وڌي آئـي، ٻيو ڪو چارو نـہ ڏسي مون
پڪائي مان چئي ڏنو تہ ”مونکي اها منڊي نٿي وڻي“ پر هن تهائين
نمائائيءَ مـان ٻـي منڊي هلي ڏسڻ لاءِ زور ڀريو. منهنجي ساڳي
انڪار تي هن قياس طلب نظرن سان محبوب ڏي نهاريو. جنهن تي
هُن هٿ ۾ جهلِيل پئسن وارو پرس ڏانهس وڌائيندي، پنهنجي محبوبائي
مرڪ مرڪندي چيس، ”جنهن کي پاڻهي آهي سائي نٿي وڻي تہ پوءِ
ٻلا مان ڇا ڪريان، مونکي تہ رڳو Pay ڪرڻو آهي، ۽ مان تـہ
ان لاءِ تيار بيٺو آهيان — جيڪو کپيس؛ خوشيءَ سان وٺي“

چاپلوسيءَ ۾ ڊپلوما ڪيل سيلز گرل اهڙي تہ ضبط ۽ تحمل
واري تربيت يافتہ ۽جا هئي جو اصل ڇپر ئي نہ چڙي ۽ ٻي ڪائونٽر
ڏي وٺي هلڻ لاءِ چيائين، هو اڳتي وڌي ئي وڌي تيستائين مان اکيون
ڏيکي ٻاهر کسڪي آيس، ٻيو ڪو چارو ئي نـہ هو ان ڪوڙڪي
مان نڪرڻ جو. مونکي ڏسي محبوب بہ ٻاهر نڪري آيو. اسانکي
ويندو ڏسي پرتي ڪائونٽر تي بيٺل زمر، ڊڪ پائي مون وٽ آئي ۽
چيو، ”نرسو تہ سهي، مان منٽ ۾ هڪ ويو ڪارڊ وٺي اچان ٿي.“

اهو ٻڌي مون کيس هوريان دٻ ڪيڏندي وراڻيو.

”هزارن جـي منڊي ٿڏي آئـي آهيان، هـاڻ تن پاتن جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڪارڊ وٺنديءَ ته ماڳهين هٿي سِٽي نه رکن، پچ نه پڇون!—“

اهو ٻڌي زمر واڌڙائپ مان ٽڙندي اسان ڪان به اڳ ۾ وٺي پڳي، هن ليڪي ته ڪو سچ پچ سيلز گرلز چانيا ڪنيون سٺڻ پي آيون.

ٽئڪسيءَ ۾ ويهندي، ڊرائيور کي هُلان ڪري چيوسين، ”پٽيا ڪٽي اچي اسانکي ڦاسايئي؟“

اِنهيءَ تي ُهن ڪلندي ورائيو، ”مان تـه پاڻ توهانجي بچت ڪرڻ لاءِ اتي وٺي آيو هئس. ڪولڊ ڊرنڪس رِمليو نه؟“

هن اُتلندو اسان کان سوال ڪيو، جنهن جو مقصد سمجهندي، اسانکي بي‌اختيار کل اچـي وئي. سوچيم: مروت ۾ اچي: محبوب منڊي خريد ڪري وٺي ها تـه ڊرائيور واري ’بچت‘ يقيناً ڏاڍي مهانگي ثابت ٿـي ها. پوءِ سا خبر پئي ته ان فيڪٽريءَ ۾ اچـي ڪير خريداري ڪري يا نه ڪري، Soft drink پيش ڪرڻ سندن ميزبانيءَ جو هڪ انداز آهي.

سچـو ڏينهن گهمي ڪـانپوءِ رات جـو محبوب اسانکـي Ratchadapisek روڊ تي: دنيا جي وڏي ۾ وڏي گارڊن ريسٽورينٽ Tumpnakthai ۾ ماني کارائڻ وٺي آيو. ڏهن ايڪڙن تي پکڙيل اِن ريسٽورينٽ ۾ ڪاٺ مان ٺهيل ۽ نهايت ئي خوبصورت سجاوت وارا، ٿائي عمارت سازيءَ جي طرز جا ستر شيلٽر موجود هئا، جن ۾ ٽن هزارن کان به وڌيڪ ماڻهن جـي ويهڻ جي گنجائش هئي. اسان به هڪ خوبصورت شيلٽر ۾ اچي ويٺاسين.

ان هوٽل ۾ تـرت ۽ تڪڙي سروس لاءِ ڪامپيوٽر ذريعي پنهنجو آرڊر بڪ ڪرائڻ جو انتظام هو. آرڊر بڪ ٿيو ئي مس تي جـو Serve ڪندڙ عملو: جنهن ۾ ڇـوڪريون ۽ ڇوڪرا ٻئـي شامل هئا، جيڪي منهن تي مرڪون سجائي، پنهنجي پنهنجي علائقي جي مخصوص لباس ۾، رولر اِسڪيٽنگ ذريعي مشين جيان جهٽ پلڪ ۾ ضرورت جي هر شئي کنيو ٿي آيا.

ريسٽورينٽ ۾ ادائي سؤ کان به وڌيڪ ويرائيٽيز جا کاڌا ملندا آهن، جـن مان اسان ٿائي فوڊ جو تجربو ڪيو تـه گڏو گڏ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سامهون ٽيبلز تائي رقص ۽ موسيقيءَ کي ٻہ رات جو دير تائين enjoy ڪندا رهياسين. اِها اسانجي بينڪاڪ ۾ آخري رات هئي، ٻئي ڏينهن ٻپهرن جو ٢ بجي اسانجي هانگ ڪانگ لاءِ فلائيٽ هئي، جنهن لاءِ صبح جو ٻارهين بجي ائرپورٽ وڃڻو هو.

....

صبح جو دير سان اک کلي، هانگ ڪانگ لاءِ پيڪنگ وغيره تہ رات ئي ڪري ڇڏي هئي سين تنهنڪري تيار ٿي ٽيڪسيءَ ۾ ويهي، بينڪاڪ جي شهر کي الوداع ڪندا سڌو ائرپورٽ ڏي هليا آياسين. ٺيڪ ہ لڳي چوٽيتاليهن منٽن تي جهاز اُڏاڻو....

انگريزي ۽ سنڌي لفظ، Suffer ۽ سفر جي معني ڀل ڪٿي مختلف هجي، پر مقصد ڏسجي تہ ساڳيو ئي آهي. سفر ڪيڏائي سيبتا ۽ ساڀيا ڀريا ڇو نہ هجن؛ ان ۾ 'Suffer' ڪرڻو ئي پئي ٿو. منزل تي پهچڻ جو لمحو لمحو ڪيڏو طويل ۽ ٿڪائيندڙ بڻجي پوندو آهي، ان جو اندازو تہ هر آن شخص کي هوندو جيڪو سفر دوران؛ Suffer ڪندو رهي ٿو. سفر جي ٿڪائيندڙ حقيقتن جي باوجود جڏهن منزل تي پهچبو آهي تہ نوان نوان شهر، نئون ماحول ۽ مهانڊا ڏسي سمورو ٿڪ ئي لهي ويندو آهي.

هانگ ڪانگ جو وقت، ٿائيلينڊ کان ٻہ ڪلاڪ اڳتي آهي، اسان جڏهن اتي پهچڻ وارا هئاسين تہ هانگ ڪانگ جي ٽائيم موجب رات جا اٺ ٿي لڳا. محبوب ٻڌايو هئم تہ هانگ ڪانگ ائرپورٽ تي جهاز لينڊ ڪرڻ وارو منظر ڏسڻ وٽان آهي.

جهاز جي 'هانگ ڪانگ انٽرنيشنل ائرپورٽ' تي لهڻ جو اعلان ٿيو، تہ سڀئي مسافر جهاز جي لهڻ جو نظارو ڏسڻ لاءِ بيچين نظر آيا. اسين ٻہ دريءَ ۾ اکيون پائي ويهي رهياسين. سمنڊ ۾ پوندڙ روشنين پريان ئي ايڏي تہ جهرمر لائي ڏني هئي، جو لڳو ٿي تہ چنڊ ستارا راهن ۾ وڇائجي ويا هجن! جيئن ئي جهاز هيٺ لهڻ لاءِ گُهٽ هڻيون، تہ سڀني مسافرن خوشيءَ مان وني سيٽيون ۽

تاڙيون وڄايون.... چوگرد روشنين سان جڳ مڳائيندڙ، عرش ڇهيندڙ عمارتن جي وچ ۾ ڇوليون هڻندڙ سمنڊ ڏانهن، جهاز لئنڊ ڪيو، ڇڻ Run way تي لهڻ بدران پاڻيءَ ۾ ڪرندو هجي.

هانگ ڪانگ جو ائرپورٽ، سنگاپور جي ائرپورٽ جيان ته نه البت پنهنجي ليکي خوبصورت ضرور هو. ائرپورٽ تي ڪافي سختيءَ سان چيڪنگ پئي ٿي، اسان کي به ان ۾ چڱو وقت لڳي ويو. ٻاهر اچڻ بعد ڪا دير ائرپورٽ وٽ ئي سمنڊ ڪناري جي سونهن ڏسڻ ۾ وڃائجي ويس.... آسمان ته اڳ ئي چنڊ ستارن سان جرڪيو پئي، مٿان وري وايومنڊل ۾ به تارن جيان بيشمار جهرمر ڪندڙ رنگ برنگي روشنين، پاڻيءَ ۾ پنهنجا عڪس وجهي ان ۾ ڄڻ هيرا موتي اوتي ڇڏيا هئا.

هانگ ڪانگ ۾ چئن ۽ پنجن ماڻهن جي ويهڻ لاءِ مختلف ٽيڪسيون آهن. اسان پنجن ماڻهن واري ٽيڪسيءَ ۾ سامان رکائي، ڊرائيور کي هانگ ڪانگ جي دل؛ ڪولون (Kowloon) ڏي هلڻ لاءِ چيو. هانگ ڪانگ ۽ ڪولون جي وچ ۾ وهندڙ مختصر فاصلي واري سمنڊ، ان روشنين جي شهر کي ٻن حصن ۾ ورهائي ڇڏيو آهي، جن مان ڪولون وڏو ۽ پررونق آهي، جنهنڪري ئي انکي هانگ ڪانگ جي دل به ڪوٺيو وڃي ٿو.

اڃان رستي تي ئي هئاسين جو چنڊ ستارن؛ شايد ته نظر جهڙ جي ڊپ کان بادلن جو سُرمئي بلينڪٽ سوري ڪٽي مٿان وڌو. ايتري ۾ سنهو سنهو مينهن به پوڻ شروع ٿي ويو. اسانجي ٽيڪسي اسپيس ميوزم Space Museum جي سامهون Y.M.C.A تي اچي بيٺي، پر اندر وڃي معلوم ٿيو ته سمورا ڪمرا اڳ ئي ٽوئرسٽس سان ڀريا پيا هئا، تنهنڪري هنن ٻن ڏينهن کان پوءِ ڪمرا ڏيڻ جي پڪ ڏني.

مينهن، جيئن پوءِ تيئن تيز ٿيندو ڏسي، محبوب ٽيڪسي ڊرائيور کي ناٿان روڊ ”چنڪنگ سينٽر“ ڏي هلڻ لاءِ چيو.

چنڪنگ سينٽر، نهايت ئي ڪِٽيل عمارت آهي، جنهن جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

مختلف فلورن تي هر قسم جي شين جا دڪان، هوٽلون ۽ ريسٽورينٽ وغيره تي نظر آيا. اسان ان عمارت جي سڀ کان مٿين ماڙ تي هوٽل 'چنڪنگ هائوس' ۾ اچي ٻه ڪمرا بڪ ڪرايا. هوٽل بظاهر صاف ستري ته ڪمرا به چڱا ڊيڪوريٽيڊ ۽ هر سهوليت سان آراسته هئا، پر هڪ ٻي فلور تي گهٽيل ماحول ۾ هيٺ ڪري اتي رهڻ جو مزو نٿي آيو. اِن مٿين فلور تي اچڻ لاءِ لفٽ به هڪ عذاب هئي، جو ماڻهن جي ڊگهي قطار ۾ ويهه ويهه منٽ انتظار ڪرڻو ٿي پيو. سوڙهه جي معاملي ۾ ذري گهٽ سيني هوٽلن ۽ گيسٽ هائوسن جا ساڳيا حال آهن، جاڪاڻ ته اتي ٽورسٽ تمام گهڻا ٿا اچن، مٿان وري ڪاڏو پيئو ۽ رهائش به گهڻي مهانگي آهي، انڪري هانگ ڪانگ جي ماڻهن وڏ کان وڏ ناڻو ڪمائڻ لاءِ لالچ ۾ منهن وجهندي، پنهنجي سوڙهن سنگهڙن فليٽن کي به ڪٿي گيسٽ هائوس بڻايو آهي، جنهن ۾ ٽورسٽن کي ايئن ٿا سٿي رکن جيئن مال گاڏي ۾ ڍور. هاڻ حڪومت کي به 'جهجهڪي آئي آهي ۽ ان سٽ سٽان واري سلسلي کي روڪڻ لاءِ ڪافي اعتراض آڻاريا آهن پر عمل ٿيندو وري به نظر نٿو اچي.

هوٽل ۾ ٽائينڪو ٿيڻ بعد مينهن جي بند ٿيڻ جو انتظار رهيو؛ ته جيئن پنڌ پنڌ وڃي هانگ ڪانگ جي رات جو مشاهدو ماڻجي، پر مينهن بند ٿيڻ جو نالو ئي نٿي ورتو. رهندو گجگوڙ اچي شروع ٿي. پرائي ديس ۾ گجگوڙ ۽ ڪنوڻ جا آواز ٻنهه اوپرا ۽ وڏيڪ ڊيڄاريندڙ ٿي لڳا. هر پيري ايئن ٿي لڳو ته اهي وڄون لڳاتار 'چنڪنگ سينٽر' مٿان ئي ٿي ڪريون.

وڄن کان ڌيان هٽائڻ لاءِ T.V ڏسڻ ڪانسواءِ ٻيو ڪو چارو ئي نه هو. هتي جي ٽي.وي جا چار چينل آهن. ڊائمنڊ، پرل، گولڊ ۽ جيڊ.... مڙني چينلس تي ڏاڍا چڱا پروگرام ٿي هليا. مينهن بند ٿيو ته محبوب ۽ مرشد رات جي ماني وٺڻ لاءِ ٻاهر نڪتا، جڏهن ته اسان ٽي.وي ڏسڻ ۾ ئي مگن هئاسين.

صبح جو اٿي تيار ٿيڻ ڪانپوءِ محبوب اسانکي مسلمانڪي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

نيرن ڪراڻ لاءِ سينٽر جي ٽئين فلور تــي 'بسم الله ريسٽورينٽ' ڏي وٺي آيو. ان سينٽر جا ريسٽورينٽ، رڳو نالي جا ريسٽورينٽ هئا، جن جا مالڪ ننڍڙي ڪمري ۾ پارٽيشن - پردا هڻي، رڌڻــو ۽ ڪاؤنٽر ٺاهي، ريسٽورينٽ جو سانگ رچايو ويٺا هئا. 'ريسٽورينٽ' جي ٻاهران ۽ ٻنهي سامهون وري ماڻهن ڪــي ويهارڻ لاءِ ٽين جــون ٽيبلون ۽ ڪرسيون رکيل هيون ... اسان بہ اهڙي ٽيبل آڏو اچي ويٺاسين- هوٽل واري اسانکي پنهنجو هم وطني ڄاڻي، خوشيءَ مان وڏي ٽيپ تي وڏي واڪ نعتيہ قواليون هلايون، اهو ڏسي پڙ واري سک سردار پنهنجي ريسٽورينٽ تان ٻڙڪن وارا پنجابي گانا وڄائڻ شروع ڪري ڏنا. ان بہ ط في رڪارڊنگ جي ذهني ٽارچر دوران، پلا ڪنهن کي ناشتو وڻــي ها، ايئن تي لڳو ڄــڻ سيلاڻن جي ٻاڙي واري روڊ تي ويٺا هجون.

نيرن کان پوءِ پهريون سروي ان 'چنڪنگ سينٽر' جوئي ڪيوسين، جنهن ۾ مونکي تــہ ڪائي خوبصورتي يا نواڻ نظر نــہ آئي، چائينيز کــان علاوه ان سينٽر ۾ هندو، سک ۽ مسلمانن جــا ڪيترائي دڪان هئا جن ۾ هيڪاندو ڪچٽ هو. دڪانن جــي در وٽ؛ لنگهہ وارين جاين تي بہ بد افعالي سان سامان کليا پکڙيا پيا هوندا آهن، آنهن کي ڪوڪن ۾ پيڪ ڪرڻ جو ڪم بہ ٻاهر ويٺي ٿي پيو ٿيندو آهــي، جنهنڪري آتــان لنگهندڙ ماڻهو ڏاڍي تڪليف محسوس ڪندو آهي.

دڪانن ۾ لڳل ايئرڪنڊيشنن جو سسٽم ايڏو تہ غلط هو جو سڄي گرمائش سينٽر ۾ پکڙجي تي وٺــي. ڪاريڊورن مان لنگهندي يا مختلف ماڙن تي چڙهندي، A.C جي سموري گرمي هٽي لوساٽي ٿي رکيو.

پيهہ بہ ان سينٽر ۾ هيڪاندي هٽي، ايتري قدر جو لنگهڻ واري هنڌن تي بہ دڪاندار ڏــولا ٺاهي ڪچهريون ٻهنا ڪندا هئا، ڪنهنکي جي آتان لنگهڻو هوندو؛ تہ منجهن ايڏو بہ اخلاق نہ هوندو جو پاسيرو ٿــي جاءِ ڏين. اهو انڪري بــہ آهي تــہ اتــي جا ماڻهو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هڪ ٻئي کي ڏڪي ـ ٺيلهي هلڻ جا عادي آهن، ۽ ان بـدافعالي انداز تي ڪين ڪنهن قسم جي شرمندگي يا ڪاوڙ ٿئي ٿي ڪونه ... رش ته رش پـر ويڪرن موڪرن رستن تي به هڪ ٻئي کي انڌن وانگر ٽڪر ـ ٿونا هڻندا اڳتي وڌندا آهن.

پاڪستان ۽ ٻين ملڪن ۾ سمگلنگ جو گهڻو سامان هانگ ـ ڪانگ مان ايندو آهي. هڪ فلور تي تـه عينڪن جي سمگلنگ مون پنهنجي اکين سان ڏٺي. ٻه چار چڙا اردو ڳالهائيندڙ هانگ ڪانگ ۾ ٺهيل، سادين ۽ نقلي عينڪن جا ڪيس ۽ ليبل لاهي، وڏن ڪوٽن ۾ بند ڪندا ٿي ويا. اهي عينڪون هانگ ڪانگ ۾ پندرهن ڪان ويهن ڊالرن تائين ملنديون آهن؛ جڏهن ته پاڪستان ۾ انهن کي ريبن **Rayban** جون عينڪون چائي اٺين نوين سوين ۾ وڪڻندا آهن. جن جو پاڪستاني ڇوڪرن ۾ هيڪاندو ڪريز آهي.

هانگ ڪانگ جا ماڻهو الائي ڇو مون کي پهريـن نظر ۾ ئي متاثر نـه ڪري سگهيا. سندن چهري ۽ انداز مان هڪ عجيب نموني جي رڪائي پئي ظاهر ٿي. محبوب پـڻ ان ڳالهه جي تـائيد ڪندي ٻڌايو ته اتي جا ٩٥ سيڪڙو ماڻهو نهايت وڏائـيءَ وارا ۽ رُکا ٿين. ان ڳالهه جو نفسياتي اثـر پوءِ ايئن وچي ٿيو جو هوٽل جا سمورا بيرا، رستي پنڌ هلندي هـر ماڻهو ۽ هـر چيني دڪاندار مون کي سونبڊيل ۽ آڪڙيل ٿي لڳو.

’چنڪنگ سينٽر‘ جي ماحول جو اثر دور ڪرڻ لاءِ محبوب اسان کي ڏينهن جو يـارهين وڳي ڌاري ڪولون جون وڏيـون، خوبصورت سپر مارڪيٽون ۽ سينٽر گهمائڻ وٺـي هليو، جن مان **Watson's** ۽ **Star Centre** گهڻو متاثـر ڪيو. پـر منجهن ڪا ڇهل پهل ۽ رونق نه هئي، ايئن ٿي لڳو ڄڻ سمورن سينٽرن کي مات جو ڪپر ڪائي ويو هجي. پُڇا ڪرڻ تي هڪ اندين دڪاندار ٻڌايو ته هن موسم ۾ هيڪاندو مينهن پوڻ ڪري سياح تمام گهٽ آيا آهن؛ جن مان بـه ڪيترا تـه مينهوڳيءَ سببان بيمار ٿي وڃي ڪمرن ۾ قابو ٿيا آهن ته ڪي وري بيماريءَ جي ڪئو ڪان احتياطي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

تدبيرن تحت، ڪمرن مان ليٿو ڏي نڪتا پائين.

هونءَ به هتي اچي معلوم ٿيو ته هانگ ڪانگ جي مينهوڳيءَ واري مُند، سدائين بخار جـو ڪارڻ بڻبي آهي، جيڪا ٽـوئرسٽس کي تـه بنهه پانءَ ڪونه پئي . اسان به پوءِ نوٽ ڪيو تـه واقعي برساتن سبب ڪيترائي ٽوئرسٽ هوٽل جي ڪمرن ۾ بيمار ۽ بيزار ٿيو پيا هئا، ۽ رڳو ڪنهن ڪنهن مهل پر پاسي واري شاپنگ سينٽرن تائين وڃڻ شاپنگ ڪرڻ لاءِ ٻاهر ٿي نڪتا. هوڏانهن وڏن شاپنگ سينٽرن جا دڪاندار سچا سچا ڏينهن سڄن اوسيئڙي جي آس لڳايو ويٺا اوٻاسيون ڏيندا آهن.

شاپنگ سينٽر کان نڪري، ’هائي فونگ‘ روڊ (Hai Phong Road) تـي پهتاسين مس جو تـڙي ڪـڙي گهاٽو ’جهڙ تي پيو ۽ ڏسندي ئي ڏسندي وٺي مينهن جا وسڪارا شروع ٿيا. اسان پنهنجي مسلمانيت جو فائدو وٺندي، پـر واري اسلامڪ سينٽر جي شاندار عمارت ۾ اچي پناهه ورتي.

اسلامڪ سينٽر ۾ اچي گنبذ ۽ ماربل جي فرش واري شاهي مسجد کان علاوه، مسلم ڪميونٽي طرفان وڏن خرچن سان نهرايل ناياب ڪتابن جي لائبريري، ايجوڪيشنل انسٽيٽيوٽ ۽ ميوزم به آهي، جنهن ۾ هانگ ڪانگ جي ماضيءَ جي تصويـرن وغيره سان گڏ، پـن ناياب ۽ شاندار شين جي ڪافي ڪليڪشن هئي. مسلمانن جي خاص ڏينهن تي ان سينٽر ۾ ڪيترائي پـروگرام پڻ آرگنائيز ڪيا ويندا آهن. مينهن بند ٿيو ته اسان به سينٽر گهمي ٻاهر آياسين.

هانگ ڪانگ جو ماحول دوستاڻو نـه هئڻ سبب اوپرو ٿي لڳو، ته رستي پنڌ به ’’شرفا‘ چينن جي مقابلي ۾ ’’بدما‘ چينا گهڻا ٿي نظر آيا.

ناٿان روڊ کان هائي فونگ روڊ تائين نهار ڪبي تـه ڪاٻي ساڄي رڳو ميڪڊونيلڊ (Mc'Donald) ۽ ڪينٽڪي (Kentaucky) جهڙن امريڪي طـرز جي فاسٽ فوڊ بـارز (Fast Food Bars) جا چـار ِوڇيا پيا هونـدا. محبوب ٻڌايو تـه هن پيري يـورپين ۽

آمريڪن جي مقابلي ۾ آفريڪي سياح وڏيڪ پئي نظر آيا.

هانگ ڪانگ جي ميٺو گپيءَ ڀري آلي زمين تي هوريان هوريان هلندا اسان هاربر سٽي (Harbour city) شاپنگ سينٽر تي آياسين، جيڪو مارڪوپولو هوٽل جي ويجهو ئي آهي. پر مرشد جي مرضي هئي ته انهيءَ سينٽر کان جلدي واندا ٿي پر واري اوشين سينٽر (Ocean Centre) تي هلجي، جتي سنڌس شوق ۽ دلچسپي جو ڪافي سامان موجود هو.

ان سينٽر ۾ پنجن سالن جي چمار واري ٻارڪان وٺي ڏنوي سالن جي ’ٻار‘ تائين نت نيون رانديون ۽ ويڊيو گيمز وغيره جا سانگ رچايل هئا، جنهنڪري ان سموري ٽڪسات واري حصي جو نالو ئي ’آميوزمينٽ سينٽر‘ رکيل هو.

اوشين سينٽر ۾ جوئليري، ڊريسس ۽ گفٽ آئيٽمز وغيره جا بيشمار دڪان هئا؛ جن مان اليڪٽرانڪ ۽ واچن ڪانسوءِ ٻيو سامان ڪافي مهانگو هو. پارڪر پين ٻه-چار پنج سئو ڊالر جي هئي ته ڊريسون پڻ سترهن سئو ڊالرن کان مٿي هيون. ڪير جي مهانگي شيءِ وٺي ٻه ڪٿي ته اصلي هٿ جي گيرنٽي حاصل ڪرڻ نهايت ضروري ٿيو پئي. چاڪاڻ جو هانگ ڪانگ جا چينا اهڙا ته حرفتي ۽ اٽڪل باز آهن؛ جو نقل ڏاهڻ ۾ اصل شئي کي به مات ڏيو ڇڏين. اهوئي سبب آهي جو هتي نقلي مال تمام گهڻي تعداد ۾ تيار ٿيندو رهي ٿو، ان ڪري اتي جا نگ به ملڪان ملڪ مشهور آهن.

هانگ ڪانگ جي واپار وڙي تي سنڌي هندو چڱي گهڻائيءَ ۾ چانيل آهن. سنڌن وڏا وڏا ڪاروبار ڏسي اندازو پئي ٿيو ته ڪن حالتن ۾ ته هو چينين کان به شاهوڪار هوندا. هتي جي سنڌين کي ادب کان وڌيڪ پنهنجي آرٽ، ڪلچر ۽ موسيقيءَ سان گهڻو لڳاءُ آهي، ان ڏس ۾ سنڌن مختلف تنظيمون، اهڙا پروگرام ڪرائڻ ۾ سدائين اڳريون رهنديون آهن.

اوشين سينٽر ۾ ڪمپيوٽرائيزڊ رانديون کيڏڻ وارن جو ڄڻ ته ميلو لڳل هو. ڪا دير اتي ترسڻ کانپوءِ اسان ميڪڊونيلڊ فاسٽ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

فوڊ بار ۾ اچي جوز ۽ برگر سان هانءُ جهل ڪئي، اتي ڏي اهو پروگرام سيٽ ٿيو ته 'چنڪنگ هائوس' کي ڇڏي، هوٽل پيننسولا (Peninsula) ۾ شفٽ ٿجي. جيئين Y.M.C.A ۾ ڪمرا ملڻ تيسين 'چنڪنگ هائوس' جهڙي 'چرُ' مان ته نجات حاصل ڪري ڪو سک جو ساهه کڻون.

چنڪنگ هائوس ڏي ويا سين پئي ته اسان کي پاڻ ۾ سنڌي ڳالهائيندو ڏسي، پرسان لنگهندڙ هڪ 'ڪراڙي ديوان، ڏاڍي سڪ مان پڇيو، "ڇا توهان سنڌ مان آيا آهيو؟" جڏهن ڪيس هائوڪار ۾ جواب مليو ته خوشيءَ مان ٽڙندي اسان کي پنهنجي گهر هلڻ جي دعوت ڏنائين. هن ٻڌايو ته ٻه ٽي ڏينهن اڳ؛ چنڪنگ سينٽر وٽ بجليءَ جي شاٽ سرڪٽ سبب جيڪا خطرناڪ باهه لڳي هئي، تنهن ۾ ٻين ڪيترن دڪانن سان گڏ سندس دڪان پڻ سڙي خاڪ ٿي ويو، پر اسان کي ڏسي ڪيس ايڏي ته خوشي ٿي آهي جو نقصان جو ڏک به وسري ويو اٿس.

پرديس ۾ وچ رستي هلندي پاڻ بابت اهڙو رايو ٻڌي، ڪنهن کي خوشي نه ٿيندي.... اسين به ان عزت افزائي تي ٿري پيا سين پر سندس دڪان سڙڻ جو افسوس سو ڏاڍو ٿيو. هانگ ڪانگ ۾ رهڻ دوران هن جيان ٻين به ڪيترن سنڌي دڪاندارن، سنڌ ڌرتي جي ناتي اسان سان چڱا وڙ ڪيا. مون کي ان ڳالهه جي خوشي ٿي ته اتي جي سنڌين، پنهنجي سنڌي ٻوليءَ کي ختم ٿيڻ نه ڏنو آهي. هو اڄ به انگريزيءَ سان گڏ، پنهنجي گهرن ۽ سرڪل ۾ سنڌي ٿا ڳالهائين. جي ٿوري توجه ڏين ته هانگ ڪانگ ۾ به سنڌي ادب کي وڌڻ ويجهڻ جو موقعو ملي سگهي ٿو.

'چنڪنگ هائوس' مان چيڪ آئوٽ ڪري، اسين سڌو 'پيننسولا' تي آياسين، جيڪا روشنين ۾ جرڪندڙ ۽ صاف سٿري ماحول واري خوبصورت هوٽل هئي. دل پئي چيو ته ڪجهه ڏينهن ان هوٽل ۾ ٽڪي رهي پئجي، پر پرديس ۾ ايڏي فضول خرچي نهي ڪونه ٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هانگ ڪانگ جي مجموعي آدم شماري اٽڪل ساڍا پنج يا ڇهه لک ٿيندي، جنهن ۾ گهڻائي چينين جي آهي باقي ٻه سيڪڙو ڪن سنڌي، پنجابي ۽ ٻيون قومون رهن ٿيون. چائنيز ۽ انگريزي جيتوڻيڪ هتي جي سرڪاري زبان آهي پر انگريزي، چائنيز کان ٻه گهٽي ڳالهائي ٿي وڃي. اهو ان ڪري جو هي ملڪ جيڪو دراصل چين جو حصو هو، تنهن کي انگريزن سئو سالن جي ليز تي ورتو آهي. ٣٠ جون ١٩٩٧ع تي هانگ ڪانگ جي گورنمنٽ هائوس تان برطانيه جو جهنڊو لهي ويندو ۽ هانگ ڪانگ واپس چين جي حوالي ٿيندو.

بظاهر ته اها خوشي جي ڳالهه ٿئي، پر مالدار طبقو خاص ڪري واپاري ماڻهو ان آزاديءَ مان آرها ٿا ڏسجن. ڇاڪاڻ ته چين هڪ ڪميونسٽ ملڪ آهي، تنهنڪري ان ۾ هانگ ڪانگ جهڙيون عيش عشرتون شايد ئي ڪين نصيب ٿين. اهو ئي سبب آهي جو واپارين جي اڪثريت، هانگ ڪانگ مان لڏڻ جو سعيو پئي ڪري. ڪيترن ته اڳواٽ ئي پنهنجا بزنس ڪئنادا وغيره جهڙن ملڪن ۾ سيٽل ڪرڻ شروع ڪري ڏنا آهن، ته جيئن ئي ليز پوري ٿئي ته هو ڪنهن ٻئي نڪيءَ جا وڃي سائين سڏجن.

ڪڏهن ڪڏهن ماڻهو غلامي جي زندگيءَ جو ايڏو ته عادي ٿيو ويندو آهي، جو آزاديءَ جي ڪا خواهش باقي نه رهندي اٿس. ڪنهن جي ياڳئين جي ڪيس آزادي ملي به وڃي، ته اها وري پاڻ ئي نه پوندس. ڇاڪاڻ جو نالي جي آزادي ته ماڳهين غلاميءَ کان به بدتر ثابت ٿي آهي. اسان جي ملڪ جي ماڻهن انگريزن کان آزادي وٺڻ لاءِ نه رڳو پاڻ پتوڙيو پر هيڏي ساري ڏنڊڪ ملڪ کي به هٿي آڌو آڌ ڪرائي ڇڏيو. اڄ به وڏڙن واتان ٻڌبو آهي ته انگريز سرڪار جي دور ۾ هو امن، دوستي، پيار ۽ سک سلامتي واري زندگي گذاريندا هئا.

آزادي بعد الڳ ملڪ حاصل ڪرڻ جو وڏي ۾ وڏو دليل اهو هو ته هندو ۽ مسلمان، جدا جدا مذهب ۽ ريتن رسمن جي ڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سدائين پاڻ ۾ پيا اٽڪندا، جنهن جي نتيجي ۾ روز پيا جهيڙا فساد ۽ خونريزيون ٿينديون. ان دليلن هيٺ ذرتي ماءُ کي آڏو آڏ ڪرائڻ ڪانپوءِ بہ اسان وٽ پنهنجي صفائي جو ڪهڙو دليل آهي؟ جتي مومن دردندگيءَ جو مظاهرو ڪندي هڪ ٻئي کي ماري رهيا آهن.

الڳ ملڪ حاصل ڪري، لڳاتار خونريزيون ڪرڻ ئي اسان جو مقدر هو تہ پوءِ ورهاڱي جي ڪهڙي ضرورت هئي؟ هڪ ئي ملڪ ۾ هندو مسلم فسادن کي تہ وري بہ ’ڪفر ۽ مومن‘ جي ’جنگ و جهاد‘ جي نالي سان ڪا معنيٰ تہ هجي ها، هينئر تہ اسان وٽ ’ڪفر‘ کي ڍال بنائي، پنهنجو شرم پرچائڻ لاءِ بہ ڪو واضح دليل نہ رهيو آهي، سواءِ ان جي تہ فسادن ڪرائڻ جا سمورا الزام ’اتــو ڪاڏو ڪوئي مار پئي ڳابي‘ جيان ’بيروني قوتن‘ تي مڙهيا وڃن. ورهاڱي جي صورت ۾ ملڪ هڪ مان ٻہ، ٻن مان ٽي ٽڪر ٿيو، پر تڏهن بہ ’قاصائي صفت گروهن‘ جي هاڻ ڌاڻ بار نہ لٿو آهي ۽ اڃان بہ ان کي ’ٽڪر ڪرڻ لاءِ ماندا ٿا ڏسجن.

ڪولون مان هانگ ڪانگ يا هانگ ڪانگ مان ڪولون ڏي اچڻ وڃڻ جا بہ رستا آهن، هڪ تہ فيري ذريعي سمنڊ لتاڙي ٻئي پــر پهچڻ جو، ٻيو وري ڪار ۽ ريل ذريعي سمنڊ هيٺان لنگهڻ جو! جنهن کي هانگ ڪانگ ۾ Tunnel ڪري چوندا آهن.

عجب جهڙي ڳالهہ آهي تہ هانگ ڪانگ جي حڪومت وڏي خرچ سان سمنڊ جي هيٺ Sub way Tube يعني ڪمپيوٽرائيزڊ ريلن جو چار وڇائي ڇڏيو آهي. زمين جي اندر تہ رستا ڏٺا ٻڌاسين، تازو سنگاپور ۾ تہ ريل بہ هلندي ڏسي آياسين پــر سمنڊ جي هيٺ رستو تہ سائنسي ايجادن جو عقل چرخ ڪندڙ طلسماتي ڪمال هو. هيٺان ريلون بسون ٿي هليون تہ مٿان وري پاڻيءَ ۾ ننڍا وڏا بيشمار جهاز پئي ترِيا. اها انوکي ايجاد سڄي هانگ ڪانگ اندر سفر جو تيز ترين ذريعو آهي. جتي چوويهہ ئي ڪلاڪ ٽريفڪ چالو رهندي آهي.

ننڍپڻ ۾ ٻڌل فرضي ۽ طلسمي ڪهاڻين کي اڄ حقيقت جو

روپ ڌارينڌو ڏسي سوچيم، تہ جي سائنسي جدت وسيلي پاڻيءَ اندر روشن رستا ٺاهي سگهجن ٿا تہ ڪنهن ڏينهن ريزيڊينشل ڪالونيون ۽ هائوسنگ سوسائٽيون قائم ڪري؛ نون شهرن ۽ ملڪن جو پايو بہ پئجي سگهي ٿو. زمين تي اڳ ئي گهٽي آباديءَ جي ڪري ڏينهون ڏينهن سوڙهي ٿيندي پئي وڃي ۽ ضرورت تہ هونءَ بہ ايجاد جي 'گرينڊ مدر' ٿئي.

'اوشين پارڪ' وڃڻ لاءِ اسان اِن ٽيوب ذريعي هانگ ڪانگ جي M.T.R ائڊمرلٽي اسٽيشن تي پهتاسين. جتان ماڻهو ڪٺن لاءِ پارڪ طرفان ئي بس جو مفت انتظام ٿيل هو. پر اسان ٽيڪسيءَ ۾ ويهي پهرياڻين ارونگ اسٽريٽ جي شاليمار ريسٽورينٽ تي اچي لنچ باڪس تيار ڪرايا، جنهن بعد اِتي جي خوبصورت، نفيس ۽ نهايت ئي وڏي باغ اوشين پارڪ جو رخ ڪيو.

پارڪ گهمڻ لاءِ سئو سئو ڊالرن جون ٽڪيٽون وٺي اندر آياسين تہ چوڌاري دلڪش نظارن سان گڏ تفريح جا لاتعداد نمونا نظر آيا. پهرياڻين تہ اسان ان سڄي پارڪ جو ڪيبل ڪار ذريعي مٿانهون چڪر هنيو جنهن بعد پيرين پنڌ گهمي، ويجهڙائيءَ کان بہ مشاهدو ماڻيو.

پارڪ جا ڪي حصا گُل- گلزارين هوندي بہ ايڏا تہ سنسان ٿي لڳا جو پري پري تائين ڪا پهر ئي نظر نٿي آئي. اهڙن هنڌن تان اڪيلي سر لنگهندي جيڪر ڏاڍو ڊپ ٿئي.

چنڪنگ سينٽر جي هڪ سنڌياڻي دڪاندار، چينين جي حرفتن ۽ بدمعاشين کان روڪ ٽوڪ تي خبردار رهڻ جي تلقين ڪندي ٻڌايو هئم تہ ڪو اڪيلو لفٽ ۾ چڙهندو تہ ان کي ماري، 'ڦرڻ ۾ دير نہ ڪندا. رستي پنڌ بہ ڪنهن کي سون پهريل ڏسندا تہ ڪڍي لڳا ايندس ۽ وجهہ ملڻ سان کيس 'ڦري ڇڏيهہ ڪندا.

هانگ ڪانگ جي حڪومت کي پنهنجي حرفتي ماڻهن جي بڇڙن افعالن ۽ ڪڌن ڪرتوتن جي چڱي ڄاڻ آهي، ان ڪري معصوم ٽوئرسٽن کي انهن کان هوشيار رهي؛ پاڻ بچائڻ لاءِ ٽي-وي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

تان اشتهارن ذريعي تنبيهه ڪندا رهندا آهن.

ڊالفن شو (Dalfon Show) تحت جيئرين جاگندڙ مڇين جا ڪرتب ڏسڻ ڪانپوءِ Sound effects ذريعي، ويهن پنجويهن منٽن واري فلم جو نهايت دلچسپ شو ڏنوسين. جيڪو ڪرسين تي ويهي سامهون ڏسڻ بدران، ريلنگ کي ٽيڪ لڳائي، ڇت جي گولائيءَ ڏي ڪنڌ مٿي ڪري ڏسبو آهي. ٿري ڊي فلمون ڏسڻ سان ايئن پيو لڳندو آهي ته ڪا شئي پردي کان ٻاهر اچي وڃي هجي، پر اِن شو جو اهو ڪمال هو جو ماڻهو پاڻ پردي اندر هليو ٿي ويو.

اوشين پارڪ جو واٽر ورلڊ (Water world) جيڪو دنيا ۾ وڏي وڏو واٽر پلي پارڪ (Water Play Park) آهي، مرشد اوڏانهن پنهنجو سوئمنگ ڪاسٽيوم کڻي ٽرڻ لاءِ ويو. انهيءَ پارڪ ۾ سوئمنگ جا ڪيترائي تلاءُ، گسڪڻيون ۽ پيا ڪيئي سانگ رچيل آهن. اسان سوئمنگ پول جي سامهون، هڪ هوٽل جي اوپن اسپيس ۾ ويهي لنچ ڪندي، ٽرڻ وارن جو سڄو نظارو ٿي ڏٺو.

محبوب ٻڌايم ته هيءَ آها جاءِ آهي جتي پر سال سائس گڏ ڪجهه دوست به آيا هئا. جيڪي ان Pool ۾ سوئمنگ ڪاسٽيوم پائڻ بجاءِ ڪڇي ۽ گنجيءَ سوڌو ئي اندر ٽوڪجي پيا، جنهن تي آنان جي انتظاميه کين هُرو ڌُرو ڪري ٻاهر ڪڍيو. تڏهن ان خواريءَ تي ـ ڪکو روکو ٿيندي هڪ ڇٽي ٢٠٠ هانگ ڪانگ ڊالر ڏيئي سوئمنگ ڪاسٽيوم خريد ڪيو، جيڪو پڻ ڪيس راس نه آيو جو همراهه عمر جي تقاضي سبيان واٽر سلائيڊ تان ترڪندو ٽو اچي ٻَٽ پيو ۽ پنهنجا هڏ گڏ پڃرائي بيمار ٿي، سيني جو ٽوڙ حرام ڪري ڇڏيائين.

گهمندي گهمندي شام اچي ٿي تنهنڪري ٽيڪسيءَ ذريعي ڪولون وڃڻ لاءِ 'اسٽار فيري' اسٽيشن تي اچي پهتاسين، جتي ڀهريون پيرو هانگ ڪانگ جون فقيرياڻيون ڏسڻ ۾ آيون، جن مسافرن کي پاڪستاني فقيرن جيان ٻانهن کان ڏونداڙي ڇيڻيءَ ۾

تي پنهو يا الائي ۽ پئيو! مان ٻ هڪ فقيرياڻيءَ جي زد ۾ اچي ويس: جا چئنيءَ ٽمڪ جيان مونکي ورائي وئي. ان کان اڳ جو ڪيس کو نذرانو پيش ڪريان ها، فيري ۾ چڙهڻ جي گهنٽي وڳي ۽ ڦاٽڪ کليو ته مون ٻ برقي طاقت جو مظاهرو ڪندي، فقيرياڻيءَ کان پاڻهن ڇڏائي، پين جيان وٺي فيريءَ ڏي ڊڪ پاتي.

ڪولون ڏي وڃڻ لاءِ فيري جيئن جيئن تي هانگ ڪانگ جو ڪنارو ڇڏيو تہ چئني پاسن کان هانگ ڪانگ جون بلند ۽ جرڪندڙ عمارتون، جن جو مٿيون اڌ بادلن ۽ ڪوهيڙي ۾ ويڙهجي تي ويو، سي پريان کان ايئن ٿي لڳيون، چڻ فرانس جون خوبصورت پيڪنگ واريون ننڍيون وڏيون پرفيومز جون لاتعداد شيشيون. ڪولون پهچي، محبوب هوٽل پيننسولا تان Y.M.C.A تي فون ڪري ڪمرا خالي ٿيڻ جي پڇا ڪئي، جنهن تي انهن چيو ته ڪمرا واندا ٿي چڪا آهن ۽ توهين بيشڪ اڄ ئي هليا اچو.

ٿوري دير ڪانپوءِ پيننسولا تان چيڪ آئوٽ ڪري Y.M.C.A ۾ آياسين، جيڪا فيملي سان رهڻ لاءِ هڪ سٺي جاءِ آهي.

هانگ ڪانگ لاءِ چيو ويندو آهي تہ اتي جي زندگي ۽ انجون رونقون، سج غروب ٿيڻ کان سج اڀرڻ تائين ڏسڻ وٽان هونديون آهن. سامان سيٽ ڪري اجان اتي جي روشن راتن ۾ جرڪندڙ زندگي ڏسڻ جو ارادو ئي پي ڪيوسين جو وٺي وڏي گجگوڙ سان مينهن پوڻ شروع ٿيو، جنهن جي لاڳيتو پوڻ ڪري رات جي گهمڻ وارو سڄو پروگرام ئي اپ سيٽ ٿي ويو ۽ اسين ٻ پين ٽوڙرسڻ جيان ڪمرن ۾ بند ٿي ٽي-وي آڏو ويهي رهياسين. لڳو ٿي چڻ هانگ ڪانگ ۾ آيا ئي رڳو ٽي-وي ڏسڻ لاءِ هجون!

ٻئي ڏينهن صبح جو هانگ ڪانگ اسپيز ميوزم (Space Museum) گهمڻ وياسين جيڪو ڪولون جي سيلسبري روڊ Salisbury Rd. تي آهي. اهو ميوزم دنيا جي وڏن پلينيٽوريم Planetarium مان هڪ آهي. جنهن ۾ اچي اسان پهرين 'Story of Stars' جي عنوان سان ڇاليهن منٽن جو هڪ معلوماتي شو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڏٺو، جو نهايت ئي دلچسپ آئيٽم هو، جنهن مان خبر ٿي پئي ته اسانجا پيدائشي ٻـرج هينئر ڪهڙي پوزيشن ۾ بيٺا آهـن ۽ مٿن ڪهڙي برج جو اثر پيو پئي.

هن ميوزم ۾ چند تارن کان علاوه سائينسي معلومات جون پيون ڪيتريون ئي شيون هيون، جيڪي ٻارن جي ڄاڻ لاءِ نهايت مفيد ثابت ٿيون. پلينيٽوريم ۾ فوٽو ڪڍڻ جي شايد تـه منع هئي جو جيئن ئي مرشد ڪئميرا جو چمڪاٽ ڪيو ته پريان کان انتظاميه جي ڪنهن شخص دانهن ڪري؛ هٿ جي اشاري سان ڪيس روڪڻ جي ڪوشش ڪئي. تيستائين مرشد ڪئميرا مان هڪ ٻيو چمڪاٽ ڪري، وڏي کڙين تي زور رکيو.

هن ماڻهو ششدر ٿي سندس پيڇو ڪرڻ چاهيو پر جيسين هو ڪائونٽر تان ڦري نڪري ها، تيسين مرشد پيهه جو فائدو وٺندي، مرڪو پلينيٽوريم کان ئي غائب ٿـي ويو. جڏهن تـه اسان وري اُن مـاڻهوءَ اڳيان لاتعلق ٿـي ستارن واري دوربينيءَ ۾ ايئن اکيون ٌکپائي ڇڏيون ڄڻ اسانجو مـرشد سان ڪو واسطو ئي نـه هو.... پنهنجي ان پڪڙيءَ تي کل ته ڏاڍي پي آئي پـر جي کڏجي ٌدڪ پايون ها ته ڪونه ڪو جهلجي، ڏنڊ جي چٽي پري ها، تنهنڪري ڏاڍي بيفڪريءَ مـان هوريان هوريان هلندي پلينيٽوريم کان ٻاهر اچي ڏٺوسين ته مرشد روڊ جي ٻئي ڇيڙي تي اسانجو انتظار پي ڪيو.

'New world center' جيڪو ميوزم کان ٿوري ئي فاصلي تي آهي، آتي اچي هڪ ڪشميريءَ جي ريسٽورينٽ 'علي بابا' تان منجهند جي ماني کائي، سينٽر گهمڻ وسين، جيڪو ڪيترن ئي فلورن تي مشتمل هو. ان سينٽر ۾ خريداريءَ جـي هر شئي موجود هئي. هانگ ڪانگ جي اصلي توڙي اميٽيشن جئليري، پنهنجي خوبصورتي ۽ نفاست جـي ڪري اتان جي بهترين خريدارين مـان هڪ آهي. جڏهن ته فوٽوگرافي جو سامان، اليڪٽرانڪ جون شيون ۽ واچن جي حيران ڪندڙ ويرائٽي بـه خريدارن جـو ڌيان ڇڪائڻ ۾ پٺ تي ناهي.

هانگ ڪانگ اهڙي جاءِ آهي جتي ايشيا جي سڀني ملڪن جا آرٽ ۽ هٿ جا هنر سولائي سان ملي سگهن ٿا. نيو ورلڊ سينٽر تان واچن ۽ اليڪٽرانڪ جي سامان جي خريداري ڪرڻ بعد، پير پاسي واريون جايون گهمندا، هڪ خوبصورت پارڪ ۾ اچي ويٺاسين. پارڪ جو نالو ته الائي ڇا هو پر 'سنڌي پارڪ' جي نالي سان هانگ ڪانگ جي ڪولون واري حصي ۾ گهڻو مشهور آهي. اِها ڄاڻ به مونکي پارڪ ۾ ٿي ويٺل ٻن سنڌيائين کان پئي، جن اهو پڻ ٻڌايو ته شام مهل ڪمڪار ۽ ڏنڌي ڌاڙيءَ کان واندا ٿي سمورا سنڌي ڪٽنب، تفريح لاءِ ان پارڪ ۾ اچي گڏ ٿيندا آهن.

اسان ڪجھ وقت ان پارڪ ۾ گذاري نيو ورلڊ سينٽر جي ڏاکڻي پاسي، سمنڊ جي ڪناري آياسين جتان ٻئي پير هانگ ڪانگ بيٽ جي بلڊنگس جون لائيٽون آهستي آهستي ٻرڻ شروع ٿيون. جيئن جيئن اونده ٿيندي وئي تيئن تيئن هانگ ڪانگ برقي قمقمن ۽ نيئون سائين سان جرڪڻ لڳو. تڏهن سوچيم ته واقعي هانگ ڪانگ روشنين جو شهر آهي. ڪراچيءَ کي ته الائي ڪنهن ڪٺي هرويرو جو روشنين جي شهر جو لقب لاتو.... سٽيزن واچ وارن جو دنيا ۾ وڏي ۾ وڏو نيئون سائين، جنهن جي اوچائي لاءِ ٻڌڻ ۾ آيو ته ٽن سؤ فٽن کان به مٿي آهي، سو پڻ ان بيٽ ۾ ايلزبيٿ هائوس تي لڳل آهي.

سمنڊ جي ڪناري سان لڳو لڳ **Joging Track** ٺهيل آهي، جتي پير پاسي ۾ رهندڙ جوان توڙي ٻڍا صبح ۽ شام جاگنگ ڪرڻ ايندا آهن. ڪي جهونا جوڳي، جن جوانيءَ ۾ ڪيترائي چار وڇائي جوانڙين کي ڦاسايو هوندو، سي هاڻ 'ڪنڊيو ۽ رسي سمنڊ ۾ اڇلايو مڇي ڦاسائڻ جي اوسيئڙي ۾ 'سڪ پيا ٿيندا آهن. باقي نوجوان جوڙن جي ته لئه لڳي پئي آهي، جيڪي سڄو ڏينهن هٿ، هٿ ۾ ڏيئي سمنڊ ڪناري ٺهيل سيفٽي ريلنگ وٽ ويهي، آئينده جا انجام اقرار ڪندي، ڪنهن رومينٽڪ قول سان گڏ پنهنجا نالا، سيمنٽ جي ڍڪڻ تي آرپار تير ڪاڏل دل جهڙن نقش نگارن سان

پيا آڪيريندا آهن. سندن رومينٽڪ قول پڙهندي اندازو ٿيو ته ملڪ ڪيڏو به ڪٺي سڌريل هجي پر عشق جو ڇهين آني وارو انداز جت ڪٿ ساڳيو آهي.

سمنڊ ڪناري گهمندي سوچيوسين ته ڇو نه ڏينهن ٻن لاءِ چائنا مان به چڪر هڻي اچجي، پر جيئن ته اهو پاسو اسان لاءِ بلڪل نئون ۽ اوپرو هو ته هنڪري جاين جڳهن گهمڻ جي ڪا رِسڪ ڏي نه پئجي سگهي ها. هونءَ به اِتي انگريزي بنهه ڪانه ٿي هلي. ڪجهه ڏينهن رهڻ جو پروگرام هجي ها ته ماڻهو پنهنجي منهن ڏي گهڻو ڪجهه Explore ڪري ٿي سگهيو پر ٻن ڏينهن جو سفر ڪنهن گائيڊ جي مدد کان سواءِ مشڪل ٿي لڳو، لاچار ٽوئر وٺڻ جو ڏي ارادو ڪرڻو پيو؛ جنهن ڪان مان سخت ايلرجڪ آهيان.

اسين هوريان هوريان هلندا ۽ سمنڊ جا نظارا ڪندي اچي اسٽار فيري اسٽيشن پهتاسين، جتان 'نائيٽ فيري ٽوئر' لاءِ ٽڪيٽون وٺي، پين سياحن سان گڏ آگ بوٽ ۾ اچي ويٺاسين. اسٽيج تي هڪ پاسي بينڊ ٽيم پنهنجي مخصوص يونيفارم ۾ ميوزڪ ٿي وڄائي ته ٻئي پاسي چيني ڇوڪريون؛ مهمانن کي مشروب ٿي سَرو ڪيا. جيئن ئي آگ بوٽ هلڻ شروع ڪيو ته اسٽار فيري وارن جي هڪ چيني ڄڻ گائيڊ، آيل مهمانن کي خوش آمديد چوندي، سمنڊ جي ٻنهي پاسن جي خاص خاص جاين بابت معلومات ڏيڻ شروع ڪئي. مان سندس ڳالهين کان بي‌نياز ٿي، ناقابل بيان دلڪش منظر وارين رنگا رنگ روشنين ۾ وڃائجي ويس، جن پاڻي ۾ پونڌڙ چنڊ جي عڪس کي پنهنجي گهيري ۾ آڻي؛ ڇڻ لهرن جي پينگهه تي جهومي جهومي رقص ٿي ڪيو.

ڏيڍ ڪلاڪ ان چنڊ ستارن ۽ روشنين جي راهن تي رهڻ کانپوءِ واپس ڪولون پهتاسين.

صبح جو محبوب ۽ مرشد چائنا ٽوئر سروس وارن وٽ بڪنگ ڪرڻ لاءِ ويا، جڏهن موٽيا ته گڏجي نيرن ڪئي سين. ويرم ڏي نه گذري جو برسات جو شديد وسڪارو شروع ٿي ويو.

هانگ ڪانگ ۾ تمام گهٽي برسات پوڻ سبب جيتوڻيڪ ٽوئرسٽ
۽ دڪاندار ڏاڍا متاثر ٿين ٿا، پر تڏهن به هانگ ڪانگ وارا
بيزاريءَ جو مظاهرو ڪرڻ بدران خوب برساتون پوڻ جون دعائون
پيا گهرندا آهن، ڇاڪاڻ جو گهٽ برساتون پوڻ ڪري هانگ
ڪانگ جي حڪومت پاڻيءَ جي راشن بندي شروع ڪري ڏيندي
آهي. هي صورت ۾ برسات جي پاڻيءَ کي وڏين وڏين واٽر رزوائرس
۾ اسٽور ڪرڻ کانپوءِ سمورو پاڻي واٽر ورڪس وارا فلٽر ڪري
شهر کي سپلائي ڪندا آهن.

شام ڌاري چائنا ٽوئر سروس وارن جو پيغام مليو ته ويزا ۽
۽ ٽوئر بڪنگ لاءِ اسانجا ڪاغذ وغيره تيار ٿي چڪا آهن. پر
جيئن ته مينهن اڃان بند ڪونه ٿي ٿيو، تنهن ڪري محبوب چيو
ته سياڻي هلي ڪنداسين.

Y.M.C.A ۾ مختلف ٽوئرسٽ رهڻ ڪري سيني جو روبرو
هڪ ٻئي سان، ڪنهن وڏي فيملي جي ڀاتين جيان ڏاڍو دوستاڻو ٿي
پيو هو. خاص ڪري نيدرلينڊ (هاليڊ) جا به جوڙا مسٽر ۽ مسز ليٿو
۽ ٻيو مسٽر ۽ مسز نيل سان اسانجي چڱي دوستي ٿي وئي. هو اڪثر
اسانجي ڪمرن ۾ اچي سڀني ڏينهن جي ڪٿا پڇندا ۽ ٻڌائيندا هئا.
اسان اڃان ڪمرن ۾ ئي هوندا هئاسين ۽ ڪين جي ٻاهر وڃڻو هوندو
هو، ته موڪلائي بنا هرگز نه ويندا. برساتن ۾ هلي هلي بخار ۽ ٿڌ
جي اثر کان بچي نه سگهيس ته همدرد وري اهڙا جو پاڻ سان آندل
سامان ۾ ڦولهارا وجهي، دوائون ٿي آڻي ڏنائون.

تنهن رات اسان T.V ۾ اکيون کپائي، ساڻن گڏجي
'ڪينٽڪي' تان آندل 'برگر' تي ڪاڏا ته اوچتو ٻارهين واري ليٽ
نيوز ۾ 'ڇماؤن ڇماؤن' ڪندي، چيني خبرن ۾ ضيا ۽ پاڪستان جو
نالو ٻڌڻ ۾ آيو، ته گڏ اسڪرين تي سندس ڪلنڊز فوٽي جو ڪلوزاپ
پڻ ڏيکاريو ويو. ڪيس ڏسي هڪدم T.V جو بٽڻ آف ڪندي آئي
ڪڙا ٿياسين. پانيوسين وري ڪو احمقاڻو فيصلو ڪري دنيا کي
عجب ۾ وڌو هوندئين يا شايد ته هانگ ڪانگ جي دوري تي اچڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

جا سانباها پيو ڪري. اوچتو ڪيس ڏسي هڪ وار وري ُستل سور جاڳي پيا ته پاڪستان ۾ آمريت جو ابو ۽ سندس ڦهر وري الائي ڪهڙو رخ اختيار ڪندا. پرديس ۾ باقي ڪي ڏينهڙا وڃي ُسک جا بچيا هئا، ُوري ساڳيا لاڻون، ساڳيا ُچڳهه ُ. اسان هڪ ٻئي کي گڊنائيٽ چئي اچي پنهنجي ڪمرن ۾ آرامي ٿياسين.

صبح جو زمر جي اچڻ سان اک کلي، جنهن ان ڳالهه کان قطعي بي‌نياز ٿيندي ته خبر خوشيءَ جي هجي يا ڏک جي، اوچتي ڪڌهن نه ٻڌائجي، ڏاڍي بيتابيءَ مان چيو،

”ضيا مري ويو!“

”چا___!!!؟“ هڪ پليزنٽ شاڪ مونکي چرڪائي ڇڏيو. قدرت جو اهو معجزو يقيناً حيران ڪندڙ هو.

محبوب، جيڪو مونکان اڳ ۾ ئي آٿي، سامهون اخبارون پڪيڙيو ويٺو هو، تنهن اِن ڳالهه جي تائيد ڪندي اخبار ُهانگ - ڪانگ ٽائيمز ُ مونڏانهن وڌائي، جنهن ۾ ضيا شمر جي پلين ڪريش ٿيڻ ۽ سندس مرڻ جو سربستو احوال فرنٽ پيج تي ڏنل هو.

هونءَ موت اهڙي شئي آهي جو ڪنهن ست ڏارئي جو به هجي ته ڏک ڪٿي نه به ٿئي، دل کي جهوٻو ضرور ايندو آهي. اهو سوچي ته هن جا الائي ڪهڙا ارمان هوندا، ڪهڙيون حسرتون هونديون ... ڪهڙين تڪليف ده حالتن ۾ هنجو موت ٿيو هوندو، مرڊر ٿيو هوندس ته ڪيئن نه پٽر دلين کي جان بچائڻ لاءِ منٿون ايلاز ڪيا هوندائين، واسطا ڏنا هوندائين .... ٽارچر يا اذيت ملي هوندس ته ڪيڏي نه روحاني ۽ جسماني پيڙا مان گذريو هوندو. جيسين موت اچي ڪيس ان عذاب کان شانت ۽ مڪت ڪري! ايڪسيڊنٽ ۾ جان ويئي هوندس ته ان گهڙيءَ جو سمورو درد ڇڻ هانءَ ۾ لهندي محسوس ڪيو هوندائين ... پر هي پهريون ڀيرو هو جو مونکي موت جي بي‌رحميءَ تي ڏک نه ٿيو.... ڇو ته مونکي ايئن ٿي لڳو ته اهو موت ڪنهن انسان جو نه هو.... شخص جو نه هو.... پر انسان دشمن، انتهائي زهريلي نانگ جو هو، جنهن ٻارهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سالن کان پنهنجو زهر انسانن ۾ منتقل ڪري انهن کي بہ زهريلو بنائي ڇڏيو هو. جن کي ان زهر جو اثر وڃائڻ لاءِ ڪنهن اهڙي مسيحا جي ضرورت هئي: ڪنهن اهڙي جوڳيءَ جي تلاش هئي، جيڪو سندن رڳ رڳ ۾ پريل زهر چوسي ٻاهر ڪڍي....

قدرت زنده باد !! منهنجي دل ۾ قدرت جي ان فيصلي تي بي اختيار نعرو بلند ٿيو. ڪيئن ٿو چئجي تہ حق ۽ ناحق جا فيصلا محشر ڏينهن، عرش تي ٿيندا ... جڏهن تہ قدرت اِتي جو اِتي ئي جزا ۽ سزا جا فيصلا ڏيئي ڇڏيندي آهي.

نيرن پائي ڪرڻ ڪانسواءِ محبوب ۽ مرشد، چائنا ٽوئرس وارن جي آفيس ڏي ويا: تہ اسان ٿڌي وري سير ڪرڻ خاطر ناٿان روڊ جو رخ ڪيو.

ناٿان روڊ جي ٻنهي پاسن جئليري وغيره جي دڪانن ۽ ريسٽورينٽس جي پرمار لڳل هئي. ان روڊ ٿان پنڌ ئي پنڌ هلندا لائي ڪهڙي مارڪيٽ ۾ اچي نڪتاسين، جتي چئني پاسي ننڍن ننڍن دڪانن ۽ هوٽلن جو بي تحاشا رُڪُڇٽ هو، جڻ هانگ ڪانگ نہ: ’ڪارو در‘ هجي! ويتر جو دڪانن تي رکيل شيشي جي برنين ۾ ڪل لٿل ننڍڙا ’ڪتا ۽ ڏيڏر ڏٺم، تہ مرڳو طبيعت ئي خراب ٿي وئي. تنهنڪري تڙت ئي ان رُڪُڇٽ پري ماحول مان نڪري Y.M.C.A ۾ اچي پنهنجي ڪمرن ۾ پيڙا ٿياسين. ايتري ۾ محبوب ۽ مرشد بہ موٽي آيا. محبوب چيو، ”چائنا ٽوئر ٻن ڏينهن کان پوءِ رڪايو اٿم، باقي سڀاڻي صبح جو ’مڪائو‘ گهمڻ هلنداسين.“

اهو فيصلو ڪري، ٻپهرن جو هانگ ڪانگ جون خاص جايون ڏسڻ نڪتاسين. Tai Hang Rd تي ٻن چيني پائرن جي نالي قائم ٿيل AwaBoonHaw گارڊن، ٽيمپل آف ١٠٠٠٠ ٻڌاز Temple of the Thousand Budhas ۽ ميوزم وغيره ڏسڻ کانپوءِ فلوٽنگ Floating ريسٽورينٽ ۾ اچي لنچ ڪئيسين.

آگسٽ جي مهيني ڪري هانگ ڪانگ ۾ ’خريداريءَ جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

مهينو‘ ڪري ملهايو پئي ويو، چاڪاڻ جو ان مهيني ۾ ڪيترائي ڊپارٽمينٽ اسٽور ۽ شاپنگ سينٽر وغيره قائم ٿيا هئا. تنهنڪري آگسٽ جي زمري ۾ اينڊز هر سينٽر ۾ زبردست رعايتي سيلون لڳل هيون، جيڪا رکو نالي جي ’سيل‘ هئي، چاڪاڻ جو سيل بدران نسوري ’لٽ لڳي پئي هئي. پوءِ به سيل جي رونشي ۾ اچي، هر ڪنهن تي پاڻ ڦرايو. اسان به Daimaru ،Shuihing ۽ Sogo وغيره جهڙن شاپنگ سينٽرن تان ’آگسٽ‘ واري جشن جي خوشيءَ ۾ شامل ٿيندي، نالي ماتر خريداري ڪري Y.M.C.A تي اچي پهتاسين.

رات جو محبوب اسانکي چائنا ٽائون جي Open night Market ڏيکارڻ وٺي هليو، جتي رستي جي ٻنهي پاسي گاڏن تي طرح طرح جا سامان سجائي وڪري لاءِ رکيل هئا. جن ۾ ڪپڙن، واچن، پرسن، بوٽن ۽ جورابن کان ويندي ضرورت جي هر شئي موجود هئي. اهڙين جاين تي اميٽيشن هيڪاندي ٿي هلي ته خريداريءَ ۾ بارگننگ به زورن تي هئي.

مارڪيٽ ۾ چيني ڪاڌن جا دڪان به چڱي تعداد ۾ موجود هئا، جن جي پر مان لنگهندي ڪکي چٽ پئي ايندي. ان جو سبب اهو آهي ته هتي جا ماڻهو اڌ ڪچو پڪو سامونڊي کاڌو کائڻ تي هريل آهن. جڏهن ته پاڪستاني چيني کاڌا، هتان جي کاڌن کان بنهه مختلف ٿين. انهن سان کک جو هرويرو اهڙو مسئلو ناهي.

نائيٽ مارڪيٽ ڏسڻ کانپوءِ ايڏو ٿڪ اچي ٿيو، جو پانيون ته جلدي هلي Y.M.C.A جي ڪمرن ۾ ڦان ٿيون. هونءَ به مينهن وسڻ جي موڊ ۾ هو ۽ هرهرگجگوڙ جي ڪنگهڪار ڪري اسانکي خبردار ٿي ڪيائين ته هاڻ گهٽئي گهميا، هلي پنهنجي ڪمرن ۾ سکيا ٿيو.

ڪمرن ۾ اچڻ جي اڌ ڪلاڪ اندر ايڏو ته تيز مينهن پيو جو ڪلاڪن جا ڪلاڪ جاري رهيو. ننڊ مان اٿياسين ته به ڦڙ ڦڙ اڃان بند نه ٿي هئي.

صبح جـو ٽوئـر آرگنائيزر طـرفان مائڪرو بس، ڪجهه ٽوئرسٽ ساڻ ڪري، اسانکي Y.M.C.A تان اچي ڪنيو ۽ پاڻيءَ جي هيٺ واري رستي کان ٿيندي، بندرگاه تـي آڻي رسايو. جتي مڪائو وڃڻ لاءِ ڪيترا ئي ننڍا جهاز ۽ فيريز بيٺل هيون.

مڪائو، چين جو سرحدي علائقو آهي، جنهن کي ڪجهه وقت لاءِ پورچو گيزن چين کـان ڪاروباري سلسلي ڪري ٺيڪي تي ورتو هو، پر پوءِ وقت گذارڻ سان سندن نيت ۾ فتور اچي ويو ۽ هو معاهدي تان ڦري قبضو ڪري ويهي رهيا. ساڳيو مثال هانگ ڪانگ سان بـہ لاڳو ٿيندو پيو ڏسجي، جنهن کـي معاهدي مطابق آزادي ملڻ ۾ جڏهن وچي ست سال بچيا آهن تہ برٽش وارا بي‌ايمانيءَ ۾ منهن وجهندي، ٽيئانوي سالن کـان اينگهيل، غلاميءَ جو مدو اجان وڌائڻ جي چڪر ۾ پيا ڏسجن. ڏسجي تـہ سندن من جي مدي کهڙو ٿي رنگ لائي.

سن ١٩٧٤ جي سوشلسٽ انقلاب کانپوءِ هڪ پيرو وري پورچو گيزن، ’واڳ ڏئي تنهنجي وس آءُ ڪا پاڻ وهيٺي‘ جي بنيادن تي چين سان نئون معاهدو ڪيو، تہ مڪائو چين جو ئي حصو رهندو، پر ان جي سموري انتظاميہ هلائيندڙ پورچو گيز هوندا.

مڪائو، هانگ ڪانگ کان تـوڙي جو ڏيڍ ڪلاڪ جي فاصلي تي آهي تہ بہ ان تائين پهچڻ لاءِ اميگريشن ۽ ڪسٽم وغيره جون فارملٽيز پوريون ڪرڻيون پونديون آهن، جنهن ۾ وقت بنهہ برباد ڪونہ ٿئي.

جيئن تـہ مڪائو ڏي وڃڻ لاءِ پـاڻيءَ کانسواءِ ٻيو ڪو رستو ئي ناهي، تنهنڪري ٽـوئرسٽن جا حشام آگ بوٽن ۾ ويهڻ لاءِ اصل ماندا پيا ٿيا، تہ متان جايون نہ پرجي وڃن. پاسپورٽن تي ٺپا لڳرائي اسان بہ اچي هڪ آگ بوٽ ۾ ويناسين، جيڪا نهايت شاندار ۽ آرام ده هئي، تہ ميزبانيءَ جا مڙئي طور طريقا پڻ جهازن جي انتظامن جهڙا هئا.

ڏيڍ ڪلاڪ جي سفر کانپوءِ، ڪائـو جي بندرگاه تي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

پهچي، تڙي ڪڙي اميگريشن جون فار ملتيز پوريون ڪري، ٽيڪسيءَ ذريعي شهر گهمڻ نڪتاسين. شهر ۾ سياحن جي هيڪاندي ر گهما گهمي ۽ پيهه هئي، جنهن مان اندازو ٿيو ته وڏا وڏا ڪيسينو، نائٽ ڪلب ۽ بار وغيره هئڻ ڪري هي شهر سياحن جي دلچسپي ۽ توجه جو خاص مرڪز بڻيل آهي.

مڪائو جون قديم ۽ پورچو گيزن جون تاريخي جايون، خوبصورت چرچ ۽ مندر ڏسڻ وٽان آهن. ڀر پاسي جا باغ، پارڪ ۽ مجسما ڏسي، مشرق ۽ مغرب جي حسين ميلاپ تي رشڪ ٿي آيو.

سانجهن جو حيات ريجنسيءَ تان رفريشمينٽ وٺندي محبوب پروگرام ڏاهيو ته بار پل پنهنجيليکي وچي شهر Expore ڪن، جڏهن ته اسين پين تـوئرسٽن سان گڏ پر واري ڪلب ۾ Crazy Paris نائيٽ شو ڏسي اچون، جيڪو گذريل اٺن سالن کان مڪائو جي رونق بڻيل آهي.

شو ڏسڻ بعد واپس اچي ٻـارن سان گڏ حيات ريجنسيءَ ۾ ڊِي ڊنـر ڪئيسين. ايڏو سارو چوويهن ڪلاڪن جـو ڏينهن ايئن جهٽ پلڪ ۾ گذري ويندو، تنهن جي ڪا خبر ئـي نه پئي. رات جو اٽڪل هڪ بجي ڌاري، مڪائو کان هانگ ڪانگ لاءِ روانا ٿياسين.

دير سان پهچڻ ڪري سمجهيوسين ته متان چائنا وڃڻ لاءِ صبح جو سوير اک نه کلي، تنهنڪري رسيپشن کي جاڳائڻ جي ذميداري ڏيئي بي اونا ٿي اچي سمهي رهياسين. صبح جو ٺيڪ ساڍي اٺين بجي تيار ٿي ويٺاسين مس؛ ته چائنا ٽوئرز وارن جي Pick up اسان کي اسٽيشن تي وٺي وڃڻ لاءِ اچي پهتي، جتان ٽرين نمبر ٩٦ ۾ ويهي، چائنا جي شهر گونزائو Guangzhou ڏي روانا ٿياسين. ان ٽوئر ۾ اسان سان گڏ ٻه فلپينو فيمليز ٻه هيون جن ضيا جي مرڻ تـي تبصرو ڪندي چيو، 'هاڻ تـه توهان وٽ ٻه اسان جيان ضرور ليڊي پرائمنسٽر ايندي.' سندن اشارو لاشڪ تـه بينظير ڏانهن هو، جو ٻي تـه ڪا اهڙي پاڪستاني ليڊي مون کي نـه ٿي سجهي،

جنهن جي سياست ۾ ملڪان ملڪ هاڪ هلي هجي. سو چيمن ڳالهه سندن چوڻ سچ ثابت ٿئي.

هو پاڻ پنهنجي پرائمنسٽر اڪينو مان نهايت گهڻا خوش ٿي لڳا.

اسان جي ٽوئرسٽ گائيڊ هڪ چيني ڇوڪري مس وانگ هئي، جنهن چيني لهجي واري اڌوگابري انگريزيءَ ۾ چائنا بابت جيڪا معلومات ٿي ڏني، تنهن مان ڪير به 'فيض' حاصل نه پئي ڪري سگهيو. رڳو سندس سهڻي منهن ۾ ايئن ٿي نهاريو ڄڻ ڪا 'ميڊ ان چائنا' قسم جي واڪي ٽاڪي ڊال يا ڳالهائيندڙ گڏي هئي، جنهن پنهنجي منهن ڳالهائي ماڻهن کي حيران ڪري رکيو هو.

گنزائو پهچي، ٽوئرسٽ ڪمپني وارا پنهنجي پڪ اپ ذريعي سڀني ٽوئرسٽن کي ماني ڪارائڻ لاءِ هوٽل ڏي وٺي آيا. ماني ته الائي ڇا هئي! منجهس ايڏي ته گهٽي ٻڪ هئي جو کائڻ ته نهيو، هوٽل ۾ ويهڻ ئي ڏوهه ٿي آيو. سمورو واڌو منڊل سامونڊي ڪاڏي Sea Food جي ٻڪ سان ڇتو پيو هو، الائي ڪيئن ٿي ان پاسي جي ماڻهن کي اها ٻڪ وڻي. بهرحال، رڳو فروٽ ۽ جوز تي گذارو ڪري شهر گهمڻ نڪتاسين.

Guangzhou جي روڊن رستن تان هلندي اسانکي ڊاڪٽر سن يات سين Sunyat-Sen، جو يادگار هال، چيني فيملي جي پوئترن وارو مندر، Five Rams Statue، گنزائو شهر جو يادگار مينار، سوئي هينگ وليج Sui Hang Village، اتي جي ڪلاسيڪل سکيا جي اڪيڊمي چين ڪلين Chen Clan، گنزائو ميوزم ۽ ٻيا ڪيترائي علائقا ۽ منظر ڏيکاري، گهمائي ڦرائي سانجهي ڪري، رات جو چائنا هوٽل تي آڻي جانتو ڪيو.

هڪ ڏينهن ۾ هيڪانديون جايون جڳهيون ڏسي، سڀ شيون ذهن ۾ ايئن ٻڌبڙ ٿي ويون جو اڪيون ٻوٽڻ سان به ذهن ۾ انهن جي 'فاسٽ فارورڊ' جهڙي ٻڌڪ لڳي پئي هئي، جن ماڳهين اکين ڏسي آيل ملڪن جي ياد به ڪجهه گهڙين لاءِ هيٺ مٿي ڪرائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

چڙهي: جو هانگ ڪانگ ۾ گهمڻ جايون لڳو پي ته سنگاپور ۾ ڏسي آئي هجان ۽ بينڪاڪ واريون جايون وري چين ۾ ڏٺيون هجنم.
ٽوئر وٺي، سير تفريح ڪرڻ جي ته مان هونءَ به سخت خلاف آهيان، پر محبوب جي اصرار تي هي ٽوئر ان ڪري ورتو پيو جو هتي جا ماڻهو انگريزي بنهه ڪونه ڄاڻن. ٿائيليند جيان جي ڪجهه ڏينهن اُت رهجي ها، ته پوءِ اشارن جي زبان ۾ به ڪم هلي ٿي سگهيو. پر جيئن ته ان پامي اسان سيني جي اچڻ جو پهريون اتفاق هو، تنهنڪري ڏينهن ٻن لاءِ نئين شهر اندر گائيڊ جي مدد بنا پنهنجي منهن گهمڻ، ڏاڍو مشڪل ٿي لڳو، پر گائيڊ جا حال ڏسي سوچيوسين ته ان کان پنهنجي ليکي ئي گهمڻ اڇجي ها ته چڱو هو، نيٺ به هٿي هند ڪيون ها.
چين جي چينين بابت جيئن پڌم ٿيئن ئي ڏٺم، محنتي ۽ جفاڪش. ٻارن کان وٺي پڊن تائين هر ڪنهن ڏاڍي چاهه سان پنهنجو پنهنجو ڪم ٿي ڪيو. سادگي ۽ محنت اتي جي ماڻهن جو ايمان آهي، هو نهايت پيار وارا ماڻهو آهن، ۽ پيار جي احساساتي زبان ته ڪنهن ٻوليءَ جي محتاج نه هوندي آهي. چين جي هڪ ڳوٺڙي ۾، جهور پوڙهي عورت کي ڪکن مان هڪ وڏو ٽوپلو ٺاهيندي ڏسي، مان هن جي ويجهو وڃي ويٺس. سندس هٿ ڏاڍي ڦڙتائي ۽ ڪاريگريءَ سان ٿي هليا. هوءَ خوشي ۽ پيار مان چيني زبان ۾ ڪجهه ڳالهائي، مون کي اشاري سان پير ۾ ويهاري ٽوپلو ٺاهڻ سيکارڻ لڳي. اهو منظر ڏسي هڙئي ٽوئرسٽ ان عورت کي ورائي ويا، انهن ليکي ته اهو ٽوپلي ٺاهڻ وارو فن به ڪو ٽوئر جي آئيٽمز ۾ شامل آهي.
چيني مردن جيان، چيني عورتون به نهايت محنتي آهن. پاڻ تي پيداپو طاري ڪري هڪ پامي ويهي رهڻ بدران، هو زندگيءَ جي آخري گهڙين تائين به مشين جيان ڪم ڪنديون رهنديون آهن. اهو ئي ڪارڻ آهي جو دنيا جي عورتن ۾ چين جون عورتون سڀ کان وڏي عمر ماڻيندڙيون آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ٻئي ڏينهن سيني ٽوئرسٽن کي نيرن ڪرائڻ ڪانپوءِ چائنا ٽوئرسٽ ڪمپني وارن ايئرڪنڊيشنڊ مائڪرو بس ذريعي شهر جو مٿاڇرو چڪر ڏياري اسٽيشن تي آندو، جتان اسان ٽرين رستي هانگ ڪانگ لاءِ روانا ٿياسين.

شام جو Y.M.C.A تي پهچي محبوب به چيو، ته جي فلپائن هلڻ جو ارادو هجي ته پنهنجي ٽوئر کي اجهان وڌايون، پر جيئن ته ڏيڍ مهيني جي عرصي ۾ چڱا ملڪ گهمي ورتاسين تنهنڪري هاڻ ’عمر ديس پنهنجو وسارڻ ڏکيو آ‘ جون جهونگارون، هر هر ٿي مغز ۾ گونجيون... ۽ پنهنجو وطن شدت سان ياد اچڻ لڳو.

ٻئي ڏينهن شام جو ستين بجي، ڪولمبو لاءِ اسان جي فلائيٽ هئي. اها سموري شام ۽ ٻيو سڄو ڏينهن روشنين جي شهر جي خوبصورتين ۾ وڃائجي، سموري سونهن پنهنجي يادن ۾ محفوظ ڪندا، شام جو پنجين بجي هانگ ڪانگ ائر پورٽ تي پهتاسين.

اميگريشن ۽ ڪسٽم چيڪنگ وغيره مان آجا ٿيڻ ڪانپوءِ اچي ڊپارچر لائونج ۾ ويٺاسين ته اڃا ٿو جهاز پهچڻ جو اعلان ٿئي، پر وقفي وقفي سان رڳو موسم جي خرابي سبب، جهاز ليٽ ٿيڻ جا اعلان ٿيندا رهيا. ڪلاڪن جا ڪلاڪ انتظار ۾ برباد ٿيندا ڏسي، سخت بوريت، بيزاري ۽ حد کان گهڻي ٿڪاوٽ جو احساس ٿيڻ لڳو. ايتري قدر جو ائر پورٽ جون رونقون به اسانجي ڪيفيت آڏو بنهه بي رونق ٿي لڳيون. بس رڳو ايندڙن ۽ ويندڙن جا رنگ نوان فيشن ايبل لباس ڏسي پاڻ کي وندرائڻ جي ڪوشش ڪندي رهيس. چيني ڇوڪريون انگريز ڇوڪرين جي لوز ڊريسن جي اڪثريت، جديد مغربي ۽ مشرقي طرزن جي امتزاج ڪري نهايت شاندار ٿي لڳي. ڪجهه سالن اندر اسان وٽ به لباسن جي دنيا ۾ وڏي جدت آئي آهي، سلوارن ۽ قميصن جا هزارين نوان روپ سامهون پيا اچن. پر ايئن برابر آهي ته ڪي فيشن مضحڪه خيز ۽ ڪل ڏياريندڙ به لڳندا آهن. پاڪستان ۾ ڊزائين ڪيل: بيگي پينٽ جي روپ واريون سلوارون، اسڪرٽ جي نموني وارا گهاگهرا، اتي به گهٽا

مقبول ٿي ڏنا.

ٽڪل ٽڪل ذهن سان فيشن جا مشاهدا ماڻيم ٿي پي جو ايئرپي ۾ 'هانگ ڪانگ ٽوئرسٽ ايسوسيئيشن جون چيني نمائنديون اچي نڪتيون، جن محبوب ۽ مرشد کان هانگ ڪانگ ۾ رهڻ واري عرصي بابت تاثرات معلوم ڪرڻ لاءِ انٽريو وٺڻ شروع ڪري ڏنو ته، 'توهان کي هانگ ڪانگ ڪيئن لڳو؟ ڪهڙي شئي وڌيڪ وڻي؟ گهمڻ ڦرڻ تي ڪيترو خرچ آيو، ڪٿي رهيا؟ ڪهڙي شئي متاثر ڪيو؟' ۽ ان قسم جا ٻيا به ڪيئي سوال هئا، جن جا جواب معلوم ڪرڻ ڪانپوءِ آنهن محبوب ۽ مرشد کي ايسوسيئيشن طرفان خوبصورت ڪوٽ پنز (Coat Pins) تحفي ۾ ڏنيون.

جهاز جو ته اڃان ڪو پتو ٿي نه هو، پر جيئن ته ڊنر جو ٽائيم ٿي اچي ٿيو هو، ان ڪري فلائيٽ جي سڀني مسافرن کي ائر لائين وارن طرفان ٽيهن ٽيهن ڊالرن جا ڪوپن ڏنا ويا، ته جيئن هو پنهنجي مرضيءَ سان ائر پورٽ ريسٽورينٽ تان ڊنر ۽ ڊرنڪس وغيره وٺي سگهن.

انتظار ۽ ٿڪ ۾ ڊنر وٺي ته نٿي، پر زوريءَ سينڊوچ وغيره ڪاڏا سين جو مسافري چڱي ڏکي هئي.

ڊنر ڪانپوءِ وري اچي لائونج ۾ 'سڪ ٿيا سين. هڪ ته برسات جي موسم مٿان وري سينٽرلي ائرڪنڊيشن، تنهن ۾ ايڏي ته ٿڌ محسوس ٿيڻ لڳي جو اتي ويهڻ ئي عذاب ٿي پيو، اِتان اُٿي وڃجي؛ ته ڪيڏانهن وڃجي؟ جو لائونج کانسواءِ مسافرن لاءِ ٻي ڪا جاءِ ئي نه هئي. شيشي سان رن وي (Run way) تي بيٺل جهازن ڏي انتظار مان نهاري نهاري اکيون ئي ٿڪجي پيون، تڏهن مس وڃي ڪو هڪ بجي اسان کي فلائٽ ۾ سيٽون ولارڻ جو سڏ ٿيو.

انتظار، بي آرامي ۽ ٿڪ ۾ ڪلاڪن جا ڪلاڪ برباد ڪرڻ ڪانپوءِ جڏهن ائرهوسٽيس؛ حسب معمول هوائي حادثن کان محفوظ رهڻ جا 'آنگل' ٻڌائڻ ويٺي ته مون کي سخت 'ٻچان آئي. سيٽ تي رليڪس ٿيندي سوچيم، 'ٻڌانس ٿي نٿي، پلي پئي مٿو هٽي....

کيس ٻڌي هرويرو پنهنجو هانءُ ڦاڙڻ مان کھڙو فائدو....' ٻئي ئي لمحي پنهنجي سوچ تي مون کي ”غرور“ جو گمان گذريو ۽ مرگهو ڏپ اچي ٿيو ته ڪٿي اهو تڪبر نه آڏو اچي، تنهنڪري ائرهوسٽيس کان 'حفاظتي اپاءُ' ضرور ٻڌجن.

مونءُ الله پيو پناهه ڏي، جيڪي به وڏا وڏا هوائي حادثا ٿيا آهن تنهن ۾ مون ته اڄ تائين ناهي ٻڌو ته ڪنهن تباهه ٿيندڙ جهاز جا مسافر ماسڪ پائي ۽ لائيف جيڪٽ جون نالِيون ڦوڪي، خير سلامتيءَ سان اچي هيٺ لٿا هجن. سون مان ڪو هڪ اڌ سخت جان هوندو، جيڪو اهڙن خفن ۾ پوڻ ڪانسواءِ ئي بچي ويو هوندو. هر پيري حفاظتي اپاءُ سمجهائڻ کان ته چڱو ٿيندو جو اڳتي لاءِ جهازن ۾ ڪمپيوٽرائيزڊ ڪنين جو انتظام ڪرائجي، جيڪي جهاز ۾ چڙهڻ مهل ئي مسافرن کي پارائي ڇڏجن، جيئن هو حادثي جو سگنل ملڻ جي صورت ۾ دروازن مان آڏامندا، سڌو اچي پنهنجي گهرن جي ڇتين يا پٽن تي ويهن. باقي ائر هوسٽيس واريون سمجهاڻيون ته نهايت ئي فضول آهن، حادثي مهل ماڻهو گهوڙا گهوڙا ڪري پنهنجا هوش وڃائي ويهندو، ڪٿي مٿان لڙڪي ايندڙ ماسڪ ويهي جهٽيندو يا سيٽن هيٺان اونڌو ٿي، لائيف جيڪٽ ڪڍي، نالين ۾ هوائون پرڻ لاءِ ويهي ڦوڪون ڏيندو؟ اهڙي مهل تي ته ويچاري ماڻهوءَ جي پنهنجي ڦوڪ نڪريو وڃي.

صبح جو اٽڪل پنجين بجي اسين 'ڪولمبو ڪاتو ناڪي ائر پورٽ' تي اچي لٿاسين، جتان شام جو ڇهين بجي ڪراچي لاءِ فلائيٽ هئي. اهو هڪ ڏينهن اسان جي رهائش جو انتظام ائرلائين وارن طرفان ئي ٿيو هو پر ان سلسلي ۾ ڪين پوري تفصيل نه پڇڻ ڪري، پڇائن ڳاڇائن ۽ ڪاغذن پٽن جي جانچ پڙتال ۾ اجائي دير پي ٿي. هيڏانهن ٻن ڏينهن جي اوجاڳي ۽ ٿڪ اسانجي حالت سخت خراب ڪري ڇڏي هئي جو وڌيڪ ترسيو ئي نٿي ٿيو. محبوب وقت وڃائڻ بدران عملي جي سست سروس تي چوهه چنڊبيندي چيو، ”ڪمرا رکو پاڻ وٽ، اسين پنهنجي خرچ تي به

رهي سگهون ٿا.“ اهو ڏسي ڪي ٻيا پاڪستاني مسافر؛ جن ڪان پڻ ساڳي نموني ڪمرن ۾ رهائڻ لاءِ ڪاغذي پڇاڻون ڳاڇاڻون پي ٿيون، تن به طيش ۾ اچي ڪين دهڙاٽ ڪيدي ۽ اسان جيان پنهنجي خرچ تي رهڻ لاءِ ائر پورٽ ڪان ٻاهر آيا.

صبح جو ساڍي ڇهين بجي ڪولمبو ائر پورٽ جي ڀر واري هوٽل Good wood plaza ۾ مس اچي ڪو سُک جو ساهه کنيوسين، ڀر ننڊ هوندي به ننڊ نه پي آئي پوءِ به جيئن تيئن ڪري ڪلاڪ ٻه آرام ڪيوسين. ٺيڪ نوين بجي، گاڏهي ساڙهي ۽ ۾ هوٽل جون ٻه ڪارڙيون ٻيريون نمرن ڪئي آيون. سندن منهن تي جيڪا دائمي مرڪ هئي، سا صبح سان ڏاڍي تي وڻي. نيرن بعد ڪولمبو شهر گهمائڻ لاءِ آهو ڊرائيور به اچي پهتو، جيڪو اسانکي اِن هوٽل ۾ وٺي آيو هو.

شهر ته اسان جو اڳ ۾ به گهيل هو پر جيئن ته اڳئين ڀيري مان مسيحيِ ۽ ميري جي هڪ مجسمي جو فوٽو نه ڪيدي سگهي هئس، ان ڪري خاص اهو فوٽو ڪيڻ لاءِ اسان شهر وڃڻ جو پروگرام ٺاهيو. زمر ۽ ارم اسان سان گڏ هليون جڏهن ته مرشد ڪاڙهي ۾ ٻاهر نڪرڻ بدران، ننڊ ڪرڻ کي وڌيڪ ترجيح ڏني.

Sunday هئڻ ڪري سڄي شهر ۾ جڻ ته اداسي ۽ ويراني ۽ جو راڪاس گهمي ويو هو، تنهن هوندي به ايڪڙ ٻيڪڙ جوئليري جا دڪان هوٽلون ۽ مانڊٽيون وغيره کليل هيون، جتان ناريل جو پاڻي پي ۽ پاڻين اپيل کائي، اسان چرچ پرسان اچي مجسمي جا فوٽو ڪيا؛ جنهن بعد ٻڌا جا ڪي مندر ۽ ڊيون وغيره گهمي، بندرا نائيڪي جي رهائش گاهه ڏسندا، اٽڪل ڏيڍ بجي ڌاري واپس هوٽل تي پهتاسين.

مرشد تيار ٿي اسان جو انتظار پي ڪيو. ٻپهرن جي ماني Good wood plaza جي ڊائننگ هال ۾ کائڻ کانپوءِ، سامان هوٽل جي وين ۾ رکائي، ’ڪولمبو ڪاتوناڪي‘ ائر پورٽ ڏانهن روانا ٿياسين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڪسٽم وغيره کان آجا ٿي اچان لائونج ۾ ٿي ويٺاسين، جو ڏسندي ڏسندي زوردار مينهن پوڻ شروع ٿي ويو. فلائيٽ جي سلسلي ۾ هڪ وار وري موسم جي خرابي آڏو آئي، ۽ جهاز ٻه ڪلاڪ ليٽ ٿي اٺين بجي آڏاڻو.

بمبئي ائر پورٽ تي ڪا دير جهاز بيٺو ته اڳيان مسافر لٿا ۽ نوان چڙهيا، جنهن بعد وري آڏام جو سلسلو جاري رهيو. برسات جي مند ۾ هوائي سفر وڏو رسڪي ٿيندو آهي. اسان ٻه ڇڻ ڪنوٽن مان ٿي راهون ڳوليهيون. No Smoking ۽ سيٽ بيلٽ ٻڌڻ جا نشان؛ جيڪي رکو جهاز ۾ چڙهڻ ۽ لهڻ مهل ٿي ٻرن، سي ٻه خطري جي پيش نظر ٻڪا ٿي ٻريا. سيني جا ساهه مٺ ۾ هئا. سيٽ تان ڪنهن کي اٿڻ جي اجازت ٿي نه هئي. اوچتو جهاز کي ايڏو ته لوڏو آيو جو مٿي رکيل سامان، وڏي ڌماڪي سان هيٺ اچي ڦهڪو ڪيو. ڪئبن اندران جهاز جي ڪيپٽن بد حواسيءَ مان دانهن ڪري؛ ائر هوسٽيس ۽ اِئر ڪريو کي بيلٽ ٻڌي؛ سيٽ تي ويهڻ لاءِ چيو ٿي مس جو جهاز تمام تيزيءَ سان مٿان کان اُچلجي، ڪيترا ٿي فٽ هيٺ لهي آيو! ڄڻ زمين ڪي لڳو ڪي لڳو.... پوءِ ان ٿي رفتار سان خلائن جي پينگهه ۾ ڪاهي ساڃي اُچل ڪائي تنهائين هيٺ آيو. اهو لقاءُ ڏسي ان مهل دلين جي جيڪا حالت هئي ان جو حال هرڪنهن کي ساريو پيو هو.

اسان اُميد ۽ نا اُميدي جي مليل جُليل احساس هيٺ خاموش ۽ بيوس نظرن سان هڪ ٻئي ڏي ٿي نهاريو. پيو ڪري ٻه ڇا ٿي سگهياسين. جهازن جي خطرناڪ ڌوڏن، لاهن ۽ چاڙهن واري ڪيفيت ڇگي دير تائين ساهه سڪائيندي رهي. نيٺ رب رحم ڪيو، اسان رات جو ٻارهين بجي خير سلامتيءَ سان ڪراچي انٽرنيشنل ائرپورٽ تي پهتاسين.... جتي Apron تي ٿي محبوب جو دوست نثار، اسان کي رسيو ڪرڻ لاءِ موجود هو.

---

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ماهتاب - ايليفينٽ وليج ڪينڊي (سري لنڪا)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ماهتاب ـ فارايسٽ پلازا سنگاپور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

محبوب - نائيٽ مارڪيٽ ڪوالالمپور ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

الطاف شيخ، محبوب، مسز الطاف شيخ ۽ ماهتاب - ملاڪا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

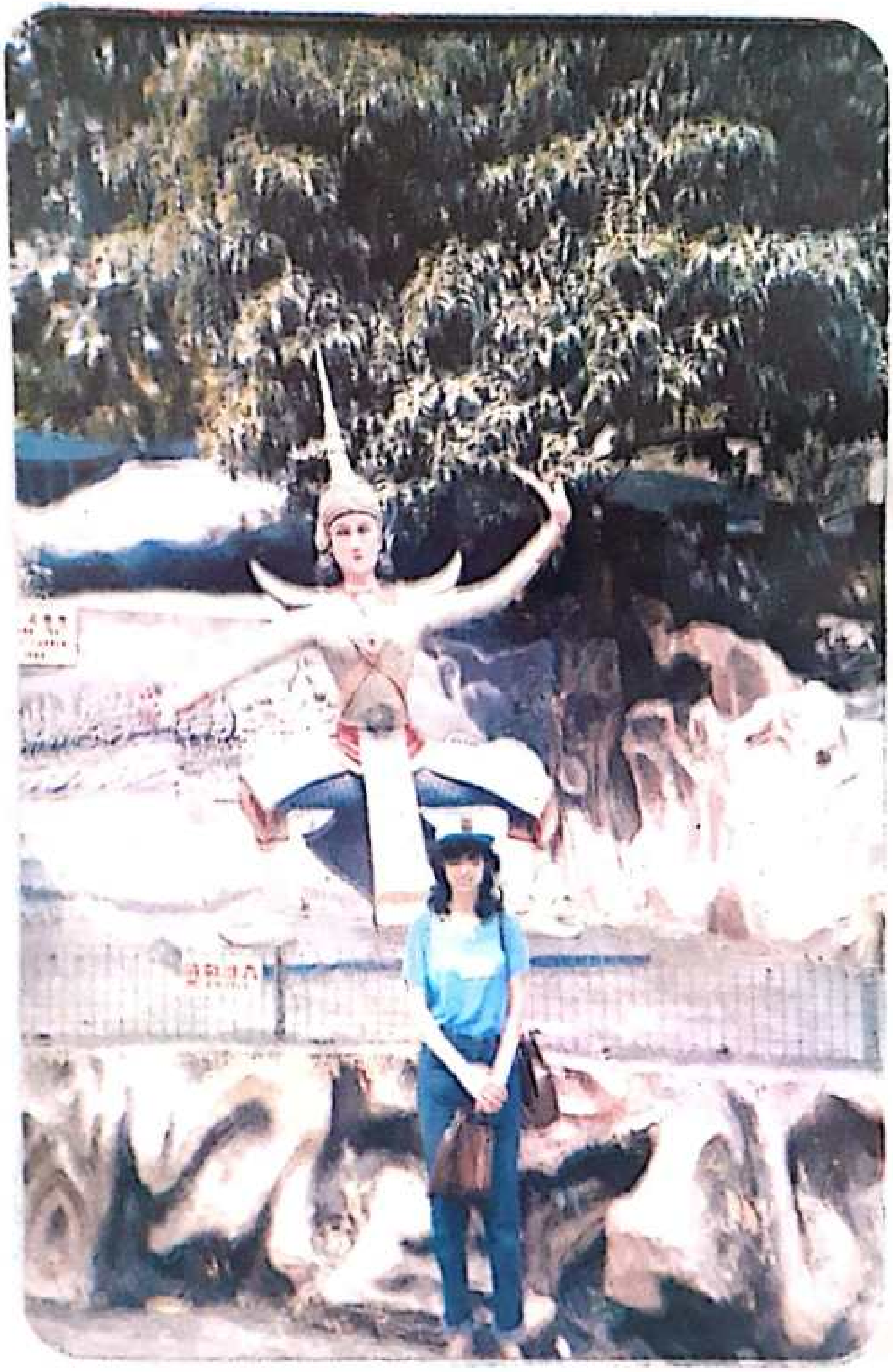

ارم- ٹائگربام گارڈن سنگاپور ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ارم ۽ زمر- چانگي ائرپورٽ سنگاپور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

مرشد محبوب - پتايا پارڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ارم محبوب ـ ماربل ٽيمپل بئنڪاڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

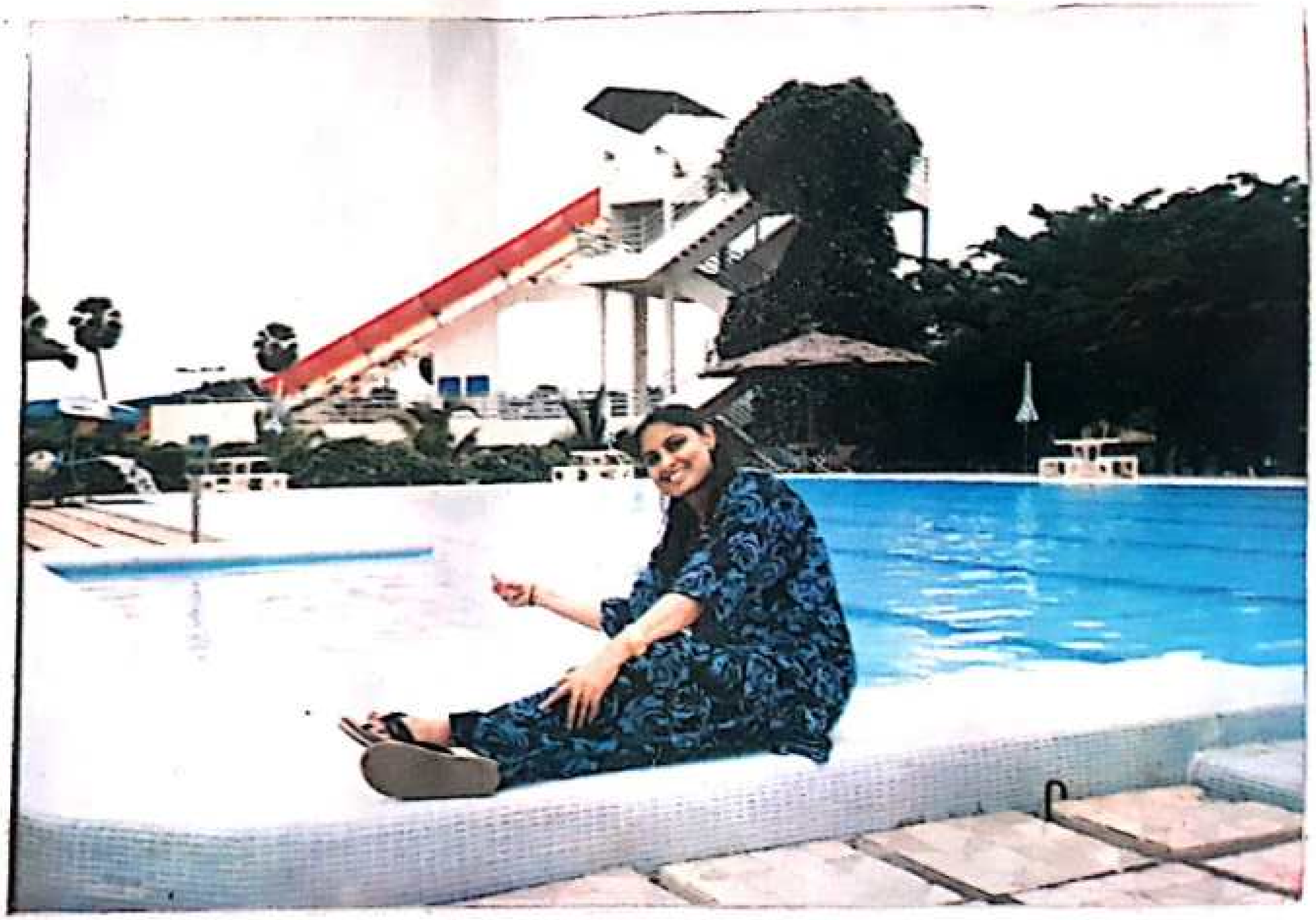

ماهتاب- سوئمنگ پول پٽايا پارڪ هوٽل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

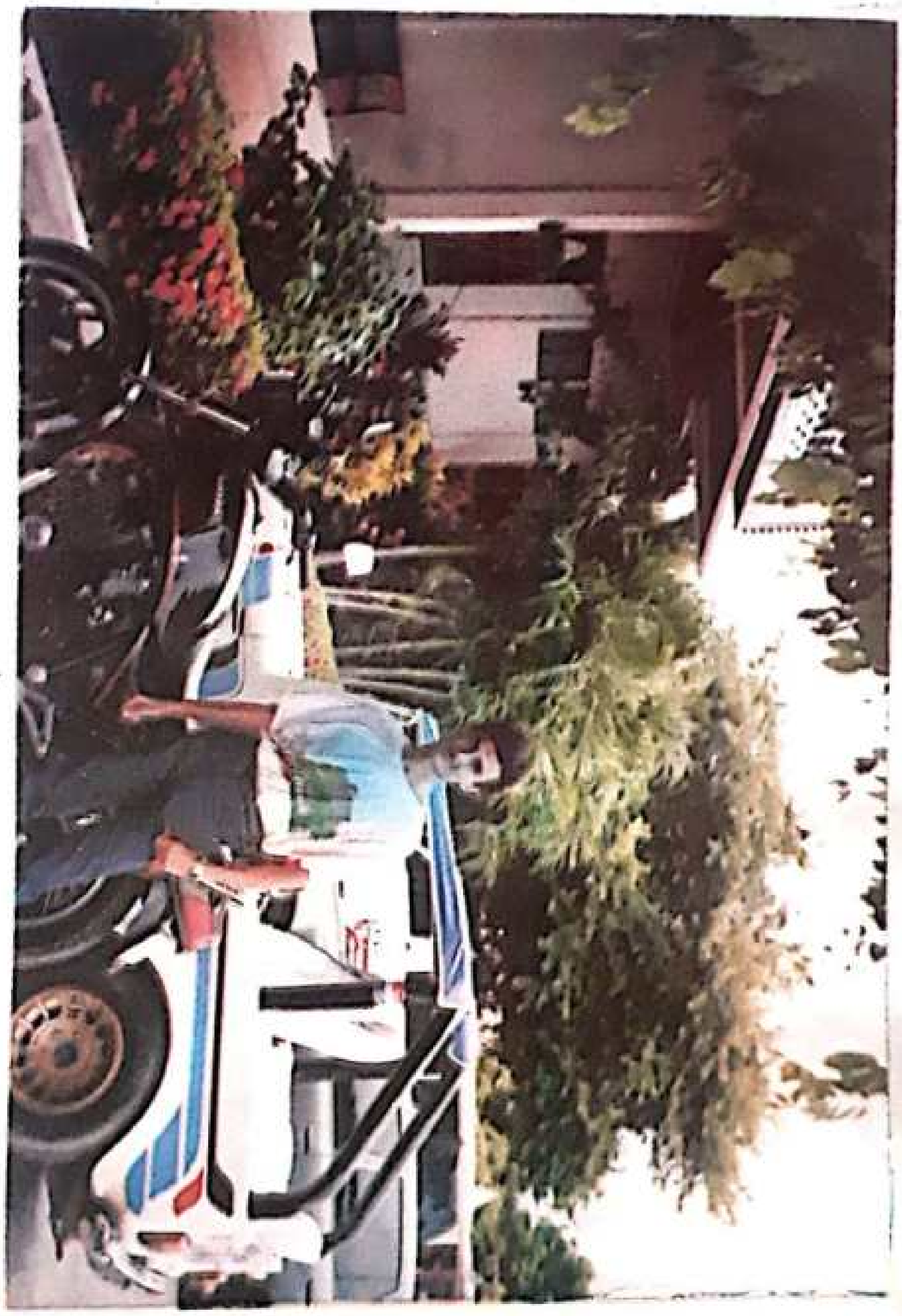

مرشد محبوب - پٽايا بيچ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

زمر- اوشین پارڪ هانگ ڪانگ ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ماهتاب - اوشين پارڪ هانگ ڪانگ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

نيو فيلڊس جا تازا شايع ٿيل بهترين ڪتاب

شيخ اياز جو ٻهريون مشهور شاعري جو ڪتاب

”پَوَنر پري آڪاس“

٢٨٠ صفحا- خوبصورت ٽائيٽل- قيمت -/٥٠ رپيا

نورالهديٰ شاهه جو مشهور انعام يافته ڪتاب

”جلاوطن“

نئين خوبصورت ٽائيٽل سان سينگاريل- قيمت -/٣٠ رپيا

نيو فيلڊس جا اينڊز ڪتاب

”يادين جي انڊلٺ“

مصنف: الطاف شيخ

”شاهه لطيف جي شاعري“

(ڀاڱو I، II ۽ III)

مصنف: تنوير عباسي

”جهڙ نيڻا نہ لهي“

مصنف: شيخ اياز

نيوفيلڊس اداري جو هر مهيني شايع ٿيندڙ ڪتاب گهر ويٺي وصول ڪرڻ لاءِ (ميمبر ٿيڻ لاءِ) پنهنجي رضامندي لکي موڪليندا. ڪتابن جي لسٽ يا ٻي معلومات گهرائڻ لاءِ جوابي لفافو موڪلڻ ضروري آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

نيو فيلڊس پبليڪيشنس جا شايع ٿيل ڪتاب

٠١ بين الاقوامي قانون ۽ تنظيم	فيروز احمد	-/٢٠
٠٢ جيل ۾ ٢٢ مهينا (ڀاڱو ١)	طارق اشرف	(ختم ٿيل)
٠٣ اڌ ملاقات (خط)	طارق اشرف	(ختم ٿيل)
٠٤ جيل ڳهاريم جن سان	طارق اشرف	(ختم ٿيل)
٠٥ جيل ۾ ٢٢ مهينا (ڀاڱو ٢)	طارق اشرف	-/١٢
٠٦ زندگيءَ جو تنها مسافر (ڪهاڻيون)	طارق اشرف	(ختم ٿيل)
٠٧ ٤- مارچ ۽ سنڌي جوڌا	—	-/٢٠
٠٨ بهترين ڪهاڻيڪارن جون بهترين ڪهاڻيون	—	(ختم ٿيل)
٠٩ اونداهي ڌرتي روشن هٿ (ناول)	آغا سليم	(ختم ٿيل)
١٠ رات منهنجي روح ۾	غلام نبي مغل	(ختم ٿيل)
١١ ٣٠ سالن جون چونڊ ڪهاڻيون (ڀاڱو ١)	—	(ختم ٿيل)
١٢ ٽڏا چپ (ڪهاڻيون)	ايشور چندر	(ختم ٿيل)
١٣ وايون وڻجارن جون (سفرنامو)	الطاف شيخ	-/١٢
١٤ ٣٠ سالن جون چونڊ ڪهاڻيون (ڀاڱو ٢)	—	(ختم ٿيل)
١٥ بندر بازاريون (سفرنامو)	الطاف شيخ	-/١٢
١٦ شڪليون (خاڪا)	عبدالقادر جوڻيجو	(ختم ٿيل)
١٧ يادگار ڪهاڻيون	مختلف ڪهاڻيڪار	(ختم ٿيل)
١٨ ٽين دنيا جون ڪهاڻيون	ولي رام ولڀ	(ختم ٿيل)
١٩ عظيم ڪهاڻيڪارن جون عظيم ڪهاڻيون	—	(ختم ٿيل)
٢٠ دل اندر درياءُ (ڪهاڻيون)	مدد علي سنڌي	(ختم ٿيل)
٢١ دل جو بندر (ناول)	اڊورڊ آئيويس/نصير اعجاز	(ختم ٿيل)
٢٢ رهيل قرض (ڪهاڻيون)	ظفر حسن	-/١٢
٢٣ درد جي خوشبو (ناول)	قاضي خادم	(ختم ٿيل)
٢٤ ڪنهن سان سور سليان	مرتب: فيروز احمد	(ختم ٿيل)
٢٥ فڪر جي آزادي	آسٽيفن زويگ/ابراهيم جويو	(ختم ٿيل)
٢٦ منهنجو ساگر، منهنجو ساحل (سفرنامو)	الطاف شيخ	-/١٦
٢٧ غلامن جو بيڙو (ناول)	ايرڪ ڪاربر/دوست محمد ٻٽي	(ختم ٿيل)
٢٨ سي ٽي جوين ڏينهن (سفرنامو)	الطاف شيخ	-/١٥

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

٠٢٩. عاشق (ناول) هينري رائيڊر هئگرڊ/فضل احمد بچائي (ختم ٿيل)
٠٣٠. سي ٻيڙيون رکيون ٻاجهه سين (سفرنامو) الطاف شيخ -/٢٠
٠٣١. سڌارٿ (ناول) هرمن هيس/فضل احمد بچائي (ختم ٿيل)
٠٣٢. جيان رس (ڪهاڻيون) الطاف شيخ (ختم ٿيل)
٠٣٣. روح جي ڳولا (ناول) مترجم: فضل احمد بچائي (ختم ٿيل)
٠٣٤. درد جا ڏينهن، درد جون راتيون طارق اشرف (ختم ٿيل)
٠٣٥. سانباهو سمونڊ جو (سفرنامو) الطاف شيخ (ختم ٿيل)
٠٣٦. سورج هوندي مرجهايل (ڪهاڻيون) نجم عباسي (ختم ٿيل)
٠٣٧. آسيه (ناول) هينري رائڊرهئگرڊ/فضل احمد بچائي (ختم ٿيل)
٠٣٨. قلندر (ڪهاڻيون) قرت العين حيدر/مدد علي سنڌي -/١٢
٠٣٩. الطاف شيخ جي نوٽبڪ تان الطاف شيخ (ختم ٿيل)
٠٤٠. سزا جا سک آسڪر وائلڊ/فضل احمد بچائي -/١٢
٠٤١. بهترين سفرناما الطاف شيخ (ختم ٿيل)
٠٤٢. للڪار (ڪهاڻيون) نجم عباسي (ختم ٿيل)
٠٤٣. ڏڪل سريت (ڪهاڻيون) البرٽو موراويا/وليرام ولڀ -/١٥
٠٤٤. لنڊن تائين لفٽ (ڪهاڻيون) الطاف شيخ (ختم ٿيل)
٠٤٥. تصوير جو خون آسڪر وائلڊ/فضل احمد بچائي -/٢٥
(پڪچر آف ڊورين گري) (ناول)
٠٤٦. حليم شو حليم بروهي (ختم ٿيل)
٠٤٧. ٻارن جون آکاڻيون الطاف شيخ (ختم ٿيل)
٠٤٨. سپون خليل جبران/فضل احمد بچائي (ختم ٿيل)
٠٤٩. سفر يورپ جي ڊائري (سفرنامو) قاضي عبدالمجيد عابد -/٢٥
٠٥٠. آزادي خاطر (ڪهاڻيون) مرتب: فيروز احمد (ختم ٿيل)
٠٥١. چانديءَ جون تارون (ڪهاڻيون) ماهتاب محبوب (ختم ٿيل)
٠٥٢. مس سدا بهارچنبيلي (ناول) الطاف شيخ -/٢٠
٠٥٣. پيار ڪهاڻي (ناول) نجم عباسي (ختم ٿيل)
٠٥٤. نيگرو عشق ۽ بغاوت ڪرسٽوفر نڪول/نصير اعجاز (ختم ٿيل)
٠٥٥. شرم ٻوٽي (ناول) گوبند مالهي (ختم ٿيل)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

٠٥٦	اڪي انڌن هياس (جلد ١)	فضل احمد بچاڻي	٢٠/-
٠٥٧	پرهه کان پهرين (ڪهاڻيون)	ماهتاب محبوب	١٦/-
٠٥٨	ٻنڌيون (ناول)	نجم عباسي	١٦/-
٠٥٩	زج ۽ ٻاچا (ناول)	موهن ڪلپنا	(ختم ٿيل)
٠٦٠	سون تو کي پيار ڪيو (ڪهاڻيون)	پوپٽي هيراننداڻي	(ختم ٿيل)
٠٦١	آيل ڙي اولاڻا (ڪهاڻيون)	علي بابا	(ختم ٿيل)
٠٦٢	شاهه لطيف جي شاعري	تنوير عباسي	(ختم ٿيل)
٠٦٣	اَپٺي گهوٽ تہ نشا ٿيوئي (سفرنامو)	لوڪرام ڏوڏيجا	(ختم ٿيل)
٠٦٤	موهن جو دڙو (ناول)	علي بابا	(ختم ٿيل)
٠٦٥	ادو عبدالرحمان (ڪهاڻيون)	امر لعل هنگوراڻي	١٢/-
٠٦٦	ترتي روشن آهي (ڪهاڻيون)	آغا سليم	(ختم ٿيل)
٠٦٧	دارون هن ديواني جو (ڪهاڻيون)	نجم عباسي	٢٠/-
٠٦٨	پيغامبر	خليل جبران/ستار	(ختم ٿيل)
٠٦٩	همہ اوست (ناول)	آغا سليم	٢٠/-
٠٧٠	اداس واديون (ڪهاڻيون)	حميد سنڌي	١٢/-
٠٧١	آئيني جي اڳيان	١٧ ساهتڪار	١٢/-
٠٧٢	چنڊ چنبيليءَ ول (شاعري)	شيخ اياز	(ختم ٿيل)
٠٧٣	لهر لهر زندگي (ڪهاڻيون)	ماهتاب محبوب	٣٠/-
٠٧٤	اٺون ماڻهو (ڪهاڻيون)	سراج	(ختم ٿيل)
٠٧٥	ٻہ ننڍيا ناول (ٻہ ناول)	آغا سليم	٢٢/-
٠٧٦	اکيون انڌن هياس (جلد ٢)	فضل احمد بچاڻي	٢٥/-
٠٧٧	ڙڳ ٿي رم جهم (شاعري)	شيخ اياز	(ختم ٿيل)
٠٧٨	وات ويندي	علي احمد بروهي	٣٠/-
٠٧٩	مڪليءَ کان ملاڪا تائين (سفرنامو)	الطاف شيخ	٢٥/-
٠٨٠	ڪهاڻي جو قافلو	نجم عباسي	١٥/-
٠٨١	ساهيوال جيل جي ڊائري	شيخ اياز	٣٥/-
٠٨٢	سنگاپور ويندي ويندي (سفرنامو)	الطاف شيخ	٢٥/-
٠٨٣	چنڊ جا تمنائي (ڪهاڻيون)	آغا سليم	١٦/-
٠٨٤	ڀڳت سنگهہ کي ڦاسي	شيخ اياز	١٥/-

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

۸۵-	ست يوگوسلاوياڻي آکاڻيون	جگت آڏواڻي	۱۰/-
۸۶-	ست ڪشميري آکاڻيون	اختر محيعدين/ايشورچندر	۱۲/-
۸۷-	ٻن ڇڻ ۽ چنڊ (شاعري)	آغا سليم	۱۰/-
۸۸-	ڪوالالمپور ڪجهه ڪوه (سفرنامو)	الطاف شيخ	(ختم ٿيل)
۸۹-	ڪپر ٿو ڪن ڪري (شاعري)	شيخ اياز	۵۵/-
۹۰-	سڏن متي سڏڙا	علي احمد بروهي	۲۵/-
۹۱-	گانڌي	لوئي فشر/نجم عباسي	(ختم ٿيل)
۹۲-	پڳل ڪنيزائيون	خليل جبران/عبدالله الفائز	(ختم ٿيل)
۹۳-	ماستر هرپام جو بنڪاڪ وڃڻ....	الطاف شيخ	(ختم ٿيل)
۹۴-	ڪي جو پيچل ٻوليو (شاعري)	شيخ اياز	۴۵/-
۹۵-	سرهي سرهي سار (سفرنامو)	ماهتاب محبوب	۳۵/-
۹۶-	خط، انٽرويو ۽ تقريرون	شيخ اياز	(ختم ٿيل)
۹۷-	دنگي ۾ منجهه درياهه (سفرنامو)	الطاف شيخ	(ختم ٿيل)
۹۸-	ڏيئا تيل ٿليل جا	علي احمد بروهي	۳۰/-
۹۹-	راج-گهاٽ تي چنڊ (شاعري)	شيخ اياز	۴۰/-
۱۰۰-	موتي جي مهراڻ جا	مرتب: فيروز احمد	۵۵/-
۱۰۱-	تلاش (ناول)	نجم عباسي	۳۰/-
۱۰۲-	لڙيو سج لڪن ۾ (شاعري)	شيخ اياز	۲۰/-
۱۰۳-	ڏاهي جهرڪي ۽ ٻيون آکاڻيون	الطاف شيخ	۳۵/-
۱۰۴-	مرڻ مون سين آهه (ناول)	سراج	۴۰/-
۱۰۵-	پڙاڏو سوئي سڏ (ناول)	سراج	۶۰/-
۱۰۶-	رات وچ ۾ (ناول)	بريٽ هيليڊي/فضل احمد بچاڻي	۲۰/-
۱۰۷-	ٻڙ جي چانور اڳي ڪان گهاٽي (شاعري)	شيخ اياز	۳۰/-
۱۰۸-	اڪ سور (ناول)	رابندر ناٿ ٽئگور	۵۰/-
۱۰۹-	جت جر وهي ٿو جال (سفرنامو)	الطاف شيخ	۳۰/-
۱۱۰-	رني ڪوٽ جو خزانو (ڪهاڻيون)	امر جليل	(ختم ٿيل)
۱۱۱-	ماستريائي (ناول)	مترجم: نجم عباسي	۲۵/-
۱۱۲-	آڪن نيرا ٿليا (شاعري)	شيخ اياز	۳۰/-
۱۱۳-	منهنجي دنيا، هيڪل وياڪل (ناول)	سراج	۴۰/-

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

١١٤.	ڏنڀرتج جو اتهاس (ڪهاڻيون)	نورالهديٰ شاهه	-/٥٠
١١٥.	انقلابي ماءُ (سوانح حيات)	مترجم: آزاد قاضي	-/٢٥
١١٦.	ڪراچيءَ جا ڏينهن ۽ راتيون	شيخ اياز	-/٦٥
١١٧.	جلاوطن (ڪهاڻيون)	نورالهديٰ شاهه	-/٣٠
١١٨.	جڏهن مان نه هوندس (ڪهاڻيون)	امر جليل	-/٥٥
١١٩.	پونر پري آڪاس (شاعري)	شيخ اياز	-/٥٠

جيئي سنڌ ڊجيٽل ڪتاب گهر

گهرائڻ لاءِ لکو: نيو فيلڊس پبليڪيشنس
ٽنڊو ولي محمد، حيدرآباد سنڌ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سنڌ سلامت

www.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت جو مشن ۽ مقصد سنڌي ٻوليءَ جي ڊجيٽلائيزيشن ۽ پکيڙ کي وسيع ڪرڻ آهي ۽ پڻ دنيا سان گڏ سنڌس رفتار سان هلڻ جو سانباهو آهي، ڇو ته تاريخ هميشه انهن قومن جو احترام ڪيو آهي جن پنهنجي علمي سرمائي جي حفاظت ڪئي آهي. سنڌ سلامت پڻ پنهنجي ٻوليءَ جي بقاء خاطر سنڌي ٻوليءَ ۾ لکيل قيمتي ۽ ناياب ورثي کي ضايع ٿيڻ کان بچائڻ ۽ ان کي نه رڳو محفوظ رکڻ پر پنهنجي اديبن، ليکڪن، محققن ۽ شاعرن جي علم، هنر ۽ تخليقن کي ڊيجيٽلائيز ڪندي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود سنڌين تائين مفت ۾ آسانيءَ سان پهچائڻ جو عزم ڪيو آهي.

اسان جي خواهش هئي ته سنڌي مواد تي مشتمل هڪ اهڙو ڪتاب گهر قائم ڪجي جتي هر موضوع تي مشتمل ڪتاب موجود ملن. ڪتابن کي ڳولڻ ۽ ڊائونلوڊ ڪرڻ آسان هجي ۽ اينڊرائيڊ سميت آئي فون يا ونڊوز آپريٽنگ سسٽم سميت هر قسم جي ڊوائيس تي آساني سان آن لائين پڻ پڙهي سگهجي.

۽ اهو سڀ ”سنڌ سلامت ڪتاب گهر“ ذريعي ئي ممڪن ٿي سگهيو. اميد ته سنڌ سلامت ڪتاب گهر ذريعي سموري دنيا ۾ موجود سنڌي نه صرف ڀرپور لاڀ حاصل ڪندا پر سنڌ سلامت ڪتاب گهر کي وڌيڪ فائديمند بنائڻ لاءِ پنهنجو ڀرپور ساٿ نڀائيندا.

books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت ڪتاب گهر جي اينڊرائيڊ اپليڪيشن پلي اسٽور جي هن لنڪ تان ڊائونلوڊ ڪريو:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sindhsalamat.book